İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ YIL 6 SAYI 69 TEMMUZ 1996 150.000 .TL.(KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

SİVAS DERSLERİ

EGEMEN SINIFLARIN İNSAN KIYIMI

BELLEKLERE SÜNGER ÇEKTİRMEMELİYİZ

SİVAS SİYASET VE SANAT

İÇİNDEKİLER

ÖNER YAĞCI Sıvas Dersleri 1
2 Egemen Sınıfların İnsan Kıyımı GÜNGÖR GENÇAY
NİHAT ATEŞ Üç Temmuz 1993 (Şiir) 3
4 Serdar Doğan ile Söyleşi NAFİZ KAYA
YUDUM İŞBECER Baliçen(Şiir) 5
6 Sivas, Siyaset ve Sanat BURCU KIZILÖZ-FEVZİ GÜMÜŞ
iSMET KEMAL KARADAYI Benimle Oynar mısın (Şiir) 7
8 Özledim (Şiir) HAYDAR ÜNAL
A. KADİR ÇÜÇEN Varoluşçuluk Nedir 9
12 Diyalektiğin Felsefi Tarihi BÜLENT AKDAĞ
MESUT AŞKIN Ölür Kadın (Şiir) 15
16 Düşünce Üzerine Bir Verimliklil Analizi SİNAN KUTLU
ALİ OLPAK Cumartesi Anneleri(Şiir) 19
20 Eskiçağ Yunanistanında Trajedi Duygusu AFŞAR TİMUÇİN
AYDIN ÖZTÜRK Akdenizli Ozanlar ve Tragedya 21
24 Eşkiyaya Benzer Halimiz (Şiir) İSMET ALICI
CELAL ERGÜN Tanrıbilimin Bilgikuramı ve Yaşama İçgüdüsü 25
26 Eylemli Aşk (Şiir) HAKAN SERTKAYA
ÖMER NACİ SOYKAN Yaşam Söylemleri 27
31 Bir Şehrin Gülleri Solarsa(Şiir) GÜLCİHAN DİKMEN
SEMRA KARLIBEL Almanya'da Türk Tiyatrosu 32
34 Şiirler AYHAN ERGÜN
KADİR KARAKOÇ Politik Söylem ve Müzık (2) 35
38 Aşk... Sistem... Erkek BERRİN TAŞ
JONATHAN SWIFT Kıyamet Günü (Şıir) 40
41 Olga Yürekli Bir Kadının Yaşamı YILMAZ ELMAS
ARZU KAYA Serçeler(Şıir) 44
45 Palmiyealtı Sohbetleri BÜLENT HABORA
MUHİTTİN ÇOBAN Yürüyüş Notları 47
49 Hizmetçi Kız(Şiir) RAŞİT KARA
AYDIN ÖZTÜRK Balaban ile Söyleşi 50
54 Şiirler iBRAHİM TIĞ
YILMAZ ELMAS H. Hilmi Bulunmaz ile Söyleşi 55
57 Unutulmuş Çocuklar(Şiir) OSMAN BOZKURT
GÖKÇEN Selim Temo Ergül ile Söyleşi 58
60 Susuyor muyuz(Öykü) VECDİ ERBAY
DOĞAN ERDOĞAN Hüznün Sesi(Şiir) 61
62 Yıldız Güncesi CENGİZ GÜNDOĞDU

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
NİHAT ATEŞ
Bilgiişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
İnsancıl Teknik Bölümü

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Kapak Tasarımı
BUKET ÇETİN
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım
Bir-Yay

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan. Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18 Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı. Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31 - 215 53 02
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp, Muhittin Çoban. Reşatbey Mh. Adliye Arkası. 3. Sk. No 20/A Adana
Çanakkale Temsilciliği Songül Baştürk, Cevdet Paşa Mh. Kayserili Ahmet Paşa Cd. 22/17 Çanakkale
İstanbul Beyoğlu Temsilciliği Bulunmaz Kültür Merk. H. Hilmi Bulunmaz. Aznavur Psj. 212/8 Galatasaray (0212) 251 85 23
Konya Temsilciliği Kazım Oğuz. Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Konya Tel 0332 353 01 61

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul 11 37 - 38678 Berrin TAŞ adına 1.500.000 TL yatırmanız yeterlidir. Avrupa 125 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 301 003 179 305

Sıvas Dersleri

Dünyaya bir düzen dayatılıyor. Hitler'in **Yeni Düzen**'inin günümüze, bilimdeki ve teknolojideki gelişmelere uygun olan bir biçimi bu düzen. Sermayenin, çokuluslu tekellerin kesin egemenliğini amaçlıyor ve adına da **Yeni Dünya Düzeni** deniliyor Türkiye'nin düzeninde de yaşıyoruz bu dayatmayı.

Dayatılan düzen bunalım getiriyor dünyaya, çok boyutlu bir bunalım hem de Türkiye de bu bunalımdan payını alıyor, fazlasıyla.

Ekonomiden siyasete, kültürden sanata, dilden düşünceye ülkelerin düzenleri çöküyor. Bu çöküşün altında ezilen insanlığın değerleri tüketiliyor ve insanlık tutsaklaştırılıyor. Tutsaklaştırma şiddet boyutunu artırarak egemenlik alanını sürekli genişletiyor. Türkiye'de de benzer bir çöküş, değer yitimi, tutsaklaştırma ve şiddet yaşanıyor.

Yönetememe ve düzeni istediği gibi oturtamama bunalımının da yaşandığı ülkemizde, demografik yapılanmaya uygun araçların güçlendirilerek kullanılmasıyla huzur aranıyor. Gereksinim duyulan ideoloji, bu yapılanmadan yaratılmaya çalışılıyor 12 Eylül 1980'le birlikte devletin yoğun desteğinin **Türk-İslam Sentezi**'ne odaklanması; sonrasında yaşanılan siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel yaşam; Türk ve İslam olmayanların değil ama ideolojik olarak **Türkçü**; İslam'ın çoğunluk kesiminin, sünniliğin koşulsuz egemenliği olarak da İslamcı olmayanlara yaşam hakkı tanımayan bir yapılanmayı ve insanların da sürüler halinde bu yapılanmanın arkasından sürüklenmesini getiriyor. Yaşanan bunalımdan her anında, her adımında asıl payı alan yoksul kitlelerin içine atıldığı umutsuzluğun, böyle bir yapılanmada düzenin egemenlerinin aracı haline getirildiğini gözler önüne seren bu gerçeklik, trajik bir gerçekliktir.

Demokrasiyi ve sosyal devleti tüketen politikalar izleyen düzen, doğal olarak kendisine karşı olması gereken kitleleri bir yandan yalanlarıyla, kurumlarıyla, yasalarıyla, baskı araçlarıyla, korkutmasıyla edilginleştirirken bir yandan da ırksal ve dinsel -mezhepsel- bağnazlığı güçlendirerek kolay yutacağı bir lokma haline getiriyor. Irksal ve dinsel önyargıları tutku haline gelen kitlelerse gözünü, kendisinden olmayanlara yöneltiyor, kendisinden yana olmayanı, içinde bulunduğu çok boyutlu bunalımın sorumlusu kabul etme yanılsamasını yaşıyor. Bütünleşmesi gereken, sınıfsal olarak aynı yerde buluşup, yaşama geçireceği dayanışma ile düzene karşı birlikte savaşım vermesi gereken insanlarla, yoksullarla, emekçilerle buluşamıyor. Emekçilerin bu buluşması sağlanamayınca, pompalanan ırksal ve dinsel motifler öne çıkıp, emekçi kesimlerin önemli bir kısmını devletle birlikte hatırı sayılır bir güç haline getirince gerçek bir trajedinin yaşanılması kaçınılmaz oluyor. Bu kaçınılmazlık, doğal olarak yeryüzünde tekelleşmenin egemenliğinin pekişmesine yarıyor. Bütünleşen parasal güç, kendisine direnebilecek olan insanları aralarına ördüğü duvarla ayrı ayrı yerlere savuruyor, savrulanlar güçlerini bir araya getiremedikleri için zayıflıyorlar; zayıfladıkları için de çökertilmeleri, çürütülmeleri, ezilmeleri kolaylaşıyor. Böyle bir yapılanma ise düzenin egemenlerinin tam istedikleri bir yapılanmadır.

Üçüncü yılına girdiğimiz ve ülkemizdeki toplumsal yapılanma açısından önemli bir dönemeç olarak gördüğüm **Sıvas Topluöldürümü**nü bu yapılanma çerçevesiyle değerlendirmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Sıvas'taki şiddet ve terörün vahşi ve kitlesel boyutunu, dünyadaki ve ülkemizdeki yeni yapılanışla algılayabiliriz ancak. Sömürü düzeninin doğurduğu bu saldırganlık Alevi-Sünni çatışması değildir öncelikle. Kışkırtılan bağnazlığın saldırmasıdır. Gözü dönmüş vahşi bir sürüye benzeyen önyargılı bir kalabalığın gerçekleştirdiği Sıvas eyleminin arkasındaki asıl güç, sömürü düzeninin uyduluğuna dönüştürülmüş ve ortaya çıkabilecek toplumsal muhalefeti ezmeye koşullandırılmış, düşmanını yanlış saptamış, umudunu ilahi düzende gören şeriat özlemcileri değildir. Onları yıllar boyu her çeşit destekle güçlendiren düzenin, nelere gücünün yetebileceğini gösteren bir meydan okumasıdır. Kışkırtılan bağnazlık, Yeni Dünya Düzeni'nin ülkemiz özgülündeki dama taşından başka bir şey değildir. Irkçılığın ve dinciliğin bunca güçlendirilmesi, sınıf savaşımı gerçekliğinin üzerine kapkara bir perde örtülmesidir. Bu kara perdenin daha da kalınlaşması için öyle görülüyor ki sınıf gerçeğinin ayırdında olanlar da ellerinden geleni yapıyorlar. Niçin mi, nasıl mı? Bölünerek, ayrışarak, savrularak, zayıflayarak.

Işıldağımızı ülkemizdeki yapılanışa çevirdiğimizde, ırkçı bağnazlığı mı dinci bağnazlığı mı seçmek gibi bir dayatmaya doğru hızlı adımlarla götürüldüğümüzü görmemiz gerekiyor. Bir yandan artık açığa çıkmış bir din devleti yapılanması var yadsınamayan. Bir yandan da yasaları ve kurumlaşmasıyla apaçık bir polis devletine gidiş.

Büyüteçe gerek var mı? Neydi bunlar?

Türk-İslam Sentezi'nde odaklanması değil miydi devletin? Dünyanın yeni düzeninin bizdeki uygulaması değil miydi bu da? Sıvas'tan sonra da her gün, her gün yaşadıklarımız, bu yapılanmanın kökleştirilmesi için dayatılmıyor mu? Bu gerçekliği aydınlığa dönüştürmek için tek silahımız var. Düzenin her şey gibi böldüğü, çökerttiği, değersizleştirdiği, belki de çoğumuza unutturduğu bir şey, hani, **En Yüce Değer** dediğimiz!

Sıvas Topluöldürümünün hemen ertesinde, olayın sıcaklığını yaşarken -ki hiç soğumaması gerek, soğutmamamız gerek!- yaptığım bir değerlendirmede: "Bu toprakların yazgısıdır, hep karanlıkla boğuşmuştur aydınlık güçler. Bırakmamışlar ki tutuşalım özgürlükle, çağdaşlıkla, aydınlıkla el ele. Çağdaşlığa ve aydınlığa doğru atılan adımların, emeğin yüceltilmesiyle, toplumsal adaletin ve eşitliğin sağlanmasıyla, barışın taçlanmasıyla, demokrasinin gerçekleştirilmesiyle insanın zaferine dönüşeceği inancımızı hep ezmeye çalışmışlar. Aydınlığı tutmaya çalıştıkça kırılmışız... Toprağımız karanlığa, şeriata, faşizme layık değildir. Aydınlık gelmeli toprağımıza, gelmek zorunda, gelecek... " (**Sıvas Kitabı/Bir Topluöldürümün Öyküsü**, s.192-194) demiştim. Aynı düşüncemi yineliyorum: Hedef belli, düşman belli, dost belli. Her gün yaşadıklarımız daha da somutluyor bunları. Kanlatan, kirleten, insanı tüketen bir düzen abanıyor üstümüze. Aziz Nesin Ustamız sormuştu "Suçlu kim? diye: "Hâlâ soruyor musunuz Sıvas toplu cinayetinin, Sıvas'taki aydın kıyımının suçlusu kim diye, hâlâ suçlu mu arıyorsunuz? Hâlâ uyanmayacak mısınız?" demişti 8 Temmuz 1993'te, Aydınlık'ta (Bakınız: Bir Tutam Aydınlık, s.218).

Bu dersi almadık mı hâlâ?

Öner YAĞCI

Egemen Sınıfların İnsan Kıyımı

Güngör GENÇAY

Şiddet ve kıyım, bilinçli ya da bilinçsiz olarak kişiden başlayıp, kurumlara yerleşen, devletlerin politikalarında önemli yer tutan bir olgudur

(Kişisel klinik olaylar, tanımlamaların ve yazının dışında tutulmuştur) Böyle olunca, kişi olarak gerçekleştirilen şiddet ve kıyımlar yapan ya da yaptıranın konumuna göre nitelik değiştirir Örneğin, sokaktaki adamla, bir siyasinin gerçekleştirdiği şiddet ya da öldürme, görece olarak bir aynılık içerse de, çoğunlukla ikisi de kendilerine özgü amaç ve yapısallık taşırlar Ne var ki uzun erimli bakıldığı zaman kişilerin, etnik grupların, değişik inançta olanların ve devlet eliyle gerçekleştirilen şiddet ve kıyımların ortak bir hedefi olduğu görülür. Bu da ya egemen olmak ya da egemenliği derinleştirmek, "Demoklesin Kılıcı" örneği korku ve baskıyı sürekli kılmaktır. Bunu sağlamının yolu ise kıyımdan ve köleleştirmekten geçmektedir Volney'in dediği gibi: " Bir adamın bir başkasından daha kuvvetli olması, tabiatın aksaklığı olan bu eşitsizlik; tabiatın kanunu sayıldı. Kuvvetli, zayıfın hayatını elinden alabilecek durumda olduğu halde almadığından onun, şahsı üzerinde aşırı bir mülkiyet hakkı iddia etti; fertlerin köleliği de milletlerin köleliğini hazırladı.

Ailenin başı, evinde nüfuzunu mutlak olarak kullandığı için yalnız zevkleri ile sevgilerini kendisine hareket ölçüsü yaptı. Eşitliğe, adalete bakmadan mallarını verdi, yahut geri aldı. Babalık istibdadı da siyasi istibdadın temellerini attı.

Çalışma ve zaman, bu temeller üzerine kurulan topluluklarda zenginlikleri çoğalttıklarından, kanunlar yüzünden rahatı kaçan hırs da gayretini hiç eksiltmeksizin daha kurnazlaştı. Birlik ve medeni barış görünüşü altında, her devletin içine gizli bir savaş soktu. Bu savaşta birbirine zıt meslek, sınıf, aile gruplarına ayrılan yurttaşlar ise durmadan ***Yüksek İktidar*** adı altında, ihtiraslarının dilediği gibi her şeyi yağma etmek, herkesi köleleştirmek imkânını elde etmeğe baktılar Her şekle giren, ama sebepleri ve amacı hep aynı olan bu istilâ ruhu, durmadan milletlere ıstırap verdi. Bu ruh, bazen, bir topluluk antlaşması yapılmasına karşı gelerek yahut yaşayan antlaşmayı bozarak bir ülkenin insanlarını, aralarındaki bütün anlaşmazlıkların gürültülü çarpışması içine attı.

Araştırmacıların belirlemelerine göre, ilk çağlardaki çarpışmalarda yenen taraf, yenilen tarafı çoğu zaman tümden ortadan kaldırır, kimi zaman da etini yiyerek yararlanırmış. Bir savaşta galip gelenler, yiyebileceklerinden çok daha fazla esir almışlar. Yedek olarak sakladıklarını, boş durmamaları için çalıştırmaya başladıklarında da; çalıştırmanın, etlerini yemekten daha yararlı olduğunu görmüşler. Böylece kölelik doğmuş.

Böyle doğan ve çağlara damgasını vuran kölelik, günümüzde de biçim ve nitel değişmelere uğrayarak egemenliğini sürdürmektedir. Kölelik döneminde, sahipleri ölmemesi için kölelerine ana ihtiyaç maddelerini vermekten sakınmazken, günümüzde adı özgür olan köleler, sokak ortalarına bırakılmaktadırlar

" Volney'in aydınlattığı yolun ışıldağını büyüterek insanoğlunun geçmişine bakıldığı zaman, dünya yüzünde varolmuş ve halen varolan tüm ülkelerdeki insanların, iç ve dış kıyımlarla içiçe yaşadığı görülür Onun için resmi tarihler, taraf tutan birer kıyım belgeleridirler

Bu kıyım yelpazesi dıştan içe doğru değerlendirmeye duruldu zaman, savaşların kapsamlı bir ağırlığı olduğu gözlenir

Yazılı tarih kaynaklarına göre; bilinen en eski ülkelerden biri olan Çin'in M.Ö 5. yüzyılın son yarısında yaşamış "Halkın sesi hakkın sesidir" diyen bilge bir Konfiçyüs'ü vardır Ayrıca, yaptığı yenilikleri dine aykırı bulan, bağnaz yüzlerce din adamını öldürtmüş Çenk gibi bir hükümdarı bulunmaktadır Buna rağmen, korkunun ve sevginin yarattığı tanrılarla yaşayan çin halkı, sürekli olarak iç ve kıyımlara maruz kalmıştır

M.Ö 333 yılında İskender'in ordusunda nakliye eri olan Symmachos, annesine yazdığı mektupta.

" Her kahramanlık menkıbesinin ardında ne kadar acı, ne kadar gözyaşı ve ne kadar kan saklıdır, kimse ondan söz etmez. " diyerek bir doğrunun altını çizerken, Helen eri olmak ve barbarlara hürriyet ve medeniyet götürmekle de övünmektedir. Oysaki İskender, Zeus Tapınağı'nda tanrılar arasına girmiş, kutsal rahipler tarafından "Zeus'un Oğlu" ilân edilmiştir. Görülüyor ki dinler, gerek savaş, gerekse barış zamanlarındaki yaşam trafiğinin ayrılmaz parçası olmak bir yana; zaman zaman dümencisi olmuşlardır.

İtalya Canavarı Kayzer Karakalla, Romalı binlerce kişiyi öldürtmenin yanısıra, kardeşini kendi elleriyle öldürmüş ve sonra senatodan, onu tanrılaştırma kararı çıkartmıştır. Onun ünlü "Varsın tanrı olsun, yalnız sağ olmasın" sözü şimdilerde dahi ibret verici olmalıdır.

Ne ki hem ülkelerin birbirleriyle; hem de ülkelerde yaşayan insanlar arasındaki kargaşa, şiddet ve kıyım bir türlü bitmemektedir. Bu ise doğanın tabiatına aykırıdır ve şiddet ile kıyımlara hız kazandıran, çıkara dayalı bir işleyişin de var olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu durumda akla ilk olarak, savaşların, dinsel ve etnik kavgaların, kargaşaların kime yaradığı sorusu gelmektedir İşte bütün bunlar, bir sınıfın, diğer sınıflar üzerindeki tahakkümünün sonucudur. Marks'ın dediği gibi: "Hür insan ve köle, patrici ve pleb, baron ve serf, lonca ustası ve kalfa, tek kelimeyle ezenler ve ezilenler. Birileri diğerlerine karşı bitip tükenmek bilmeyen bir çatışmaya itilerek, aralıksız bir mücadeleyi; kimi zaman başka biçimlere bürünen, kimi zaman açık bir mücadeleyi; her defasında, ya devrimle bütün toplumun alt üst oluşunu doğuran ya da çati-

şan iki sınıftan birinin yıkılmasıyla son bulan bir mücadeleyi sürdüregeldiler "

Kabul etmek gerekir ki, ayrıntıları bilinmeyen eski dönem savaşlarından Körfez Savaşı'na dek, dinler halkların boyun eğmesini sağlayan bir araç olarak kullanılagelmiştir Ayrıca, sınıfsal yapıdan soyutlanarak emeğin ucuza kapatılmasında da aracı olmuştur Bütün bunların ardında,1900'lü yıllarda Mezopotamya'yı İngiliz diplomatı Eden'ın Savaş Bahçesi olarak gören anlayışın, yani emperyalist ilkelerin parmağı bulunmaktadır İstediklerinin gerçekleşmesi için de elbette belli ittifaklara gereksinimleri olacaktır Geri kalmış ülkelerdeki yöneticilerin, kendilerini vareden sistemin istekleri doğrultusunda hareket etmelerinden daha doğal ne olabilir? Yönetimle bütünleşen din kurumları da, emperyalist güçlerin istediklerine biraz daha çabuk kavuşmasında önemli rol oynarlar

Dikkatli bakıldığında, yaşanılan son yarım yüzyılda yönetimler taktıkları ekonomik, siyasal ve kültürel boyunduruklarını gizlemeye çalışmaktadırlar Toplumsal çalkantıları ve şiddet olaylarını bahane etseler de, bunun gerçek nedeni, sistemin yönetimler yoluyla halkların omuzuna vurduğu ağır yüklerdir, çeşitli biçimlerde gündeme gelen dayatmalardır Ülkemizde, yarım yüzyıllık dönemde verilen ödünler, en büyük kanıtları oluşturmaktadırlar

Virgilius, bir dostuna yazdığı mektupta Kanlı ve iğrenç tiyatro oyunları, gizli- açık ahlâksızlıklar yanında hiç değilse adalet kurulu doğru işlese, türlü günahlardan, lekelerden beri olsa! Gerçi kanunlar 12 Levha üstünde yazılı, haklar metal plâkalarda kazılı duruyor, fakat ne çare, kanunlar adına cinayet işlendikten sonra! Hak, sözde savunulduğu yerde bile gürültüye gidiyor! Birbirine düşman partilerin kavgaları hiçbir sınır, hiçbir ahlâk ölçüsü tanımıyor Barış içinde savaş yürütülüyor! Mahkeme salonlarında kepaze davalar uğruna koparılan yaygaralara kulak dayanmaz! İnsan vücuduna eziyet etmek için kullanılan aletlerin çeşidi o vücutta bulunan bütün azaların sayısından daha çok!

Bütün bu rezaletleri kim önleyecek. Suç ile ceza sarmaş dolaş!Haydutlar sokak başlarına pusu kurmuşlar Harpler o korkunç kamp rezaletleriyle bütün ülkeleri kaplamış! Dünyayı sıksan kan sızacak." demektedir Virgilius'un Milâttan Önce yazdıklarının daha kötüsünü, bizler Milâttan Sonra iki bine dört kala yaşıyoruz. Işkenceler, devlet eliyle öldürmeler, fail-i meçhul cinayetler, gözaltı kayıpları sınır tanımaz bir yükselişe geçti

Gezegenimiz, nükleer silâhlar nedeniyle, yok olma tehlikesiyle birlikte yaşamaktadır Dahası, aynı nedenlerle doğa dengesinin bozulması sonucu, insan soyu sıfırlanmakla yüzyüzedir

Geri kalmış ülkelerdeki halkların aydınlanmaması da emperyalist güçlerin programları içindedir Çünkü aydınlanan halk, içinde bulunduğu dine bir rastlantı sonucu sahip olduğunu anlayacak ve bu yolda kavga etmeyecektir O nedenle Sivas Olaylarındaki vurucuları, kırıcıları, yangın çıkarıp 37 cana kıyanları kınamamak gerekir Çünkü, o ellerin arkasındaki gerçek kara güçler, dün İskenderiye Kültür Merkezi'ni yakmıştı, bugün de içindeki canlarla birlikte Madımak Otelini yaktı Unutmamak gerekir ki tarihin her döneminde ezenler ve onun işbirlikçileri, kendilerinden yana tetik çekecek ya da yangın çıkartacak birilerini bulmuştur Önemli olan, "Ben Zeustan İsa'ya değil, bilgisizlikten bilgiye ulaşmak istiyorum" diyen Plotin'in düşüncesini hayata sokmaktır Yaşantısının her safhasında aklı öne çıkartabilecek halkların oluşturulmasıdır

Üç Temmuz Bin Dokuz Yüz Doksan Üç

1. Yağmurları daha kaç kez kuşatabilirsiniz:

yüzyıllar önce - çocukluğuma
yüzyıllar sonra - gençliğime
yüzyıllara - geleceğime
yangınlar indirip
yangınlar çıkaran
merdivenlerde kuşattınız
ve daha kim bilir kaç kez kuşatacaksınız

2. Kendine çöplükler yaratan mutlaklık:

sen yüzyılların
en ölümcü yordamı - ölümcü sevgisi
yüreğimin ve beynimin
arasındaki tüm sinirleri kopartarak
sadece yürekten
ibaret kıldığın ben
Anadolu ve onun insanı
yani çöplüğün sevgisi

3. İyidir Camlarda Güneş:

Ve yansımanın iyiliği
kötülüğü camın - insanın
İyilik ve kötülük denizi
Şaşılacak şey değil
artık bu topraklarda
bir çırpıda
hain olabilmek
hain ilan edilmek
bir çırpıda
yakmak
ve yakılabilmek hürriyeti

Nihat ATEŞ

Sivas Tanığı Serdar Doğan: "Belleklere Sünger Çektirtmemeliyiz"

Nafiz KAYA

Serdar Doğan, 2 Temmuz 1993'de kardeşi ve arkadaşları ile birlikte Sivas Madımak Oteli'ndeydi. Saldırıları ve yangıları yaşadı. Öldü sanılarak morga kaldırılldı. Bir doktorun tesadüfen nabzına bakmasıyla 12 saat sonra acil servise götürüldü. Karbondioksit zehirlenmesi yüzünden 15 gün komada kaldı. Doktorlar ailesine "Hiçbir umut yok kendinizi alıştırın" derken yaşama döndü. Cebinden "yanıyorum anam, sakın ardımdan ağlamasın" notu çıkan, 19 yaşındaki kardeşi Serkan'ı kurtaramadı. Serdar "her gün bir yenisi yaşanan Sivas"ı anlattı. Nisyan ile malül olmayan hafızları tazelemk için, unutulan ve unutturmak isteyenlere inat, anlattı bir daha.

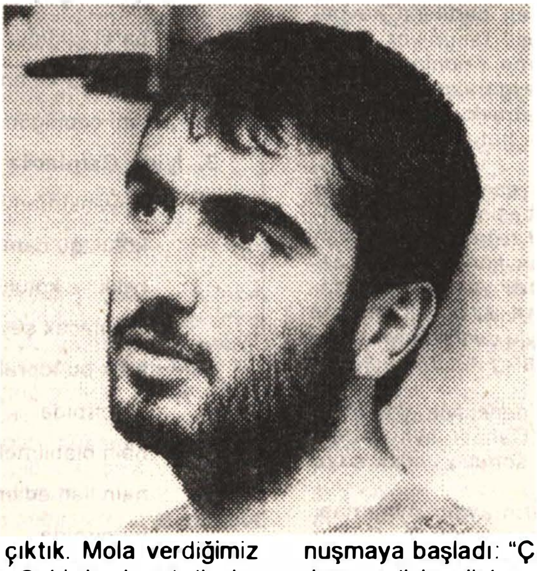

"Pir Sultan Abdal etkinlikleri o yıla kadar hep Banaz'da yapılagelmişti. Dernek üç yıl önce Pir Sultan'ı Sivas'ta anmanın, şenliğin amacına daha uygun olduğuna karar verdi. Bir bakıma bu Don Kişot'luktu. Sivas'ın durumunu bildiğimiz için Ankara'dan ayrılırken tedirgindik, kalanlarla vedalaştık, helalleştik. Yola, Sivas'ın ortasında bir medresede, kültür merkezinde etkinlik yapacak olmanın kaygısıyla çıktık. Mola verdiğimiz yerlerde küfürlerle karşılaştık. Şehirde de tahrik devam etti. Üzerimizde Pir Sultan yazılı tişörtler, şapkalarla geziyorduk. Herkes dükkanının, evinin önüne çıkmış bizi izliyordu. Şehrin hiçbir yerinde şenliğin afişleri yırtılmamıştı ancak, birileri yazarların, aydınların kitap imzaladığı standların olduğu yerlere gelip 12 İmam'ın, Hz. Ali'nin posterlerini yırtıyordu. Kitap imzalayan Aziz Nesin'in yanına geldiler, "Beğenmediğin Allah seni yakacak" diye bağırdılar. Yöneticiler grup grup gelenleri görünce tedirgin oluyordu. Bize "bugün cuma namazından çıkıp gelecekler, standları toplayın" dediler Kültür Merkezi'nin basıldığını duyduk. Apar topar otele geldik. Sokakta gruplar bağırıp insanları cuma namazına çağırıyordu. Koşturup sloganlar atıyorlardı.. Otele gelen yetkililer "Biz bu kitleyi kontrol edemeyiz, sizi şehrin dışına çıkaracağız, otobüslerle Banaz'a uğramadan Ankara'ya döneceksiniz" dediler. Bilmiyorum, otobüsler var mıydı? Otelden çıksaydık daha mı kötü olurdu, linç mi ederlerdi. Toplantı yapıldı, otelden çıkılmaması yönünde karar alındı. Valilik de "kitleyi kontrol edemeyiz otelden ayrılmayın" dedi. Salonda oturmaya başladık. İki taş geldi, camlar kırıldı, sloganlar... müthiş bir tedirginlik yaşadık. Karikatürist Asaf Koçak (34 yaşında Madımak'da öldü) "barikat kuralım" diye bağırdı.Kasalarla, boş şişelerle barikat kurduk. Küçücük sokaktan en üst katlara kadar taşların nasıl geldiğini düşünüyorduk. Yanıcı maddeler atılır korkusu ile odaları gezdiğimizde karşı binaların çatılarından taşların, kiremitlerin geldiğini gördük.

Üstümüze Taş Yağıyor

Yangın çıkacağından korkuyorduk. Otelin her tarafı halı ve ahşaptı onları söktük. Aramızda iki de polis vardı. Taşlar yoğunlaştıkça durumumuzun kötülüğünü anlıyorduk. Gençler aralarında konuşmaya başladı: "Çember sakallılar içeri girmek istiyor, polisin silahını alalım; madem biz gideceğiz yanımızda birkaçını götürelim" diyorlardı. "Olmaz bize yakışmaz dediler Muammer (26 yaşında Madımakta öldü) "ben yapamam" dedi. Polisin telsizinden müdahale etmeyin anonslarını duydukça umudumuz azalıyor, kimi tanıyorsak arıyorduk. Erdal İnönü'ye ulaşıldı. Aziz Nesin olanları anlattı; "taşlanıyoruz içeri girebilirler, hayatımız tehlikede" telefon'un ahizesini dışarıdakilerin gürültüsüne tuttu. İnönü "merak etmeyin, olanlardan haberimiz var sizleri kurtaracağız" dedi.

Zaman geçtikçe, taşlara, sloganlara alıştık. Sohbete başladık. "Ankara'ya gidince başımızdan ge-

çen macerayı anlatacağız, kurtuluşu olamayan yerden kurtulduk diyeceğiz" Göstericileri daha da saldırganlaştırmamak için görünmemeye çalışıyorduk. Birisi "asker geldi" dedi, dışardaki kalabalık "en büyük asker bizim asker" ordu Bosna'ya diye bağırdı. Askerin de bir şey yapmadığını gördük, Menekşe (15 yaşında Madımak'ta öldü) ağlamaya başladı. Kardeşi Koray (13 yaşında Madımak'ta öldü) "niye ağlıyorsun, kurtulacağız buradan" diye ablasına kızdı. Aziz Nesin "beni istiyorlar ben dışarı çıkayım, yesinler, parçalasınlar, otele birşey olmaz, siz de kurtulmuş olursunuz" dedi, kabul etmedik. Elektirik kesildi, karanlık arttı. Saatlerdir süren taşlama ve sloganlar kesilmiyor, biz umudumuzu kesiyorduk. Arkadaşlar "kim öle kim kala" diye resim çektirmeye, birbiriyle helaleşmeye başladı. Benzin kokusu yükseldi, duman yükseldi. Karanlıkta... Bağırışmalar Çağrışmalar... Yardım isteyenler Çığlık atanlar... Oldukları yere yığılanlar... Sağa sola çarpa çarpa, yukarı yolladığım kardeşim Serkan'ı aradım, küçüğümdü, bana emanetti, bulamadım, merdiven boşluğuna düştüm...

Madımak'ı Tekrar Yaktılar

Sivas'ın ardından derneğin tavrı çok kötü oldu. Şenlikler, anmalar, düzenlendi, ödüller dağıtıldı. İki üç ay sonra, binlerce kişi Sivas'tan kurtulan türkücülerin eşliğinde tempo tuta tuta türküler söylediler. Hatta Alevi Partisini gündeme getirdiler. Sivas Davası Madımak'ın içinde görüldü ve bitti. Bugün geriye baktığımda gerekli kamuoyunu oluşturamadığımızı görüyorum. "Dava elimizden gidiyor Sahip çıkalım, parklarda gösteriler yapalım, bu süreci Ankara'da başlatalım tüm şubelerimiz destek versin" dedik, sözümüzü geçiremedik. Madımak sıradan bir olay oldu.

Hâlâ insanlarımızın yüreğinin bir köşesinde Madımak var. Ama Madımak'ı bir kez daha yaktılar. "Bu devleti yıkıp çadır mı kuracağız bu devlet bizim devletimiz biz cumhuriyetin, laikliğin bekçisiyiz" dediler. Biz , 70 yıllık tarihinde sürekli yakılmış, kurşuna dizilmiş insanlarız. Bizim bu devlete jandarmalık görevimiz yok. Sosyal Demokratlar iktidarda iken katliamlar artarken "aman faşizm gelmesin" diye aynı partilere oy vermeyi sürdüremeyiz.

Ölülerin Arkasından Değil, Dirilerin Önünden

Ölenlerin arasında, aleviler de vardı sosyalistler de. Ne Aleviliği ne Sosyalizmi bilen 13 yaşındaki Koray da. Ben Sivas için gerekenin yapılamadığını düşünüyorum. Doğru, cenazelerinde 500 bin kişi vardı. Ama tüm Türkiye yürüse de, ağlasa da benim için bir anlam ifade etmiyor Dirilerimizin önünde gidemeyecek, ölülerimizin arkasından gitmeye mahkum olacağız. Şunun altını çizilmesi gerekiyor Onların ölümünün ardından yaptığımız hiçbirşey. onların yaşarken yaptıklarını yakalayamacak. Ya biz Sivas'ın arkasındaki gerçekleri görüp, Gazi'yi, Hasan Ocak'ı, Metin Göktepe'yi, Ümraniye'yi ve şimdiki cezaevlerinde yaşananları anlayacağız, ya da ölülerimizin duvardaki resimlerinin artmasını seyredeceğiz. Bunları unutmamalıyız, belleklere sünger çektirtmemeliyiz.

Baliçen

Ben sende kardelen sevinci gördüm
Ellerine sinmişti umut sıcaklığı.
Kar altında salınan o kördüğüm
İlk başkaldırı, ilk öpüş narin yaprağı.

Ben sende menekşe kırılganlığı gördüm.
Okşayışın doğurganlığı güneşle
Ayın ilk dökülüşü susuz yeşile
Nasıl soldurur insan sevdasını kendi eliyle.

Ben sende papatya doğallığı gördüm
Gökyüzüne salışını beyazı ve sarıyı
Nasıl da ayazlı bakışımla üşüttüm
İçindeki oyuncak kaygıyı.

Ben sende daha nice tomurcuk gördüm
Yeşerttiğin kardeş düşünde.
Yitik bir köy havası dilinde
Gözlerimdir gördüğüm gözlerinde.

Yudum İŞBECER

Sivas, Siyaset ve Sanat

Burcu KIZILÖZ-Fevzi GÜMÜŞ

"O gün çoğumuz susup, pusup oturmuştuk
Susmayan, ipte, işkencede
sürgünde ve hapiste
Bugün susup kalınmasın hiç değilse!
Celladın sopası altında can veren
Kalmasın can verdiğiyle. "
(Metin DEMİRTAŞ)

Kimi konular vardır, hakkında yaygın bir duyarlılık oluştuktan sonra mekanik, kimi zaman kurgusal yüzlerce görüş atılır ortaya. O kadar çok konuşulur ki hakkında; söylenen her söz artık fazladır Artık konuşulup karara bağlanması gereken, o olgunun gelinen noktada taşıdığı anlamdır

Bu konulardan biri de Aleviliktir Alevilik kimilerine göre siyasal bir başkaldırı, kimilerine göre şamanizme, mazda dini ve zerdüşt öğretisine dayanan bir dini inanç, kimilerine göre Şiiliğin Anadolu'daki yorumu, kimilerine göre bir yaşam felsefesidir

Bunda Aleviler, değerlerini net ve açık bir şekilde ortaya koymadıkları için sorumlu tutulabilirler; ama Alevilerin dışında gelişen kimi olgular da bu sonucu doğurur Düzenin uyguladığı politikalar sonucu uzunca bir süre kendini ortaya koymaktan çekinen Aleviler son yıllarda gündeme sıkça gelir olmuşlardır Ama bu durumu, Alevi hareketliliği ile açıklamak pek de doğru olmayacaktır

Osmanlı dönemi ve öncesini kapsayan dönemlerde yönetimle barışık olmama durumu T C'nin uyguladığı politikalarla en azından "tarafsızlık" durumuna evrilmiştir T C. 1934 yılında çıkardığı kanunla hilafeti kaldırıp tekke ve zaviyeleri kapatarak "laik" olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır Ama laiklik maskesi altında diğer inançları körelten Sünni-İslamiyeti tanıdığı olanaklarla beslemiştir Egemenlerin her dönem izlediği ayrıştırma politikası günümüzde de sürmektedir

Uluslararsı tekelci sermayenin günümüzdeki örgütlenmesinin adı olan Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i (YDD) , periferi ülkelerine, postmodernizmle ifade edilen kültürel söylemini de yedeğine alarak ayrışmayı, parçalanmışlığı, hepsinden önemlisi de birbirlerine karşı düşmanca duyguları öğütlemekte ve bunun gereği olarak da kültürel, dinsel, etnik grupları birbirlerine kırdırma politikalarını yürürlüğe sokmaktadır YDD'nin öğütlediği politikaların özü kuresel sömürüye denk düşmektedir Küresel sömürü için gerekli olan, uluslararası tekellerin periferi ülkelerindeki faliyetlerini kolaylaştırılarak bunun için gerekli siyasi ve hukuki tüm düzenlemelerin hayata geçirilmesidir Böylelikle ulusal devletler tüm sosyal harcamalarından arındırılıyorlar; başta kamusal birikimler olan kamu işletmelerinin özelleştirilmesi olmak üzere ücretlerin düşürülmesi, sendikaların etkisizleştirilmesi, gümrük duvarlarının kaldırılması, vergi kolaylıklarının sağlanması gibi uluslararası tekellere maliyet düşürücü düzenlemeler sağlanıyor Bu düzenlemeler, aynı zamanda, uluslarası tekelci sermayenin insanlığın yüzlerce yıllık kazanımlara saldırılması anlamına gelmektedir/ geliyor Çünkü, YDD'nin bu politikaları, sınıfsal çelişkileri derinleştiriyor işsizliği artırıyor ve giderek orta sınıfları marjinalleştiriyor

YDD, bu politikalarını kitlelere manipüle edilmiş bir dünya sunarak ve şiddeti içselleştirerek hayata geçiriyor Karşı hegomonyanın cılızlığı da bu manipülasyonun ve şiddetin içselleştirilmesinin kitleler nezdinde hayat bulmasını kolaylaştırıyor Ki, karşı hegomonyanın cılızlığında, onun öznesi olan işçi sınıfının ve örgütlerinin, seksenli yıllarla birlikte reel sosyalizm(ler)in yıkılmasıyla doğrudan ilintili olarak, konjektürel düzeyde toplumsal meşruiyetini yitirmiş görünmesinin ya da bu yönde yaratılan mistifikasyonun(yanılsamanın) önemli etkisi olmuştur Uluslarası tekelci sermayenin ideolojik yörüngesinde olan Türkiye halkları da, 12 Eylül karşı hereketinin yarattığı sol siyasal boşluğunda etkisiyle, YDD'nin deney tüplerinin

içine hapsedilmişlerdir

2 Temmuz 1993'de Sivas'ta yaşanan topluöldürüm (katliam), YDD'nin öngördüğü politikaların yaşadığımız coğrafya da somutlanmasından başka bir şey değildir Söylenmek istenen, kısa ve öz olarak, şudur Bugün Bosna'da, Kafkaslar'da, Ortadoğu'da ya da Güney Afrika'nın çeşitli ülkelerinde yaşanan savaşlarla, topluöldürmelerle 2 Temmuz 1993'de Sivas'ta yaşanan topluöldürme aynı ideolojik özden, YDD'nin dünya halklarına bahşettiği birbirlerini kırdırma politikasından, beslenmektedir

2 Temmuz 1993'de de egemen sınıflar, YDD'nin ideolojik hegomonyasından da güç alarak daha önce Kahramanmaraş'da, Çorum'da olduğu gibi mezhepsel ayrılığa oynamışlar; şeriat kisvesi altında dolaşan dinci faşistlere tüm dünyanın gözleri önünde, bu toprakların aydınlanma savaşçısı 33 aydın ve sanatçıyı diri diri yaktırmışlardır

Gelinen noktada bizce önemli olan Sivas'ta yaşananlardan çıkarılması gereken sonuçlardır Bu anlamda Türkiye'de, Sivas topluöldürümü toplumsal ayrışmanın ve birleşmenin önadı olmalıdır Sivas'tan sonra yaşamın her alanı bir ayrışmanın ve birleşmenin mekanınına dönüşmelidir Siyaset, sanat artık daha net çizgilerle kendini ortaya koymalıdır

YDD'nin, gezegenimize ve ülkemize bahşettiği kriz politikaları, bızleri, azgelişmiş ülke aydınlanmacılarını, her günkünden daha çok uyanık olmakla yüzyüze bırakmıştır Yönetenlerin yönetememe krizi, geri kapitalist formasyonlarda topluöldürmelerin önhabercisi olmaktadır Özetlersek, "çıktık ateşin içinden ve ateşe girdık" (Zerrin Taşpınar). Gazi'de olduğu gibi. I Mayıs 1996'da Kadıköy'de olduğu gibi

Bedenleri üzerinde ateş yakılan canların bizden beklediği, 2 Temmuz'ları nostaljiye çevirerek "yıldönümü fetişistliği" yapmamız değildir Onların bizden Bugün bekledikleri, katledilmelerinin ideolojik özünü, sınıfsal niteliğini bilincimize çıkarmamızdır

Sivas'ta yakılmak istenen Aleviler değildir; onların yalnızca boyuneğmeyen öğeleridir Bulandırılmak istenen, tüm ezilenlerin bilinçleridir

YDD'ne karşı anti-kapitalist direnişin örgütlenmesi kendini bır gerçeklik olarak dayatmaktadır YDD'nin globalleştirilmiş ve iletişim aygıtlarıyla desteklenen saldırısına global düzeyde, bizim taraftaki söyleyişle enternasyonal düzeyde, ve iletişim aygıtlarını rasyonel ve insandan yana kullanarak yanıt verilmelidir Karşı duruşun, karşı hegomonya için mücadelenin Bugün için adı 'umudun enternasyonali'dir Umudun enternasyonali, insanın hayallerini çalan, onu umutsuzlaştıran, geleceksizleştiren sisteme karşı, insanın hayallerini güzelleştirme mücadelesidinin, dayanışmanın örgütlenmesinin adıdır Bu mücadelenin öznesi ise etnik, dinsel vb. hıçbir ayrım olmaksızın işçi sınıfı ve onun öncülüğünü tanıyan emekçilerdir, tüm toplumsal muhalefet odaklarıdır

YDD'nin ideolojik hegomonyasına ve onun uygulamalarına karşı direnmek anti-kapitalist mücadeleye denk düşecektir Kararlı bir antı-kapıtalist mücadele geliştirilip, bu mücadele uluslarası düzeyde örgütlenmedikçe dünya halkları YDD'nin küresel sömürü politikalarının sonucu olan topluöldürümlerle karşı karşıya kalmaya devam edeceklerdir

Geliştirilecek mücadelede Anadolu, önemli direniş odaklarından biri olma potansıyelini taşımaktadır

Benimle Oynar mısınız?

Yeşlll mavlye boyayan gün-denlz ortasında
Blr tutam yosun duruyor, slz bana aldırmayın
Sakalımdır, sakalı nerden bllecektlnlz
Tuzlu suyu bulandıran ırmaklar söylencesl
Kurşunl havaları çağırıyor, çağırsın
Orda çünkü ben varım.

Kırmızının ela-ala kaykıldığı yerlerln
Altını düz çlzmell, aymazlık
İçlnlzden neler geçlyor, söyler mlslnlz
Çoğaltın yıldızlarınızı, ay yanıbaşım
Slzler!.. slz.. yaklaşın şöyle
Dlllnlzl ml yuttunuz, çıldıran klm

Kısa, uzun!.. ve öyküler, masallar
Kolay değll, at blnmeler aşılmaz
Padlşah yok, Keloğlansa çareslz
Savaş alanları acı dolu, kan dolu
-Getlrln zarlarınızı karşıma, hemen, şlmdl
Benlmle blr el oynar mısınız

İsmet Kemal KARADAYI

Özledim

Adresi olmayan yolculuklardan
Yitik zamanlarla geldim
Kırağı vurgunu bir serüveni
Sonsuz
Yanık
Delinen zamanlara taşıyarak
Yoruldum hep kendime bakmaktan
    Sesimdeki boşluklarla
    Titreyen ellerimle
    Eskiyen yanlarımla geldim

Bulutlanan bakışlarınla
Yoksul yerlerime vur
Utandır beni

Gizli aşk tünellerinden
Buruk tan atımıyla geldim
Kimsesizliğimle
Düşerek burçlardan
Kırık yerlerimle
Avuç avuç küllerimle
Çocuğunu ölü doğurmuş annenin kahrıyla
Yanıtsız bırakarak bütün soruları
    Büyüyen çığlıkların
    Beyaz yelleriyle geldim

Sevginin öğretmeni yoktur de
Özledim de
Mahçup et beni

Rüzgarın suya değdiği anlardan
Kesik ürpertilerle geldim
Dumanlı iki dağ gözlerimle
Kırgın güneşlerimle
İpek hışırtıları gibi
Usulca eriyen
Kar şenlikleriyle geldim
    Evlerin ıssız yerlerinden
    İnce damarlarımı
    Boyun eğişlerimi getirdim

Kabul etme
Gül eskitti yaprağını de
Beni yor

Yüreğime düşen her yıldırımdan
Gözelerle geldim
Çatırdayan yalnızlıklarımla
Yanlış söyleyerek adımı
Taşıyamadığım
Suç ortağı olduğum yaşamla
İzinsiz kapatarak gözkapaklarımı
Tabutumun çivilerini getirdim
    Sana geldikçe
    Sensiz oldum

Sus de
Sabrım bu atmosfere sığmıyor de
Beni yor

İçimdeki sonbaharlardan
Yaprak dökümlerimle geldim
Yeni şifreler öğrenerek
Kelepçeli kefaletlerimle
Yakamoz mavisinde
Tavında biçim gören demirin
Rengini getirdim
    Susadıkça
    Kendime düştüm
    Hep ben aktım musluklardan

Dağlar gülüşünü vermedi de
Sen geldikçe
Sensiz oldum de

Sana geldim
Üşüyerek ve yanarak
Renklerin şiddetinde
Bilinmeyen uğultular
İçimde gecikmelerin kıvranışı
Kirpiklerimde azıcık nem
Ölüm ilanlarının hafifliğine bakarak
Kusursuz korkularımla
    Üzerine vergi konulmuş
    Öpüldükçe yenilenen derilerimi getirdim

Yağmurun yorulduğu yerde
Büyüdüm
Seni sevecek kadar

Haydar ÜNAL

Varoluşçuluk Nedir?

A. Kadir ÇÜÇEN

Olmak ya da olmamak. Shakespeare'in bu ünlü sözleri günümüz felsefesinde varolmak ya da varolmamak kavramları içinde ele alınarak, gerçek içeriğine kavuştu. Birçok felsefe akımı henüz bu kavramlara uzak ve çekimser dururken, varoluşçu felsefe ise varoluş ilkesi üzerinde yükseldi. Çağımızın ilk üç çeyreğini saran ve henüz tam anlamıyla popülerliğini yitirmemiş olan varoluşçuluk kendine temel konu olarak insan varlığını seçip, insan varlığında varoluş tarzlarını irdelemeye çalıştı. Kabaca tanımlamaya çalıştığımız varoluşcuk bir felsefe mi? Bir yöntem mi? Bir dünya görüşü mü? Yoksa bir dönemin toplumsal ihtiyaçlarını gideren bir başkaldırma mı?

Varoluşçuluk (existentialism), kolayca tanımlanacak bir düşünce değildir. Kökleri bazılarına göre ta antik çağ'da Socrates'e bağlarken bazıları ortaçağ felsefesicisi St. Augustinus'a kadar götürülebileceğini savunmaktadırlar Kimileri bunu Pascal ve Descartes'le başlatırken, kimileri 19. yüzyıldaki felsefe ve edebiyat düşüncesine dayandırırlar. Her şeyden önce kökleri üzerinde henüz tek bir görüş kabul edilmezken, tek bir tanım yapmak yanlış olacağını sanıyoruz. Her varoluşcu felsefeci varoluş felsefesine değişik olarak tanımlamaktadırlar. Varoluş felsefesinin özü gereği genel tanım yapmak yanlıştır. Çünkü varoluşçuluk özcü bir tanım yapmaz ve yapmamalıdır. Fakat en başta yaptığım çok naiv tanımı göz önüne alarak varoluşcu felsefenin en genel anlamıyla insan varlığının somutluğunu açıklayan ve varoluşunu ortaya koyan bir öğreti demek bile bazıları tarafından yanlış bulunabilir

Her şeyden önce varoluşcu felsefe bütündür ve tarihseldir Varoluşçuluk tarihsel bir hareket olup, bir düşünürden diğer bir düşünüre doğru giden düşünce çeşididir Fakat çağdaş iki varoluşcu düşünür bile değişik alt varoluş düşünce sınıflarına dahil edilebilir. Her ne kadar kesin bir tanım yapamıyorsa da varoluşcu felsefenin ne olduğu hakkında genel ilkeler ortaya koyarak onu irdelemek olanaklıdır Bu ortaya koyabilceğimiz genel ilkeler, içerikleri bakımından her düşünürde farklı olsa da tüm varoluşcu felsefelerde kendilerini az ya da çok göstermektedirler. O halde varoluşculuğu tanımlamak yerine tüm varoluşcu felsefelerde ortak olan bu genel ilkeleri incelemek bize varoluşculuk hakkında gerekli temel bilgileri verecektir Bu ilkeleri altı başlıkta toplayabiliriz:

1 Bireycilik-Sistemcilik
2. Yönelmişlik
3. Seçim özgürlüğü veya özgürlük
4. Varlık-Hiçlik
5. Aşırı duygular, saçmalık ve ölüm
6. İletişim

Bireycilik ve Sistemcilik.

17 yüzyılda başlayıp 19. yüzyılın ortalarına kadar devam eden dizgeci, sistemci, kuramsal ve kavramsal felsefe anlayışı sonucu evren objektif ve nesnel boyutta anlaşıldı. Özellikle Hegel felsefesinde ussal dizgecilik en üst sınırlarına vararak, insan birey olmaktan çok sistemin yani Mutlak Tin'in gerçekleşmesi için bir araç oldu. Varoluşçuluk, sistemciliğin, ussallığın, mantıksallığın, kuramsallığın, kavramsallığın, nesnelliğin ve soyutluğun karşısına bir tepki felsefesi olarak Kierkegaard tarafından ilk defa sistematik şekilde öne sürürdü. Kısaca varoluşçuluk, bir tepki, başkaldırma ve bireyselleşme düşüncesidir Başkaldırılan, tepki duyulan ve de bireyselleşen nedir?

Varoluşçuluk (Existentialism), düşünce tarihinin uscu yorumuna tarihsel bir tepki olarak ortaya çıkmış süreçtir. En çok tepki duyulan ve eleştiri oklarını üzerine çeken felsefe ise Hegelci ussal, tümel ve kavramsal dizgedir. Başkaldırılan, tepki duyulan ve de bireyselleşen hegel tipi ussal, kavramsal, kuramsal, ve sistemci varlık ve insan felsefeleridir. Hegelci dizge, insanı ve onun içinde bulunduğu evreni nasıl yorumlamaktadır? Marx'ın Hegel'in düşüncesini ayakları üzerine otturtuğu gibi, varoluşculukta Hegel dizgesinden yeni bir insan felsefesini nasıl çıkarttı? Bu sorunun cevabı bize varoluşcu felsefeyi bir anlamıyla verecektir

Modern çağla başlayan ve Hegel'de doruğa uluşan görüşe göre, ussal olanla gerçek olan arasında sıkı bir ilişki vardı. Evrenin matematiksel simgelerle nesnel bir şekilde kavramlaştırmanın olanaklı olduğunu varsayan modern bilim anlayışı kendisini felsefe dizgelerinde uscu metafizik olarak gösterdi. Hegel döneminin uscu metafizikcisi olarak "ussal olan gerçektir ve gerçek olan ussaldır" diyerek varlığı soyut, rasyonel ve tümdengelimsel Mutlak Tin'in fenomenolojik açılımında ortaya koydu. Böylece Varlık, varoluş kavramından uzaklaşıp, ussal olana taşındı. Birey ise Mutlak Tin'in (Kavram'ın) parçaçıkları haline geldi.

Kierkegaard kendi bireyci veya öznel felsefesini,

Hegel dizgesini eleştirerek ortaya koydu. Hegel'in dizgesinde insan özgürlüğü ve aklı, mantıksal ve kavramsal bir yapının parçaları idi. En temel ve soyut iki kavram Varlık ve Hiçlikti. Bu iki kavramdan oluş ve oluşun sonraki safhaları ortaya çıkarak Mutlak Tin'in kendi hakikatine yeniden uluşacak süreci meydana gelmekteydi. İşte bu süreç insanlık tarihinin de dialektik gelişimidir. İnsanlık tarihi sürecinde Mutlak Tin'in kendini tekrar tanıması ile dizge tamamlanır. Her bir kısım bir tür kavramsal kavramanın sonucudur. Her kavramsal kavranan kısım kendisinin yetersizliğini ve çelişiğini görerek, bir üst aşamaya geçer. Bu üst aşama bir önceki döneme göre daha yeterli kavrama olup en Mutlak olana doğru sürecin bir halkasını oluşturur.

Kierkegaard'a göre, Hegel sisteminde Varlığı gördüğü gibi, bireyin somutluğunu soyut kavramlarların alanında gördü. Fakat bu soyut kavramlar somut ve varolan bir gerçekliği değil, ancak olası olanı verebilir. Bireyin, Mutlak Tin'in kavramsal bir aşamasına bağlanamayacağını öne süren Kierkegaard, bireyi somut ve gerçek olarak görmesiyle Kant ve Aristo'ya yaklaşır. Hegel'de olduğu gibi, birey Mutlak Tin'e giden yolda mantıksal bir yapı değildir. Birey kendi seçimi ile kendi varoluşunu gerçekleştiren somut bir varlıktır. Birey, başkasının seçimi ile varolmaz. Ancak birey "şu ya da bu birey" olarak varolabilir.

Varoluşcu felsefenin en temel ilkelerinden biri olan bireycilik, sistemciliğin ve evrenselliğin karşısında genel halk (sürü, kalabalık, onlar) anlayışını da rededer. Çünkü sürünün varoluşu olmaz. Çünkü bir felsefe sistemi, Kierkegaard'a göre, bireysel varoluşun açıklamasını zorunlu-mantıksal-tümel bir ilişki içinde ve kalabalık ya da sürü kavramında bulmaz. Hem tümel sistem hem de sürü, bireyi genel ve stereo-tip denilen kavram veya kavramlar içinde ele alırlar. Her iki durum, bireyi ikincil yapar. Bunun tersine bireyi birincil yapan varoluş ya da varlık, bireyin kavramsal anlaşılmasından önce gelmektedir. Bireyin varoluşunun ele alındığı varoluşculuk bir tür anti-usculuk olarak ortaya çıkmıştır. Böylece gerçek, kavramsal ve ussal olarak değil ya da bireysel varoluş kavramsal sistemin tümdengelimsel açılamında değil de, bireyin somutluğunda kendi öznel varlığını açığa çıkarmıştır.

Hegel felsefesinin etkileri sonucu metafizikci ve uscu düşünceler gelişirken varoluşculuk kendini ortaya koyamadı. Diğer bir etken ise deneyciliğin ve pozitivizmin aşırı derecede kabul gördüğü yerlerde yine varoluşculuk gelişemedi. Çünkü varoluşculuk rasyonalizm, deneycilik ve pozitivizmden daha fazla şeyler söyleyen bir düşüncedir. Her ne kadar anti-uscu bir akım olsa da doğa bilimlerini redetmez ve pozitivist olan varoluşcu düşünürler de vardır. Örneğin Karl Jasper hem varoluşcu hem de pozitivisttir. Sonuç olarak varoluşcu düşünce, birey felsefesi yaparak sistemci usculuğa karşı çeşitli varoluş tarzlarındaki bireyi anlamaya çalışmıştır. Bireyin varoluşunu kavrarken de fenomenoloji ve ontolojiyle bağlantı içinde kalmaya çalışmıştır.

Yönelmişlik

İlk defa St. Augustinus'ta naiv olarak ortaya çıkan bireye yönelme modern çağda Descartes'le birlikte felsefeye girmiştir. Fakat asıl anlamını Franz Brentano'da bulmuştur. Fenomenolojinin temel yapı taşlarından olan yönelmişlik, Edmund Husserl felsefesinde en belirgin değerini almıştır. Varoluşculukta fenomenoloji gibi, yönelmişlik kavramını kendine temel ilke yaparak bireyin varoluşunu açıklamaya çalışmıştır.

Yönelmişlik refleksiv olup saf bir bilinç yerine, bir şeyin bilinci olarak bilinci ele alır. Bilinç, her zaman bir şeyin bilincidir. Yani geleneksel felsefenin yaptığı gibi varlığı olmayan bir özneyi ya da bilinci ele alıp, incelemez. Bunun aksine, Sartre göre, varoluşsal yönelmişlik, benim kendi bilgimle benim diğeri hakkındaki bilgilerimi ayıran temel özelliktir. Diğer insanlar benim yönelmişlik nesnelerim olarak vardırlar.

Heidegger[1] Husserl fenomenolojisinden aldığı yönelmişlik kavramını felsefesinde Dasein'in analitik varoluşsal tarzlarında açıklamaya çalışmıştır. Heidegger'e göre, Dasein, geleceğe-doğru-yönelen varlık olarak yöneldiği ve ilgi duyduğu sürece vardır. Yönelmişlik, Dasein'ın varlık hakikatını ortaya çıkartan otantik ilgide ortaya çıkmaktadır. Dasein dünya-içinde-varlık olarak gündelik yaşamında ilgi duyan ve kendi projelerine yönelen varlıktır. Yönelmişlik ve ilgi duyma Dasein'in varoluşunun ontolojik yani varlık koşuludur. **Yönelmişlik, Dasein'i (insanı) sürüden ayırır ve onu birey yapar.** Kendine ve diğerine ilgi duyan varlık olarak Dasein, kendi dünyasını oluşturarak, Mutlak Tin'in bir parçası ya da mekanik-determinist bir evrenin bir parçası olmaktan kurtulur. **O, tek ve yalnızdır. O, birey olarak kendi varoluşuna yönelendir.**

Seçim Özgürlüğü veya Özgürlük

Her ne kadar varoluşcu düşünürler arasında ortak bir varoluşcu dizge olmasa da, her varoluşcu düşünür çeşitli derecelerde seçme özgürlüğünden ve özgürlükten söz etmişlerdir. Özgürlük her birinde farklı ağırlıklarda ele alınmıştır. Varoluşculara göre insan, kendi bireysel veya öznel varoluşunu gerçekleşterirken özgürdür.

Özgürlük nedir? Her şeyden önce mutlak serbestlik ya da başı boşluk değildir. Tüm varoluşcular, özgürlükle birlikte sorumluluk kavramını da göz önünde tutarlar. Sorumluluk duygusu, özgürlüğü kısıtlayıcı olarak değil de özgürlüğün varoluşsal yapısını ortaya koyan olarak algılanır. Sorumluluk aynı zamanda özgürlüğün bilinçli olarak ortaya çıkmasını sağlar. Serbestlik ve başı boş özgürlük yerini özgürlüğü sorumlu kulanma ve kullandırma şekline bırakır.

Varoluşcu düşünce insanı sabit ve değişmez bir doğa ile kabul etmez. İlgi duyan ve geleceğe yönelen varlık olarak birey ya da insan, bir doğaya ya da öze sahip değildir. Özü olmayan insan, zorunlu olarak özgürlüğe mahkumdur. Sartre'a göre, insan bu dünyada özgürlüğe mahkumdur. O halde, bu özgürlüğünü de özgürce kullanma sorumluğuna sahip olmalıdır. Sartre, **varoluş özden önce gelir** diyerek varoluşculuğu formule etmiştir. Sartre parelel olarak Ortega'da **insan'nın doğası (yani özü) yoktur** demiştir.

Özgürlük bir tür seçme özgürlüğüdür. İnsan, insan olma özgürlüğünü seçebilen tek varlıktır. Olmayı ya da olmamayı seçebilen tek varlık olarak insan, diğer tüm canlı ve cansızlardan ayrılır. İnsan için, varoluş özden önce gelir. İnsan varoluşunu seçebilen özgür varlıktır. İnsanın doğası diğer bir deyişle kaderi yoksa insan varoluşunu seçerken kendi de olabilir ya da başkası da olabilir. Varoluşunu veya varolmayışını seçme özgürlüğüne sahip olan birey, seçimden kendisinden başka kimseyi sorumlu tutamaz. Her birey kendi seçiminden ve varolma tarzından sorumludur.

Heidegger'e göre, bu dünyaya atılan veya fırlatılan insan, kendi başınadır ve yalnızdır Yalnızlık ona özgürlüğünü vermiştir İnsan kendine ve kendi gibi olanlara karşı sorumludur Bunun dışında başka bir varlığa ne varoluşunu ne de özgürlüğünü borçludur Düşüşü ile getirdiği özgürlük onun varoluşsal temelidır Özgür olmayan insan, varoluşunu yanı kendi geleceğini oluşturamaz Diğer bır deyişle, **sadece ve sadece özgürlüğe mahkum olan insan tarih yapabilir** Bır taşın ya da toprağın tarihi olmaz Tarih yapabilenlerin yani özgür hareket edebilen varlıklar tarıh yapabilir ve yazabılır Bu da ınsandan başkası değildır

Varlık-Hiçlik

Varoluşcu düşüncenın temel ilkelerınden bır ikili de varlık ve Hıçlik kavramlarıdır Tüm varoluşcu düşünürler bu ıkiliye değınmeden hatta kendilerine temel önsel ilke yapmaktan da kaçamazlar Örneğin, Sartre'ın yazdığı ve felsefe lıteratürüne geçen en büyük eserının adı **Varlık ve Hiçlik**'tir Sartre, varlığı (a) kendi-ıçin-varlık (bılınçlı ve özgür varlık), (b) kendındevarlık (nesne, şey) dıye ıkiye ayırmaktadır Sartre ayrıca kendı-ıçın-varlığı hiçlıkle bırlikte kavrar Bu düşünce ışığında tüm Fransız varoluşcuları da hıçliği, varlığın varoluşunu hazılayan temel ılke olarak görmüşlerdir

Varlık ve hiçlik ikilisi kendını en ıyi Heidegger felsefesinde açığa vurmaktadır Heidegger, **Metafiziğe Giriş** adlı yapıtında klasik soru tipini değiştirir Klasik soru aslında Leibniz'in **Niçin varlık vardır** sorusu olup, geleneksel felsefenin hep varlığı açıklamaya çalıştığını öne süren Heidegger, bu soru yerine **Niçin hiçliği ya da yokluğun varlığını** sormuyoruz demektedir Bu iki kavramı açıklarken çok dıkatli olmak gereklidir Çünkü bunlar metafızığin temel sorunsalıdırlar Heidegger ise geleneksel metafızığin bıttiğini ve metafiziğe dığer bir başlangıç yapmak gerektiğini öne sürerek **Metafizik Nedir?** adlı eserinde varlık ve hıçlik ikilisine yenı ve başka bir başlangıç yaparak hiçliği varoluşun temel taşı yapmıştır Hıçin hıçlemesı, varlığın varoluşunu ortaya koyan olagelme ile kendini açığa vurur Hiçin hiçlemesı, var-ola-gelmektir Böylece varlık nedir sorusu varlığı açıklayamamakta, bu soruya hiçlik nedir eklenmelıdir İkisinın birlikteliğinden varoluş ortaya çıkmaktadır

Aşırı Duygular, Hisler, Saçmalık ve Ölüm

Varoluşcu düşünürler bireyin varoluş tarzlarını açığa çıkartmaya çalışırken en çok bireyin duygularına, hislerıne, sevgilerine, nefretlerine, saçmalıklarına, korkularına, ankziyetelerine, ıstıraplarına, üzüntülerine, vb gibı şeyler yönelirler Çünkü onların tümü bireysel ve özneldir Bır bireyden diğerine değişmekte ve farklı yapılarda ortaya çıkmaktadırlar Bıreyi ancak bireysel olanlar açıklayabılir Kierkegaard'da ankziyete, Heidegger'de ölüm beklentisi, Sartre'da bulantı, Camus'de saçmalık ve başkaldırma, varoluşcu düşüncedeki aşırı duygu ve hislere örnektirler İnsan, dünyada yalnızdır Dünya ıse pıs, zalim, acımasız ve düşmandır (Sartre) Böyle bır dünyada ınsan başkaldıran olarak vardır Fakat başkaldıran ve saçma yaşam, insana ölümü ya da intaharı değil de, mutlu ölümü yani bilinçli yaşamı getirir (Camus)

Varoluşumuzu belirleyen duygularımız, hislerimiz, korkularımız, kaygılarımız, saçmalıklarımız vb gibi eylemlerimiz bizi biz yapan ve diğerinden ayıranlardır Böylece birey felsefesi kendini bireysel varolma tarzları olan duygu ve hislerinde de ortaya koymaktadır Bu tür deneyımler yaşamın anlamını ve bireyin kendi varlığını ortaya koyarlar

İletişim

Eğer varoluşcu düşünce bireyi bir seçenekler ve özgurlükler yeri olarak görüyora, bu bireyı geleneksel felsefenin anlatım yoluyla vermemelidir Başka söylemle, bıreyi geleneksel felsefe çizgisinden farklı ele alan varoluşculuk, bireyi anlatırken de geleneksel felsefeden farklı olmalıdır Bu farklılığı kendi ilkeleri ile de tutarlı olmalıdır Bireyi anlatım ve yazım türü geleneksel felsefenın nesır ya da düz yazı anlatımdan farklıdır Varoluşculuğun iletişim yolu özgürdür Her çeşit iletişimi özellikle de özgürlüğün olduğu iletişim türlerini kullanır Tabii kı bu iletişim türü sanat olmalıdır Çünkü sanat, bireyin kendini ve varoluşunu özgürce anlatabileceği tek yerdir Sanatın her türünü kendisi için iletişim aracı seçen varoluşculuk en çok yazın ve anlatım sanatları içinde edebiyatı ve tiyatroyu seçer Hayalci anlatımı kendıne temel alan bu düşünce romanı, hikayeyi, piyesi, şiiri, oyunu, deneme türü yazını, vb iletişim aracı olarak kullanır

Sonuç

Girişte varoluşculuğu tanımlamanın zor olduğunu söylerken haklı bir nedenimiz vardı Çünkü her bir varoluşcu düşünür, kendini diğerinden farklı bir varoluşsal yapıda tanımlamakta ve bu tanımlamalar da varoluşcu düşüncenin özü ile çelişmemektedirler. Biz yine de bu yazımızda basit ve naiv bir tanım yapmaya çalıştık ve bundan da önemlisi tüm varoluşcu düşünürlerde çeşitli ağırlık derecelerde de gözükse bile, bazı temel ilkeleri açıklamaya çalıştık. Bu ilkelerin bazılarını rededebilir ya da bunlara sizler de bazı ilkeler ekleyebilirsiniz. Bu durumda varoluşculuğu tahrib etmez, aksine ona yenı değerler ve anlamlar katabilirsiniz. Çünkü o, bireyin özgür varoluşunun felsefesidır ve hepsinden önemlisi varouluşculuk sabit ve değişmez bir sistem değildir O, sistem felsefesi değil, tekilin felsefesidir

Bu tezi, çağımızın belli başlı varoluşcu düşünürlerının birey varoluşundan ne anladıklarını çok naiv biçimde tanımlayarak desteklemek gerektiğine inanıyoruz. Kierkegaard Tanrı tanır bir düşünür olarak Hegel sistemine karşı bıreyselliği öne sürmüştür. Karl Jasper Pozitivist akımı eleştirerek, Hiristiyanlığın diğer dinlerle bağlantısını yaparak bireysel varoluşu açıklamıştır Heidegger Tanrı tanımaz düşünür olup, St. Augustinus, Kierkegaard ve Husserl etkileriyle Varlığı temele alarak Dasein'in analitik varoluş tarzlarını ortaya koymuştur J P Sartre: Seçenek ve özgürlük kavramları ışığında bireyin varoluşsal yapısını açıklamaya çalışmıştır Albert Camus: Psikolojik söylemlerindeki romanlarında bireyin saçma ve başkaldıran duygularında bireyin varoluşunu açıklamıştır Gabrıel Marcel: Yazılarında stres ve umutu vurgulayarak varoluşcu düşünceyi ortaya koymaya çalıştı.

---

(1) Her ne kadar Heidegger kendisini bir varoluşçu düşünür olarak görmese de, biz burada genel kanıya uyarak onun varoluşçu düşünür saymaktayız. Heidegger kendisini ontolojist olarak görmektedir.

Diyalektiğin Felsefi Tarihi

Bülent AKDAĞ

Bir yaşam olanağıdır felsefe Sevginin bulunuşu ve doğrunun aranışı Bazen dünyanın burjuva tenini kaşındıran bır alerji, bazen içimize ördüğümüz duvarlardaki çocuk resimleridir Sessızdir filozof Ama bas bas bağırmaktadır, duymasını bilene Bir felsefe sempatızanı yavaş yavaş öğrenir dalmayı, keskin kayalıklarda güzel süngerler toplar ve seyre durur derinlerin sessizliğindeki kıpırtıyı Sonra tekrar yüzeye çıkıp, kumsalda ayağına deniz kestanelerinin dikenleri batmış küçük bir kız çocuğunun yardımına koşar

Filozofların yaptığı herşeyden önce kendilerine çimdik atmaktır belki ama insanları teolojik uykusundan uyandıran tokadı diyalektik atar dünyaya.

Kımseden, bır direnişten arta kalan ateşleri söndürebilecek bir zeka fıskiyesi olmasını bekleyemeyiz elbette ama herkesten alçakgönüllü bir bilgi defınecisi olmasını beklemek çok da birşey değil.

Bır direnmedir felsefe; yaşamsızlığa, sevgisizliğe, hoşgörüsüzlüğe ve ölüme karşı Olmazsa olmaz bir anlam bulma çabasıdır

İşte dünyayı ve kendimizi anlamamızı sağlayabilecek tek yol diyalektik bilgidir Bu bilgi en geniş anlamda doğanın ve insanın diyalektik sürecinin yine dıyalektık bir yöntem-bılim ile nesne edilmesiyle ortaya çıkar İnsanı rahatlatan, olgunlaştıran, ıç barışını sağlayan bir bilgidir bu.

Yaşamın anlamını, değerini, koşullarını kavratan ve ölümün trajikliği karşısında ınsanı avutabilen en önemli felsefi pencere diyalektiktir, eğer gerçekten bilincine varılabilirse, varılmışsa.

Doğmak ve ölmek, yaşamın diyalektik iskeletidir Dengede durmamızı sağlayan ise doğmanın ve ölmenin bilinci Bu diyalektik bilinçten yoksunsak yalpalamaya başlarız; günümüzde çok rastlandığı üzere bu, bilidışı metafizik yaklaşım ve inançlara, saplantılı ideolojilere ve giderek körleşmeye yol açar

Bir bilim adamı olgusal gerçekliğe yöneldiğinde ıç ve dış bağıntıların diyalektik anlamını bulgulamaya çalışır (;)bir sanatçının yaratma sürecinde dış dünyayla ve yapıtıyla kurduğu ilişki diyalektik bir oluşumdur; parkta yürüyüş yapan yaşlı bir çift papatyalara bakarken diyalektık bir ilke görmektedırler aslında; bir şairin iç sıkıntıları, çelişkileri; şu yağmurla şu güneşin yoğurdukları gökkuşağı, sözgelimi ilkel topluluk dini Anımızm, babayla oğulun çatışması, hücre, atom, devrimler, bır kuşun uçuşu ve enflasyon. Yaşam diyalektik ilkelere göre kurulu

Beynımizi kullanabılmek ve doğru kullanabilmek için varoluşumuzun diyalektik anlamlarını keşfetmek zorundayız İnsanlaşmak beyinlenmektir çünkü

68 kuşağı dıyalektiği özümsediğini söylüyor, 80 kuşağı iyımser bir yorumla yarım yamalak öğrendı, 90'ların gençleri ise hıç bilmiyor Doğanın, insanın, tarihın ve toplumların diyalektik sürecinı kavramak, ayaklarımız üzerinde (yeniden ') dık durmamızı sağlayacaktır

Şimdı diyalektiğın tarihsel düşün evreninde aldığı farklı görünümlere bakarak, kavramın çerçevesını çizmeye çalışalım

Felsefe tarıhinde dıyalektik kavramının değişık filozoflarda farklı farklı anlamlar ve kullanım bıçimleri taşıdığını görmekteyiz Bu çeşitliliği iki temel üzerine oturtmak mümkün Bunlardan ilki kavramsal çizgide ilerleyen akılyürütme yolu ki pek çok değışik biçimi var, ıkincisi ise, doğanın ve toplumun gelişme yasaları ve bunları ınceleme yöntemı. İlk, bazen spekülatıf bır tartışma bazen ıse, zihnin düştüğü çelişmeler öğretisi; ikincisi ise, olgusal ilişkilerde ortaya çıkan anlamları ve bağıntıları sıstemleştirme yolu

Bugün bilimsel diyalektik diye sıfatlandırdığımız kavramın anlamını doğru kullanabilmek için tarihte nasıl bir süreç geçirdiğini bilmemiz gerekiyor Açıktır ki felsefe adını verdiğimiz bilme ve yaşama etkinliği Antik Yunan dünyasında ilkin "doğa" üzerine yapılmıştır Bu çerçevede ortaya çıkan iki filozofta diyalektiğin ilk örneklerini yakalıyoruz. Bunlar hemen hemen aynı tarihlerde (M Ö 540- 480'li yıllar) yaşamış olan Elea'lı Parmenıdes ve Efes'li Herakleitos'tur

Parmenıdes, varoluşun bılgisinin deney ile elde edilemeyeceğını, duyu algılarımızın bizı sürekli yanılttığını ileri sürerek septik bir tavır sergilemış ve yalnızca düşünme yolu ile varlığın özünün anlaşılabileceğinı iddia etmiştir Kavramsal düzeyde bir varlık kanıtlaması yaparak, varlığın başlangıcı ve bitişi olmayan bir bütünlük olduğunu söyler Buna, varlık "Bir"dir, der Bu Bir ancak düşünülerek kavranabilir Parmenı-

des'in kurmaya çalıştığı bu mantıksal dizge kavramlararası ilişkilere dayandığından, kavramsal yöntem olarak diyalektığın, Herakleitos'la birlikte ilk filizlenişidir Parmenides'in bu metafizik-ideacı yaklaşımının karşı tarafından yer alan Herakleitos ise, Hegel'den Marx'a uzanan günümüz diyalektiğinin kapısını aralayan gözüpek bir filozoftur Ona göre, karşıtların sürekli ve döngüsel savaşımının neden olduğu bir oluştur yaşam. Bu varoluşun temeli ateştir Evrendeki değişmeleri oluşturan ateşın yalımlarıdır Hiçbirşey hıçbır zaman aynı kalmaz Karşıtların savaşımının yol açtığı değişme evrensel bir düzenlilik ıçınde olmaktadır Bızım dıyalektık diye adlandırdığımız bu düzenlilık ılkesi Herakleitos'ta Logos (akıl) olarak anılır Herakleıtos, Parmenides'in havalarda uçuşan kavramsal-mantıksal varlık kanıtlamasını, 'oluş' yaklaşımıyla yere daha çok yakınlaştırır ancak diyalektiğin ayakları üzerine dikilmesi için daha çok yüzyıllar geçecektir

Şımdı Parmenıdes'ın görüşlerini geliştırmek ıçın yola çıkan öğrencisi Elea'lı Zenon'a (M Ö 490-430) bakalım. Zenon, varolan nesnelerin sayıcı çokluğuna ve nesnel hareketın gerçekliğine ilişkin akılyürütmelerimizde çelişık durumlar olabileceğini göstermeye çalışır Örneğin, nesnelerin sayıca hem sonlu hem de sonsuz olabileceğini kanıtlamaya uğraşır Nesnelerin sonlu olmasının kanıtı, ne kadarlarsa ancak o kadar olmalarıdır Sonsuz olmaları ise, birbirlerini sürekli sınırlayarak varlık kazanmalarında ortaya çıkar Hareketin gerçekliğinin de mümkün olmayabileceğini göstermeye çalışan Zenon, uçan okun aslında durmakta olduğunu söyler; çünkü, ok yolu üzerindekı her noktada belli bir an bulunmaktadır ve bir yerde bulunmak orada durmak demektir

Zenon'un bu "çatışkı"ları hocası Parmenıdes'in "Bir" anlayışını perçinlemek üzere ortaya attığını görüyoruz. İşte insan zihninin düştüğü bu çelişmeler kuramı kavramsal-düşünsel düzeyde bir dıyalektikmantıktır

Aynı dönemlerde biraz daha farklı bir diyalektik ile karşılaşırız. Antik felsefe dünyasının erdem arayıcısı Sokrates'in kullandığı tartışma yöntemidir bu. Tartışarak doğruya ulaşmaya çalışır Sokrates Platon, "Menon" dıyaloğunda Sokrates ile bir köleyı karşı karşıya getirir ve Sokrates hiç geometri bilmeyen bu köleye geometri problemi çözdürür Burada püf noktası şudur İnsan dünyaya gelmeden önce ruhu vardır ve doğru bilgiler, ahlaksal kavramlar bu ruhta gizlenmektedir Ancak bir "doğurtma yöntemi" (maıeutike) ile bu bilgiler ruhtan bilince gelirler İşte maıutike'nin uygulandığı kavramsal ikna tartışmalarına da dıyalektik adı verilir

Artık düşüncenin biraz daha sistemleştirildiği bu dönemlerde Antik Ege felsefe kültürünün dinamizmini sağlayan aristokrat kökenli filozof Platon (M Ö. 427-347), idealizm-materyalizm ve giderek sağ-sol politık söylemlerin tarihsel çizgisinde es geçilmeyecek düşünceleriyle rasyonalist-idealist görüşlerin temellerını atmıştır

Platon iki dünya varsayar Şu yaşadığımız dünya kopyalar dünyasıdır Gerçek dünya ise idealardan oluşan ve duyularımızla algılayamıyacağımız bir dünyadır Yaşadığımız dünyadaki aynı türden nesnelerin tek bir kavramda toplanışı idea diye adlandırılır Her nesne türünün bir ideası vardır yani. Nesneler varoluşlarını idealara borçludurlar İdealar dünyası aklla, matemetikle ve dıyalektık ınceleme ile kavranabilir Böylece gerçek bilgıye (sophıa) ulaşmak mümkün olacaktır İdealar da kendı varlıklarını en üstte bulunan "İyi ideası"ndan alırlar Böyle bir hiyerarşik varoluşun kavranması ıdealara ve asıl İyi İdeasına yönelmekle olur Tam bu noktada ıdeaları anlama bilimi olarak diyalektık yöntem ışlemeye başlar Platon'da diyalektık "Iyi Ideası"na boyun eğiştir İdeaların hiyerarşik dizilişinde akıl, ıdea dedığimiz kavramları ayrıştırır ve bırleştirir Tümevarım ve tümden-gelim şeklınde oluşan bu kavram belirleme etkinlıği en üstte bulunan iyı ıdeasının ıstencı doğrultusunda olur Böylelıkle, bır determınasyon ve nesnel ıdealizm batakIığında çırpınan dıyalektik sanatı karşımıza çıkar Yıne de Arıstoteles mantığına ışık tutması bakımından değerlendirilmesi yerinde olur

Aristoteles (M Ö 384-322) diyalektiği, kaygan zeminde büyük taşlarla oynanan bir satranç gibidir Olasılıklar denızınde savrulan yelkensız bir gemi ya da Çünkü Aristoteles dıyalektiği, bilimsel doğruların yanılmalarını gösterebılecek olasılıklı bir görüşler kuramıdır Bu bir tasım yani çıkarımlar kuramıdır ki ancak ve ancak bır öngörü sağlar; yani bilimsel bilgiye doğru koşulan parkurun antraman sahasıdır Doğaldır kı ispata dayanan bilgi alanı ile diyalektiğe dayanan görüş alanı aynı sonuçları vermezler Dolayısıyla apodeiktık (zorunlu bılgi) ıle diyalektik (olasılıklı bilgı)ayrımı ortaya çıkmış olur

Arıstoteles'te bılimsel bilgiye ulaşmanın aracı (organon) mantıktır Mantık ispat konusunu inceler Bılgı ispata dayanır Bu ispat tasım (çıkarım)yoluyla yapılılr Doğru bilgiye ulaşabilme açısından tasım ikiye ayrılır biri tümdengelimdir ki apodeıktiğe yani zorunlu, kesın bılgiye görürür, diğeri ise, tümevarımdır ki diyalektiğe yani olasılıklı bilgiye yol açar

Böylece Aristoteles'te bir tümevarım sanatı olarak belirlenir diyalektik Aristoteles, Platon'un ıdealizmine açtığı savaştaki "gerçekten varolan nedir?" sorusunun karşılığını bulduğu tek tek nesneler dünyasında diyalektik ile yani tümevarım sanatıyla oynar ve bilimsel bilgiye kapı aralamak için didinir durur

Şımdi geniş bir sıçrama yaparak Alman idealizmine önayak olan Immanuel Kant'ın (1724-1804) diyalektikten ne anladığını saptamaya çalışalım 18 yüzyıl akıl eleştiricisi Kant, bilginin sınırları ve olanaklarını belirleme çabası ıçinde, saf bilgiyi, kendi ıçinde bilgiyi inceleme yöntemi olarak transandantal yöntemi ortaya koyar Kant'ın transandantal yöntem ile anlamaya çalıştığı bilgi apriori bilgidir Yani deneyden önce varolan, deneye dayanmayan, zorunlu ve genelgeçer bir bilgıdir bu. Kant'ın başını ağrıtan sorun sentetik apriori yargıların mümkün olup olmadığıdır Bilgimizin ya da kavramlarımızın diğer kavramlarla ılintilenip bir bireşime gittiği yargılara sentetik yargılar denır İşte Kant, kavramın özelliklerini zaten kendi içinde taşıyan ve dolayısıyla deneye gereksinimi olmayan analitik yargıları bir yana koyup, hem deney dışı hem de kavrama yeni bir özellik yükleyen bu yargıları göstermeye çalışır Akılyürütmenin iç yapısını ve bilginin koşullarını göstermeye kalkıştığı Transandantal Mantık adlı çalışmasının önemli bir bölümü Transandantal Diyalektık dediği ve düşüncenin metafizik arenadakı çıkmazlarını ve yanılgılarını göserdiği bölümdür İnsan anlığının, dış dünyadan gelen deney verileriyle akılda bulunan kategoriler sayesinde oluş-

turduğu bilgi Kant'ı tatmin etmez. Çünkü insanı rahatsız eden asıl sorulara bir karşılık bulamamıştır daha: Ruhun ölümsüzlüğü, evrenin başlangıcı veTanrı'nın varlığı.. İnsanda bu soruları çözümleme dürtüsü vardır ve sentetik apriori yargılardan bir adım daha öteye giderek metafiziğin sarhoşluğuna kapılır kalır insan zihni... Bu öyle bir çekimdir ki ne onlarla ne de onlarsız olamaz insan zihni. Bu öyle bir çekimdir ki ne onlarla ne de onlarsız olamaz insan. Sonuçta insan aklının metafizik alandaki kuruntu ve antinomileri (çatışkı), aklın doğal eğiliminin ister istemez içine girdiği şaşkınlıklarla dolu düşünce girdabıdır Kant, düşüncemizin trajik bir biçimde dolaşıp durduğu bu çözümsüzlükler alanındaki akılyürütme zincirlerine diyalektik adını verir Deney dünyasıyla akıl dünyasının karşıtlığının sentezlenmeyişinin adıdır diyalektik burada.

"Ben varsam dışdünya vardır!" İşte öznel idealizmin sloganı. Johann Gottleb Fichte (1762-1814), bu savı kanıtlamak uğrunda kullandı diyalektiği. Alman idealizminin Schelling ve Hegel ile birlikte üç önemli mimarından biri olan Fichte, insanın kendi içindeki özgürlüğü diyalektik düşünce ile bulabileceğinin altını çizip asıl önemli olanın bu noktadan hareketle özgürlüğü olanaklı kılmak olduğunu dile getirir Ona göre, insanın kendi vicdanına yönelmesi, onu bilmesi ve ona göre eylemesi özgürlüğü olanaklı kılmaktır Fichte'nin temele yerleştirdiği bir bilinç etkinliğidir, insan ben'inin evrensel mistik ben'den pay alarak kendi üzerine düşünmeye başlamasıyla diyalektik zaman işlemeye başlar. Bu bilme etkinliği felsefi eylemin de başlangıcıdır Bilincin kendine yönelerek kendini bilmesi diyalektiğin tez aşamasıdır Bu tez ancak bir karşı-tezi varsa kendini ortaya koyabilir. Fichte'nin karşı- tez olarak sunduğu ise, doğadır Ben ile doğa birbirlerini sınırlayarak sentezlenirler sonuçta. Ama doğayı da belirleyen aktif bilinç olduğundan ben'in hegomanyası sözkonusudur burada. Aktif bilincin bu düşünme etkinliği diyalektik bir süreç izleyip özgürlüğü doğru yol alır. Fichte'ye göre, insanın varoluşunun anlamıdır özgürlük; bilincin özgürlüğüdür bu. İnsanlık tarihi bu bilincin özgürleşme tarihidir Bu tarih suçluluk ve suçsuzluk karşıtlığının köprüsünden geçip aklın özgürleşmesiyle sonlanır. Toplumsal ahlakın bu diyalektik serilişini formülüze edersek, tez:aklın içgüdü gibi kullanıldığı ilkel dönem suçsuzluk çağıdır; antitez:şimdiki çağı gösteren suçluluk dönemidir ve sentez: akıl dönemi olacaktır. İşte bir ahlaksal diyalektik örneği. Fichte, öznel idealist bir kuyuda çürümüş bir ipe bağlı diyalektik kova ile su çekmek için çırpınıp durur Ama kovanın delik olduğunu hiçbir zaman farkedemez...

Friedrich Wilhelm Joseph Von Schelling (1775-1854), diyalektiği özdeşlik görüşünün temel yöntemi yapar O kulağını ters taraftan gösterir. Bilinç ve doğa (tez ve anti-tez) özdeştir Schelling'de. Doğa, ilkel bir zeka olarak yola çıkıp karşıtlıklar içinde gelişerek bilinçli bir zeka olan insana ulaşır Doğadaki herşey iki yönlüdür ve bir çatışma halindedir. Bir varlıktaki çatışma sentezlenince bir üst varlığa geçilir ve çatışma burada da devam eder Yani bir varlık kendi bütünlüğünü bölüp karşıtını oluşturur ve sonra sentezlenip bir ileri aşamaya geçer Bu, tarihsel ve moral sürecin Tanrı'ya bağlı olması yaklaşımıyla insanın bir amaç olarak gördüğü özgürlük Tanrısal zorunlulukla özdeşleşir Bu özgürlük ve zorunluluğun karşıtlığı ancak inanç yoluyla sentezlenir Böylelikle Schelling, doğanın Tanrısal erekselliğine karşılık akıl'a da inanç elbisesi giydirerek tarihin ahlaki bir toplumsal düzene doğru ilerleyeceğini düşünür Bu özdeşlik felsefesinde diyalektik, akıl ile özdeşleşen doğanın kendi içinde bölünmeler şeklinde açılımı ve Tanrısal bir amaca yönelmesi yöntemidir

Görüldüğü gibi, önce Fichte düşüncenin diyalektiğini yeniden keşfetti sonra Schelling doğanın diyalektiğini ilan etti. Eni sonu Hegel geldi çattı Bu Alman idealizmi içindeki diyalektik yöntem Kant'ın eleştirel felsefesine karşı bir prestij başkaldırısıydı belki ama Donkişotça bir mücadele oldu bu ve gerçek dünya ile bütünleşemedi bir türlü. Ta ki bir toplumbilimci-filozof Karl Marx, hacıyatmaz sanılan bu diyalektiği başaşağı çevirince ortalıktaki sisin havadan değil taktıkları gözlüklerden kaynaklandığını farketti insanoğlu.

Şimdi önce Hegel'deki diyelektik yönteme bakalım. Kant'tan beri süregelen karşıtlıkları sentezleme çabası Hegel'de en sistemli noktaya ulaşır George Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1813), içsel ve dışsal dünyayı, gerçekliği, tek bir kavramın Geist'ın (tin, ruh, akıl) egemenliğine sokuverir Hegel'de diyalektik en yüksek formuna ulaştı ve asıl kimliğini bulması için gerekli anahtarı gösterdi. Ona göre tüm varoluş yani hem düşünce hem de varlık diyelektik bir açılımdır diğer bir deyişle diyelektik, Akıl'ın serimlenişi, düşünmenin ve varlığın genelgeçer yöntemidir Düşünce ve varlık karşıtlıklar içinde gelişir Akıl (Geist) kendini gerçekleştirir böylece. Akıl, ilkin kendini bilmek için aradığı gerçekliğini doğada bulur, kendine yabancılaşır. Tez-antitez karşıtlığı oluşur böylece. Bu çelişki, Aklın kendi bilincine erdiği insanlık tarihinin kültürel sürecinde ortadan kalkar ve özgürlük başlar Hegel'de sentez aşaması olan, Akıl'ın kendi bilincine vardığı insanlık evreni üçlü bir sıra düzeni izler: Önce öznel Akıl vardır, sonra nesnel Akıl kendini toplum, devlet ve tarih olarak gösterir ve sonunda mutlak Akıl sanat, din ve felsefe olarak kalıcılık kazanır Özgürlük amacına ulaşmak için kendini açan Akıl nesnel Akıl aşamasında özgürleşip eni sonu mutlaklık aşamasına geçer Felsefe tarihinde Platon ile başlayan idealizm söyleminin doruğuna da ulaşılmış olur böylece. Aklın boyunduruğundaki tüm maddesel gerçeklik şaşırıp kalır bir kez daha. Ancak Hegel'e hakkını vermek gerekir Her ne kadar maddesel dünyayı hasır altı ettiyse de, Akıl'ın ivmesinde gelişen dünya tarihinin diyalektik yapısı tutarlı ve orjinal bir örnek olması bakımından felsefe alanında yeni perspektifler doğurmuştur.

Hegel'in diyalektik mantığı 19. yüzyılın ikinci yarısında Marx'ın -ve onunla özdeşleşen Engels'in- öğretileriyle gerçek karakterini bulmuş ve adına bilimsel diyalektik dediğimiz, insanın- toplumun-doğanın- bilincin evrimsel ve tarihsel gelişimini açıklayıcı ve geleceği öngörüleyen bir "yaklaşım yöntemi" olarak ortaya konmuştur Bu yaklaşım yöntemi maddesel ve tinsel dünyayı doğmatik saplantılardan, kalıpçı fikirlerden uzak bir bakış açısıyla inceleme yöntemidir

Yöntem, diyalektiktir Nesne edinilen gerçekliğin işleyişi, iç bağıntıları da diyelektik bir süreçtir Yani diyalektik dünyaya (evrene) yine o evrenin bir uzantısı olan diyelektik bilinçle bakarız..

Yaşamın özü değişimdir Varolan herşey karşılıklı etkileşim içinde değişmektedir Hegel'deki evrimci diyalektik Marx ve Engels'te devrimci bir nitelik kazanır Yani Hegel'deki Geist, diyalektik sürecin her aşamasında yine bir farklı görünüş olarak Geist'tir Oysa bilimsel diyalektikte tez-antitez-sentez süreci bir özdeşlik taşımaz. Bu süreç niceliklerin niteliklere dönüşümü ilişkisi ile her aşamada bir yadsıma karakteri gösterir

Hem doğada hem de toplumda olgu ve olayların iç işleyişlerinin bu diyalektik kurallarını kategorize edersek dört temel ilke görürüz: Karşıtların birliği, zincirleme bağlantı, yadsımanın yadsıması ve nicel-nitel dönüşüm. Bilinen evrendeki olgusal ilişkilerin anlamlarını veren bu ilkeler birbirini bütünleyici özellik gösterir. Geçmişte ve günümüzde bilimsel diyalektiğe karşı alınan tavırlar .idealist saplantılardan öteye gidememiş ve bilim alanında bulgulanan her yeni olgusal ilişki ve yasa diyalektik ilkelerin kanıtlanmasına gün be gün yardımcı olmuştur

Sosyal ve fiziksel doğadaki tüm oluşumlar karşıtlıklar şeklindedir Gerek sosyal yaşamın maddi-manevi tüm kültür öğelerinde, sözgelimi ekonomik üretim biçimi, sosyal tabaklaşma, sınıfların oluşumu ya da tüm değerler sisteminde, gerekse fiziksel doğanın tüm hengamesi içinde bu tez ve antitez ilişkisini görmekteyiz. Yine doğadaki ve sosyal yaşamdaki olgu ve olayları birbiriyle bağıntısı içinde ele almak gerekliliği diyalektiğin bir diğer ilkesidir Olup biten herşeyin birbiriyle ilişkisi vardır Nedenler ve sonuçlar mistik, büyülü bir alemde değil yaşadığımız evrenin içindedir.

Tez'in yadsınması antitez'i, antitezi'in yadsınması da sentezi oluşturur Doğal ve toplumsal tarihin gelişimini açıklayan daha gerçekçi bir yol henüz yoktur Bir mucize gerçekleşirse belki bu teori terkedilebilir.

Diyalektiğin bir diğer ilkesi de nicel-nitel dönüşüm ilkesidir ki doğanın ve toplumların tarihindeki her gelişim, niceliksel birikimlerin ulaştığı son sınırda niteliksel bir dönüşümle olmaktadır

Dikkatli bir bakışla bu ilkelerin birbirinden ayrılamayacağını, her durumda birbirlerini bütünlediğini görürüz. Genel hatlarıyla ele aldığımız Marx ve Engels'teki diyalektik kavramının Marksizm teorisinin maddecilik özünden ayrı tutulamayacağını da bilmemiz gerekir Yani diyalektik yapılı doğanın ve tarihin materyalist sürecinde diyalektik, dogmatik ve tinsel bakışı reddeden, objektif, tutarlı, bilimsel bir yaklaşım ve açıklama yöntemidir

Parmenides, Herakleitos, Zenon, Sokrates, Platon, Aristoteles, Kant, Fichte, Schelling, Hegel ve Marx ile Engels'te temel özelliklerini vermeye çalıştığımız diyalektik kavramını Doğu ve Batı dünyasında burada ele almadığımız pekçok düşünür ve yaşama felsefesi içinde de görmek olası.

Önemli olan nasıl yaşadığımızdır. Çünkü gerçekten nasıl yaşıyorsak öyle düşünmeye başlıyoruz. Yaşamınız önce çevresel ve dışsal süreçlerle belirlenirken bir gün siz o çevreyi değiştirmeye başlıyorsunuz. Diyalektiğin özüdür bu... İçinde bulunduğumuz koşullardan yeni bir yaşam olanağı görüp ona ulaşma çabası hiç kolay olmasa da vazgeçilemeyecek bir savaşımdır

Başarıya ulaşmak için tek koşul, doğru felsefeyi farkedebilmektir..

Ölür Kadın

bir kadın takılarını
takıntılarıyla beraber getirir
ve sancılarıyla kıvrılan bedeniyle
yeniden bir kez daha
doğurur kendini
o uzayan kırık boy aynalarında
ve yalnızca kendi
ve yalnızca kendine
uzun bindirmelerle
inandırmak ister
herkesten sakladığı
o kalabalık
o çok çocuk
sessizliğini
ve sabaha karşı
kanayan sevişmesinin
ardında bıraktığı ıslaklıkla
kitab-ı mukaddes'ten üç duayla
yeniden temizler kendine sabahı
ve kent soylu akşamlarda
iki erkeğin seviştiği yere
kuş uçan kervansaraylara gider
şiir'in o hiç olmadığı yere
ve ölür kadın
bütün renkleriyle

Mesut AŞKIN

Düşünce Üzerine Bir Verimlilik Analizi

Sinan KUTLU

Geride bıraktığımız günler, hepimize bir hayli hareketli ve yoğun bir dönem yaşattı Ülkede son birkaç ayın toplumsal ve politik gündemine giren olaylara bakılınca, bu dönemin güzel izler bırakmadığı çok açık..

Şöyle bir an düşünsek hep acılar, üzüntüler anımsanıyor,yalnızca buruk tatlar kalıyor geride... Elbette üzerinde çok şey söylenebilecek gelişmeler bunlar, ancak şu da gerçek ki, düşünmek ve söylemek hayatla buluşmadıkça fazla anlam taşımıyor Çünkü en az düşünmek kadar, doğruyu söylemek kadar önemli bir şey var: doğruyu doğru ve eksiksiz iletebilmek Kime sorsanız bu konunun önemini onaylar, hatta sık sık bu doğrultuda düşünceler yer alır sağda solda Ancak bana kalırsa buradaki kavrayış büyük ölçüde biçime özgü olmuş, asıl önemsenmesi gereken içerikse çoğunlukla gölgede kalmıştır İşte bunun için, birçok insan kendi yaşamından ödünler vererek doğrunun peşinde koşsa da, düşünse, eylese, mücadele etse ve sonuçta hatalı yanlarına karşın doğrunun ağır bastığı bir birikime emek vermiş olsa da; bir türlü bu birikimi asıl sahibi olan insan çoğunluğuna tam ve doğru iletemez. Haydi, bırakalım tam olmasını, bazı doğrular ana hatlarıyla olsun, insanımızda bir ölçüde karşılık bulsa, bu büyük bir gönenç sayılacaktır; ama o da olmaz. Sorun da tam bu noktada belirir Nice emeğin, acının bedeli olan ve insan için üretilen doğrular, insana aktarılırken sanki yarı yolda eriyip tükenir, ya da ancak çok azı hedefe varabilir Bu durumda da geride eksik, bölük pörçük birşeyler yani yanlışlar kalır

Doğruların hiç ulaşmadığı, tükenip gittiği yer geniş halk çoğunluğudur; yani işçiler, köylüler, memurlar, öğretmenler kısaca hayatını çalışarak kazanan tüm insanlar Bu geniş çoğunluk ülkede olup bitenlerin, haksızlıkların, yolsuzlukların, hayat pahalılığının, eşitsizliğin farkındadır aslında. hatta bir anlamda aydınlarımızdan daha çok farkındadır; çünkü tüm bu olumsuzluklardan en çok ve doğrudan etkilenen bu kesimdir Bizlerin, yani okur-yazar kesiminin çoğunlukla kitapların içinden ya da kalemin ucundan tanıdığımız emek sömürüsü, toplumsal baskı, sosyal adaletsizlik gibi kavramları, örneğin gecekonduda yaşayan, ailesini ağır işlerde çalışarak geçindirmeye, hiç olmazsa bir erkek çocuğunu okutmaya çalışan ve bu arada parmağını kıpırdatmadan, devleti, halkı dolandırarak binlerce insanın nafakasıyla durmadan semiren bir azınlığı sürekli karşısında gören bir insanın farketmediğini düşünmek, düpedüz saflık olur İşın tuhafı, çoğunlukla da böyle düşünülür ve insanlar bu gerçekleri farkettiğinde herşeyin kendiliğinden çözümleneceğine umut bağlanır

Oysa insan için önemli olan, bu çıplak gerçekliği olgusal olarak algılamak değil, ardındaki ilişkileri ve yaşamsal çözümün nerede olduğunu görebilmektir Yani kabaca söylersek, insan önce durumunun bilincine varmalı, ardından da onu değiştirmek için ne yapabileceğini somut olarak görmelidir; bu da yetmez, bir yerden başlayabilmek için devindirici olumlu örneklere gereksinim vardır ve bu da Türk solu açısından belki en büyük açmazdır ne yazık kı

Binlerce yıllık insani birikimin, insan emeğinin ürünü olan gerçeklik bilincinin, yani çağımızın son verilerinin gösterdiği düşünsel doğruların eksik ya da bölük pörçük ulaştığı kesimlerse, ülkemizde toplumsal muhalefeti oluşturan "sol" düşüncenin farklı türevlerdeki savunucularıdır Burada kastedilen düşünsel doğruların, birtakım yazılı kaynaklardan edinilen kuramsal bilgiler, ya da kuramsal bilginin biçim dokusu olmadığını belirtmeyi -her ne kadar bu apaçık olsa da- gerekli buluyorum. Çünkü konuya metinsel bilgi birikimi açısından bakarsak, bizim sol aydınlarımız içinde marksizmin klasik ve güncel yapıtlarını ve bunun yanında insani kültürün bazı önemli verimlerini su gibi ezberlemişlerin sayısı hiç de az değildir Bu anlamda sorunu burada aramak yersiz bir çabadır; zaten sözkonusu sorun da, bununla da ilintisi olan başka bir alanda kendini gösterir

İşte burada içiçe geçmiş iki aşamalı bir süreçten söz açabiliriz. Bu süreç, bildiğimiz 'düşünce süreci'dir Bir birey olarak insan, özgün düşünsel söylemini kurana değin, dışsal algı, bu algıların zihinde ayrıştırılarak tanımlanması, ayrıştırılan öğeler arasında ilintiler kurarak bunların genel kavramlara dönüştürülmesi ve son olarak da bu kuramsal düşünce sistemiyle onun karakterini taşıyan bilgi birikiminin yaşama aktarılması, bir yaşama biçimi olarak işlevselleşmesi gibi aşamalardan geçer Burada sonuncu evreye kadar kurgul bir düşünce süreci sözkonusudur ki, bu evrede dışavurum araçlarının tümü dilseldir; ikinci aşama ise bilginin durumlaşmasıdır ve bu davranışsal bir etkinliktir; düşüncenin yaşama aktarılma boyutunu kapsar

Baştan beri sözettiğimiz sorun, en genel tanımıyla insanı bilincin gelişmemesi, ya da yanlış, bozuk temellerde oluşmasıdır Burada üçüncü bir olasılıktan, örneğin sağlıklı oluşmuş bir bilincin sonradan bozunuma uğramasından, kanımca sözedilemez. Çünkü insanlaşma sürecinin gerektirdiği tarihsel kimliğini bir kez edinen birey için, geriye dönüş olanaksızdır Gerçi ülkemizde olsun, dünyada olsun bunun mümkün olduğu yanılsaması yaratan örnekler pek çoktur. Örneğin, geçmişte insani mücadele içinde öne çıkmış, umut bağlanmış çok sayıda insan bugün holding yönetimlerinde ya da sermayenin güdümündeki ilişkilerde karşımıza çıkmakta ve bundan rahatsızlık duymak şöyle dursun, gerine gerine yaşarken, çevresindekilere geçmişin bir çocukluk heyecanı olduğunu anlatmaktadır Yine sık sık rastlanan bu örnekler, yukarıdaki saptamaları yalanlar nitelikte değil, tersine ele aldığımız sorunun önemli bir dışavurumu olarak inceleme kapsamındadır Ne denli şaşırtıcı gelse de bu

durum nesnel olarak tanımlanmalı ve doğru yerine oturtulmalıdır; doğru yer ise şudur: İnsani bilincin oluşmasıyla, birtakım yüzeysel donanımların böyle bir görünüş yaratması, yani yanılsama çok ayrı şeylerdir ve örneklerimizdeki durum hiç kuşkusuz bu ikincisidir.

İnsan davranışını ve toplumsal pratiğini oluşturan düşünce yapısıyla onun temellendiği bilgi birikimi, kişilik özellikleri yanında bilgi edinme yöntemiyle, düşüncenin ne oranda içselleştirildiğiyle çok yakından ilgilidir. Kişi, eğer toplumsal ve kültürel konumuyla, içsel eğilimleriyle, yaşama biçimiyle örtüşmeyen bir düşünce yapısını savunuyor görünüyorsa ortada bir sorun var demektir, böyle bir düşünce içeriksiz bir biçim olmaktan öteye gidemez; yukarıdaki örnek anlatıları burada somutlarsak bu örtüşmezliğin genellikle iki biçimde karşımıza çıktığını ileri sürebiliriz: Güncel gerçeklik içinde emekçi yığınların, yani çıkarları emeğe öncelik tanıyan bir toplumda yatan insanların büyük çoğunluğu, gerici, ırkçı, merkez sağ gibi türevlerle burjuva ideolojisine yandaşlık etmektedir ve tabii bunun ayırdında değildir; buna karşılık emeğe dayalı bir ideolojik ve kültürel yapılanma içinde görünen aydın ya da yarı aydınların büyük bir çoğunluğuysa yaşama biçimleri, ilişkileri, özlemleri ve eğilimleriyle çok somut biçimde burjuva kültürünü üretmekte ve ne kadarının bu durumun ayırdında olduğu belirsiz kalmaktadır.

Şimdi, bu çelişik durum üzerine şöyle bir düşünür ve ayrıntıları fazla önemsemezsek, dolaysız olarak şunlar akla gelebilir: Sermayenin başat değer olduğu bir düzende, yaşamını emeğiyle kazananların en geniş ölçüde toplumsal ve bireysel çıkarları, kişiyi emeğine göre değerlendiren ve bu ölçütü gözeterek ona hakettiği yaşam koşullarını sağlayan bir toplumsal sistemde olduğuna göre, bu insan kesiminin sosyo-ekonomik koşullarına yanıt veren bir dünya görüşü edinmiş olmaları gerekir. Nesnel gerçeklik, apaçık bunu göstermektedir çünkü. Aynı şekilde, somut yaşamlarında sürekli burjuva kültürünü üreten sol aydınların da, ya düşünsel söylemlerini yaşamla örtüştürerek çelişkilerinden arınmaları, ya da böyle bir sorunları yoksa, yani eğilimleri oturmuş kimliklerini yansıtıyorsa sosyalist yamalarından arınıp açıkça burjuva ideolojisini üstlenmeleri yerinde olur; bu da aynı diğeri gibi nesnel, dolaysız gerçekliğin açık bir gereğidir.

Ancak bilindiği gibi bunların hiçbirisi olmaz, en azından şimdilik olmaz; bunların yerine karşımıza her zaman yukarıda örneklediğimiz durumlar çıkar ve yaşam bu karmaşıklığıyla çoğumuzu şaşkınlıklara hattâ umutsuzluğa sürükler. Yaşam karmaşıktır, karmaşık olmasına, ama çoğu kez de bu içinden çıkılmazlık abarttığımız ölçülerde değildir. Örneğin şöyle bir kabaca toparlarsak, yeni bir hayat, yeni bir dünya kurma mücadelesi verenlerin önünde iki boyutlu bir etkinlik süreci vardır. Bu boyutlardan ilkine birey anlamında düşünsel-pratik etkinlik diyebiliriz. Bunun içinde, kuramsal çabalar, bilgilenme, yaşama ve olaylara ilişkin doğru ilişkiler kurma ve bu birikimin tümünü içeriğiyle özdeş biçimde yaşama yansıtma gibi aşamalar vardır. İkinci boyut ise aynı birikimi toplumsallaştırma, yani tüm bir dünya görüşünün insan kitleleriyle paylaşılması, bilginin ve deneyimin doğru ve eksiksiz biçimde iletilmesi olarak tanımlanabilir. Yeni bir dünya mücadelesinde, bir başka deyişle insanlaşma sürecinde her iki boyut da birbirinden önemli ve kaçınılmazdır.

Düşünce sürecinde gündeme aldığımız temel sorunu böyle iki öğede saptadığımıza göre, şimdi bu doğrultular üzerinden konumuzu değerlendirmeye girişebiliriz. Ancak, burada öncelikle söylenmesi gereken, böyle bir konunun son derece karmaşık, ayrıntılı ve birçok durumda da zaman ve mekana göreceli oluşudur. Burada yapabileceğimiz, en iyi olasılıkla böylesi çetrefil bir sorunu bir düşünce sistematiğiyle gündeme almak, bir başlangıç olarak konuya ilişkin temel öğeleri netleştirmek, bu anlamda deneme niteliğinde bir değinide bulunmak olabilir. Ayrıca, sorunları saptamak ve yerli yerine oturtmak çoğu kez çözüm arayışlarından ya da önerilerinden daha önemlidir. Yaşama ilişkin doğru sorular geliştirmek, büyük ölçüde nesnel gerçeklikle uyarlı bir bilincin göstergesidir çünkü.

Bu bağlamda, yukarıda zincirleme sıralanan görüş ve düşünceleri, bir ölçüde de onlardan türeyen önermeleri somut yaşamla bağdaşık birkaç örnek üzerinde ele aldığımızda, bu anlatının kapsamında söyleyeceklerimizi tamamlamış sayılabiliriz.

İçinde yaşadığımız varlıklar evreni şöyle bir akla getirildiğinde, herkeste farklı imge ve tasarımlar oluşacaktır; örneğin bu kimi insanda salt yaşadığı coğrafi çevre ya da yerküre tasarımı olarak gelişirken, kimisinde de uzay, içerdiği galaksiler ve sonsuzluk sorunsalı ile birlikte gündeme gelir. Kimileri de evren düşüncesini düşüncel olarak farklı kurgularla, sözgelimi üst-evren, madde ötesi gibi öznel katkılarla içiçe değerlendirir. Bu farklı bilgi, tasarım ve inançlar tümüyle kişinin belirlenim biçimine, bilimsel ve kültürel donanımına, dünya görüşüne bağlı, dolayısıyla görelidir. Ancak, evrenin insan bilincinden ve zihinsel tasarımlardan bağımsız kendinde gerçekliği göreli değil, tümel yasalarla belirlenmiş dizgesel bir ilişkiler bütünüdür. Kısacası biz insanlar, evren ve onu oluşturan nesnelere ilgili ne türden bilgi ve inanışlar geliştirsek de, evren içerdiği öğelerle birlikte kesin bir yasalılık ve aynı yasalılığın belirlediği dönüşümler içinde var olmaktadır. Ancak evrende bu yasalı gerçekliğe katılan, edindiği birikimleri düşünce ve eylemle hayata geçiren, böylece yaşadığı uzayda kendi yararına dönüşümler yaratan bir canlı dolaşmaktadır: Yaşadığı uzamın ve kendi kendisinin bilgisine ulaşarak bu temelde kültürü, bilimi, sanatı yaratan insan, evrensel gerçekliğe yeni bir alan katan ve o alanı gelişim süreci içinde sürekli büyüten biricik varlıktır.

Şimdi, yukarıdaki bir tümceyi bu kez bir koşullama önermesi olarak yeniden ele alırsak şöyle bir çıkış noktası edinebiliriz: Ancak, evrenin tümel gerçekliğini bilincinde doğru olarak tasarımlayan, bu gerçekliğin nesnel ve öznel katmanlarını yerine oturtarak felsefeyi, bilimi ve sanatı yaratan insan, yeni bir gerçeklik alanı, bir "insani gerçeklik" alanı yaratabilir. İşte bu alan da, insanı sıradan nesnelerden ayıran, nesneleşmesine engel olan niteliklerinin toplamıdır.

İnsanın tarihsel oluşum süreci içinde, önceleri çevresini kuşatan sayısız varlıkların çokçeşitliliği karşısında yabancı ve ezik bir bilinçle tavır aldığını, bu karmaşık ve görkemli çoğullukla ilgili ilk yargılarının gerçeklikle örtüşmeyen mitleri yarattığını biliyoruz. İnsan ancak çok sonraları, gördüğü varlıklara nesnel anlamlar vermeye, onlar arasında yine nesnel ilişkiler kurabilmeye başlamıştır. Örneğin bir çam ağacı ile karşılaşan ilk insan, bir başka yerde aynı ağaçla karşılaştığında bunun farklı bir nesne olduğuna inanmıştır başlangıçta. Sonra sonra bu iki varlığı kavramsal olarak özdeşlemiş, giderek aynı işlemi çınar ağaçları arasında yapmış, çınar ve çam ağaçlarını ve tüm diğer ağaç türlerini "ağaç" kavramında, ağaçları diğer bitkilerle birlikte "bitki" kavramında tümlemesi ise daha geniş bir sürece yayılmıştır. Aynı doğrultuda giderek, "canlı - cansız", "nesne - özne" üst kavramlarını soyutlayan insanın bugüne uzanan serüveni, daha nice ödeşmelere gebe olarak geleceğe akıp git-

mektedir.

İlk insanın gerçeklik karşısındaki tutumunu günümüze uyarlarsak, sözgelimi bugünün insanında da çamları çam olarak, çınarları çınar olarak ve her ikisini ağaç olarak tanımlayan küçük bir azınlığın varlığına karşın, büyük bir çoğunluğun çeşitli maddi çıkar ilişkileri, gerçeklik bilincinin oluşmaması ya da her ikisinin etkisiyle hâlâ iki çam ağacını ayrı varlıklar olarak ve çınarla çamı birbirinden bağımsız olarak düşündüğünü söyleyebiliriz. Ayrıca gerçeği olduğundan farklı gösteren bir bilinç durumu açısından yukarıda anılan her iki neden, insanlaşma sürecinin gerisinde kalma anlamında özdeştir

Düşünce sürecinin oluşum evrelerinden ve sonra da bu düşüncenin bir ileti olarak gönderilme sorunlarından söz ettik. Tüm bunları olabildiğince yalın örnekler üzerinde bir izleğe oturtursak, en azından söylenenleri somutlamak ve olası farklı değerlendirmeleri önlemek açısından, anlatımıza katkıda bulunabiliriz. Bir çam ağacını diğer çamlarla bir kılan nitelikleri kavrayarak "çam" türünü belirlemek, nesneler arası bağıntıları saptamak anlamına gelir ki insan bilinci böylelikle somut kavramları oluşturmuştur. Bu doğrultudan ağaç, bitki, canlı varlık ve sonuçta nesne kavramına gidilir Soyut kavramlara gelince, bu kez bir meyva ağacından yola çıkarsak böyle bir ağacın birim zaman içinde ne kadar ürün verdiğini gözleyen insan bilinci, bu gerçeklikten çıkan bir soyutlamayla verim, verimlilik... gibi kavramları oluşturmuştur Soyut kavramlar, insanın doğayla ilişkisinde ortaya çıkan ve bu ilişkideki insani yanı vurgulayan kavramlardır Örneğin artı değer ve sömürü de insanlararası toplumsal ve ekonomik ilişkilerde ortaya çıkan gerçekliği, soyutlama yoluyla saptayan kavramlardır Kapitalizm kavramıysa bu alt kavramları en üst noktada, tüm nesnel ve öznel içerikleriyle saptayan bir üst kavram, bir tümel kavramdır. İnsan bilincinin felsefi ve bilimsel düzlemde varmış olduğu en üst aşamadır tümel kavramlar Bir bütündeki ilişkiler nicel olarak ne denli değişse de, nitel olarak aynı kaldıkça tümel kavram da değişmeyecektir Böyle bir durum ,bütüne ilişkin alt kavramların yeniden gözden geçirilmesini gerektirebilir, ancak değişim kendi düzeyinde saptanmaz ve yeni kavramlar tümelin içeriğinden uzaklaşırsa gerçekliğin bütünsel bilgisi zedelenmiş olur Değişimi karşılayan doğru niceliklerin hayata geçirilmesindeki aksamalar da, yine aynı sonucu yaratır Yeni ilişkileri niteleyen, yaşamı devingen yönüyle karşılayan alt kavramlar olmadıkça, sürekli yinelenen tümel kavram cansız bir model olarak işlevini yitirecektir.

Bütünün bilgisini dışlayan yanlış kavram dizgeleri, ya da bir alt kavramın mutlaklaştırılması, insanı gerçeklikten örneğin şöyle koparabilir Gelişen dünya koşullarında, bilgisayar teknolojisinin hayata etkimelerinden, her türden üretimde robotlaşmaya yönelen değişimlerden yola çıkarak, kapitalizmle sosyalizm arasında, iş, emek, sömürü alanlarında melez kavramlar türeten, böylece ara sistem arayışlarına yönelen bir bilinç gerçekliğin tümel bilgisinden kopmuş olur. Çünkü sermaye var oldukça, üretim araçlarının özel mülkiyeti sürdükçe ve toplumun egemen sınıfları her alanda çalışan insanların emeğinden artı değer sömürüsü sağladıkça, kapitalizm bir tümel kavram olarak var olacaktır Bunun doğal sonucu da, toplumsal yaşamı emeğe dayalı ölçütlerle yeniden inşa etmenin insanlığın önündeki temel hedef olarak geçerliliğidir

Bütünün bilgisini değişime uyarlı alt kavramlarla destekleyemeyen bir bilinç ise, toplumsal ve kültürel değişimleri yok sayarak, örneğin çağın insanına bu değişimlerden habersiz bir söylemle yaklaşarak temel varsayımıyla zıtlaşmaya başlar; sürekli yinelediği kalıpsöylemlerle yaşamdan ve insandan kopar dönüşümün gerektirdiği ivmeyi yitirir ve işlevsizleşir Bu da gerçekliğe yabancılaşma konusunda bir başka bilinç durumudur

Buraya dek genellikle kavramsal bilinçten sözettik, ancak bunun yanında insanın önüne koyduğu hedeflerle, verili olanı değiştirme çabaları da gündeme geldi zorunlu olarak. Bu da, bilen bir özne olarak insanın düşünsel etkinliğinde kavramların son nokta olmadığını gösteriyor Kavramlarla dünyayı kendi gerçekliği içinde tanıyan insanın, onu yaşamının isterleri doğrultusunda dönüştürmek, kültürel bir varlık olarak verili gerçekliğe katılmak için yaratıcı etkinliğini kullandığını biliyoruz. Araç kullanan, maddi ve düşünsel her türden yapılar oluşturan, genel ilkeler koyarak görünüşlerin ardındaki gerçekliğin bilincine varan tüm bilinç edimleri, insanın işte bu zihinsel yetilerine karşılık gelir Bu anlamda taşlardan kendine araç yapan insanla, sınıfsız toplum ütopyasını önüne koyan insan aynı bilinç etkinliğini hayata geçirmiştir Bilimsel buluşlar ve kestirimlerle, felsefi kuramlar, kültürel anlamda insani bilincin bu alandaki en üst yaratılarıdır Tüm bu zihinsel eylemler anlık, us gibi kategorilerle belirlenmiştir Yüzyıllardır işlevleri ve öncelikleri konusunda bitmeyen tartışmaların yaşandığı bu kategorilere, daha sonra kısaca değineceğiz.

İnsani yaratıcılıkla ilgili, şimdiye dek genellikle önzihinsel etkinliklerden sözettik Ancak böyle bir anlatıda felsefi, bilimsel kavramlar ve imgeler dışında, bir de duyarlık alanı dediğimiz arka-bilinç etkinliklerinin gündeme gelmesi gerekiyor Burada ise karşımıza belirli gerçeklik alanlarının simgelerle, sanatsal imge tasarımlarıyla ifade edildiği bazı göstergeler çıkıyor Bunları, genel olarak felsefi ve bilimsel (intellektiv) göstergelerin gerçeklikle birebir örtüşen tekanlamlı yapılarından farklı olarak, insan bilincinin başka alanlarında, kendine özgü yöntemlerle çözümlenen dizgeler, olarak tanımlıyoruz. Bu iki gösterge biçimi ve onlar üzerinde gerçekleşen bilinç etkinliğini kabaca usavurmak için bilimsel bir kavramın kişiden kişiye değişmeyen kesin ve tekanlamlı yapısıyla, bir sanatsal imgenin kişiliğe, bilinç durumuna, farklı duyarlık etkinliklerine göreli olan yapısını karşılaştırmak yeterli olacaktır

İnsanın çok katmanlı, karmaşık bilinç etkinliklerine olabildiğince genelleştirerek, özgül yanlarıyla değinmeye çalıştık. Şimdi, anlatımızın sonlarına doğru önemli bir dönemece, hatta belki de bu yazının ereği açısından en önemli dönemece gelmiş durumdayız Yukarıdaki sınıflandırmalar, insanın bilişsel etkinliklerinde geçerli olan genel yasaları vurguluyordu. Ancak bu dönemeçte bu genel yasaların kişiden kişiye değişen, hem de önemli ölçüde değişen niteliklerinden sözetmek gerekiyor Kabaca şöyle bir sıralama yaparsak: İnsan önce bir ağacı ağaç olarak tanır bu algıdır, algıları nesnenin bilgisi olarak işlemek ve sıraya koymak için insanın zekâya (anlak) gereksinimi vardır, bilgi içeriklerini birbiriyle ilişkilendiren ve kavramlar yaratan bilinç yetisine ise anlık adı verilmiştir, us (akıl) ise kavramlarla bilişsel eylemlerden yola çıkarak, bilişsel sonuçlara varan, yaratan, ilkeler koyan niteliğin adıdır son olarak da bunlara yukarıda değindiğimiz duyarlığı, yani arka-bilinç etkinliğini eklemeliyiz. Bu noktada asıl değinmek istediğimizse, tüm bu zihinsel yetilerin çeşitli etkenlerle kişiden kişiye önemli farklılıklar göstermesidir Bu etkenler arasında, her türden maddi koşullar, yani beslenme, genetik vb. sayılabileceği gibi toplumsal çevre, eğitim, kültürel olanaklar gibi ayrımların da payı büyüktür Ayrıca bunların bir sonucu olarak kişinin bireysel eğilimleri ve uğraşları da bu yetileri geliştirme ya da geriletme

yönünde önemli etkiler yaratır Yani genetikle ilgili nedenler dışında, insanın bilinç yetileri bir anlamda müdahale edilebilir nitelikler taşır Gerçi bu müdahalenin tümü insanın istemli etkinliğine bağlı değildir, ancak yine de kişisel çabayla sağlanabilecek katkılar gözardı edilemeyecek kadar önemlidir

İnsan için doğru bilgi edinmek, bilgiyi doğru uyarlamak, yanlışı değiştirmek için ayakları yere basan gelecek tasarımları yapmak ve bunları başkalarına işlevli biçimlerde aktarmak ve tabii aktarılanları algılamak, değerlendirmek işte hep bu zihinsel yetilerin iyi kullanımıyla yakından ilgilidir Hepsine birden gerçeklik bilinci diyebileceğimiz bu yetiler, insanın yaşamla doğru ilişkiler kurmasının birer önkoşuludur Ancak tüm verili olanaklar gibi onlar da gelişme koşulları zorlanarak, doğru kullanılarak, kısacası işlenerek yararlı olabilirler Böylelikle vardığımız bu dönemeçte, başlangıçta saptadığımız sorunlarla bağdaşık olarak gerçeklik bilincinin, yani insana dünyayla doğru ilişkiler kurma olanağı veren bilinç durumunun, yukarıda andığımız olanaklarla ne denli içiçe olduğunu belirtmenin yeri gelmiş oluyor

Bu kesişme düzleminde insana düşenler için bir anlamda çok zor, ancak her insanda var olan olanakları akla getirdiği için de bir o kadar kolay denilebilir Örneğin her insanda iyi kötü bir algı yetisi vardır, normal bir insanın duyuları katıyı sıvıdan ayırmak için yeterlidir Yine insan eğer nesnel bakabilirse, çam ağaçlarını ortak bir özle tanıyabilir, onları çınarlardan ayırabilir ve yine ağaç kavramında birleştirebilir Gelişen, filiz veren ağaçları, kuruyan, yokolan ağaçlardan ya da yapma ağaçlardan ayırmak, bunu gerçekten isteyen her insan için olası bir iştir Ayrıca dünyadaki varlığına, neslinin geleceğine önem veren her birey, yaşamı tüketen ve sömüren koşulların nerede yattığını, yeryüzüne yayılan hayat olanaklarını özgür bırakmanın nasıl mümkün olabileceğini bulup çıkaracak güçtedir İnsan, bilgisayarlardan farklı olarak engin duyarlık olanaklarıyla yüklenmiştir, örneğin toprağa kök salmış ve yüzlerce koluyla rüzgarı karşılayan bir adamdan sözedildiğinde buradaki ağaç imgesine varmak hiç kimse için olanaksız değildir yeter ki bunun koşullarıyla donanmış olsun. Gerçi bu tür simgesel anlatılar, biraz tehlike de barındırır kimileri açısından, örneğin üzüm bağlarından başlayan insan emeğini, o çabadaki güzelliği vurgulamak için, şarap simgesini kullanacağınız tutarsa, henüz simgesel algıda düzey tutturamamış, mekanik ve önyargılı bir bilinç, bundan kolayca sizin alkolizmi övdüğünüz sonucunu çıkarabilir bu arada simgeleştirdiğiniz asıl anlam da güme gider tabii Simgesel düşünce zor ve göreli bir bilinç yetisidir gerçekten, ancak yine de insan istemeye görsün. bunun da hakkından gelir en sonunda İşlek, devingen bir bilince sahip olmak, belki biraz daha sıkı bir çabayı gerektirecektir hepsi o kadar •

İletme sorununa gelince. örneğin Eskimolara yük hayvanı kavramı anlatılmak isteniyorsa, at ya da öküzde diretmeyip, geyikleri ve köpekleri örneklemek yeterli olacaktır Kısacası iletim etkinliği, öncelikle karşıdakının kavramsal donanımı ve dağarını iyi saptamaya, anlamı iletirken önce o kavramsal donanıma inme zorunluluğuna dayanır büyük ölçüde.. Bununsa insan bilinci için, hele kendisini yetkin bir bilinç olarak niteleyen aydın kişiler için olanaksız sayılamayacağı çok açıktır Ancak öncelikle, öze dönük inançların bir yana bırakılması, bilincin gerçek anlamda yetkinleştirilmesi zorunludur

Özetle insan isterse Aslında başka seçeneği yoktur insanın, istemek insanlığıyla özdeştir

Cumartesi Anne'leri

Yürek ıslatan yağmur kuşu
konma
dal'dır diye gözyaşlarına
annelerin

Söndüremez gözlerindeki yağmur
kayıp ateşidir yanan
ve yakan
düştüğü yeri

Ateş ateş çoğalarak gelirler
her cumartesi alanlara
ve sessiz bir çığlık resmi bırakırlar
yarınki sayfalara

Söz uçar eylem biter
boşalır alanlar
yıldız olup akarlar düzenin gecesine
cumartesi anneleri!

Ali OLPAK

Eskiçağ Yunanistan İnsanında Trajedi Duygusu (Trajedinin felsefi temelleri)

Afşar TİMUÇİN

Trajedinin kökeni eskiçağ yunan insanının trajedi duygusundadır En eski zamanlarda trajedi diye bır şey görmüyoruz, ancak insanı sıkan ve umutsuzluğa iten, aynı zamanda yaşamın gerçek anlamını oluşturan böylesi bir duygu tüm eskıçağ uygarlıklarında vardı Diyebiliriz ki trajedi Eskiçağ'ın en ileri zamanlarının bir ürünüdür Trajedi yunan-roma edebıyatının doruk noktasını oluşturur Eskiden sanat salt dinsel düşünceye sıkı sıkıya bağlıydı Trajedi bağlamında insan dinsel çerçevede kalmakla birlikte özel olarak insan sorunlarına yönelir Öte yandan o zamanlarda tam anlamında dinsellikten bağımsız ınsan sorunlarının sözkonusu olmadığını unutmamak gerekir

İnsan her şeyin belirlenmiş olduğu bir dünyada yaşadığını pek güzel anlayınca kendini tümüyle korkunç ve iyileşmez bir durumda gördü Yalnız ve umutsuzdu, öyle ki bir kafese kapatılmış gibiydi, orada öngürülemez olayları bekliyordu Yazgısallığın sözkonusu olmadığı herhangi bır sığınak bulabilseydi orada sonuna kadar arzularına uygun bir yaşam sürdürecekti. Bizim insani güçlerimizi aşan büyük güçler varolduğuna göre, biz kendimizi ciddi ölçülerde kısıtlanmış ve engellenmiş duyacaktık Eskinin insanı yaşam üzerine her zaman sorular sorabileceğini, ama kesinlikle sıkı sıkıya belirlenmiş insanlık durumunu hiçbir zaman değiştiremeyeceğini çok ıyi biliyordu

Eskıçağ trajedisinde mutsuz bir yazgıya tutulmuş kişilerle karşılaşırız Trajedı düşüncesinde korkunç olan şey insan yaşamının tam olarak düzenlenmiş olmasıdır, öyle ki onun akışını hiçbir şey değiştiremeyecek ya da yönlendiremeyecektir Felsefi açıdan tüm eski kültürler trajedı duygusunu azçok yaşadılar ve yazgılılığı kavradılar Bu duygu özellikle sanat düzeyinde ve felsefe düzeyinde tüm ınsan etkinliklerini koşulluyordu Bu anlamda yaşamak insanın kendi istemiyle aşamayacağı sıkıntılı bir koşula göğüs germektı İnsanın mutlak istemi yoktu, tanrıların da Tanrıların insan yaşamı üzerinde değiştirici bir gücü vardır, ama onlar bu ölümsüz varlıkları istedikleri gibı yönlendiremezler Yeri ve göğü tanrılar yaratmamıştır, tanrılar dünyanın varolduğu sıra varolmuş olan kişiliklerdir, doğanın doğaüstü kişilikleridir Onlar yaratıcı değildir, yaratılmıştır Her şey bir ilkeden geliyor olabilir, örneğin Khaos'dan, havadan ya da sudan Trajedinin aynalarında yansıyan şey yaşamın indirgenemez koşuludur Tanrıların da bir yazgıları vardır, onlar durumlarını değiştiremezler

Ne olursa olsun, tanrıların insan yaşamı üzerınde bellı bır etkileri vardır Onlar insan yaşamında bazı durumları değiştirebilirler Tanrıların insanlarla büyük zorlukları vardır Onları bellı bır biçimde yönetmek, bazen de cezalandırmak gerekıyordu İnsan her zaman aşağıdadır, yeryüzündedir, ancak insanlardan daha güçlü olan tanrılar hem yukarıda hem aşağıdadır Onlar ınsandan ya da ınsanı düzenden sorumludurlar İnsandan daha güçlü olsalar da onların da zayıflıkları vardır Trajedi doruk noktasına ulaştığında ınsanbıçimli tanrılar çağı kapanmaktaydı Ksenophanes tanrılarla alay ediyordu Epikuros onların güçlü ve önemli varlıklar olmadığını söylemek ister Epikuros onların güçlü ve önemli varlıklar olmadığını söylemek ister Epikuros'da bulduğumuz "tanrılardan korkmayın" fikri, yunan uygarlığının azçok geç bir zamanında yavaş yavaş yayılacaktır Platon'un İyi İdea'sıyla gerçek tektanrıcılık başlamakta gibıdir, ancak insanın trajik yaşamında tanrıların henüz azçok belirleyici bir etkileri vardır

Eskiçağ düşüncesinde iki çeşit nedensellik buluyoruz: birisi eski doğu uygarlıklarında, örneğin Mısır'da, Mezopotamya'da, Iran'da görülen düşey nedenselliktir, öbürü yunan-roma uygarlıklarında görülen kapalı ya da daıresel nedenselliktir, dairesel nedenselliği Ortaçağ'da hıristiyan düşünürlerı de benımseyeceklerdir Düşey bakış açısında her olgunun doğaüstü güçlerden gelen tek bir nedenı vardır Dairesel ya da trajik bakış açısına göre doğaüstü güçlerin etkisiyle gerçekleşen bir olgu zorunlu olarak kapalı bir dizge oluşturur Aristoteles, öncesel nedenlere dayandırarak, dairesel devinimi en yetkin devinim olarak belirler Ortaçağ'ın sonlarında Aquino'lu Tommaso şöyle diyecektir[1] "Sonunda her şey kendi ilkesine bağlanmayı arzular gerçekte onun yetkinliği bu bağlantıdadır Bu yüzden başlangıçla bitişi tek bır noktada kavuşturan devinim en yetkin devinimdir" Bu dairesel devinim bize trajedirin özünü verir her yetkin olgu başlaldığı yerde bitmelidir

Bu sonsuz dönüşlülük fikrinin ardından, çağımızda, üçüncü bir tür nedensellik kendini gösterir, bu da yatay nedenselliktir Ortaçağ'ın sonlarına kadar insanlığın tarihsel bir bakışı olmadı Gerçek tarihsellik XIX. yüzyılda başlayacaktır Yalnız alman filozofu Leibniz XVII yüzyılda bize "doğal değişimleri bir iç ilkeden gelen" bir dünyadan sözetmişti Leibniz'e göre monad'lar geçmişlerinin izlerini ve geleceklerinin taslaklarını taşıyorlardı Yatay nedenselliğe göre doğal değişim fikri işte buradan geliyor O zamandan beri bız geçmişin, şimdinin ve geleceğin bir bütünsel düzen oluşturduğu bir dünyada yaşıyoruz

Kısacası, trajediyi yaratan duyguyu dairesel nedenselliğe göre biçimlenmiş olan yunan düşüncesinde aramak gerekir Eskiçağ Yunanıstan'ının insanı, yüreğinde sonsuz dönüşlülük düşüncesini taşıyordu Ancak, çağımızın eşiğinde, ne olursa olsun, durmadan büyüyen bir dünyada trajedi kapalı yazgılılık fikriyle günden güne zayıfladı ve ilk ilkelerini, zamanda bırliği, yerde bırliği, konuda bırliği yitirerek gerçek anlamını da yıtırdı **Fransa'da klasik öğretinin oluşumu** adlı kitabında René Bray'ın dediği gibi "Bir iki sahnede geçecek bır zaman parçasında bir habercinin Mısır'a gidip gelmesi olağan görünmüyordu" Şimdi çağdaşlarımızın trajedilerinin gerçek anlamda trajedı olup olmadığını tartışmak gerekir

Akdenizli Ozanlar ve Tragedya

Aydın ÖZTÜRK

4 Akdenizli Ozanlar Toplantısı bu yıl, 16-19 Mayıs tarihleri arasında Bergama'da gerçekleşti. PEN Türk Yazarlar Derneği, Bergama Belediyesi Kültür Komisyonu, ADD Bergama Şubesi, Eğitim-Sen, BEFAD ve BERKSAV bu önemli etkinliği omuzlayan kuruluşlardı.

1993 yılından bu yana düzenlenen Akdenizli Ozanlar Toplantısı'nın dördüncüsüydü. Üç gün süren toplantıda Ozanlar **Tragedya**'yı tartıştılar. Ayrıca toplantının kapsamında üç şiir akşamı düzenlendi.

Bu yılki toplantıya Mısır'dan Muhammed İbrahim Abu Sinna, Fransa'dan Monique Garnier Lancon, Jean Louis Mattei, Ingıltere'den Barbara Stapleton ve Trevor Mostyn, İtalya'dan Uberto Paciou, İspanya (Katalanya'dan) Jaume Pont, İsrail'den Nazıh Kher, Kuzey Kıbrıs'tan Neşe Yaşın, Makedonya'dan M. Mathevski konuklarımızdı. Türkiye'den de Cengız Bektaş, Ahmet Necdet, Afşar Timuçin, İsmet Kemal Karadayı, Aydın Öztürk, Sennur Sezer, Adnan Özyalçıner, Bilgesu Erenus, Müştak Erenus, Özdemır Nutku, Şükran Kurdakul, Alpay Kabacalı, Suat Karantay katıldılar.

İzmir'den bındığım otobüsün muavını benı Bergama'nın girişindeki Berksoy Otelı'nin önünde ındiriyor. Gökekınlerle kaplı küçük yamaca yaslanmış Berksoy, yeşillikler ıçinde. Çiçeklerin tırmandığı kubbeli ahşap balkonlar ıssız. Beyaz duvarlarında bulut gölgeleri oynaşıyor. Ağaçların dallarında serin bir esintiyle karşılıyor. Ayaklarımın altında yumuşak toprak. Yeni biçilmiş çimenler. Derin bir soluk alıyorum. Hanımeli ve iğde kokuyor. Resepsinyondaki güzel kıza adımı söyledığımde sevgiyle ilgileniyor. Benı yemek salonuna götürüyor. Sennur Sezer ve Adnan Özyalçıner'i görünce seviniyorum. Masalarında İngilizce söyleştikleri üçüncü kişinin Muahmmed İbrahim Abu Sinna olduğunu öğreniyorum. Tanıştırılıyorum. Sennur Sezer yeten Ingilizcesıyle söyleşimıze aracılık ediyor. Salona Cengız Bektaş giriyor. Bir-iki küçük espiri dolanıyor sohbetımize. Azıcık dinlenmek ıçin odama çıkıyorum. Sevimli sıcak bir oda. Penceresinden gözalabıldiğince uzanan yeşil bir ova seriliyor. Çok sık olmasa da bahar çılgını ağaçların parlak yeşil dalları rüzgarda salınıp duruyor. Bir o yana, bir bu yana devrilip duruyor yapraklar. Gölgelerın bıçimi karışıyor. Kuşların telaşı ve kelebekler. Dışarda hayatın en canlı koşusu. Yeşili sıslenmış dağlarından gerı dönüyorum. Bırıken uykusuzluklarımın dili çözülüyor. Sarmalayıp kollarına bu Bergama şıiriyle uyuyorum. Sağıma dönerek, kısa ama derinlerde seyreden bir yolculuğa çıkıyorum. Uyandığımda saat on yedi. Güneşin parlaklığı azalmış ovada. Rüzgar dinmiş. Gıyınıp aşağıya ınıyorum. Afşar Timuçın, Ahmet Necdet, Jean Louis Mattei sonra M. Matevskı ınıyorlar. Derken Barbara, Monique, Trevor, Uberto, pont ve Nazih Keher. Suata Karantay Ingilizce, Afşar Hoca o güzelin Fransızcasıyla tanışmamızı sağlıyor. Dil bılmemenın burukluğunu yaşarken; gözler, sesteki tını ve eller yardımıma koşuyor. Henüz kaynaşmamış, aralıklı duruyoruz. Otobüsümüz toplantının açılışı için Bergama Müzesıne hareket ediyor. Şükran Kurdakul'la yan yana oturuyoruz. Güneşin solgun ışıkları, gülümseyen gözlerinde kırılıp duruyor.

Çiçeklerin çizdiği merdivenlerden, müzenin açık avlusuna giriyoruz. Avlunun dört bir yanı mermer sütunların üzerinde yükselen kubbeli gölgeliklerle çevrilmiş. Kapılardan birı müzenin kapalı bölümüne, diğeri etnografik ögelerin sergılendiği salona açılıyor. Bir köşede Zeus Sunağının maketi. Bergama'nın tarihi dönemlerine ait heykeller, sutun başlıkları, kabartmalar, anforalar. Küçük yeşilliklerden fışkırmış güller. Tarihin akşamla büyüleyici buluşması. Uzaktan çınarların yaprakları hışırdıyor. Bu serin avluyu, özenli giysiler içindeki insanların birbirine karışmış sesleri doldurmuş. Hoş karşılaşmalar, tanıştırmalar faslı yaşanıyor. Mikrofona Bergama Belediye Başkanı Sefa Taşkın gelıyor. Böyle bir organizasyonu gerçekleştırmenın güzelliğinden sözederken belleğime not düşüyorum. " Kendi kültürel gelişmişliğimiz ıle dost ülke kültürlerini bır araya getırerek hem dostluğumuzu pekiştiriyor ve hem de evrensel bir kültür boyutuna ulaşmayı sağlıyoruz. " Alkışlara avludaki kırık heykeller şaşıyor herhalde. Belki de mitolojideki günlerine dönüyorlar. Sanki gülümsedıklerini hissettim.

Pen Yazarlar Derneğı Başkanı Şükran Kurdakul ise Akdenizli Ozanlar Toplantısı'nın bu yılki konusunun "Tragedya" olmasının günümüz koşullarıyla parelelliğini vurgularken şunları söyledi: " Çeçenistan, Bosna, Filıstin ve Güneydoğumuz kanayan yaralarımızdır. II. Dünya Savaşı'nda bile bu kadar kan görmedik. Silahlar egemen oldukça da kan göremketen kurtulamayız. Sanatçı olarak bu sorunlara kayıtsız kalmaktan kurtulamayız. Ege'nın ve tüm dünyanın bir "barış gülü" olmasını dılıyorum. " Yoğun alkışlar insanların bu gerçeğe susadığını gösteriyordu. Insanlar kümeleştikleri masaların başında kokteylerini yudumlayıp, soğuk yiyeceklerden nasibini alırken koyulaşan sohbetin kıyısında Ismet Kemal Karadayı ve eşıyle sıyasetten konuşuyorduk.

Akşam yemeğı ıçin Güzellik Ilıcası'ndaydık. Diğer ısmiyle Kleopatra Ilıcası (Içımden Kleopatra ile çağrışan ne çok güzel yer varmış diye geçirdim?) Kentin dışında zeytin ağaçları arasında tek katlı şirin bir yalnızlık yaşıyor olmalı. Üstelik Kleopatra'nın Cildine hayat verdiği sölenen sıcak su da terketmiş. Sadece adı kalmış.

Keten örtülü masaların üzerine gülleri ve hanımelleri 'serilmiş. Servisler açılmış, bardaklar, sürahiler. Soğuk mezelerle dolu tabaklar. Masalara yayılıyoruz. Derken rakılar geliyor. Konuklarımız genel-

likle şarabı yeğliyor Farklı dillerden şerefeler Masanın bir ucunda ben Afşar Timuçin, İsmet Kemal Karadayı ve eşi, Sennur Sezer ve Adnan Özyalçıner, öteki uca doğru Alpay Kabacalı ve Cengiz Bektaş'ın kadehleri buluşuyor. Masanın üzerine yayılmış gülleri ve Hanımelleri'ne acıyorum. Sussuz kalmışlar Sürahiye köklerini salıyorum Duygularım benimseniyor Masanın öteki ucundaki çiçekler de kurtuluyor Daha kırmızı kanıyor güller Sohbetiin orta yerinde kapıda, Bergamalı güzel arkadaşım Filiz beliriyor Gözlerini ışıktan kurtarmaya çalışarak içerisini kolaçan ediyor Ben karşılamak için kalkıyorum. Şükran Kurdakul espiriyi patlatıyor "Bu güzel kız beni arayacak değil ya?" Sözün şiirle dirinleştiği bir vadıye giriyoruz. Filiz rakıya alışmaya çalışıyor Kalkarken sürahideki çiçekleri ona veriyorum. İsmet Kemal sevimli bir alaycılıkla ona gülüyor

Tılsıma çeken bir gecenin ardına düşüp gidiyoruz
Beyaz bir zaman!

Sabah kahvaltısından sonra Bergama Akropol'üne doğru yola çıkıyoruz. Kentin içinden geçip; Bergama'ya tepeden bakan Akropol'e kıvrıla kıvrıla bir yolda tırmanıyoruz Ben her zaman kı muavin koltuğundayım. Kuşbakışı kente bakıyorum. Tarihin kıyısında, yeşille kuşatılmış bir yeryüzü cenneti Akropol'ün eteklerinie yaslanmış baraj gölü kımıltısız bir mavi Yeşil uykusundaki bu maviyi uyandırmamamızı söylüyor Erken saatlere rağmen onlarca tur otobüsü var Yavaş yavaş tırmanan insanların peşine takılıyoruz. Cengiz Bektaş'ın izcilik günlerinden kalmış olacak ki (Bu sırrı Adnan Özlyalçıner kulağıma fısıldamıştı) en başta yürüyor. Adnan Özyalçıner'in aşkına imreniyorum. Durmadan Sennur'a çiçek topluyor Akropol'ün Bergama'ya bakan tarafında birikıyoruz. Cengız Bektaş Akropol'ün öyküsünü anlatıyor Zeus Sunağı'nın olduğu yeri gösterirken sesi kırılıyor Sökülüp götürülmüş Aşağıda kalbi çıkarılmış bir insan enkazı gibi duruyor İçimden, Tragede'yi mi konuşacağız, alın işte trajedi! Tarih bile kendi yurdundan sürgün Neşe Yaşın İngilizce'ye, Afşar Timuçin Fransızcaya çeviriyor Yabancı konuklarımızın gözlerinde heyecan. Göz göze geldiklerime, gülümsüyorum Yamaçtaki tiyatroya iniyoruz. Yan tarafında Şarap ve Aşk Tanrısı'nın tapınağı. Onlar orta ve aşağı kente daha yakın yaşamışlar İlahların tepeden baktığı halkla içiçe. Cengiz Bektaş koşa koşa antık tiyatronun sahnesine iniyor Akustiğinin ne denli güçlü olduğunu göstermek için bana sesleniyor "Aydın! Aydın! Duyuyor musun?" Sesinin yankısı sorularımızı karşılıyor Akropol'ün mermer sütunlarının çevrelediği sunak bölümündeyiz. Hazinenin saklandığı törenlerin yapıldığı yerde. Bu görkemi düşünüyorum Bu görkemin üstünde inşa edildiği kanı. Köle emeğini. Dilime sokulan bir iki cümleyi Afşar Timuçın'le paylaşıyorum. Görüyor musun hocam!. Eskiden zalimler, ilhlar tepelerde; halk aşğılarda otururdu. Şimdi zalimlerde düze indiler Halk dağlara. Başıyla onaylıyor Afşar Hoca Dönüş yolundayız. Hafif bir yağmur başlıyor Toprak burcu burcu buharlaşıyor Adnan Özyalçıner çıplak başını yağmurdan bir buket çiçekle korumaya çalışıyor Sennur Hanım'a gösterip gülümsüyoruz Akropol'den kente inen kıvrımlarda ilerlerken, bizlere eşlik eden Bergamalı Öğretmen Zeus Söylencesinden sözediyor

" Söylenceler tarih değildir Onlarla tarihı severiz.( ) Zeus tümcanlılara ömür biçer İnsanlara da 25 yıllık ömür verir İnsanlar bu ömrü az bularak Zeus'a uzatması için yalvarırlar Adaklar sunarlar Zeus'ta onlarla başka canlıların hem ömürlerinden, hem de kaderlerinden vermeyi kabul eder Önce önlerinden tırtıl geçer Tırtıl'ın ömründen alıp insanlara verir ve bebekliğiniz tırtıl gibi sürünerek, çocukluğunuz kelebek gibi uçarak, gençliğiniz tavus kuşu kadar süslenerek, evliliğiniz beygir gibi yük taşıyarak, orta yaşlılığınız tilki gibi kurnaz, yaşlılığınız maymun gibi çirkın geçsin der " Öğretmen Necati Karakoçan ekliyor "Ama okursanız çirkınleşmezsiniz. Siz yazarlar okuyanları olduğu için yüzyıllar hep genç kalırsınız. "

Yüzyılllar genç kalmak gönlümü çeliyor
Ya sorumlulukları!

Tregedya Tartışmalarının 1 Toplantısı Şükran Kurdakul'un sözleriyle başlıyor Konuşulanları ve sunulan bildirileri Fransızcaya Afşar Timuçin, İngilizceye Neşe Yaşın ve Suat Karantay çeviriyorlar Aynı zamanda İngilizce ve Fransızca konuşmalar Tükçeye çevriliyor Sadece çağrılı ozanların katıldığı bu toplantıların ilk bildirisini Cengiz Bektaş sunuyor **Akdeniz, Bergama, Şiir ve Tragedya** adını taşıyor "Önce, 1993'de "kültür kirlenmesini" konuştuk. 1994'de Homer'i, 1995'te Sappho'yu konuştuk. Adım adım 1996'da Trajediye geldik.( ) Burada insanlığın bütün seruveninin üzerinde bulunduğu çizgının ucundan günü ve geleceğe insanca seslenmek için bulunuyoruz ( ) Sanki dıbi hiç bulanmayacakmışcasına, bilgisarların dizelediği bilgiler karşısında umutsuzluğa düşürülen, tıpkı eskiçağ tanrıları gibi isteyince onu kral, isteyince köle yapabilecek bir güç gibi yutturulan medya karşısında değer yargıları karman çorman olan, kapıtalizmin ona biçtiği cicili bicili kölelik gömleğine ses çıkaramayacak duruma getirilen çağımız insanı için kim haykıracak ( ) En azından bir insan olarak sanatçı ozan, bununla sorumlu tutmalı mı kendini? Onların istediği gibi uyutucu masallar mı söylemeli, güzel renkler, hoş kokular mı saçmalı yalnızca? Elbette, elbette değil!"

2. bildiriyi Afşar Timuçin sunuyor **Eski Yunanistan İnsanında Trajedi Duygusu, Trajedinin Felsefi Temelleri.** Bildiri şu paragrafla bitiyor " kısacası trajediyi yaratan duyguyu dairesel nedenselliğe göre bıçimlenmiş olan bu düşüncesinde aramak gerekir Eskıçağ Yunanıstan'ının ınsanı yüreğinde sonsuz dönüşlülük ilkesini taşıyordu Ancak çağımızın eşiğinde, ne olursa olsun, durmadan büyüyen bir dünyada trajedi kapalı yazgılı fikriyle günden güne zayıfladı ve ilk ilkelerini, zamanda birliği, konuda birliği yitirerek gerçek anlamını yitirdi Fransa'da Klasik Öğretinin Oluşumu adlı kitabında Rene Bray'ın dediği gibi "Bir iki sahnede geçecek bir zaman parçasında bir habercinin Mısır'a gidip gelmesi olağan görünmüyordu." Şimdi çağdaşlarımızın trajedilerinin gerçek anlamda trajedi olup olmadığını tartışmak gerekir "

İlk toplantının 3 bildirisini Jean Louis Mattei sundu. Fransızca sunulan bu tebliğin türkçe metnini edinemediğim ıçin üzgünüm. Trajik bir oyunun işçiler üzerindeki etkileri tartışama yaratmıştı.

Bu toplantının son bildirisini Özdemir Nutku sundu **Antik Tragedyada Estetik Uzaklık ve Mekan** adını taşıyordu 5 sayfalık bu bildirinin son cümleleri şöyle bitiyor " Antik oyunların çağdaş bir yorumla sahnelenmesi için yıne antik tiyatro yapılarını kullanabılmeliyiz. Bu yapımların yığınları etkileyebileceği ınancını taşıyorum Ayrıca, bu oyunların evrensel yanları ve denemelere açık özellikleri insani ve güncel sorunlara ışık tutacak nitelıktedir Bu açıdan, antik oyunların stilizasyınu teyatral gelişmelere de katkıda buluncaktır "

Bıldiriler üzerindeki tartışmannın ilk sözünü Alpay Kabacalı aldı İsmet Kemal Karadayı Tragedya'nın sınıflarla ilişkisinin yorumlanmasını istedi Takıldığım noktları aralayabılmek için söz aldım:

Ben, tarihin omurgasında kalın bır çizgi olmasına

rağmen Trajedinin soyut anlamlandırmalarla örtülü kaldığını, Trajedinin yaşamla bağını kurarak, belki de Antik Tragedya'ya bugünden kalkarak yorumlandığında bu tartışmanın daha da işlevsellik kazanacağını söyleyerek konuşmaya başladım. Akademik bir söylemle ayrıntılardan-kavram ne olursa olsun anlaşabirlilik alanı genişlemiyor, tersine daralıyor Ozanın önce kendi iç trajedisine bakarak, bu aynada gördüklerini yorumlanmasını önemsediğimi söyledim. Kendi trajedisini kavramamış birinin başka trajedileri doğru yorumlayamayacağını söyledim.

Nedir Ozanın İç Trajedisi?

Ozanlar bir toprakta yeşeren adalet duygusudur Ancak içindeki adalet duygusunu kirli iktidarlarla aldatan örneklerimiz yok mu? İsmet Özel'in Sivas'taki yangına odun ve kibrit taşıdığını söylemek haksızlık mı olur? Eğer ozan günlük maddi yaşamını örgütlemek gerekçesiyle ütopyasından uzaklaşıyorsa Varlein'in söylediği gibi "bir avuç insan geçimini gurur ve sefaletle sürdürsün" diyorum. Bunu anlamayan ozan büyük bir trajedi yaşıyor Ozanın bilmekten kaynaklanan bir yalnızlığı var Bu yalnızlığın bir nedeni dışımızda, bir nedeni içimizde saklı değil mi? Tıpkı antik Tragedya'da olduğu gibi, iyiyle-kötü arasında gidip gelirken, kötüye yenilen, kahramanları ozanlar olan, yenilgilerimiz yok mu? Medya ile ilişkilerinde popülizmi dümenine geçiren hangi ozanın kalemi yaşamlı kıyılara çıkabilir? Işık yansımalı karanlıklara pervaneler gibi koşan ütopya pişmanları, sadece dışımızda mı çoğalıyor?

Önce Özdemir Nutku ile aramızda küçük bir tartışma yaşanıyor Cengiz Bektaş ve Sennur Sezer de bu tartışmaya kattılıyorlar Fransız şair Monique farklı bir pencere açıyor Trajedi tartışmasının ilki böyle bitiyor

Zannederler ki, dışardan gelen bir insanın ilgi odağı gökdelenler, kırmızı parkeli kaldırımlar, oteller zincirinin Türkiye'deki uzantıları. Ya da müzik setlerimiz, servis tabaklarımızın kalitesi. Oysa o insanlar yaşamımızda otantik bir pencereyi, bir köy evinin abartılmamış içini, yerel kıyafetlerimizi, yabnacısı oldukları bir damak tadını, bir halıyı, sesini ilkkez duyacakları yerel bir enstrümanımızı. daha çok ilgi alanlarında görürler Tüm bunlar, akşam yemeği için oturduğumuz, Berksoy Oteli'nin bitişindeki köy evini görünce ayaklandı. Duvarlarda yerel kilimler, halılar İdare lambaları, kanaviçeler, vazolar, anfora kırıkları Tahta oymalar, kaşıklar, seramikler, toprak güveçler Tahta tırmık ve gürgen. Küçük sehpalar, hasır iskemleler Soğuk mezeler, mutfağımızın sıcakları Konukların da katıldığı şiir akşamlarının ilki yaşanıyor Geceyi Sennur Sezer ve Adnan Özyalçıner sunuyorlar Jean Louis Mattei, Modern Türk Şiiri Antolojisi çalışmasını anlatıyor Ahmet Necdet bu tanıtıma yardımcı oluyor Şiirler okunuyor Bana bir bağlama bulmuşlar Kötü de olsa idare ediyor Mikrofonu ele geçirmişim Otantik türkülerimiz akıyor geceden. Bilgesu mozaiğin şarkılarını dillendiriyor Bağlamanın ezgileri şiirleri okşuyor. Uyumlu bir koroya dönüşüyor gece. Türkülerimizdeki trajedi hüznünü bulaştırıyor Daha bir kaynaşan insanların içindeki rahatlıkla konuşuyoruz. Gülüşlerimiz bilmediğimizi dillerin gümrüğünden sızıp kucaklıyor Barbara'nın kadahi uzaktan kadehimi buluyor Rakıyla, şarabın kırmızısı dost olduklarını anımsıyor

Gece!
derinlerde yol alan uykular çağırıyor
kararan ovada serin bir sessizlik
Havuzdaki su mavi mavi gülümsüyor
Yüzü kırışınca rüzgarla
mavi çizgi çizgi parçalanıyor
gözleri kapanıyor sesin

Gece!
Ozanın içinde trajediler yazılıyor

Sıcak bir günün sabahı Esintisiz. Yeşilin gelinciklerle kanadığı bir yamacın alt tarafındaki küçük bir düzlükte. Asklepion'dayız İnsanlığın tarihindeki en eski hastanelerden biri Asklepion. Kapısında, "Buraya ölüm giremez" diye yazılı Sütunlu bir yoldan merkezine doğru ilerliyoruz. Binlerce yıl önce kanalizasyonu olan bir yer Bugünkü kentlerimize, acı acı gülümsüyorum. Asklepion'u simgeleyen kırık sütunun üstündeki kabartmalar sarmalanan yılanların figürize ettiği hekimliği ifade ediyor Sağında kütüphane. Tiyatroya gidiyoruz. Eskiden konserlerin verildiği Odeon'a. Ben eskiden konser izlerken kralın oturduğu yere oturuyorum. Şükran Kurdakul yardımcın olayım deyip sağıma oturuyor Bilgesu sahnede: "Kalktı da göç eyledi Afşar elleri. "ni sunuyor Tiyatro çınlıyor Akustiği mükemmel. Işık için tiyatronun narin gövdesine saplanan-diyeceğim- elektirik direkleri içimi burkuyor Nasıl hor bakıyoruz tarihe! Şifalı çeşmeden sular içiyoruz. Gölgelikte toplanmış Cengiz Bektaş'ın anlattığı Asklepion'u dinliyoruz. Hastalar, "buraya ölüm giremez!" denen kapıdan giriyorlar Telkinle iyi olacakalarına inanıyorlar Şifalı otlarla tanışıyorlar Tiyatroda müzikle tedavi ediliyorlar Yerlatında, tepesinden pencerelerin açıldığı tünelden geçirilirken üstten "iyi olacakları" seslendiriliyor Terapi odasında uykuya dalıp, dinleniyorlar Uyanıp söyleşiyorlar "Krala ve ya tanrılara bağışta bulunurlarsa daha da çabuk iyileşecekleri fısıldanıyor (Sömürünün ilahi adaleti!) Ayrıca cerrahi müdahaleler de yapılıyor Dünyanın ilk büyük hekimlerinden biri olan Galenius burada yetişmiş. Sefa Taşkın'ın Bergama Hümanizması adlı kitabında söylediği gibi. "Ama aynı zamanda "Galatalı Heykeller" görünümünde insanlık durumunun doruk noktası olan; "ölümün" heykelini yapabildiler "

Tragedya tartışmalarımızın ikincisi Afşar Timuçin'in başkanlığında açılıyor İlk tebliğ Ahmet Necdet'in. **Divan Şiiri'nde Traji Komik Bir Tip Olarak "Rakib" ve Bunun Çağdaş Şiirimize Yansıması: Üçüncü Şahsın Şiiri (Atilla İlhan).** Bu bildiriyi Makedon şair Mathevski'nin bildirisi izledi. Fransızca yapılan bu konuşmanın metni Afşar Timuçin tarafından çevrildi. Bu nefis bildiriden bir bölüm alamadığım için üzgünüm. Ayrıca bu Fransız Monique için de geçerli Sennur Sezer **Trajedi Öldü, Trajik Yaşıyor** dedi. Özellikle bildirisinde altını çizdiğim bir iki cümleyi sizlerle paylaşmak istiyorum "Günümüzde yaşanan başka bir trajik durum, yazarın tanıklıkla yetinmesini hazırladı( ) Toplumların aşındırılan kültürü, yozlaştırılan değerleri de yazarın ya da şairin kalabalıklarla ilişkisini zorlaştırıyor (.) İletişimin tüm teknik olanaklarını kullanarak dil ve kültür farklarını yenerek bir dayanışmayı sağlayabilir miyiz? Yalnız tanık olarak değil, savunduğğumuz değerlerin savaşımcıları olarak da trajikliği yenebilir miyiz? "Barbara Stepleton, Sennur Sezer'in olumlu yaklaşımlarını belirtip, uluslararası PEN ve TÜRK PEN'inin ortak bir projesinden söz ediyor İnsan hakları konusunda, yazarlar, gazeteciler, şairlerin çağırılacağı büyük bir toplantı. Ben bir önceki gün yaptığım konuşmayı özetleyerek, ozanın iç trajedisini seslendiriyorum. Bunu tartışmak için 5. Akdenizli Ozanlar Toplantı'sının konusu. **Ozanın İç Trajedisi** olmalı diyoruz Cengiz Bektaş'la birlikte. Önerimize sıcak bakılıyor Önemli bir kısmını Cengiz Bektaş'ın topladığı sonuç bildirgesinin tamamlanmasına yardım ediyorum ve aşağıda bir kısmını aktardığım **Sonuç Bildirgesi** ortaya çıkı-

yor

"( ) Suyun başını tutanlarca üretilmiş, sözüm ona Tanrıların yönetiminde onların belirlediği kaderin tutsaklığında bir hayaletten, boş bir gölgeden başka bir şey olmadığına inandırılan insanın eski çağdan günümüze uzanan yolu, onun trajedisini ne yazık ki dindirmedi Çağımız insanı, belki de bütün çağlardan daha acımasız yöntemlerle, içi boşaltılarak, köleliğe itilmektedir

Çıkarlar doprultusunda yorumlanarak önüne yığılan bilgi dağları karşısında umutsuzluğa düşürülmektedir Yanlış kurgulanmış bilgilerle doğru karar vermemektedir Yönlü, yanlı medya, değer yargılarını çarpmıktadır Kapitalizmin tüketim sarmalındadır Yiyeceklerinin sağlığı ve beslenmesi konusunda bile kuşkuludur Yeryüzünü neredeyse yüzkez yok edebilecek silahların gölgesindedir Kendini öldürecek silahı kendisine üretilmektedir En trajik savaşlarda toplu öldürmelerle, kıyımlarla, işkencelerle yok edilmelere ses çıkaramaz durumdadır Açık ya da kapalı biçimde özgürlüğü elinden alınmıştır Özellikle günümüz ozanı, ne pahasına olursa olsun bu durumdaki insanın, sesi, adalet duygusu, karşı koyuş çığlığı olabilmelidir Bu yolda sorumluluğunu üstlenmeden ozan kendi iç trajedisini de çözümleyemiyecektir Üstelik çağımızda yalnızca tanıklıklarla yetinillemiyeceği de açıktır Günün tüm olanaklarını kullanarak, ozan kendi ülkesinin bitimlerini de aşmayı bilip bu savaşımın uluslararası ortak dilini ve dayanışmasını kurmalıdır "

Açık havada gerçekleştirilmesi beklenen Şiir Akşamlarının ikincisi-psıkolojık bir muhalefetin gölgesinde- kalarak Belediye Meclis Salonu'nda gerçekleştirildi Önce aramızdaki en delikanlı ozanın, Müştak Erenus'un 80 yılı kutlandı Şükran Kurdakul, Müştak Erenus'la mikrofon başında söyleştiler Bir hayli düşündürdü Hep bir ağızdan gülüştük Müştak Usta'nın ağzından "Mehmetçik Mehmed"i dinlerken bir şimendifer geçti salondan. Taşlı Yazılar'ın sayfaları arasında bır yolculuğa çıkardı bizi Alkışlarla uğurlanırken gözleri parlıyordu. 2 bölümde Yabancı Ozanlar Şiirlerini okudurlar Mısır'dan Muhammed Ibrahım Abu Sinna, Fransa'dan Monique Garnier Lancon, Jean Mattei, İngiltere'den Trevor Mostyn, İtalya'dan Uberto Paciou, İspanya/Katalanya'dan Jaume Pont, Israil'den Nazih Kher, Makedonya'dan M Matevski, Kuzey Kıbrıs'tan Neşe Yaşın şiirlerini kendi dillerinde okudular Suat Karantay, Neşe Yaşın, Afşar Tımuçın'ın çevirilerini Adnan Özyalçıner ve Sennur Sezer okudular Saatler şiire kesiyor

Gece, yeniden köy evindeyiz. Gene mikrofonda ben ve bağlamam. Türkülerle bir nostalji. Bağlamanın fonunda şiirler Hemen hemen her konuğun şiir okuyup, şarkı söylediği geceyi, Ismet Kemal Karadayı fotoğraflıyor Nihat Bey ve eşi Hülya Hanım baştan sona vıdeo kamerayla çekip belgeliyorlar Bergama'lı güzel arkadaşım Filiz'le ayışığında güzel bir gezinti yapıyoruz Evine bırakıp dönerken ayışığında yıkanıyor düşlerim Gece hanımeli ve iğde kokularında baygın yangelmiş, yatıyor

Sabah kahvaltısında bir süpriz karşılıyor beni. Yabancı konuklarımız -hemen hemen hepsi- bana bir şeyler anlatmaya çalışıyorlar Anlayamıyorum İmdadıma Cengiz Bektaş ve Suat Karantay yetişiyorlar Benin CD ve kasetimi nerede bulabileceklerini soruyorlarmış Şaşırdım ve hep bir ağızdan gülmeye başladık "Yok" denilince şaşırdılar Na yapıp edip bir kaset doldurmalıymışım. Katalonya'lı şair Jaume Pont beni bır üniversitede şiir ve müzikle dolu bir etkınlik için İspanya'ya davet ediyor

Erkenden yola çıkıyoruz. Önce Ayvalık Şeytan Sofrası. Sonra Ayvalık taşkahve. Oradan Cengiz Bektaş'ın memleketi Güre'ye Bir soğuk suyun başında tahta masalara kumanyalarımızı seriyoruz

Dönüşte Kozak yaylasında bir köye giriyoruz Meydandaki çınarın altında köylülerle söyleşirken soğuk su, çay ve kekik içiyoruz Sonuç bıldırgesi okunup imzalanıyor

Sonuncu şiir akşamında Türkiyeli ozanlar şiirlerini okuyorlar Ben son kitabımda yer alan Hoşçakal Çocuk Yüreğim'ı seslendirdim Suat Karantay'ın İngilizceye çevırdiği şiirimi İngiliz Barbara Stapleton çok güzel okudu Duygulanmadım desem yalan olur Şükran Kurdakul ve Bergama Belediye Başkanı Sefa Taşkın kapanış konuşmalarını yaptılar

Akşam yemeğinde gene şarkılar vardı Şiirler Ilerleyen saatlerde vedalar başladı Yüzler buruktu. Adresler alınıp verildi Barbara adresini yazdığı çizgili kağıdın altına ıngilizce şunları yazmıştı "Happiness Comes just to say Goodbye-Keats" Anlamını İstanbul'da Ingilizce bilen bir arkadaşımdan öğrendim.

Dilerseniz sizler de merakınızı yenin!

Eşkiya'ya Benzer Halimiz

Ne vakit aksetse basına

Traşsız fotoğraflarımız

İyi bir intibaa bırakmıyor

Bilirim

Biraz da kabulümdür

Eşkiya'ya benzer halimiz

Fakat tartışacak vakit mi

Potin bağlarımızdan

Bozuk paralarımıza kadar

Alınan hücrelere

Traş takımlarımızı nasıl geçirteceğiz.

İsmet ALICI

Tanrıbilimin Bilgikuramı ve Yaşama İçgüdüsü Üzerine Bir Deneme

Celal ERGÜN

Tanrıbilimin gerçekten bir bılgi kuramı var mıdır sorusuna kesinlikle evet diyerek yanıt verebiliriz. Tüm idealist düşünürler bu dereye su taşımışlar Bılginin tek kaynağı Tanrı Nasıl bilebiliriz sorusunun yanıtı ıse aynı Bilgi Tanrı'dan gelir İnsanın bilgisi kısıtlıdır, sonludur Mutlak olan yalnız Tanrı'da mevcuttur

Platon'un **ide**ler dünyasına yaslanan ve Aristo'nun öğretisinden güçlü destek alan tektanrılı dinler bugün dünya üzerindekı en yaygın dinlerdir Biraz **İdeler** öğretisini ınceleme gereği duyuyorum burada. İdeler öğretisine göre, bu dünyanın dışında bir başka dünya (Hellas) vardır Herşeyin özü oradadır Orası ideler dünyasıdır Bu dünyadaki her nesne oradaki idelerin bir görüntüsüdür, onlardan aldığı paylara göre şekillenirler Sözgelimi birşey güzelse bunun nedeni güzel idesinden pay almasındandır Bir şey güzel idesinden ne kadar pay alırsa o kadar güzel olur İyi idesinden ne kadar pay alırsa o kadar iyi olur

Peki bu ideleri yalın halleriyle görebilir miyiz? Bu dünyada hayır Platon, bu dünyayı bir mağara benzetimiyle açıklamıştır Bir mağaranın ağzında oturduğunuzu düşünün. Arkanız mağaranın dışına, yüzünüz ise mağaranın duvarına yönelik. Dışarıdan gelen bir ışık var ve duvarda gölgeler görünüyor Gölgeler bu dünyadır Asıl dünya ise arkada bulunan, göremediğimiz ama görebildiklerimizin tümünün kaynağı olan dünyadır

Bu durumda nasıl bilebiliriz? Platonun bilgi kuramı şöyle yanıtlıyor Ruh bu dünya ile ideler dünyası arasında gelip gider Doğmak ve ölmek budur İnsan bu dünyada birşeylerin bilgisini edindiği zaman aslında diğer dünyada gördüğü birşeyi "hatırlamıştır" Yani ruh diğer dünyada görür, bu dünyaya gelirken unutur ve sonra tekrar karşısına çıkınca hatırlar

İdeler dünyasında herşey yanyana ve ayrımsız değildir İdeler hiyerarşik bir yapı içerisindedirler En üstte **İyi** idesi yeralır Onun altında **Doğru** ve **Güzel** idesi. Bu yapı piramit biçimindedir Aşağıya doğru büyür Daha üstte olanın üstünlüğü vardır Sözgelimi **Varlık** idesi, **İyi** idesinin aşağısında yeralır Bu da bir şeyin varlık olmasa bile iyi olabileceği demektir

Mutlak bilgi Tanrı'nın elinde olunca insanın yaratıcılığına ket vurulur Çünkü yaratıcı yalnız Tanrı'dır Mutlak bilgi onun elinde olduğuna göre ortaya çıkarttığınız bir şey yaratı sayılmaz. Nedir peki? Siz varolan bir şeyi şekillendirmiş olursunuz. Tanrıbilim insanın yaratıcılığını alır götürür Kaldı ki o insan Tanrı'yı yaratmış olsa bile.

Bilinci ortaya çıkartan şey maddedir Dış dünyadır Maddelerin belirleyici özelliklerinden onları ayırdedebiliriz. Fakat nesnelerin özelliklerini kavrarken bunları tarafsız bir biçimde irdeleyemiyoruz. Yaşamak için belli gereksinimlerimiz var Biz beslenmek zorunda olan canlılarız. Bizi zehirleyen maddeler var Hoşumuza giden maddeler var Hiç bizi ilgilendirmeyen maddeler var Tarafsız biçimde irdeleyemememizin asıl nedeni bizim de maddeler dünyasının bir parçası olmamız. Bu maddelerın arasında varoluyoruz. Kendi varlığımızı onların varlığın'ın karşısına koyabildiğimiz için bilinçliyiz.

Bitkiler canlı olmayan (ınorganik) maddelerden yaşamsal gereksinimlerini çıkartıyorlar Biz ise bitkiler gibi azotla, fosfatla vb. diğer inorganik maddelerle beslenemediğimiz için diğer canlılardan elde ettiğimiz organik maddeleri (proteini, yağı, karbonhidratları vb.) kullanıyoruz Şeker bıze enerji sağlıyor Temel besin maddelerimizin arasında protein içeren hayvansal ya da bitkisel gıdalar var Yani bu taraflılık, zorunluluktan doğuyor Tanrıbilime göre ise fıtrat; yani yaratılıştan. Ama fare ile aynı fıtrattan olmamız ya da karaciğer naklinin yalnız domuzlardan yapılabilmesi fıtratın neresine giriyor onu bilemem. Çünkü insan yaratılanların en üstünüdür tanrıkatında.

Biraz da bilinemezcilik oynayalım. Maddelere verdiğimiz değer, onları önemseme oranlarımız belirli zorunluluklardan dolayı değişiyor O halde tarafsız bir bakış açısını nasıl geliştirebiliriz ki? Bu taraflıktan ötürü bazı boşluklarımız oluyor Bilgiyi oluşturan şey algıdır Duyu organlarımız uyarılar oluşturur Algılarımızı duygular, duygularımızı kavramlarımız izler Kavramlar birleşerek, zıtlaşarak, ayrışarak karmaşıklarımızı (complex) oluştururlar Algılarımız ise sınırlı. Diğer canlıların algı mekanizmalarını harekete geçiren şeylerin bizde hiçbir etkisi olmaması ya da bizi etkileyen şeylerin onları etkilememesinden çıkarsıyoruz bunu. Sözgelimi kızılötesi göremiyoruz, çünkü gece hareket etmek gibi bir sorunsalımız yok. Ya da su kokusunu alamıyoruz, çünkü istediğimiz zaman bulabiliyoruz. Tam tersi bir örnek; arıların yüzüne bile bakmadığı sakarin bize şeker tadı veriyor, ama enerji vermiyor Algı yanılıyor

Boşlukları doldurmak için daha fazla çalışmamız, daha tarafsız düşünmemiz gerek. Mutlak diye bir şey olmadığına göre mutlak bilgiyi aramak da gerekmez belki de. Ama ille de mutlak diye tuttururusanız ya da insanmerkezci düşünceden hareket ederek herşeyi kendinize maletmeye çalışırsanız, sonuçta bir mutlak düşüncesine ulaşırsınız ki burada tanrıbilim karşımıza çıkıyor. Her ideolojinin eksik yerinden başka bir ideoloji içeri sızar Aklınızın, algınızın, bilincinizin yetmediği yerde altı boş kavramlar da uydurmaya başlarsınız. "Allah'ın hikmeti işte" dersiniz. Açıklayamadığınız boşlukları artık o doldurur Tanrıbilim, maddi dünyaya sızmış olur Aklınızın ermediği herşeyi ona yıkar ve düşünmek gibi yükümlülük gerektiren işlerden de kurtulmuş olursunuz. Artık dünyayı anlama ve onu açıklama gibi bir derdiniz yoktur Tanrı herşeyi insan için yaratmıştır. İnsanın biricik anlamı onun kulu olmasıdır Yarattığınız Tanrı bir de sizi esir almış olur

Tanrı düşüncesi, insanın açıklayamadığı yerlere sızar Hayatın kategorisine, açıklanamayan her alana

girer. Girer, çünkü girdirirler Çıkarcı insanların elinde bir oyuncak olursunuz. Kendilerini tanrının vekili olarak duyuranlara ne demeli? Düpedüz inanç sömürüsüdür bu. Ahlaksızlıktır da. Çünkü karşısındaki insanın zayıflıklarını kendine yararlı olacak şekilde kullanır Korkak bir adamı, adamın kendisi için bile savaşmaya ikna edemezken, araya tanrıyı koyarsanız sizin için savaşacaktır Nasıl olsa ölünce cennete (ya da tanrının yanına, ya da iyi idesi her neyse ona) gidecektir Orası sonsuza kadar güzelliklerle doludur Hem bu dünyada rahat bile değildir zaten. "Giderim öbür dünyama, paşa paşa yaşarım." Yani başka bir çıkarcılık Şehit olma düşüncesi bu derkede bir çıkarcılıktır işte Bunun bilincinde olmamak ne kadar mümkün? O da ayrı bir soru, ayrı bir sorun.

İnsanın en korktuğu şey kuşkusuz ölümdür Ölümün ötesinde ne olduğunu bilmemek bu korkunun en büyük nedeni. Birisi bayılırsa, ayıldığında gider sorarsınız. Size nasıl bayıldığını anlatır Bayılınca ne hissetiğini ya da ne hissedemediğini öğrenirsiniz. Ama ölmüş bir insanın geriye gelmesi mümkün olmadığı için ona birşey soramazsınız Ölümün bilgisi bizde algısal ve deneysel değil sadece kavramşaldır Bilinmezliklerle dolu bir korkunçluktur. Bilinmezliklere gene tanrılar sızar Gene şarlatanlar ve çıkarcılar sömürü mekanizmalarını işletmeye başlarlar

Ölümün ötesinde bir şeyler, bir yerler olduğuna inanmak ister insanoğlu. İnsanmerkezli düşünce böyle yürür Yani bir düşünsenize. Şu kuleleri, şu köprüleri, şu evleri, şu sarayları ve şehirleri... yapan insan, ölüp gidecek. Hiç katlanılabilir mi böyle birşeye. Peki ya ölen akrabalarınız, eşiniz, dostunuz, yakınınız? Nereye gittiler? İstanbul'dan kalkıp Ankara'ya bile gitseler özlediğiniz insanlar, bir daha hiç dönmeyecekler mi? Ne korkunç bir düşünce! Tabii ki razı olmazsınız, tabii ki katlanamazsınız Mutlaka bir yerlere gitmişlerdir Mutlaka karşılaşacaksınızdır Öteki taraflarda bir dünya düşüncesine insanmerkezci düşünceden işte böyle ulaşırız

Peki siz bir günahkarsanız, hele de tanrıya inanmıyorsanız.. Yeriniz belli canım. Doğrudan cehenneme. Sizi ateş paklar Eğer insan metabolizması şu delidana hastalığının virüsü Crautzfeld-Jacob'dan birşeyler öğrenebilseydi de geliştirebilseydi. Ateşe dayanıklı olsaydı.. O zaman neyle korkutacaklardı sizi. Neyse, başka birşey bulunur İnsanın daha bir sürü zayıf yönü var Ama cehenneme giderseniz yanmaktan bile kötü bir şey var Tanıdığınız ve sevdiğiniz insanların yüzünü bir daha görememek. (İnsan maddelerden meydana gelen bir dünya üzerinde yaşamakta ise de duyguları var. Duygu, bilebilme aşamasında bir duraktır üstelik.) Karşınızdaki insan tanrının elçisi olduğunu söylüyorsa, ya da tanrının yazdırdığı bir kitabı size getiriyorsa, kendinizi kurtardınız demektir Artık onları da görebileceksiniz. Daha önemlisi var Ölüm artık sizi korkutmaz. Cenneti de garantilediniz. Artık dininiz ya da tanrınız uğruna ölebilirsiniz. Neden ölmeyesiniz ki?

Sömürünün her türlüsüne karşı olmak gerekir İnsanın alması gereken tavır bu yönde olmalıdır İnsanın insani ödevidir bu. İnsanın anlamı kul olmak değildir Daha üstün, daha sınırsızdır insan. İnsan olmazsa tanrı da olmaz. Ateşi tanrı verdi demeyin. Ateşi bulan insanı, ateşi insanın kullanımına sunan insanı yadsımaktır bu.

Eylemli Aşk

Yıllar sonra
ilk kez
kendim için giydim parkamı
eylemliydi bu aşkın sokaklara dökülen
duvarların tenini kanattım
yolları dile getirdim
sızlandılar,
ağırdı yükleri
gecenin yolcularıyla merhabalaşırken
küskündü penceren gözlerimde
güneşler hançerlenmişti
parkamın ceplerinde duvarlar,
yollar üşüyordu
saklarım sıcak merhabalarını yolcuların
eylemli aşkın tanıkları
ilk kezdi, durdurulamazdı, militan ruhumun
eylemliydi bu aşkın sokaklara dökülen.

Hakan SERTKAYA

Yaşam Söylemleri

Ömer Naci SOYKAN

1 Kimsenin kimseye yaşam üstüne ders verme hakkı yoktur. Baştan söyleyeyim ey okur: Senin yaşamın sana, benim yaşamım bana!

Benim sözüm, yaşamı yarım yüzyıldır süren birinin kendisiyle konuşmalarının başkalarının önüne çıkmasıdır; hepsi bu!

Kim yaşamada bir başkasından daha ustadır denebilir! Yaşamanın ustası, çırağı olmaz. Yaşamlar karşılaştırılamaz! Limon satmak ile devlet yönetmek gibi iki etkenlik arasındaki ayrım, bu iki yaşam biçimi arasındadır, içeriksel değildir. Her yaşam tektir, biriciktir, kendi başına değerlidir.

Yürüme, konuşma, okuma-yazma, takla atma gibi sayısız yaşam etkinlikerini kendilerinden öğrenebileceğimiz öğretmenler çoktur. Ama bize yaşamın kendisini öğretecek biri yok. Yaşam, kendisini yaşantılarla, yaşam deneyleriyle öğretir; bazan acıtarak, bazan sevinç vererek. Acı veren yaşantı, daha iyi öğretir. Derin iz bırakır da ondan. Ne türden olursa olsun yaşantıların bize bir şey öğretebilmesi için vakit çok geç olmamalıdır. Yoksa, idam sehpasına giderken, "Bu bana bir ders oldu." diyen Laz'ın durumuna düşmek de var. Yaşam film şeridi değildir, "Başa sar!" diyebilesin.

İnsan yine de yaşama ilişkin her şeyi onun kendisinden öğrenmekle yetinmez. Başka yollar da bulmaya çalışır. Sözlü gelenek, yazılar, kitaplar onun önünde hazır durur. Sorun yaşamı kitaplardan öğrenmek değil, onlardan yardım almaktır. Hem kendi yaşam deneyimlerinden birinci elden, hem kitaplardan, yani başkalarının yaşam deneyimlerinden yararlanmasını bilen insan, yaşamın acı sürprizleriyle daha az karşı karşıya kalır, yaşamada güçlü olur Yaşam, yalnızca güçlünün önünde uysaldır.

2. "Her şeye izin vardır." düşüncesinin sınırını <yaşamı sakınma> ilkesi belirlemelidir. Böylece o, şöyle dile gelir: yaşamın yok edilmemesi, korunması, sakınması, güdükleştirilmemesi koşuluyla her şeye izin vardır.

3. Ölüm, yaşamın sınırı. O, bu sınırın ötesinde olduğundan, beri yanda, yani yaşamda var değildir diye düşünmüş olacak ki Wittgenstein, "Ölüm bir yaşam olayı değildir." demiş. Sokrates de "Ölümden neden korkayım! Ben varken o yok, o varken ben yokum." derken aynı düşünceyi dile getirmemiş miydi? Öyle de ölümden neden korkulur? Yaşamda kendisi yok, korkusu var. Tuhaf şey!

Ölümün sınır-ötesi varlığı yetmiyormuş gibi, o bir de yaşam içindeki boşluklara sızmış sanki. Ya da bu boşlukların kendisi ölüm. O boşluklarda ölümün soluğunu ensemizde hissederiz. Ölümün uçbeyi, atlılarını boyuna yaşama gönderiyor. En beteri de bu. Hani, "ölmeden ölmek" dedikleri. Belki de ölümün kendisinden çok, onun yaşamın içine sızmış olmasıdır bizi etkileyen. Gerçekten öyle mi? Yaşamı sınırlayan ölümün kendisinin bilinci olmasaydı, onun korkusu olur muydu? Hayvan yanı başında ölen türdeşini görüyor da yine öleceğini bilmiyor. Hep başkaları ölür. Biz, onların ölmesinden kendimizin de öleceğini çıkarırız. Hayvanın bu çıkarım yetisi yok.

Başkasının, örneğin mide ağrısını anlıyor olmam, benim daha önce öyle ya da benzeri bir ağrıyı duymuş olmamdandır. Başkasının ağrısı, benim için bir anımsama ve benzetme yoluyla kavradığım şeydir. Ama benim için aynı ya da benzer biçimde hiçbir deney olmayan başkasının ölümünü demek ki hiçbir zaman anlayamam. Ölümden geriye dönüş olmadığı için, o bir deney değildir. O, benim için hiçbir deney olmadı. Ben daha önce hiç ölmedim. Biri öldüğü zaman, onu anlamak için anımsayabileceğim bir kendi ölüm deneyim yok. Kendim öldüğümde de bunu anlayacak durumda değilim. Şu sonuca mı vardık: ölüm anlaşılmaz. Doğrudur. Ölüm bir yaşam olayı olmadığına göre, anlaşılamıyacağı kendiliğinden anlaşılırdır. Peki, ölüme ilişkin onca sözler, neyin anlamıdır?

Ölüm olduğu için yaşamın anlamı var. Ölüm beklentisine hiç sahip olmasaydık, yaşamın anlamını sormazdık.

Ölüm yaşamın yağmalanmasıdır. Ölüm haksızlıktır. Çünkü adalet daima dengedir. Terazinin bir kefesine ölüm oturunca, öteki kefe boş kalır. Belki de bundandır, öte-dünya inancının kaynağı: ölüme karşın ebedi yaşam. Ama o zaman da ölüme haksızlık yapılır.

İnsan ölümü haklı görseydi, ölümsüz olmak istemezdi. İnsanın ancak geride bıraktıkları yoluyla ölümsüzlük istemesi, ölüm-haksızlığına karşı haklı ve onurlu bir beklentidir.

Ölümden söz ediyor oluşumuz yaşamı güçlendirmek içindir. Yaşamdan söz edildiği yerde ölüm de buyur ettirir kendini sözün içine. Ölüme bağışıklık kazandıracak bir ölüm aşısı yok. Sözlerimiz öyle bir işlev görsün istemeyiz. Öylesi berbat bir yaşam olurdu: gün boyu "memento mori" * diyen keşiş yaşamı. Oysa biz "memento vivere" ** demekten yanayız. (Bkz. Nietzsche: "Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben".)

Ölümden söz etmek isteyişimiz, yaşamı tanımamızda onun bize yardımcı olmasını beklememizdendir. Biliyoruz: biz bu taraftayız. Bu unutulmamalı. Öyleyse burada yapıp ettiklerimiz için aldığımız tüm kararlarda, hem tek kişi hem toplum yaşamı için asla "ölüme göre" davranmamalıyız. (Gel de anlat ama! Hele de ölüm için yaşamakta olanların çok olduğu bir toplumda yaşıyorsan!)

Ölüme göre ya da ölüm için olan yaşam, ebedi yaşam uğruna yaşamın kendisine yüz çevirmektir. Bunda içtenlikli olanlara saygı duyulur: sufiler, mistikler gibi. Ama hem öte dünya için yaşadığınızı söyleyecek, bu dünyayı hor göreceksiniz hem de bu dünyada ne var yok hepsini iç edeceksiniz. İkiyüzlülüğün bu kadarı, çekilir gibi değil!

* "Öleceğini unutma!"

** "Unutma, yaşıyorsun ! "

4. Bedenini hekimlere, ruhunu Tanrıbilimcilere, gelirini maliyecilere, sanat beğenisini eleştirmenlere, giyim kuşamını modacılara, evinin döşenmesini dekoratörlere, siyasal düşüncesini medya yorumcularına... emanet eden insanın o kadar çok yaşamtaşeronu var ki, geriye kendisi için pek bir şey kalmıyor. Bu da bir tür yaşam yağmalanmasıdır: yağmacı ölümün yerini insanın kendi isteğiyle uzmanlara bırakması. Her şeyin uzmanı var; cin uzmanı bile. Yaşamın uzmanlarca sarıldığı bir çağda yaşıyoruz.

Kendisi için "Başkaları ne der." diyenin kendisi bir şey demez. Kendi sözünü başkalarına ısmarlayanla başkası adına konuşan yaşam-taşeronu, kendi kendisi olamamakta birleşir. Birincisinin olduğu yerde ikincilere gün doğar.

Söylendiği gibi medyanın halkın sesi, gözü, kulağı olduğu doğru ise, bundan halkın kendi sesi, gözü, kulağı olmadığı sonucu çıkar. Biri benim adıma konuşuyorsa, bu, ben susuyorum demektir. Din Tanrı adına, medya halk adına konuşur. İkisinin de arkası kuvvetli! (Devlet, bazan halk adına, bazan hem Hak hem halk adına konuşur: "Halkın sesi Hak'kın sesi." Zavallı halk ve Hak hep susar (?). Onlar adına o kadar konuşan var ki!)

5. Kendine sor: Sen olmasaydın dünyada bir eksiklik olur muydu? (-Dünya eksik olurdu: benim dünyam.)

6. İnsanın dünyası toz duman olur, sonra o dünyayı boz bulanık görür. Dahası, gördüğünün yalnızca kendi dünyası olduğunu düşünmez ve "Dünya böyledir!" der. "Dünya böyledir!" dendiği durumlarda, az çok aksayan bir şey vardır ya da katlanılacak bir şey. İnsanın kendi mutsuzluğunu tüm dünyaya yayması, kendisi ile dünyayı bir tutması demektir: Dünya, benim dünyamdır. Doğrusu, yanlış da sayılmaz. Ama o zaman herkesin dünyası dünya ise, bu dünyalar çokluğunu içine alacak ortak bir dünyadan mı söz edilecek? Sahi, böyle bir dünya var mı? Yoksa bu dünya-ların kesiştiği ortak alanlardan (-lar?) mı söz etmeli?

7 Bir dertten nasıl kurtulacağını düşünmeye, ona nasıl düşüldüğünü düşünmek yardım eder, düşüş ve çıkış yolları ayrı olsa bile. Bir sorunun yanıtını ararken de öyle davranmalı: Sorunun nereden geldiğine bakmalı. Soru dert açar.

8. Yaşamın anlamını çoğaltmak, çeşitli uğraşları olmak anlamında çok yönlü yaşamak değil, belki yaşamı çok yönlü algılamak demek olur. Yaşam zenginliği, yaşamın anlamının zenginliği ise, denildiği gibi çok yönlü yaşayanın değil, yaşamını anlamca zengin kılanın yaşamı zengindir. Bu da bakış açısını değiştirmeyle ilgilidir. Yaşama bakış açısını değiştirmek, bakış açısı körü olmamayı gerektirir. Bakış açısı körü, nereden bakarsa baksın, hep aynı şeyi görür. "Görelilik Kuramı", onun için geçerli olmaz (?!). Zihinsel yeti eksiklikleri ve çıkarlar dışında bizi bakış açısı körü yapan nedenlerin başında "inanma" gelir. Dinsel ya da dünyasal (profan) inanma, eğer onun yalnızca inanıyor oluşumuzdan oluştuğunu ayrımlamayıp, sanki temellendirilmiş bir bilgi olduğunu varsaydığımızda anlama yetimizi tutsak alır, neye bakarsak ona göre, onun izin verdiği biçimde görürüz. (Ama genel anlamda inanma, temellendirilmemiş, temel, insansal bir olgudur.) Baktığımız şeye bağlı olarak değil, fakat onu bakışımıza bağlı kıldığımızda bakışımızı nereye koyacağız, yani bu kez bakışımızı neye bağlıyacağız? -Bakış açısını bir kez nereye oturtursak oturtalım, o yeri olabildiğince çoğaltmayı denemeliyiz; kuşkusuz her yeni yerden nesnemizi yeni biçimde görmek üzere.

9. İnsanlara şaşılacak bir şey anlattığınızda, onların hiç şaşırmadığını görürseniz, siz şaşırırsınız ya da şaşılmayacak bir şeye şaştıklarını gördüğünüzde. İnsan, kendisinin hangi durumda hayret etmesi hangi durumda etmemesi gerektiğini o anda ölçüp biçemez. "Bu şaşılacak bir şeydir, o halde şimdi hayret etmeliyim." demenin bir anlamı yok. Hayret, görme, algılama, kavrama gücü ve kültürle ilgilidir. İnsan söz konusu yetilerini geliştirmeye çaba gösterebilir; bunda başarılı da olabilir. Aptalların ve hayvanların işi ise kolay: "Aptal insan her söz karşısında her zaman şaşkın şaşkın bakınır. Köpekler tanımadıklarına havlarlar." (Herakleitos)

Aynı şeyler gülme için de söylenebilir, ama ağlama için ise belli ölçüde. Çünkü hayretin ve gülmenin kültüre bağlı olmasına karşın, ağlama genellikle evrenseldir. Bazı kültürlerde bir ağlamayı doğuran olaylar, diğer bazı kültürlerde aynı sonucu vermeyebilirler. Tam anlamıyla evrensel olan ağlama, gerçek acıya dayanan tarzdır. Acı kesinlikle evrenseldir.

10. (Kendimi araştırdığımda, hep başkasını buluyorum. Bulduğum şeye "kendim" demeye dilim varmıyor da ondan mı? "Kendim" bir kavşakta, üstünden başkaları geçiyor. Halis bir kendim yok mu? -Kendime başkaları bulaşmış, çıkmıyor.) Bir insan bir yara alsa, bir yerim kanar.

11 "Kendini aldatma!" sözünün doğru biçimi, "Aldanma!" olmalıdır; daha doğıusu şöyle: "Seni aldatacak şeyler karşısında tetik dur!" veya: "Yanlış yoldasın, doğru yola gel!" İnsan bilerek kendini aldatamaz. Çünkü onun iki ayrı kendisi yok ki, biri aldatan, diğeri aldatılan olsun.

12. İnsanın kendi bedeni ve ruhu üstüne egemenlik kurmak istemesi, bu amaçla teknikler geliştirmesi, onu güdükleştirmemiş, tersine güçlendirmiştir; ancak bunun insanın kendisine acı çektirmesine varmaması durumunda. "Çileci bir yaşam" diyor Nietzsche, "bir çelişkidir. Burada gücün kaynağını

kurutmak için güç kullanma çabası var." Nietzsche, gücün dışarıya akıtılmasından yanadır. Gücün dışarı akıtıldığı ve daima güç istemine yol verildiği bir yaşamda, bu gücü denetleyecek, düzenleyecek hiçbir haklı düzenek yoksa (Nietzsche'ye göre yok.), o zaman bu güç akışlarının birbirini yok etmesi beklenir. (İnsan farklı fakültelere sahiptir.) Bu da bir çelişkidir.

13. Yanıtı güç bir soru: "Niçin ahlâklı olayım?" Toplumda ahlâka gerek var, ahlâk olmazsa birbirimizi yeriz diye ahlâklı olunmaz. Çünkü o zaman birbirimizi yemediğimiz durumlarda ahlâksız olma hakkını kendimiz için saklamış oluruz. Ahlâklı olmamız gerektiği durumlarda ahlâk, zaten hep başkaları için gereklidir; onların işine yarar. Bu nedenle ahlâksız biri bile başkalarının ahlâklı olmasını ister. Yoksa kendi ahlâksızlığının kendisine bir yararı olmaz.

Dinsel ahlâk ise, laik-toplumsal ahlâktan daha avantajlı görünüyor: O, ahlâkı hem toplum düzeni için öneriyor hem de onu bir üst-merciye, Tanrı'ya bağlıyor. Yaptırımları da var hem de çok şiddetli. Onun sorunu şurda: "Ya öyle bir merci yoksa? Ya da bu buyruklar öyle bir merciden gelmiyorsa? O zaman çektiğim bunca zahmet, kendimi bunca yoksun bırakmalar hep boşa gidecek." (Aptal olmayan müminin içindeki kurt. Müminlerin durup durup tövbe ettiklerini anımsa!)

Bireyci hazcı-yararcı ahlâk görüşleri de ahlâklı olmayı, ahlâksal eylemin sonucuna bağlamakla, ahlâkın kendisini değil, bu sonucu göz önünde bulundurur. "Ahlâksal eylemde bulunmalıyım, çünkü haz duyacağım" ya da "bundan kazançlı çıkacağım." biçiminde bir ahlâk ilkesi, kabul edilebilir olmaktan uzaktır.

Ahlâklı olmanın zorluğu: insanın kendi koyduğu yasaya yine kendisinin uyması. (Kant) Bu kez o insana şu sorulur: "Neden kendi koyduğun yasaya kendin uyuyorsun?" Onun her zaman buna uymama hakkı vardır. Bu hak, öyle bir insanın önünde sürekli bir tehlike olarak durur. Onun bu tehlikeyi ortadan kaldırması için, ahlâk yasasını kendisinin koyduğunu unutmuş olması gerekir. Ama bu olacak şey değil. Geriye bir seçenek kalıyor: söz konusu tehlike ile sürekli yaşama. Bu da insanı gergin ve mutsuz kılar. Ahlâklı olmak, ruh-dinginliğini, ruhun dengede olmasını, dolayısıyla mutlu yaşamı getirmeyecekse niçin ahlâklı olunsun?

Ahlâk temellendirilemez. Onu temellendirmek için olan her çaba, ona gerekçe hazırlamak olur. Bu gerekçe de ahlâklı olmak için ahlâklı olmanın dışında bir neden olarak ortaya çıkar ve aynı biçimde bu nedenin de arkasına gitme gereği sürekli var olur. Ne hazdan ne yarardan ne de Tanrı'dan hareket etmeyen Kant'ın temellendirmesi de sonunda, "Tanrı'nın varoluşunu kabul etmenin ahlâkça zorunlu olduğu" (Kr.d.pr.V. 226-227) görüşüne varmak zorunda kalır. Ahlâk, dinsel anlamda değilse bile yine bir Tanrı teminatı altına alınır.

Ahlâka temel olarak verilecek haz, yarar gibi eylemin bireysel sonuçları ve toplumsal yaptırımlar ya da ister doğrudan doğruya Tanrı'ya dayalı, ötedünya yaptırımlı dinsel gerekçeler, ister yine Tanrı inancıyla sağlama alma çabası, tüm bunlar, ahlâkın kendi başına olmadığını kanıtlamaktan öte bir anlama gelmezler ve ama yine tüm bunlar, ahlâkın temellendirilmemiş, temel, insansal bir olgu olmadığını göstermez. Zaten temelin kendisi temelsizdir. Yine de ahlâkın temelsizliği ile yetinmeyecek akıllı varlık, kendini kandıracaksa, artık ona söylenecek bir söz yoktur.

14. Bazı insanların Tanrı'ya inanma nedenleri vardır. Bu nedenler, bir yandan öte-dünyada vaat edilen ödülü elde etme, bir yandan da onların uğradıklarına inandığı haksızlıkların cezalarının bu dünyada ödetilmesi, hatta bazan kendi iyiliklerinin karşılıklarının da peşinen alınması beklentisine yöneliktir. Birinci beklenti sonsuz bir varsayım olduğu için hiç yanlışlanamaz. Ama ikincisinin bazan gerçekleştiğine inanılır; gerçekleşmezse o birinci beklentiye dönüştürülür. Tanrı, onların öcünü şimdi almış ve ödülünü şimdi vermişse, Tanrı inançları daha da güçlenir. İnsanın böyle her daim kendi emrinde bir Tanrı'sı olması ne denli rahatlatıcı (?!).

Tanrı'ya inanmak için herhangi bir nedene ihtiyacı olmak, inancın bu nedenle eşleştirilmesi demek olur. Öyle kişilerin Tanrı'ya inandığını söylemek yerine, öyle bir ihtiyacı olduklarını söylemek doğru olur.

15. Her güvence korkuya karşı olduğu için, kendi varoluşunu korkunun varlığına dayandırır. Alarm ve güvenlik sistemleri satıcıları yatıp kalkıp hırsıza uğursuza dua eder. Korku olduğu sürece güvence, güvence olduğu sürece korku vardır. Korku-güvence dengesi sürekli kılınmalı. Yoksa ikisi de para etmez!

16. Yaşamın akışı içinde sürüklenen insan özgür değildir. Yaşamın kendisine sunduklarından yalnızca kendi istediklerini alan, onun verdiği dertlere dudak büken insan özgürdür. Birincisi bir nehirde akıntıya kapılmış biri gibi yaşamda sürüklenir durur; kayalara çarptıkça yakınır, soluk aldıkça şükreder. Buna yaşamak değil, canlı kalmak denir. Onun ömrü hemen hemen tümüyle bir neden-etki bağıntısında geçer: acıkınca yer, susayınca içer... Elde etmek istediği her şeyin buna değecek bir nedeni olmalıdır. Böylece neden-etki eşitliği sağlanır. Öteki, yani özgür insan da aynı akıntıdadır, ama dümenini elinde tuttuğu bir kayığın içinde. Bu usta denizci, ne yaşadığı için şükran duyar (Çünkü o, bunu kendi istememişti ki!) ne de öleceği için sızlanır; çünkü o, yaşamın yine kendisine sorulmadan alınmasının hiçbir yakınmayı haklı kılmayacağını bilir. Ölüm karşısında sızlanmak, insanın kendisini alçaltmasından başka bir işe yaramaz. (Ölümün önünde, yaşayanlara karşı.)

17 "Eğer bizim Muhammed ile sizin İsa, birlikte oturup rakı içselerdi ve senin ile benim gibi kadeh tokuştursalardı, gerçek, iyi dost olurlardı... Ama onlar oturup içmediler, bunun yerine dünyayı kana boyadılar..." (Nikos Kazancakis, "Griechische Passion") Bu sözler, barışsever bir insanın kulağına ilk anda hoş geliyor. Ama bu hoş gelme, bu sözlerde içkin yanlış bir tarih ve insan anlayışını görmeyi de engelliyor. Bu tarih görüşü, tarihin akışını Kleopatra'nın burnuna bağlamakla bir. Tarihi büyük adamlar yönlendirmiş olabilir; ama çağlarının temsilcileri olarak onların istenci, her çağın her birinde görünüşe çıkmış istencidir. Her çağ, kendi kahra-

manından sorumludur. Yaşadığımız dertlerin sorumluluğunu kahramanlarımıza yüklemekle -bundan bir ölçüde onlar gerçekten sorumlu olsalar da- biz belki biraz rahatlarız, ama dertler artarak sürer gider. (Ayrıca krşl. "Bir Tarih Felsefesi İçin Düşünceler" başlıklı yazımız: Felsefe Dünyası, sayı: 14,1994.)

İnsanların geçmiştekilere duydukları saygı, çok kez, gelecektekilerin kendilerine göstermelerini bekledikleri saygı hatırınadır. Çünkü onları yargılayacak olan gelecek kuşaklardır. Bu, bir tür rüşvet vermedir. Bu rüşvet, bazan iyice yüzsüz bir biçim alır: "Dünya çocuklarımızındır." Aynı şeyi çocuklarımız da söylese ve bu böyle sürse, sonuç şu olur: "Dünya hiç kimsenindir." Gerçi bu sonuç belki doğru sayılabilirdi; ama bu, "Dünya çocuklarımızındır" öncülünden çıkan bir sonuç değildir; dolayısıyla öncülün yanlışlanmasının kanıtı diye kullanılamaz.

18. Yaratıcı düşüncelerimizin çoğu, ayıp olur diye söylemediklerimizdir.

19. Üzülüyorsam, neden üzüldüğümü sorunca artık üzülmem. Düşünürken düşünmekte olduğumu düşünemem vb. Çünkü bilincimiz, bir bilinç edimi sırasında ikiye katlanamaz: bir kat edimde bulunsun, diğeri ona baksın! (Vücudun organları aynı anda ayrı yönlerde hareket ettirilebiliyor. Ama bu, ruh için söz konusu değil. Çünkü ruh beden gibi organlardan oluşmuş değil; o tek parça.)

Kendimize acımak istemiyorsak, üzüntülerimizi bilgi nesnesi yaparak üzülmekten kurtulabiliriz. Ama çoğu zaman üzülmek bize mazohistçe bir haz verir ya da bunu hak ettiğimize inanıp, adalet duygusu uyarınca kendimizi cezalandırmak isteriz.

20. Nietzsche, İsa'nın "Yakınını sev!" buyruğuna "Uzaktakini sev!" diye karşılık verir. Bu arada, sanırım kendimizi sevmemiz gerektiği atlanıyor. Yoksa zaten en çok kendimizi sevdiğimizden mi? Acaba kendimizi sevmeyi gerçekten biliyor muyuz, bencilliğin ötesinde? Kendimi seviyorsam, bu, beni uzak yakın başkalarına götürmeli. İnsanlığı, ancak kendimden başlayarak kendimde oluşturabilirim. "Kendini sev! " insanlık düşüncesini gerçekleştirmesi istenen insan için evrensel ahlâkın ilk buyruğudur. Ve o, hiçbir temellendirmeye de gerek duymaz: "Niçin kendimi seveyim?" diye sorulmaz. Buyruk, kendisine dayanak olarak ne insanı dıştan zorlayan güçlere ne de insan üstü, aşkın bir yetkeye gerek duyar.

21. Sıkışık yaşamanın sürtünmelerinden tutkular çıkar, kıvılcımlar gibi büyür, alevler olur.

Dingin ruh, dengesini bozacak her sürtünmeden kendini sakınır.

Yaşam sorunu, sonunda bir denge sorunudur. Şairin dediği gibi: "Lütfen dengemi bozmayınız!"

22. Aşk, evlenmek için ne yeterli ne de gerekli nedendir.

23. Erkek, evliliği kadından istediği şeye karşılık ödediği bedel olarak gördüğünde, istediği şeyi artık istemez olursa, bedelini de zaten ödendiği için bu yükten kurtulmaya bakar. Ama kadın, onun yükünün üstüne koydukça koyar ki, altında ezilsin, onu sırtından atamasın. Kadın bu savaşımda baskın çıkarsa, evlilik erkeğin ömrü boyu sürer. Varsın ömrü uzun sürmesin!

24. Sana yapılan kötülüklerden iyi sonuçlar çıkarabilirsin. Ama bu, onları yapana bir şey borçlu olduğun anlamına gelmez.

25. Yenik düştüğünde yenilgiyi kabullenmekten kaçınmaksızın ve asla kendin için hiçbir kılıf aramaksızın ayağa kalkmak ve sanki galip, ama hasmına karşı hiçbir küçük görme tutumu takınmayan soylu bir galipmiş gibi davranmak saygı uyandıran bir tarzdır; buna gerçekten inanıyorsan. İnsanın kendinde keramet vehmetmesi durumunda, vehim kesin inanca dönüşürse ve insan hâlâ ayakta kalırsa, keramet gerçek olur

26. Öz-güven, kendin dışında hiçbir güvencen olmaksızın varlığını bile ortaya koymayı gerektirebilir: Ya herrü ya merrü! Ama ip cambazının durumunu unutma: o, altından ağı kaldırtmadan önce ne çabalar göstermişti!

27 Bedenin düşmanı yağ, ruhun kuşku. Biri sarıp sarmalayarak, diğeri parçalayarak yok eder.

28. Yaşam suç işleme süreci değildir; ölüm de bu suçların toplam cezası değil. Ama ölümün ceza olarak algılanmasıdır yaşamı suçlu kılan.

29. Kime baksan "Ben yalan söylemem." diyor. Peki, bu yalanları kim söylüyor? "Yalancı paradoksu": Yalancı ister doğru ister yalan söylediğini söylesin, durum değişmez.

30. Basit bir köylünün yaşamındaki yalınlık, kimi zaman bir entelektüelin düşü olarak görülebilir; sanki yitirilmiş cennet gibi. Bu düşün Rousseau'nun düşüncelerinde önemli etkisi olduğu bana açık görünüyor. İnsan, onunki gibi tümüyle huzursuzluk, bir tür serserilik içinde geçen bir yaşama sahipse, "doğa durumundaki insanı" aramaya herkesten daha çok eğilimli olur. Benzeri yaşam biçimi, bazan da Wittgenstein'da olduğu gibi ölümü arayışa yönelir. İki yönelim de kendisinde olmayanı, dinginliği ister; biri artık olmayan yaşamda, diğeri artık olmayacak yaşamda.

31. İyi ki ölüm var! Ya ölüm hiç olmasaydı, ne yapardık bilmem? Bazan Tanrı'ya acıyorum. Acaba Tanrı istese kendisini yok edebilir mi? Gerçi Nietzsche onu öldürmüştü. Belli olmaz, bakarsın ölmemiştir. Nietzsche'ye göre, Tanrı insana acıdığı için öldü. Bence Nietzsche, Tanrı'ya acıdığı için onu öldürmüş olmalıdır. Gerçekten eğer Tanrı öldüyse, dünya ona mezar olmuştur. Öleyse insan, Tanrı'nın mezarı üstünde yaşıyor.

32. Onca zulüm, baskı, haksızlık, acı ve keder varken bu dünyanın iyi bir dünya olduğunu söylemek, insanla alay etmek olur. Ama itiraf etmeliyim: Ben Tanrı olsaydım, daha iyisini tasarımlayamazdım. Yine de son sözüm bu değil. İnsan her şeye rağmen daha iyisine layıktır ve o, bunu ancak kendisi gerçekleştirebilir.

33. Haz, sevinç, acı, hüzün ve hatta düş kırıklığı olsun her yaşantıdan söz kapan ustanın duası: "İmge veren altın bulsun!" Ama hiçbir söz ustası böyle bir duaya bel bağlamaz. Çünkü süzme sözler, yaşantılardan, ruh hallerinden süzülmez. İki durum arasında bir karşılıklı oluş yok. Belki şöyle denebilir: Belli bir ruh halinin ona uygun sözü doğurduğu bir gerçek. Ama bu tür sözler, olsa olsa işlenecek ham madde yerine geçer. Söz adamı, bu maddeleri

sözlükten de bulur. Yaşantının sözü ortaya çıkarması bir yana, tam tersi bana daha anlamlı geliyor: sözün ruh halinde yaptığı etki. Örneğin "hüzün" dediğim zaman öyle bir hoş olurum da, hüzünlendiğim zaman "hüzün" demem. Yaşam-söz ilişkisi, söz adamında daha çok ikinciden birinciye doğrudur.

34. Günleri nasıl şaşırmazlar, bilmem. Gerektiğinde, ben günleri güvendiğim birine sorarım: okul çocuğuna ya da alığın tekine.

35. Bilimde, felsefede ve sanatta yeni bir kuram, yeni bir öğreti, yeni bir akım ortaya çıktığında, ilkin "Saçma bu!" tepkisini alır. Daha sonra onun üstüne düşünülmeye başlanır, geçmişle bağıntıları kurulur, böylece yeniliği yok edilerek benimsenir. İnsan, gerçekten yeni bir şeye katlanamaz. İnsan: bu kıskanç varlık, tek olanı, öteki tek'lerle bağlayarak yok ediyor. İnsanın bu tutumunun bir nedeni onun kıskanç doğasından ise, diğeri onun anlama yetisindedir. Çünkü yeni bir şeyi anlama, onu eski, bildik bir şeyle ilişkilendirmek suretiyle ancak olanaklıdır.

36. Yolcu, yolbilir bilgeye sordu: "Gerçek ne yana düşüyor?" "Yüzünü döndüğün yere." dedi bilge. Yolcu, yüzünü aramaya koyuldu.

37 Aşk, hep söylendiği gibi, birdenbire olur; ama âşık olacak insanın vakti olmalı. Ömrü koşturmaca ile geçen biri, o anı yakalayamaz.

38. Tanrı adına insan üstüne kurulan iktidarlara onun vekâlet verdiği görülmüş müdür ki, bu iktidarlar altında ezilenlerin bundan Tanrı'yı sorumlu tutmaları haklı olsun! Gerçek sorumlu bilinmedikçe, daha çok vaveyla kopar. (Hoş, bilinse de yine kopar ya. Ama hiç değilse o zaman umut vardır.)

39. Yazar, deyim yerindeyse, bir gramlık yaşantısını bin gramlık yazan biridir. Ama onun bir gramlık yaşantısı, sokaktaki adamın (Ne demekse?) bir gramlık yaşantısından daha ağırdır. (Adli tıpta, birinin cezai ehliyeti olup olmadığını anlamak için, ona "Bir kilo pamuk mu, bir kilo demir mi daha ağırdır?" gibisinden sorular sorulduğunu duymuştum. Buna göre benim cezai ehliyetim yok ise de bu, iki yaşantı hakkında söylediğimin yanlış olduğunu göstermez: deli ile yalancı arasındaki ayrım. Birincisi bazan doğru bir şey söyleyebilir, ikincisi değil.)

40. Salt üslup diye bir şey yoktur. İçi boş sözcüklerle, salt bir sözcük oyunuyla bir şey söylenmiş olmaz. Bu saptama, satranç dili, matematik dili gibi yalnızca sentaksı olup, semantiği olmayan dillerle olağan dil arasındaki ayrımı da gösteriyor.

41 Okumaları için gençlere ne önerirsiniz diye bana sorulsaydı yanıtım şöyle olurdu: ***Okusunlar***! Ne okumaları gerektiğini onlara kimsenin söyleme hakkı yoktur. Eğer onlar, okumayı sürdürürlerse, bırakmazlarsa, bir gün gelir, seçme yapmayı da mutlaka öğrenirler ve bu onların kendi seçimi olur. *Canım, bir sürü ıvır zıvırı okuyup boşa zaman yitirecekleri yerde ustalardan yardım görmeleri daha iyi olmaz mıydı* yollu bir itiraza da yanıtım şu olurdu: Süzme bal değil, keçi boynuzu yemek, yaşam için iyi bir mecazdır. Kavanozda yaşatılanlar bir yana, yaşamda daima birkaç tatlı tane uğruna bir sürü çaput yenir. Yine de bal mecazı kullanılacaksa petekli balı öneririm.

Bir Şehrin Gülleri Solarsa

karartılmış sabahlar
söylenmemiş günahlar vardır

kırılır kanatları tutkunun
kan sızar tırnağından geceye
kederini yazmaz gazeteler
oysa
ağaçlar bilir
gökyüzü bilir
göçmen kuşlar bilir.

kırılır en taze dalı ağacın
keder açar çiçeğinden şiire
bir sen bilirsin
bir ben bilirim
bir de mavisi tükenmiş sokaklar bilir.

elleri mavi mavi bir kadın diyor ki;
bir gün gülleri soldu bu şehrin
ve sonra
şafaktı ki henüz
bütün kuşları göç etti başka iklimlere
kuşsuz ve gülsüz
geç kaldık kendi yüreklerimize

Gülcihan DİKMEN

Almanya'da Türk Tiyatrosu

Semra KARLIBEL

Emeğini satarak yaşayanların yabancı ülkelerde çalışmak zorunda kalmalarının tarihi eskidir Türk işçilerinin 1960'lı yılların başlarından itibaren bu yola başvurmak zorunda kalmaları, o ülkelerin halklarıyla işçilerimiz arasında yeni ilişki alanları doğmasına neden oldu İlişkiler çelişkileri de birlikte getirdi. Bu olgu, çıkış açısı değişikte olsa, 1965 sonrası edebiyatımıza ve giderek sanatımıza nasıl etkili olduysa, 1970'li yılların başlarından itibaren de Alman edebiyatını etkiledi

Birbirinden çok ayrı kütürlerin, dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri olan Almanya'da karşılaşmasından doğan çelişkiler, bu ülkenin sanatında zaten var olan toplumsal-eleştirici bakış açısına yeni bir kaynak oldu Bu çelişkilere, toplumsal gerçekçiliğe eserlerinde yer veren Alman yazarlarının başında Heinrich Böll, Siegfried Lenz, Max von der Grün ve Günter Wallraf geliyor Dünyaca tanınmış bu yazarlar, göç olgusuna ya da Türk işçilerinin Almanya'daki yaşamlarına özel bir ilgi göstermemişlerdir Onlar kendi toplumlarının gerçekliğini yazarken, bu gerçekliğin ayrılmaz bir parçası olan Türkleri de gözönüne almışlardır ve ya almak zorunda kalmışlardır

Ayrıca, Almanya'da öğrenci ve ışçiyken yazarlığa geçmiş, göç olgusunu işlemiş Türk yazarları da vardır. Bunları da iki bölüme ayırabiliriz. Birinci bölümdekiler, uzun yıllar Almanya'da yaşayan ama Türkçe yazmayan, daha doğrusu Türkçe yazamayan,' bunun yerine Almancayı tercih edenler Bunlar arasında Saliha Scheinhardt ve Akif Pirinççi'yi örnek gösterebiliriz. Bu iki yazar, Almanca yazan ve Alman okuru tarafından ilgiyle karşılanan yazarlar oldular İkinci bölümde bulunanlar, genellikle Türkçe yazanlar, ama Türkçe yazdıkları halde Alman okuru tarafından yakından tanınanlar Almancaya çevirileri de yapılan bu yazarların önde gelenleri arasında Yüksel Pazarkaya ve Aras Ören'i sayabiliriz.

Yirmibeş yıl kadar geriye gidersek, Almanya'da göçün başlangıcını izleyen 70'li yıllarda çeşitli alanlarda yapılan bilimsel araştırmaların sonuçların yayınlanmış, sorun ülke edebiyatında, tiyatrosunda işlenmiştir Bu nedenle, sadece Alman edebiyatında Türk işçisinden değil, Alman sanatındaki Türklerden bile söz edilebilir Burada ben, bu yazının sınırlarını aşmamak kaydıyla, Almanya'da Türkler veya Türk ve Almanların birlikte yaptıkları tiyatroya değinmek istiyorum

Almanya'da Türkler tarafından yapılan tiyatro çalışmaları ilk önce derneklerde başladı Dernekler tarafından kurulan tiyatro toplulukları amatör karakter taşıyordu. Bunların sayısı bugün 200'ü aşmıştır Yalnız Berlin'de 20'nin üzerinde Türk tiyatrosu vardır Bunların bazıları parasal veya başka nedenlerle perdelerini kapatırken yerlerini sahnelerini yeni açanlara bırakıyorlar Berlin'deki tiyatroların içinde başarılı çalışmalarıyla tanınan bazıları şunlardır **Halkevi** (Volkstheater), **Berlin Aile Tiyatrosu** (Berliner Familientheater). **Cep Tiyatrosu** (Taschentheater)- **Berlin Amatör Sanat Dostları** (Theater beAsado), **Berlin Barış Sahnesi** (Berliner Friedensbühne) ve **Kulis** (Deutsch-Türkische Theatergruppe).

Almanya'da ödenekli, başka bir deyişle profesyonel veya yarı profesyonel dıyebileceğimiz tiyatro topluluğu çok azdı Örneğin, Vasıf Öngeren tarafından kurulan, Türk ve Alman oyunculardan oluşan **Birlik Tiyatrosu** (Das Kolektiv-Theater) bunlardan birisiydi. Diğeri ise, "Der Berliner Schaubühne" de oluşturulan **Türk Tiyatro Topluluğu**'ydu (Türkisches Teater Ensemble an der Schaubühne). Bunların içinde **Tiyatrom** (Mein Theater) etkinliklerini 12 yıldır sürdüren ödenekli Türk tiyatrosu özelliğini koruyabilmiştir Köln deki **Arkadaş Tiyatrosu**'da (Arkadaş Theater) kendi açısından tutarlı bir çizgi izlemiştir Ulm'daki **Knobi-Bonbon** topluluğunu da bunlar arasında sayabiliriz. Kabare yapan bu topluluk kendi kendini finanse eden bir kuruluş olarakta ünlenmiştir

Vasıf Öngören'in 1980 yılında Berlin'de kurduğu **Birlik Tiyatrosu**'na. Ankara'da 1968\69 yılında Berlin'de kurduğu Birlik Tiyatrosu'nun uzantısı da diyebiliriz. **Birlik Tiyatrosu**'nun sahneye koyduğu ilk oyun Nazım Hikmet'in "İnsan Manzaraları", ikincisi ise "Zengin Mutfağı'ydı Bu oyun, bir gün Alman sanatçılar tarafından Almanca, diğer gün Türk sanatçılar tarafından Türkçe oynanıyordu. Öngören, tiyatro grubunun başlıca amacının "Türk kültürüyle Alman kültürü arasında aracılık etmek" [1] olduğunu belirtiyordu. Hayat arkadaşı, sanatçı Meral Taygun ise, "Tiyatronun görevi insanlar arasındaki ilişkileri göstermektir" [2] diyordu

Birlik Tiyatrosu ekonomik zorluklardan dolayı kapanmak zorunda kaldı Vasıf Öngören ve Meral Taygun Hollanda'ya gittiler Çalışmalarını orada sürdürdüler Öngören yaşamını yitirince, kurdukları grup Öngören Tiyatrosu adı altında etkinliklerini yürüttü.

Berlin'in ünlü tiyatrolarından olan "Der Berliner Schaubühne"de Türk tiyatrosu oluşturulması 1979\80

sezonunda gerçekleştırilir Daha doğrusu, böyle bır projeyi gerçekleştirmek düşüncesi "Schaubühne"nin yönetıcisi ve aynı zamanda yönetmeni Peter Stein tarafından yaşama geçirilir 1958'den itıbaren sık sık Türkiye'ye gelen, başta Muhsin Ertuğrul olmak üzere birçok tiyatro sanatçısıyla tanışan, arkadaşlık kuran Stein, tiyatrosunda böyle bir topluluğun oluşumu ıçin yönetmen Beklan Algan'ı görevlendirir

Stein'ın arkadaşı olan Algan, **Berlin Oyuncuları** ile temasa geçer Onlarla birlikte bir çekirdek grup oluşturduktan sonra, Türkiye'den ve yurtdışında tanınmış tiyatro sanatçılarını birlikte çalışmak üzere davet eder Bu çağrıya Türkiye'den Ayla Algan, Şener Şen, Macit Koper, Kerım Afşar ile İsveç'te yaşayan Tuncel Kurtız olumlu yanıt verirler Böylece 1980 yılında "Schaubühne'de **Türk Tiyatro Topluluğu** (Türkisches Ensemble an der Schaubühne) kurulur Peter Stein, kendı bünyelerınde bir Türk Tiyatrosu kurulmasındaki amacını şöyle açıklar "Ben, Türkiye'nin zengin bir kültür geçmişine, tiyatro yaşamına sahip olduğunu biliyordum Ama, Avrupalılar bu konuda yeterli bilgiye sahip değillerdi. Bundan hareket ederek, Türkiye'den profesyonel tıyatro sanaçılarıyla, Berlin'den amatörlerle bu düşüncemi gerçekleştirmek istedim."[3] Schaubühne Türk Tiyatrosu tarafından sahnelenen eserler Türkçe oynanıyor, ancak Alman seyircilerınde anlaması ıçin programlarda Almanca çevirisi de yer alıyordu.

Türk Tiyatrosu, Schaubühne Tiyatrosu ve Berlin Kültür Senatörü'ne bağlı Yabancılar Kültür Fonu'ndan finanse ediliyordu. Tüm bu olanaklar **Türk Tiyatro Topluluğu'**nun yaşamını sürdürmesine yetmedi. Topluluk içindeki çelişkiler, görüş ayrılıkları, kısacası burada değinemediğimiz iç ve dış etkenler topluluğun dağılmasına neden oldu. Topluluğu ilk terkeden, onun kurulmasında büyük emeği geçen, Beklan Algan oldu Stein tarafından onun yerine İsveç'te Halk Oyuncuları 'nda çalışmalar yapan Ayşe Emel Mesci getiriloi Ama, tüm bu çabalar Schaubühne Türk Tiyatro Topluluğu 'nun dağılmasını önliyemedi. Sanatçıların bazıları Türkiye'ye dönerken, diğerleri Avrupa'da kalmayı yeğledi Topluluk dağılana kadar 13 oyunu sahneye koydu. Bunlar arasından Haldun Dormen'ın Keşanlı Ali Destanı (Die Ballade von Ali aus Keşan), Güngör Dilmen'den Kurban (Das Opfer), Nazım Hikmet'ten Ferhat ile Şirin ile Sevdalı Bulut (Die Verliebte Wolke) ve tiyatronun son oyunu olan, 1984'te gösterime giren, S.Behrangi'nin yazdığı Küçük Kara Balık (Der kleine schwarze Fisch) sayılabilir

Schaubühne'deki **Türk Tiyatrosu**'ndan sonra, Berlin'de yaşayan Türk Tiyatro sanatçıları, severleri, bağımsız, yeni bir oluşum için çalışmalara başladılar Bu çalışmalara, DAAD bursuyla Berlin'e gelen Çetin İpekkaya'da katıldı Tüm bu çabaların sonunda, 1984 yılının Eylül ayında, **Tiyatrom** (Mein Theater) kuruldu. Kurucular arasında, İpekkaya'nın dışında, Barış Eren, Niyazi Turgay, Suavi Eren, Güney Dal ve Kaya Gürel'de bulunuyordu Kurucular, amaçlarının, Türklerle Türkiye arasındaki duygusal ilişkinin geliştirilmesi için aracı olmak, güzel bir dil olan Türkçenin gurbetçi çocukları tarafından sevilmesi ve doğru öğrenilmesi için katkıda bulunmak, Almanlara Türk kültürünü, tiyatrosunu yakından tanıtmak olduğunu açıkladılar

"Tiyatro toplum eğitiminin en etkili aracıdır Bunun için de kültür yaşamı ıçinde özel bir yeri vardır Çoğunluğa yönelen bır tiyatro eylemi, toplum eğitiminin temel taşlarından biridir"[4] görüşünden hareket eden Tiyatromcular sahneye koyacakları yapıtların Türkçe oynanmasına karar verdiler Niyazi Turgay, bunun nedenini bır yazısında şöyle açıklıyor Bu isteğimiz kültür değerlerimizi korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak amacından kaynaklandı Dilimize sahip çıkmak, kültürümüzü koruma yolunda ilk adımdır Çünkü, burada yaşayan Türklere, kültür alanında anadillerınde sunulan fazla bir şey yok."[5]

Böyle bir projenin gerçekleşmesi, sanatsal etkinliklerini sürdürebilmesi için devletin veya kentin maddi desteği gerekiyordu Bu destekle Berlin Senatosu tarafından sağlandı **Tiyatrom** kuruluş yılında 60 bin DM yardım alırken, bu destek 1994 yılında 500 bin DM'ye kadar çıktı

Ipekkaya yönetımindeki **Tiyatrom**'da Aziz Nesin, Vasıf Öngören, Cahit Atay, Kandemir Konduk, Oğuz Atay, Turgut Özakman gibi yazarlarımızın yapıtlarına yer verildi. Aydın Engin'in yazdığı "Kreuzberg'te Düğün" (Hochzeit in Kreuzberg) adlı oyunla hasılat rekoru kırıldı Türkiye'den Prof Dr Nurhan Karadağ, Rutkay Aziz gibi sanatçılar davet edildi. Nurhan Karadağ "Bozkur Dirliği" adlı oyunu "Speile in der Steppe" adı altında, Rutkay Aziz "Bir Ceza Avukatının Anıları"nı (Erinnerungen eines St rafverteidigers) sahneye koydu.

"**Tiyatrom** yanlız Türk yazarlarıyla yetinmedi. Ünlü Alman yazarı Siegfried Lenz'in "Suçsuzların Zamanı" (Zeit der Schuldlosen) yapıtını Kerim Afşar yönetmenliğinde seyircisine sundu. Harold Pinter'ın "Kapıcı"(Der Hausmeister) ve Slawomir Mrozek'in "Polisler" (Die Polizisten)adlı oyunları Selçuk Sazak tarafında yönetilip gösterime girdi. Polisler oyunu daha önce Türkiye'de sahneye konmuş ama yasaklanmıştı [6] Çocuklar için repertuvarlarına aldıkları oyunlar arasında M Burton'un yönettiği F K.Wachler'in "Soytarılar Okulu" (Die Schule Der Clawns), "Soytarılarla Gezinti" (Ausflug mit Clowns), Barış Eren'in yönettiği Hans Galli'nin "Sinav"(Die Prüfung) bulunuyordu.

Tiyatrom'da Ralf Milde'nin sanat yönetmenliğine getirilmesiyle yeni bir dönem başladı. Milde, Carlo Goldoni'nin "Iki Efendinin Uşağı"(Diener zweier Herren) adlı ünlü oyununu "İki Efendinin Türk'ü (Türke zweier Herren) ısmi altında zamanımıza uyarlıyarak sahneye koydu Bu oyunda, Türk ve Almanlar arasındaki görüş, zihniyet ve yaşam tarzındaki farklılıkları eleştirisel gözle ele alan Milde, giderek artan yabancı düşmanlığına da dikkati çekti. Daha sonra, Yalçın Baykul'un desteğiyle, genç yaşta yitirdiğimiz Oğuz Atay'ın "Oyunlarla Yaşayanlar" yapıtını yönetti. Bu iki oyunda seyirciler tarafından ilgiyle karşılandı. Ancak, Türkçe bilmeyen Ralf Milde'nin görevini sürdürmesi beklenemezdi ve öyle de oldu. Onun yerine, yani sanat yönetmenliğine Rutkay Aziz getirilmek istendiyse de kendisiyle anlaşma sağlanamadı. Daha önce **Tiyatrom**'da "Bir Ceza Avukatının Anıları"nı yöneten Rutkay Aziz, 1993/94 sezonunda, Uğur Mumcu'nun askerlik anılarını anlattığı "Sakıncalı Piyade"sini sahneye uyarladı Bir süre sonra **Tiyatrom'**un Sanat Yönetmeni Meral Ülgen oldu

12 yıldır Türk tiyatro sanatını, yazarlarını etkinlikleriyle tanıtmaya çalışan **Tiyatrom**, şimdi, kapılarını seyircilerine kapatmamak için çeşitli sorunlarla uğra-

şıyor, direnıyor Almanya'da bulunan Türk tiyatrolarının başlıca sorunlarını sosyo- ekonomik, yönetsel, estetık bölümlere ayırabiliriz Ben, bu yazımın çerçevesı ıçersinde bu konuları bılımsel olarak ınceleme olanağına sahip değılım Bu ayrı bır yazının konusu olabılır Buna rağmen, kısaca bazı noktalara değınmek istiyorum Almanya'daki Türk tıyatrolarının ekonomik sorunlardan sonra karşılaştıkları en önemli sorun seyirci sorunudur Diğer bir deyışle, Türklerin tıyatroya ilgılerinin nasıl çekileceğı ve tiyatroya gelmelerinin sağlanabıleceğıdır Bu konuda Türkıye ve Avrupa'da yaşayan Turkler arasında bılımsel bır seyirci araştırması yapılmamıştır Örneğin, Berlın'de yaşayan 120 binı aşkın vatandaşımızın büyuk bır bölümü kırsal bölgelerden, oransal olarak daha az bır bölümüyse kentlerden geldiler Bunların içınde, azınlıkta olsa, öğrenciler ve aydınlar da var Ayrıca, ışçı aileleriyle onların çocukları olan ve bır kısmı yurt dışında doğan ikinci kuşak arasında da dunya görüşü, kültür, yaşam tarzları bakımından önemlı farklılıklar, çelışkiler bulunuyor Bırıncı kuşağın büyük bölümü "Almanya'da Türkiye'yi" yaşarken, ıkıncı kuşak daha çok doğdukları, büyüdüklerı, yanı ıçınde yaşadıkları toplumdan etkilenip oradakı Sosyo-ekonomik, sıyasal, kültürel sorunlara ilgı duyuyor Alman dilini Türkçeden daha iyi bilenler Alman edebıyatını, tıyatrosunu, sinamasını ızlemeyi tercih edıyor Işte tıyatrolarımız böyle bır toplum yapısına uygun, onların ılgısını çekebılecek iyı bir yapıtı seçmek, yeteneklı sanatçı kadrosuyla sahneye koymak zorundadır Bence seyırcı sorunu, Almanya'da kurulan, sanatsal etkinliklerını büyük bır özverıyle sürdüren, tüm Türk tıyatrolarının en önemli sorunudur

---

NOTLAR

1 Yalçın Baykul "Türkisches Theater in Deutschland-Berlın" Berlin 1995, S 17

2 A.g.y S 17

3 A.g.y S 18

4 Özdemır Nutku "Dünya Tıyatrosu Tarihi-2", İstanbul 1985, s 399

5 Yalçın Baykul a.g.y S 23 6 Tiyatro Tıyatro Mayıs\91, Sayı 4, S.5

KAYNAKÇA

1 Sargut Şölçün "Tarıh Bılıncı ve Edebıyat Bilimi", Ankara 1982

2. İlhan Karlıbel "İşçilerımız Alman Edebiyatında", Gazete, 24 Ekım 1988, S 5

3. Yalçın Baykul "Türkisches Theater in Deutschland\Berlin", Berlin 1995

4 Özdemır Nutku "Dünya Tiyatrosu Tarihi-2", İstanbul 1985

5. Prof. Dr Manfred Brauneck "Auslandertheater in der Bundesrepublik Deutscland und West Berlin\- Arbeitsberich zum Forschungsprojekt\Populare Theater" Universitat Hamburg 1983

6. İlhan Karlıbel "Multikulturelle Gesellschaft-Europaische Migratjonspolitik und die Integration von Einwanderern" Hans- Böckler-Stiftung'un daveti üzerine Karlıbel'in, 4 10 1993'te Almanya'nın Bad Kreuznach kentınde DISK adına sunduğu bildiri

7 Tiyatro Tiyatro "Almanya'da Türk Tiyatrom Topluluğu'nun Etkinlıkleri" Mayıs\91, Sayı 4, S.5 8. AnaBrıtannica, Cilt 3, S.263-264 9. Aziz Çalışlar " Gerçekçi Tiyatro Sözlüğü" İstanbul 1980

Nokta Sen Değilsen

Dün bir kavga ettim ki kendimle.
Bak dedim...
alır ceketimi giderim
bırakırım seni burada tek başına.
Git...
dönüp dolaşacağın yine benim.
Diyelim ki gittin
nokta kadarlık yeryüzünün
başka bir yerine...
ne değişir.
Dön dur istediğin kadar
nokta sen değilsen eğer.

Üzülme Hakkı

Üzülmeyi sevmem
yanlış üzenlerden yana.
Köpüklü sular sığ olur
izin vermez kıyıya varmana...
ele verir de dibini
güven vermez insana.
Derin suları severim
dingin olur...
karar vardır akımında.
Bilmiyorum senin içinde
hangi ırmak nasıl akar
benim içimde derin sular.
O nedenle severim üzülmeyi
dostlarımın üzülmemesinden yana.

Ayhan ERGÜN

Politik Söylem ve Müzik-2

Sanatçı ve Yüreğin Özgürleşmesi

Kadir KARAKOÇ

Tutkulaşan ütopyalar kısa süreli serüvenler değildir Yüreğin bir an'lık özgürleşmesi, tüm zamanların özgürlüğü mü? Bu an yaşamın mutluluğu, yalnızlığın tılsımı mı? Bir şiir veya bir dize, bir türkü veya bir Şarkı, bir resim ve ya bir fotoğraf, bir öykü, bir hikaye veya bir roman bir an'da çarpar insanı Zaman sanki durur o an Bir sanat ürünün, insanın yaşamında örtüştüğü bir duygu titreşimi an'ı vardır Gidilmeyen, görülmeyen, dokunulmayan, ulaşılmayan birçok istemin ve dileğin ertelendiği an unutulur İnsanın kendiyle barıştırdığı an'dır O an yüreğin özgürleştiği kuşkusuzdur Bakışların, dokunuşların, hareketlerin, davranışların yalınlığı yakalanır Zaman içten ve ılıktır Kompleks ve kibir yerini pembe bir utanmanın tebessümüne bırakır kendini.

Zamanın gerçeğe ihanet ettiği dönemler de vardır Sanatçılara çoğu kez, ya **yoksul** ya **deli** ya da **sapık** adları takılmıştır Tarih, biçimlerin, çizgilerin, renklerin gizlenmiş duygularını duyumsayan, düşleri özgürleştiren bu sanatçıları da **dahi** ve **kalıcı** kılmıştır Heiligenstadt yani Ludwig Van Beethoven vasiyetnamesin de, **Ey, uzaktan bakıp beni kinci, deli, yahut adamcıl bir kimse yerine koyan siz insanlar, bana karşı ne kadar haksızsınız![1]** diye yazmış. Dokuzuncu Senfoni de ise yüreğinin özgürlüğünü, isyanlaştırarak zaferleştiriyor Osmanlı Anadolusu'nda **Pir Sultan Abdal, Hızır Paşa**'nın halka taşlattığında, halkın taşlarına değil, dostu Ali Baba'nın gül atmasına, **Yağmur gibi yağar başıma taşlar, /ille de dosttun bir tek gülü yaralar beni** dizelerini türküleştirmiş. Bu türkü ile yüreğindeki yarayı yüzyıllardır bizim yüreklerimize bulaştırmamış mıdır Dostluk ilişkilerimiz de, yaşamımız da bu türküyü kaç kere söylemişizdir Aynı gül değil midir ki Şah Hatayi'nin yüreğini özgürleştiren **Gülden terazi yaparlar gülü gül ile tartarlar/gül alırlar gül satarlar/ Çarşı pazarı güldür gül'** O gül'den almış Paul Eluard. Yüreğinin türküsünü çığırmış. **Tohum ekilmiş toprağın üzerinde gül hasadının, hamuru mayalamanın keyfiyle ve güneşteki tarlakuşunun şarkısını söylüyorum.[2]** Peki **Aragon**'un yüreği' Komünist Aragon'un 2. Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın özgürlüğü için mücadele ruhunu şiirleriyle, denemeleriyle halkına mayalayan Aragon'un. O'nun da yüreği kimbilir belki de Elsa'nın gözlerin de özgürleşiyordu **Sevmekten çok daha kolaydır ölmek,/ Sevgilim benim/ Yaşamaya katlanışım işte bundan[3]** Ya **Neruda**, **ben yalnız kuşların yitirdiklerini bilirim, gerilerde kalan denizi bilirim, bir de ağlayan ablamı** derken sıkıştırmaz mı yüreğini. Yine de yüreğini kendisi kurtarır **Buğdayın Türküsü**'nde halkın özgürlüğü ile özgürleştirir yüreğini:

Halkım ben, parmakla sayılmayan/ Sesimde pırıl pırıl bir gün var/ Karanlıkta boy atmaya/ Sessizliği aşmaya yarayan/ Ölü, yiğit, gölge ve buz, ne varsa/ Tohuma dururlar yeniden/ Ve halk, toprağa gömülü/ Tohuma durur bir yerde/ Buğday nasıl filizini sürer de/ Çıkarsa toprağın üstüne/Güzelim kırmızı elleriyle/ Sessizliği burgu gibi deler de/ Biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde[4] **Edip Cansever**, Neruda'ya benzer biraz. **Mendilimde Kan Sesleri** şiirin de **Gülmek bir halk gülebiliyorsa Gülmektir Ahmet Abim**'der

Nazım'ın yüreği sürgündedir Yüreği şiirdir Nazım'ın Özgürlüğü ülkesindedir Tutucudur Kurtaramamıştır yüreğini Birazını Şehbedrettin'de aramıştır Birazını, Kurtuluş Savaşın'da. Anadolu'da yaşayan halklarına bağlamıştır yüreğini. Gülhane Parkı'nda kaçak bir ceviz ağacına ve Bursa cezaevine, Sultanahmet'e sinmiştir kokusu. Orhan Kemal'e bırakmıştır vebalini Balaban'ın resimlerine Kimi zaman Memleketimden Bir İnsan Manzarası'nın tablosunda renklendirmiştir Madımak Otelinde 34'ncü kişidir **Sen yanmazsan,/ ben yanmazsam,/ nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa.**

Yüreğin dili, bilgi ve düşünce ile gerçekle mayalandığında özgürleşiyor Sanatçılar hangi zaman dilimi içerisinde yaşarlarsa yaşasınlar geçmişin ve geleceğin gerçekliğindedirler Gerçeği sanal duygularıyla yoğurarak zamanı bütünleştirirler İranlı **Ömer Hayyam** ile Alman **Heine Heinrich**'in yaşamlarının arasında 7yy var Elbistan'ın Kantarma köyündeki İbreti ile 9 yy Hayyam, **Yaşamın sırlarını bileydin/ Ölümün sırlarını da çözerdin;/ Bugün aklın var, bir sey bildiğin yok:/ Yarın, akılsız, neyi bileceksin?[5]** derken, Heine, **Evet, birkaç kişinin değil bezelyeler,/ Kabukları çatlamış tatlı bezelyeler herkesin./ Şeytanlar, Melekler/ Ve Tanrı sizin olsun, yeryüzü bizim.[6]** demiş. Hiçbir entellektüel birikimi olmayan Elbistan'lı İbreti'nin 7 türküsünde ise, şu dörtlüklerle demleniyordu **Dost ile seviştik sabahımız var/İçer içmez bulduk gül neşesinde/ Dünya cennetinin bir köşesinde Elestten yıllanmış şarabımız var./ Gerçekler uğruna düştü varımız/ Dönmeyiz bu yoldan gitse serimiz/ Nerde gerçek insan varsa/ Bütün insanlığa hitabımız var.**

Bertolt Brecht, yüreğinin özgürleşmesini Hitler'e ve faşist rejimine duyduğu nefrete bırakmamıştır **Makinaların Türküsü**'nde, hayatı ve dünyayı yeniden üreten işçilerin türküsünde özgürleştiriyor yüreğini. **Akağaçlar arasında esen rüzgar değil bu, oğlum,/ bir türkü de değil yapayalnız aya söylenen,/ vahşi kükreyişidir bu günlük emeğimizin./ Hem lanetleriz biz onu, hem bir nimet sayarız,/ çünkü kentle-**

rimizin sesidir o,/ çünkü en sevdiğimiz türküdür o,/ çünkü hepimizin anladığı dildir o,/ çünkü olacaktır/ çok geçmeden o/ dünyanın anadili.[8]

Orhan Veli, anlatamamıştır **Bir yer var, biliyorum;/ Herşeyi söylemek mümkün; Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;/ Anlatamıyorum.** ***Bir dert ki yürekler acısı***. Kolay yaşamamış Orhan Veli. Sevdalanıp, **yar üstüne türkü söylemek/ yıldız ışığında dolaşıp geceleri,/ gündüzleri gün ışığında ısınmak** bile çok zor gelirmiş. Yüreğini unutmak ister, mavinin binbir renkliliğinde. **Bin türlü mavi akar Boğaz'dan- Her şeyi unutabilmek maviler içinde**[9] Oysa **Ahmed Arif** ne kadar rahattır. Aramaz. Anadolu'dur O'nun yüreği. **Havva anan dünkü çocuk sayılır, Anadoluyum ben.**[10] **Cemal Süreya**'nın yüreği, **yıkıcı bir aşk**'tadır. **Yıkıyor milletin ortasına/ Tutku yükünü** dese de, işgalcidir yüreği. **İşgalci bir aşk bu/ Samanlık sevişenin diyor, Başka bir şey demiyor.**[11]

Saymakla bitmez. Sanatçıların yaşamlarını araştırdığımızda, kendimiz de olan, farkına varmadığımız sıradan ve basit duygularımızın şiirle türküye dönüştüğünü buluruz.

Siyasi ve tarihsel bilincimizin elde edilmesi, arada kalan kültürel fenomeni kurtarabilir mi? Günlük yaşam içerisinde ilişkilerin tutsağın da kurtulmak, akan zaman içerisinde bir sır mı? Yoksa insanlık tarafından keşfedilmeyi bekleyen bir define mi? Geçmiş-gelecek veya gece ile gündüzün arasında küflenmiş güneşin sıcaklığında bizleri bekleyen sanatçıların yürekleri mi? Siyasi ve tarihsel bilincimizi yoklamanın zamanı geçiyor. İşin gerçeği tarih ve siyasi bilincimiz ne kadar gerçeklikte. Bu soruyu acaba insanların hayatları hakkında karar verenler, insanlara sosyalizm adına forma giydirmeye devam edenler, Sosyalizm adına sanat yapan ve özellikle de konumuz itibariyle "devrimci müzik" yapan sosyalist olduğunu söyleyen müzisyenlerimiz kendilerine hiç soruyorlar mı? Ya biz: Yüreğimizi sıkıştıran, dünyayı küçülten, bizi köleleştiren duyarsızlığımızı Kaderci, Şükreden, yaşamayı ve zamanı zorunlu kılan bizler değil miyiz? Hayatı bir yük, kendimizi hamal yapan biz değil miyiz?

Kaç kişi var veya varız. Yılmaz Güney'in, Balaban'ın, Ahmed Arif'in, Kemal Tahir'in, Yaşar Kemal'in, Cemal Süreya'nın, Orhan Veli'nin, Enver Gökçe'nin ilerisinde veya üç aşağı, beş yukarısındayız. Veya kaç devrimci müzisyen arkadaş Sezen Aksu'dan daha iyi müzik yapıyoruz. Kaçımız, Adnan Saygun'un Yunus Emre Oratorya'sunu dinledik. Köroğlu operasını biliyoruz. Bela Bartok'un Anadolu'da yaptığı araştırmaları biliyoruz. Ulvi Cemal'in köçeklerini dinledik. Kaçımızın evinde müzik arşivi ve müzikle ilgili küçük bir kütüphane var. Olan arkadaşları, ukala ve bencil olarak şifleriz. İyi müzik yapan üç, beş kişiyi de bohemlikle suçlar boğmaya kalkarız. Arayışlarını kriter almadan, şak diye damgayı vururuz. Kıskanır, taklitci deriz. Veya Birinci şart formanız olacak. Ya Kemalist olacaksınız, ya Kürt'çü, ya devrim ve aşkınız bir olacak, ya istiklal caddesinde veya Anzavur pasajında bir kültür merkezinin kantininde her hafta çay içmek zorundasınız. Yaptığınız sanat ondan sonra gelir. Önce forma, sonra ilişkiler. Hele medya-plazalarda birkaç satır istiyorsanız vay halinize. **Bizim eski örgütten canım. Bölge sorumlusu. İçerdeydi. Bak kitabı da çıkmış. Bizim sanat sayfasında kısaca tanıtır mısın.**

Düşünce ve duygu ilişkiler idolojisinin hegomansi ile işgal edildi. Sanatçıyı köleleştiren, sanatın içeriğini boşaltan, iki telli medyası sanatçıyı yalakalaştıran hastalığın virüsü, işin gerçeği eski alışkanlıktı. Klikçi, kronikleşmiş, aşiretçi sol kafanın beraberinde taşıdığı, bugünde var olan virüs. Neden, sinema, tiyatro, edebiyat tıkanıyordu. Neden müziksel çalışmalar taklit ötesine geçemiyordu. Evet, sevgili beyler ve bayanlar hep birlikte felsefenin yeşil dolar bazında değeri ile tartılıyoruz.

Yüreğin özgürleşmesi, bilinç ve düşünme iradesinin disipline edilememesinin kompleksini yaşıyor. Duygu ve bilginin, estetize edilerek nesnelleşmesinin ütopik sancılarını umursamıyor. Yaşamı dönüştüren, insanı ilerleten, toplumu özgurleştiren, bilgiyi öğreten ve öğrenen sanatçının yerinde yeller esiyor. Ülkemizde, 12 Eylül'den bu yana, boşuna dönüyor hava. Çeteler ve lobili ödül panayırları, **kültür ve sanat**'ın köşe yazarları, edebiyat, resim, şiir, tiyatro, sinema ve müzik sanatını değerlendirirken postmodern kaplamalı madalyonlarını da sanatçılarına rahatlıkla takıyorlardı.

Yaşadığımız koşullarda, sanatçıların veya sanat eserlerinin kaç tanesi evrensel değerler toplamında ağırlığını hissettiriyor. Bir an da yüzlerce romanı, yüzlerce filmi, yüzlerce oyunu, yüzlerce senfonileşen zaman dilimlerini yaşamıyor muyuz. Nazım yaşasaydı "Memleketimden İnsan Manzaraları"nı kaç cilt daha yazardı! Ya Yılmaz Güney, kaç Yol, Sürü ve Arkadaş filmi çekerdi.

Dostoyevski yapıtlarında, zorba, canı, bencil kişilikleri seçer. Tinsel otoriteye, Çar'a ve Tanrıya yaşamı boyunca boyun eğer. Sigmund Freud,[12] Dostoyevski'nin edebi kişiliğini çözümlerken, "Vakit vakit ahlakdışı eylemlere girişip sonradan pişmanlık duyarak, pek yüce ahlak kurallarını kendine amaç diye saptayan ve davranışlarını bu kurallara uydurmaya çalışanlar, işin pek kolayına kaçmamakla suçlanacak kişilerdir. Ahlaklılığın başlıca gereği sayılan gönül boşluğunu boşlamışlardır bunlar, oysa toplumun pratikteki çıkarı, bireyin ahlak kurallarına uygun yaşamasını zorunlu kılmaktadır. Kim bu kurallara yan çizerse, kavimler göçündeki barbarlara benzer; o barbarlar ki, önce cana kıyıp sonra tövbe ve istiğfarda* cana kıymalara düpedüz olanak sağlayan bir araca dönüşmüştür.

Eylemsizliğin ve Sessizliğin Melodik Bulanıklığı: 12 Eylül Kaderciliği ve "Özgün Müzik"

Dizimizin "Sosyalizm ve Müzik", "müziğin yabancılaşması" bölümlerinde geniş olarak tartışaçağımız, Marksistler içerisinde müziği yoğun olarak tek önemseyen Adorno'nun düşüncelerinden kısa alıntılarla başlamak istiyorum. **19. Yüzyılın hâlâ hoşgörebildiği türden pre-kapitalist niteliteki "müzik-yapma" adacıkları yüzyılımızın kültür yaşamında silinip gitmiştir. Radyo ve sesli film teknikleri ve total kapitalist propaganda mekanizmasının sınırsız kontrolü müziksel pratiğin en içsel birimciliği olan *aile içi müzik yapımı*'nı bile kendi hükmü altına almış, kendi eline geçirmiştir. Aslında, daha 19. Yüzyılda ev-içi müzik yapımı, özel sermaye eliyle gerçekleştirilen toplumsal üretimin total olarak belirdiği bir yaşam bütünlüğünün sadece bir bölümü durumuna gelmiş bulunuyordu. Bu tür müzik, 19. Yüzyılda da toplumca yaygın pratik olmaktan çıktığı için, bireysel müzik üretiminin varlık sürdürme biçimi artık bir aldanım olmuş bulunuyordu. Wagner'in Tristan'ından itibaren müziksel üretim ve müziksel tüketim kapitalist süreç tarafından özümşenmiş bulunuyordu.**[13] Tartışmamız sırasında, geçmiş tarihin kesitlerin de benzerliklerin yalandığını göreceğiz. 19. yy Avrupası'nda Adorno'nun tartıştıkları -kimi zaman kendisi ile çeliştiği anlar olsa da-, o gün "müzik-yapanlar" toplulukları, **objektivist müzik roformistlerinden Stravinsky'den ve ondan türeme saydığı Hindemith'e söylediklerinin bizler**

için ne kadar önemli olduğunu sanırım bilmiyordu.

Darbelerden Sonra

12 Mart faşist cuntasında sonra, özellikle 1972'de plaklaçılar çarşısı Doğu Bank'dan İMÇ 6. Blok'a taşındı. Taşınırken bir müzik türünü de beraberinde getirdi. Orhan Gencebay'ın o yıllarda, "Hor Görme Garibi", Bana Kaderim Bir Oyunu", Hatasız Kul Olmaz" 45'lik plakları satış rekorları kırıyordu Arif Sağ, Orhan Gencebay, Osman Bayşu ve Erol Sayan başta olmak üzere arabesk müziğin gelişimi hızla tırmandı. Bir taraftan Aşık Mahsuni Şerif, "Erim Erim Eriyesin" derken, diğer taraftan Orhan Gencebay "Kadere Bak" diyordu. Her ikisi de o dönem de kitlelerin politikleşen istemlerini dile getiriyordu. Halk ozanları ile bu sanatçıları röportajlarımızla karşılaştıracağız.

12 Eylül ve Muzik

Ütopyalar ülkesinde tutkulaşan düşler, vitrinleşen, marketlerşen hayatın markalanmış umutlarında imgeleşiyor Seslerin mekanikleştiği, sanatın metalaştığı, sanatçının köleleştiğini bir kere de biz yazalım Duyuyoruz, görüyoruz, dokunuyoruz. Her şey burnumuzun dibinde olup bitiyor Özgürlük ve eşitlik kültürü, yeni dünya düzeniyle yukardan aşağıya, aşağıdan da çukura doğru, önce yaşamı sonra müziği bulanıklaştırıyordu. Sadece müziğimiz bulanıklaşmıyordu. Sanatın her alanında bulanıklaşma yaşanıyor Düşüncelerimiz, duygularımız, bakışlarımız, dokunuşlarımız bulanıklaşıyor 12 Eylül yenilgisi ile devrimci mücadelenin dibe vurduğu uzun bir süreç yaşanıyor Kuşak kültürü yeniden biçimleniyor Cuntalardan sonra yaşadığımız her fırtınanın dinginliğinde toplumun kaderci, yalnız ve yabancılaştığını yazarız. Nedenlerini genellikle buluruz Bir dahaki fırtınanın eseceğini hissetsek de kanaatimiz değişmez.

Tepkisiz kalmanın sığındığı morfinik eğilim ile toplumsal çürüme bire bir örtüştü. Yeni dünyanın yeni değerleri keşfedildi Bireyin kendisi ile barışık olabilmesinin ölçütü, günlük rantın miktarına bağlı Eğer kafanızı yastığa rahat koyup uyuyamıyarsanız, o günün hasılatı iyi değildir Para, kar eden sanatı üretiyor Sanatın para ettiği köşeli zamanlar tünelinden geçiyoruz. Tiraj ise sanatın niteliğini belirliyor

Serbest piyasa ekonomisi endüstriyel müzik sektörünün oluşmasını hızlı sağladı. Unkapanı'nda İMÇ 6.Bolk'da Raks kaset dolum firması dünyanın 3. şirketi olmuştu. Taverna müziği, çay bahçelerinde, birahanelerde, barlarda, çalınıyor Lütfen bu yazıyı okurken o dönemlerde bir Arif Susam ve ya Ümit Besen kaseti ile Ahmet Kaya'nın "Ağlama Bebeğim" adlı kasetini beraber dinleyin.

Mezhepsel dürtülerin başkaldırdığı, dinci, milliyetçi ve ırkçı cephelerin belirginleştiği düzlemde**, politik söylemli ozanlık geleneği de etkilendi. Devrimci ozanların cezaevlerine kapatıldığı, sürgün edildiği süreçte bir bas ses, kasetçalarlarda "Ağlama Bebeğim"[14] ninnisi mırıldanıyordu. Ağlayan kimdi. Adları Deniz, Mahir, Eylem olan çocuklar mı? Yoska birahanelerde, barlarda devrim yapan, eski solcular mı? Ahmet Arif'in, Sebahattin Ali'nin, Nazım Hikmet'in şiirleri mi ağlıyordu. Melankolik melodilerin işgaline uğramış bu dizeler halka hiç yabancı değildi. Ölümler, işkenceler, acılar, hüzünler hangi yüreğin çığlığı idi. Bu müzikte mi kendini özgürleştiriyordu?

Benliğini yitiren toplumların içerisinde yer alan beyinlerin güdükleşmesi doğal gelişir Sanki her şey karmaşıkmış gibi gelir insana. İnsan niçin ağlayacağını ve niçin güleceğini karıştırır Üzülmenin ve sevinmenin kederi duygudan öte kadere bırakılmıştır Kendine yabancılaşan toplum, ölümlerin, işkencelerin, sorgusuz yargısız cinayetlerin ortasında yaşamıyor mu? 12 Eylül'den sonra sömürge kavramı beyinlerden çok çabuk bir biçimde silinir Akıllı ol para kazan. Yalan söyle, dolandırıcılık yap, eroin, kadın sat yeter ki para kazan. Para kazandığın sürece adamsın. Bu toplumsal bir olgudur Sanatçı bu olgunun varlığında rahatsız olduğu sürece özgürleşecektir Sanatı ile buna hizmet ettiği sürece sermeyenin kölesi olacaktır ve olmaya da devam edecektir Belki de 19 Yüzyıl Avrupası'nda Adorno bizim için söylemişti. "Müzik çaresiz bir dehşet içindeki toplumun karşısında küstahça bir bilgisizlik içinde olmamalıdır; toplumsal sorunlar müziğin içinde, tekniğinin en içsel hücrelerinde yer alır ve müziğin kendi materyeline ve kendi biçimsel yasalarına göre temsil edilirse müziğin toplumsal işlemi olacaktır Bir sanat olarak müziğin görevi, bu bakımdan toplumsal kuramınki ile aynı olacaktır[15] Basit ve sıradan algılamanın zenginliği, tarihin çıplaklığını sağlar Hiç lamın, cimin gereği yok. "Özgün müzik" kavramı olan 12 Eylül Müziği'nin, bir ocakbaşında Ahmet Kaya ve Hasan Hüseyin Demirel'in muhabbeti sırasında oluştuğunu herkes bilir Şimdiye kadar yazılıp çizilmeyen bu bilgiler "İnsancıl'" sayfalarında yazılmalıdır Hasan Hüseyin'in fotoğraf makinası ve annesinin bileziklerinin içten ve inanarak bu tür müziğin oluşmasında ki katkısı hep gizli kalmıştır Ahmet Kaya'nın ilk kasetten sonra Hasan Hüseyin gerçekliğini silmesinin özel nedenleri belki anlatılacak. Ama bu müziğin esas arkasındaki adam Hasan Hüseyin Demirel'dir Müziksel saund olarak, Hasan Hüseyin Demirel ile Ahmet Kaya'nın arasında ciddi derece de anlayış farklılıları da vardır Şu bir gerçektir ki "özgün müzik" adı müzisyenlerin değil plakçıların taktığı bir isimdir

Bir Yukarıda yazdığımız gibi, müzik endüstrisinin hızlı gelişimi o yıllarda her ay bir adet özgün müzik sanatçısı yaratıyordu. İşin kolayı da vardı. Bir Ahmed Arif, bir Nazım Hikmet, Hasan Hüseyin Korkmazgil şiiri yeterli oluyordu. Belki çoğu günümüze kadar gelemedi. Fakat, kimisi kalıcı ve yarına kaynak olabilir İki: Ahmet Kaya çok satmıştı. O günlerde yüz binin üzerinde bir trajı vardı. Bu sayı bir plakçıya iyi para bırakırdı Üç: Kısa sürede taklitleri çoğalmaya başladı. Hatta ülkücü ve dinci kesimlerin içerisinde bile taklit edildi. Dört: Süreç içerisinde, toplumsal dinamiklerin mücadelesine göre biçimlendi. Beş: Popüler müziğin egemenliğine geçişte önemli bir köprü oldu ve kendisi de eridi. **

Dipnotlar

1 Büyük Müzisyenler Serisi: 7 Albertine Morin-Labrecque Montreal Üniversiyesi Müzik doktoru. Çev. Vasfi Gürsan. Akay Yay. Baskı 1948

2. Paul Eluard, Ozan ve Gölgesi Çev: Özdemir İnce Adam Yayınları

3. Louis Aragon Çev. Sait Maden

4. Neruda Çev Hılmi Yavuz

5. Hayyam. Çev Sabahattin Eyuboğlu

6. Hein Heinriech. Plevancu'nun Toplum, Sanat ve Eleştirisi Çev Asım Bezirci

7 Derleyen Engin Aslan

8. Bertolt Brecht. Makinanın Türküsü. Çev. A. Kadir-Gülen Fındıklı. Sanat Emeği Yayınları. 2. Baskı 1979

9. Orhan Veli. Garip adlı kitabından

10. Ahmet Arif. "Hasretinden Pranglar Eskittim.

11 Cemal Süreya: Bütün Şiirleri. Can Yayınları

12. Sigmund Freud. Sanat ve Snatçılar Üzerine Çev. Kamuran Şipal. Yapı Kredi Yayınları.

13. Adorno. Müzik ve Yabancılaşma Çev. Ünal Aksoy

14. Ahmet Kaya'nın ilk kaseti

15. Adorno a. g. e

*İstiğfar Tanrı'dan suçlarının bağışlanmasını dileme

**Yazı dizimizin ileriki bölümünde yer alacaktır.

Aşk... Sistem... Erkek...

Berrin TAŞ

Kalabalıklar ortasında yapayalnızım.. Üstelik bir kadınım. (kadın olmanın zorlukları hesaba katılırsa) Yüzyıllardır konuşmayı unutmuş. kana kana konuşmak isteyen... coşkularını. heyecanlarını dışavurmayı öğrenebilmek için mücadele etmiş bir kadın. Bir zamanlar bu dünyada beni koşulsuz anlayabilecek birilerinin olması gerektiğini düşünmüştüm Umarsızca aradım. birilerinin bana bilinçlerindeki kalıplarla değerlendirmeden. öğüt vermeden. akıl vermeden çıplak gözle. yargılamadan... anlamaya çalışarak yaklaşmasını istedim hep. içtenliği özledim. İnsana güvenebilmek istiyordum. Güvendiğim. koşulsuzca içimi açtığım insanlarda oldu... yüzyıllardır susmuş bir insanın böylesine anlayışı gereksinerek konuşmak istemesi ezilmişliğinden kaynaklanıyordu. Hiç ara vermeden. saatlerin nasıl geçtiğini unutarak içtenlikle sohbet ettiğim insanlar vardı. bir süre sonra konuşmanın çözüm olmadığını anladım ya da konuşabilmek için benim istediğim gibi beni dinleyecek birilerini aramanın saçmalığını anladım. Sonuçta içtenliği aramak. içtenliğin sıcaklığını özlemek yalnızca benim sorunumdu. Bir insanı yaşamın bütün alanlarında görmeden içtenliğinin de sahte olup olmadığını anlayamıyorsun. Yaşamın çıkardığı en ufak bir sorun karşısında içtenliğin nasıl bir içtenpazarlığa dönüştüğünü... dostlukların çıkarlar zedelenince nasıl düşmanlıkla yer değiştirdiğini incinerek izledim. İzlediklerimin hepsinin benimle ilgili olması gerekmiyordu. kişilerin birbirlerine yapıp ettikleri de beni etkiledi. Konuşmak çoğu kez bir zaaf olarak değerlendiriliyor eğer birine içini açmışsan. bir gün aranızda herhangi bir sorun çıktığında bütün sırların ortalığa saçılabilir. dikkat etmeli. kendini korumalısın Kendini ne pahasına koruyacaksın. incinmemek adına. İşte sistemin insanı getirdiği açmaz. yalnızlığın pekiştirildiği.. rekabetin insani ilişkilerin. dostluğun. arkadaşlığın... vefanın önüne konarak yüceleştirildiği yer Anlayamıyorum insan sürekli kendini kendi dışındaki her şeyden korumaya çalışırken... savunmadayken nasıl aşktan sözedebilir Bir insan birilerinin onu aldatabileceği... kandırabileceği alaya alabileceği. üzebileceği varsayımıyla kendini sakınırken aşk ne ola kı. Savunmanın olduğu yerde aşk bir lüks. ulaşılamayacak bir ütopya. Şiir belki de hiç olmayan bir yaşantı arayışının ütopyası. bugün de arayıp bulamadığını... değişen bir dünyada... yeni bir dünyada. yeni insanla aramanın bir ütopyası. Burjuvaziye göre emekçiyle ilişkileri dengede tutabilmeli.. emekçinin gözünde burjuvazi ezeli düşman elimizde koca bir dünya var ne yapsak ne etsek bu koca dünyayı koşulsuz hepimizin kılsak. Evet evet biliyorum diyalektik maddeci yöntem Marx Engels. mücadele... devrim kavramlarını Bazen bütün sözcükler anlamını yitiriyor insanların davranışlarını gözlemlediğimde kocaman bir boşluğa düşüyorum. Sorun insanlaşabilme sorunuysa neden hala aç ınsan var neden insan ilişkilerinde üste çıkmak dürüstlükten daha önemli olabiliyor Kaybolan insanlar var gözaltına alınan öğrenciler kaldırımlar bizler için değil HABİTAT için yenileniyor Birileri tüketilende kendini bulmayı erdem sayıyor

Son günlerde elimden düşmeyen bır kitap var Tania Modleski'nin "Kadınlar için kitlesel fantezi üretimi" Yavuz Alogan'ın çevirisiyle Pencere Yayınlarından çıkmış. Bu kitabı daha önce okuyamadığım için üzüldüm. Bulunmaz Kültür Merkezinde bır köşede unutulmuş iki adet kitaptan birini aldım. Kitap Cengiz Gündoğdu'nun sanatta star sıstemı eleştirisinin kadın yazar kadın okur açısından ırdelenmesi. Tania Modleski kapsamlı bir araştırmayla eleştirideki çifte standardı nedenleriyle göstermeye çalışmış. Harlequin Romanslarında, Gotik kadın romanlarında. televizyonda bol bol seyrettirilen hileyle. gözyaşıyla karışık melodramlarda okuyucu ya da izleyici durumundakı kadını sıstemın nasıl yönlendirdığini açımlıyor çözümleyici yaklaşıyor Bu kitap sanatta star sistemi kavramının cins ayrımcılığı açısından irdelenmesine denk düşüyor Kitapta sınıflardan sözedilmiyor yazarı hakkında bir bilgi de yok... yalnızca İngilizce baskısından çevrildiğini biliyorum Yalnızca kitabın sorununun star sistemi kavramının içleminde yer aldığını görebiliyorum Kitabın can alıcı noktası şu:

"İtirazlar olacaktır. Pek çok eleştirmen on dokuzuncu yüzyılın popüler sanatı ile günümüzde milyonlarca tüketilen, kitlesel olarak üretilmiş sanat arasında önemli farklılıklar olduğunu öne sürecektir. Popüler sanat ile yüksek sanat arasındaki ayrım o zaman şimdiki kadar mutlak değildi ve popüler yazarlar şimdiki kadar sıkı biçimde denetlenmiyorlardı: dolayısıyla Harrlet Beecher Stowe gibi bir yazar çağının koşullarını artık düşünülemeyecek bir tarzda protesto edebiliyordu. Bugün sadece iki tip sanatın var olduğu öne sürülebilir: üreticileri tarafından insanları maniple etmek ve onların boş zamanlarını sömürgeleştirmek için özetle" status quo"ile yetinir durumda tutmak için kullanılan kitle sanatı ve özerk eleştirel bir ruhu sürekli koruyan yüksek sanat."

Kısaca söylemek istersek sanatta star sistemi"kavramıyla açımlamaya çalıştığımız durumu

Tania Modleski "kitle sanatı" kavramıyla açımlıyor Biz İnsancıl yazarlarının mücadelesini verdiğimiz sanat türü de kitapta "yüksek sanat" kavramıyla anlamını buluyor Tabii ben "yüksek sanat" kavramının insanı geçmişin kültür birikimini kavramayı önemseyen "insani gerçekçi sanatı" açımlayacağını zannetmiyorum. yüksek nitelemesini doğru bulmuyorum Ancak kavramın içlemine baktığımızda İnsancıl'ın kültür sanat mücadelesinden İnsancıl'ın savunduklarından farklı bir yorumu olmadığı açık. bu nedenle kitabı önemsiyorum Daha önce yazdığım yazıların birinde "**sistem erkektir**" demiştim Kimileri itiraz ettiler ne demek efendim eziliyorsa erkekte eziliyor kadın da eziliyor sorun insan sorunudur Elbette sorun insanlaşabilme sorunudur ancak insanlaşabilmenin önündeki engeller -ortak yanları olsa da-kadın ve erkek için farklı boyutlarda kendini gösteriyor Bırakalım günlük yaşam içindeki örneklerini yazarlıkta karar kılan bir kadının bile içselleştirdiği erkek davranışının dışına çıkabilmesi çok zordur Tania Modleski geçmişten bir örnekle kitabına önsöz yazan bir kadının merhametle esirgenme dileğinden söz eder Önsözde şunları yazar kadın yazar

"Bu eseri tarafsız bir kamuoyunun ilgisine sunma girişiminde bulunurken yaptığım işin akıl ve bilgi sahibi kişilerin onayına layık olduğuna dair boş bir umut beslemiyorum. Hayır benim umutlarım daha iyi bir temele dayanıyor, dürüst, liberal, cömert bir kamuoyu genç bir kadın Edebiyat serüvencisinin bu ilk girişimine gerekli müsamahayı gösterecektir."

Tania Modleski kendini yüceltme nasıl erkek tarzı olmuşsa kendini küçültme de kadın tarzı olmuştur diyor İşin tuhaf tarafı şu; kadın yüzyıllardır öylesine bastırılmış ki yazarken bile içselleştirdiği erkek bakışının bilincindeki yansısından kurtulmakta zorlanıyor Erkek bakışı da kadının "merhametle esirgenme" isteğini pekiştiriyor Geçenlerde bir arkadaşım aynen şunları söyledi Benim dergide herhangi bir konuyu tartışmama gerek yokmuş. o Cengiz Gündoğdu'ya güveniyormuş ve şimdiye kadar yanlış yaptığını görmemiş. O halde ben de çözümlenmesi gereken bir sorun olduğunda siz daha iyi bilirsiniz deyip susmalıymışım. Hayretten. şaşkınlıktan ağzım açık kaldı Ben Cengiz Gündoğdu'ya zaten güveniyorum.. bu ayrı bir konu ancak yıllarca evde oturmuş. babasına.. annesine. sonra da kocasına uysal davranmış bir kadından kültür sanat ortamında dahi söz dinleyen uslu çocuk tavrı beklenebiliyor Ben yaşamımı değiştirebilme. kendimi ve insanı dönüştürebilme mücadelesi verdiğimi zannederken. yol aldığımı. artık yıllar önceki sorunları yaşamayacağımı düşünürken anlıyorum ki ne kadar yol alsam da değişen bir şey yok hep aynı yerdeyim çünkü birlikte gelişmiyoruz. Benim bilincimde kadın ve erkek ayrıcalığı olup olmaması önemli değil. feodal erkek tavrının değişmesi gerekiyor Yalnızca kendini değiştirmek istemek yarım kalmış bir işlemdir kısır bir çabadır Kadın eğer güzel bir dünyada yaşamak istiyorsa kendini dönüştürürken erkeği erkeği dönüştürürken kendini yeniden kurma görevini üstlenmelidir Onların bilinçlerindeki takıntıları ancak bizler görünür kılabiliriz. Hiç kimse kendine verilmiş hakları görkemli bir tepsiyle iade etmeyecektir Yalnız erkeğin bilincindeki feodal kalıntıları ayıklamak isterken. kadın kendi bilincindeki feodal kalıntıları da atma mücadelesini kendi içinde vermelidir Tania Modleski kendini küçültmenin kadın tarzı olduğunu söylerken en erken romanları irdeliyor

"En erken romanlarda kadın kahraman sahip olduğu en değerli şeyi ondan çalmak durumunda olan ayartıcıya karış toplumsal itibarını korumak zorunda idi. Aynı şekilde kadın yazar da edebi itibarını alçak eleştirmene karşı korumaya çalışıyordu. Yazar kadın kahramanın iffetini korumasına yardımcı olmak için tıpkı erkek yazar gibi fakat farklı nedenlerle onu zayıflatmak yani hayatın en temel gerçekleri hakkında onu tamamen cahilleştirmek zorunda idi. Öyle ki sonunda onun saflığından etkilenen erkek onu tahrib etme çabasından vazgeçer ve bunun yerine onu ödüllendirir ve yüceltir yani onunla evlenirdi"

Edebiyatın yaşama etkisini görebilmek için yukardaki satırlar güzel bir örnek. Bu satırlar aynı zamanda sistemin boş zamanı edebiyat alanında nelerle doldurduğunu gösterirken kadını nasıl sinsice yönlendirdiğini de açımlıyor binlerce yıl öteden bugüne aktarılan engellenmenin boyutlarını da görünür kılıyor Kadının yeri evidir safsataları sistemin işgücünü kendi istediği biçimde yönlendirme isteğinden başka bir şey değildir Bu arada evde oturup yalnızca çocuğun ve kocanın bakımıyla uğraşan kadının yaşamı yayın tekelleriyle en ince ayrıntısına dek örgütlenir Entrika. gizem. aşkla örülmüş Barbara Cartland türü romanlar piyasayı doldurur.. kadın bu kitapta yaşayamadıklarını bulur büyülü bir dünyaya. açımlanamayan gizemli bir dünyaya çekilir Aşağılanma aşk adı altında yüceleştirilerek görünmez kılınır Yine Pencere Yayınlarından çıkmış bir kitap var elimde. Ahmet Fethi'nın çevirisiyle Soweto Öyküleri. Soweto Öykülerini severek okudum... dili güzel.. akıcı özenli çevrilmiş. Öyküler Güney Afrika'nın yaşantısını veriyor ezilmiş halkın yaşamını anlatırken kadının ezilmişliğini de farklı bir boyuttan yakalıyorsunuz. Sözgelimi "Fudua. Fudu. u-a-e (Kavanozu karıştır Ka-va-no-zu Kaarış-tıır) öyküsünde bana çarpıcı görünen bir bölüm var Fudua Güney Afrika'da tıkış tıkış trene binmek zorunda olan halkın söylediği bir türkü. Kendini akıntıya bırakmayan trene binemiyor O trenlerde yolculuk etmek zorunda olan üç kadının konuşmaları verilmiş. Bu konuşmalardan anladığım şu. kadının durumunun farklılığı. Ezilen bir erkekle ezilen bir kadının durumu aynı değil. itiş kakış terene binen üç kadın o sırada başlarına gelenleri birbirlerine anlatıyorlar Ordan bir bölümü yazmak istiyorum.

"... İçeri girdiğimde ölü gibi yere serileceğimi sandım. Vagondaki herkes ayakta durmak zorundaydı. Elinizin, ayağınızın veya belinizin kırılmasını istemiyorsanız herkesin yaptığını siz de yaparsınız. Bir oturağın üstüne atladım. Çevremi saran vücutlar arasında dimdik kalakaldım. Bu arada elbisemin baldırlarımdan yukarı toplandığını ve indirmek için yapabileceğim bir şeyin olmadığını hissedebiliyordum. Nasıl yapabilirdim?..El çantamı güvenceye almak için ellerimi sıkıcı göğüslerimin üzerinde kenetlemek zorundaydım."

Devam eder Ntombi

"Ellerini yukarı kaldırabilenler alkışlamaya başladılar. Müziğin bitmesini istiyordum. Çünkü gürültü bazıları tarafından bir kalkan gibi kullanı-

lıyordu. Birilerinin özel yerlerime ulaşmaya çalışarak kalçalarımı ovuşturduğunu bağırarak duyurmaya çalışıyordum. Kimse aldırış etmiyordu. Korkunç ve utanç verici bir durumdu. O gün bana güçlü bacaklar verdiği için Tanrı'ya şükrettim. Çünkü yapabileceğim tek şey bacaklarımı birbirine yapıştırmak ve olanca gücümle sıkmaktı... (...)

(...) Yapabileceğimiz bir şey yoktu. Tren Park İstasyonuna vardığında çok utanç verici bir biçimde hakarete uğramıştık... Kime anlatabilirdik?... Kime şikayet edebilirdik?... Şikayet etmeye çalışsak bile kim bizi dinlerdi? Herkes bize bu tür şeyleri anlatmak çok ayıp diye çıkışırdı."

Böylelikle kadının ezilmişliği katmerlenir Yine kendisi gibi ezilmiş bir erkek trende ona hakaret eder aşağılar Kadın bu aşağılanmayı da kimseye anlatamaz çoğu kez ve MM'A-LİTHOTO öyküsünde olduğu gibi geleneklere sığınır Eğer toplum eski göreneklerin yerine yenisini koyamazsa kadının yerleşik değerlere sığınmaktan başka çaresi yoktur Pabollo yeğenine şöyle söyler

"Mahali gününün birinde mutsuz olduğunda ve işlerin ters gittiğinde nereye koşacağını bilmen için bütün akrabalarını tanımalısın. Yalnız olmadığını hiç bir zaman yetim olmadığını bilmen önemlidir. "Aile"de sana destek olmak zorunda olan birileri her zaman vardır."

Pabollo bunları evinden kovulduktan sonra kucağında küçük bebeği ve yanında yeğeniyle gardaki bir bankta otururken söyler Gideceği yeri yoktur ve kendi başına ayakta durmayı öğrenememiştir Yeğenine öğüt verirken şu çarpıcı sözü söyler

"Geleneklerimizi terk edersek ölü gibi oluruz."

Evet ama gerçekte yaşamı karşılamayan gelenekler Pabollo'nun hayatını güzelleştirmeye yetmez. Çaresizlikle erkek kardeşinin evine giderler onu rahatsız etmemeye özen gösterir ama sonuçta kocasının evine geri dönmesini sağlayan koşulları kardeşi yaratır Pabollo evine geri dönmek zorunda bırakılır Gece herkes odasına çekilince kayınbabası karısına şu sözü söyler

"Tanrıya şükür geri geldiler. İkinci bir başlık ödemek için o kadar çok parayı nerden bulurduk? İkinci bir öküz için... "

Yoksul kadının... emekçi kadının katmerli ezilişini anlatmak için bu kadarı yeter şimdilik. Burdan bakılınca kadının köhnemiş gelenekleri kırması daha zor görünüyor Kendini saran kocaman bir kuşatılmışlıkta yaşarken bu çemberi kırmanın tek yolu kendini eğitmekten ve kadınlararası dayanışmayı geliştirmekten geçiyor Mücadelenin yolu erkek düşmanlığından geçmiyor kadın kin ve nefretle yoğrulmuş bir düşmanlıkla insanlığından yitirmeyi göze almamalıdır Biz kadın ve erkekler bir toplumu oluşturan yapıtaşları birarada yaşarken birbirimize dayanabilmeyi.. birlikte direnebilmeyi öğrenmek zorundayız. Dünya henüz cins ve sınıf ayrımlarının. dil. din... ırk ayrımlarının ortadan kalktığı insani düzeyde buluşmaya hazır değil O halde yapabileceğimiz tek şey mücadeleye bir yerlerden katılarak yürümeye başlamaktır

Aşk. işte o zaman. eşit düzeyde buluşan insanların estetik yaşantı oluşturmalarıyla hakkıyla yaşanabilir

Kıyamet Günü

Bir düşünce girdabıyla bunalmış halde,
Gömüldüm hayallerden dinlenmenin içine.
Korkunç bir düş kafamı ele geçirdi,
Gördüm mezarların ölülerinden vazgeçtiğini!
Jüpiter, yılgılarla kuşanmış halde, ansızın göklerde belirlyor,
Ve gökgürültüsü gürlüyor ve şimşek uçuyor!
Şaşırmış, kaderi belirsiz, hayretler içinde,
Duruyor dünya titreyerek tahtanın önünde!
Benzi atmış her günahkar eğerken kafasını,
Jüpiter, başıyla onaylayarak, sarstı göğü, ve söyledi şunları:
"İnsan türünün suçlu ırkı
Kör, doğa, mantık ve ilim açısından;
Siz çelimsizlikleri yüzünden yana çekilenler;
Ve siz-gururları yüzünden asla düşmeyenler:
Çeşitli tarikatlarda sahte tevırlar takınan sizler,
Ve böylece bir diğerinin lanetlendiğini görenler;
(Bazıları size bunları söylediler, ama onlar da
Biliyor değillerdi Jüpiter'in planlarını sizden fazla)
Dünyanın çılgınlığı şimdi erdi sona,
Ve artık içerlemiyorum bu eşek şakalarına.
Böyle dangalaklara karşı kullanırım aklımı!
Lanetlerim böyle budalaları-Gidin, gidin, hepiniz aldandınız."

Jonathan SWİFT
Çev: Dost KÖRPE

"Olga" Yürekli Bir Kadının Yaşamı

Yılmaz ELMAS

Yayınevinin yeniden düzenlediği Yaşam ve anılar dizisinin ilk kitabı olan "**Olga Yürekli Bir Kadının Yaşamı**" Brezilyalı Yazar Gazeteci olan Fernando Morais tarafından kaleme alındı. Birçok ödüle sahip olan Fernando Morais halen Sao Paulo eyaletinin kültür Bakanı

Yıl 1928. Herşey yıldırım hızıyla olur 11 Nisan 1928 sabahı saatin dokuzu Polis Memuru Ağır Ceza Mahkemesinin Salonunda ilerlemektedir Kolundan tuttuğu 28 yaşındaki elleri kelepçeli öğretmen Otto Braun'u duruşma salonuna getirmektedir Vatana ihanetle suçlanmaktadır Birbuçuk yıldır duruşmaya çıkmayı beklemiştir Burada ilk sorgusunu Adliye Başkatibi zabıtlara geçirecektir Salonun bir bölümünde avukatları, genç kadın ve erkekler oturmaktadır

Salona tam yerleşirken ve Gardiyanın ve Başkatibin ensesine bir tabanca dayanır İkisi duvara dizilir "Kıpırdayan kurşunu yer" sesi tok ve inandırıcıdır Yıldırım hızıyla Otto ve arkadaşları oradan uzaklaşırlar Planlandığı gibi sokak arasında kendilerini bekleyen kamyonete binerek izlerini yokederler

Bu "komünist baskını"gerçekleştiren Otto Braun'un genç ve güzel sevgilisi Olga ile arkadaşlarıdır Gazetelerden Berlin Öğle Postası özel baskısında, kaçırma baskınını ve Olga'yı ayrıntılı olarak tanıtır

Neukölln işçi mahallesinin Komünist Gençliğin tutumu da aşırı ve ataktır Başsavcının alelacele bastırdığı ilanlarla Yazar Otto Braun ve Steno Olga Benario'nun kaldığı yeri bildirenlere 5 bin mark ödül verileceği duyurulur

Olga ve Otto birkaç gün sonra Berlin'den kaçmış ve Polonya sınırına doğru Stettin'e, oradan da Moskova'ya giden trene binmişlerdir Sahte belgelerle yakalanmadan Moskova'ya ulaşırlar

Yıl 1928 Nisan ayı Buenos Airey Limanı'na bir araba vapuru girmektedir Yolcular arasında Yüzbaşı Luis Carlos Prestes de vardır Onun Arjantin Başkenti'nin Limanına varışı, sonsuza dek vatanı Brezilya'nın tarihine geçecek olan bir serüveni belirleyecektir Bir yıl önce Prestes devrim generali olarak General Miguel Costa'nın yanında 620 kişilik ordusunu Bolivya'ya sürgüne götürmüştür Gönüllülük temeline dayalı olarak 2,5 yıllık bir sefer sona ermiştir böylelikle. Prestes'in yandaşları yaya ve katır sırtından 12 Brezilya Devletinden geçerken en azından 25 bin kilometre yol katetmişlerdir Prestes'in yenilmez konvoyu olarak tarihe geçeceklerdir Artur Bernardes'in generalleri yönetimdeki silahlı birliklerine yenilgesiz karşı durmayı başarmışlardır Prestes böyle bir komutandır Bu yürüyüş sırasında her köyden katılımlar olmuştur Adam öldürme gibi ağır ceza suçları dışında tüm tutuklular sorgulandıktan sonra serbest bırakılır Bir köy ele geçirildiğinde büyük toprak ağalarının köylüler üzerindeki yazılı belgeleri yakılarak yokedilirdi. Yol boyunca kadınlar da yürüyüş konvoyuna katılırlar

Prestes konvoyunun başarılı yürüyüşü hem komünistler hem de karşıtları arasında hayranlık uyandırır Prestes savaş ve yürüyüş süresince Marksizmi de öğrenmeye çalışır Lenin'i yakından tanımaya özen gösterir Ekim 1931'de Montevideo Limanı'ndan Moskova'ya gitmek üzere Eubee gemisine biner

Olga ve Otto Braun da Moskova'ya gelip yerleşmişlerdir Komünist bir örgüte gireli beş yıl olmuştur

Olga, anne ve babası tanınmış zengin bir yahudi ailesinin kızıdır Korkusuz ve ataktır Daha onbeş yaşında iken kendini arkadaşları arasında gösterir 1923 yılında bir yayınevinde tezgahtar olarak çalışmaya başlar Otto ile tanışır Olga'dan yedi yaş büyük ve deneyimli ve bilgili bir savaşçıdır Parti içinde saygın bir yer edinmiştir Olga'nın yetişmesinde büyük emeği olmuştur Rosa Lüksenburg ve Karl Liebknecht'in Parti lokalinde politik toplantılar düzenlediklerini, konferanslar verdiklerini bilmektedir Adım adım çalışmaların içine girer Hatta Otto'nun sekreteri gibi çalışmaya başlar Ayrıca aralarında bir sevgi bağı oluşur Otta, Olga'ya yalnızca Marks, Lenin, Stalin ve Engels'in kuramlarını öğretmekle kalmaz, bir militanın gerektiğinde şık ve temiz olması gerektiğine inandırır

Bir süre sonra Otto ile Olga ayrı ülkelerde çalışmak zorunda kalırlar Birlikteliklerinin az da olsa olmasını ister Otto Olga iş ve görevlerini öne sürerek Otto'nun önerilerine sıcak bakmaz. Kıskançlık isterilerine kapılınca Otto'ya Lenin'in büstünü göstererek

"Seni kaz kafalı' Bu Ruz'u kıskanıyorsun, hem de ölmüş birini" diyerek yatıştırmak ister

Moskova'da çalıştığı yıllarda Marks-Engels Enstitüsü'nde sekreter olarak görevini sürdürür 1931 yılında Olga'ya uluslararası görevler verilir Fransız Gençlik Birliği'nde eğitim çalışmalarının programlanmasında görev alır Eva Krügen takma adıyla Paris'e gider Kendine verilen gizli görevi yürütmekle kalmaz gösterilere de katılır

Moskova'ya geri döndüğünde Komünist Gençlik Enternasyonali'nin 5.kongresinde başkanlığa seçilir Uçuş manevraları sırasında Yüzbaşı Luis Carlos Prestes'in 25 bin kilometrelik konvoyunu destansı bir anlatımla Güney Amerikalı Pilotlardan dinler Bir süre sonra Prestes Moskova'ya gelir Bir sözleşme ile yeraltı yapı işlerinde çalışmaya başlar 1934 yılında üstleri Olga'yı Komintern merkezine çağırırlar Verilen

görev Brezilya'da Luis Carlos Prestes'in güvenliğini sağlamaktır.

Yolculukları süresince Olga ve Prestes birbirlerini daha yakından tanırlar Değişik rollere bürünürler Paris'te yeni evlenmiş, balayına çıkmış bir çift görünümündedirler Prestes bir şirketin sahibi görünümündedir Güney Amerika ülkelerine motor ihracatı yapmaktadır Bu birliktelik duygusal bağın olmasına neden olur Görev gereği Brezilya'ya gider Olga da yanındadır

Olga'nın eski sevgilisi Otto da kendi alanında önemli görevler üstlenir Olga'dan ayrıldığı günlerde Komintern tarafından Çin'e gönderilmiştir Çin'de ve Japonya'da büyük üne kavuşan gizli ajan Rıchard Sorge ile ilişki kurarak çalışmalarını yürütür Otto Hua Fu- "Çin adamı" adı altında komünist gazete Revolutıon And War (Devrim ve savaş)'a siyasal makaleler yazar Li Teh takma adıyla Komünist Parti Merkez Komitesinde askeri danışman olarak çalışır Uzun yürüyüş'e hazırlıkta Mao Çe-Tung ve Çu Teh'e askeri danışmanlık yapar

Olga ve Prestes Rioda'dır Kendilerine Miranda çiftinin başkente getirilmesi görevi verilir. Bunu başarırlar

Brezılya'nın çeşitli devletlerinde yüzlerce direniş örgütü mantar gibi bitmektedir Hergün bir milyon kişi örgütlere üye olmak üzere başvurmaya başlamıştır Prestes ülke çapındaki bu birliklerin onursal başkanlığına getirilir Posterleri her yerde asılmaya başlar Birliğin güçlenmesi ülke yöneticilerini de etkiler Faşist nitelikli Brezilya Bütünleşme hareketinin toplantısını engelleyecek güce ulaşır Olga Benario, Brezilya'da gerçek kimliğini gizlemeyi başarır Polis gerçek kimliğini öğrenemez. Çok şık ve doğal davranışları olduğundan kendisini gizlemeyi daha iyi başarır 1935 yılında Moskova'da Komintern VII. kongresine de katılır

Prestes'in Avrupa'da olduğu günlerde Brezilya'da ayaklanmalar başlar Brezilya'nın kuzey doğusundan assubaylar garnizonu basarlar Ulusal Kurtuluş Birliği (UKB), bazı illerde Devrimci Halk Hükemeti'nin kurulduğunu bildirir.

Prestes, bir haber mektubunda

"Sevgili Trifinol devrimin eşığındeyiz. Burada ıki üç gün daha bekleyemiyeceğiz. Minas Gerais'deki devrimin yönetiminde senin enerji ve kararlılığına güveniyorum. Kucaklarım. Prestek."Ayrıca Olga ve kendisi için güvenilir bir karargah bulmasını bildirir Prestes ve Olga devrimin ilan edilmesi kararını yaptının tüm bağlantılı kışilerine ve kara, hava ve deniz kuvvetlerindekı senpatizanlarına bildirirler İlk kez Prestes'in Brezilya'da olduğu resmen duyurulur

Bir bildiri her yere dağıtılır ve asılır Bildiri özetle şöyle demektedir

"Brezilya Halkı!

(.)Brezilya ve onun evlatlarının durumu ortadadır Bu hepimizi ilgilendirmektedir Bu Brezilya'nın ulusal kurtuluşunu amaçlayan Ulusal Kurtuluş Birliği ve onun şanlı lideri Luis Carlos Prestes tarafından yönetilen bir halk devrimidir Brezilya Komünist Partisi (Komünist Enternasyonal'in Şubesi) bu kahramanca devrimcı hareketi tüm çabasıyla tüm gücü ve kararlılığıyla desteklemektedir.

Brezilya Halkı! Ülkemizin yüzyıllardır katlandığı zulüm ve sömürüyü yenme günü gelmiştir.

Luis Carlos Pentes, çevresinde tüm Brezilyalıların toplandığı emperyalizm ve feodalizm düşmanı kahraman, sevgili önder ülkesine geri dönmüştür, aramızdadır ve Ulusal Devrimi sonuçlandıracak kurtuluş savaşlarını yönetmektedir!"

Devrim sabah saat üçte başlar öğleden sonra biter Ayaklanma 3 piyade alayı ve hava kuvvetleri akademisiyle sınırlı kalır

Devrim yaklaşık yirmi ölü ve yüzlerce tutuklanmayla biter Komünıstler, bırlıkçiler ve onların sempatizanları ülkenin o güne kadar gördüğü en büyük insan avının kurbanı olurlar

Olga ve Prestes devrimin ·başarısızlıkla sonuçlandığını çabuk öğrenirler Binbaşı Cunha Cruz'un arabasıyla Ipanema'ya ulaşarak kurtulurlar Olga, Sabo ve Ewert'in tutuklandıklarını Prestes'e bildirir. Oradan hemen uzaklaşarak izlerini yokederler

1935 komünist hareketinin ele verilmesinde Gruber'in payı büyüktür Komünistlerin arasına ajan olarak girmiş birı olduğu herşey bittikten sonra anlaşılır

Gruber'in hem de karısı Erika'nın-Ewertler'in sekreteri ve Prestesler'in soförü-27 Kasım devrimiyle ilgili tüm planları bildikleri gerçeği sonradan ortaya çıkar

Gruber Alman Komünist Partisi ve Komüntern'in güvenilir adamı olmasına karşın Brezilya'ya gelmeden aylar önce bir Nazi Mahkemesi önünde AKP delegesi olarak kendini savunmuştur Gerçekte İngiliz gizli servis ajanı olarak çalışmaktadır

Polis işkencede Arthur ve Elise Ewert'in ağzından bir bilgi alamaz Elise'ye kocasının gözleri önünde ondan fazla polis tecavüz eder Arthur saçma ateşiyle öldürülür Elise canlı olarak tabuta konup gömülür

Miranda ve Elise'nin tutuklanması Olga Prestes'i kaygılandırır Victor Barron'dan yardım ister Barron polisin bulamıyacağı yeni sığınaklarına onları yerleştirir Prestes yeni haberciler aracılığıyla partiyle ilişki kurar

Arthur-Elise Ewert ve diğer komünistlere, Arjantin polisinin ödünç aldığı Nazi Ajanları ve Beyaz Ruslar tarafından yapılan ışkencelerden sonuç alamadıkları bilinmektedir 27 Kasım'dan bu yana tutuklamalar, sorgular, işkenceler sürüp gider

Herşeye karşın Olga ve Prestes yakalanmazlar Gizliliklerini sürdürerek çalışırlar Bir gün gelir polis kapılarına dayanır Emniyet Müdürlüğüne götürülürler ve ayr ayrı odalara kapatırlar

Tutuklanmalarından birkaç gün sonra Almanya'dan gelen bilgiler çerçevesinde Olga'nın gerçek kımliği ortaya çıkar Tüm açıklayıcı bilgiler Gestapo'dan gelir Brezılya Polisı, Alman Polısiyle ışbirliği içindedir Olga'nın bütün yaşamı ve eylemleri bir bır anlatılır ayrıntılı raporda Ayrıca Brezilya Polisinden Olga ilgili ayrıntılı bılgi vermesi istenir

Olga cezaevinde bir süre koğuştakilerle ılışki kurmakta acele etmez Ölçülu davranır Hükümlüler akşam yemeğinden sonra ayakta Enternasyonal'i ve ardından Ulusal Kurtuluş Birliği Marşı'nı söylemektedirler Tutuklular cezaevinde de birlik ve dayanışma içinde olduklarını gösterirler Olga koğuşlardan ayrı ikinci katta hücrede tutulur Cezaevinde tanıdık yüzlerle karşılaşır Soba Carmen Chıöldi'nin yanı sıra avukat Maria'yı da tanımaktadır Brezilya kımliğini almakta avukat ve eşi yardımcı olmuşlardı. Cezaevinde yeni gelenlere iyimser, coşkulu konuşmalarla gerekli

moral hemen verilir Ama dünya gerçeği de kendilerine anlatılır

Dünya Hitlerler'in, Mussoliniler'in, Filinto Müller-ler'in ve Francolar'ın dır bugün için. Ama günleri sayılıdır Stalin'in Kızılordusu Nazi Faşizmini hamamböceği gıbi ezeceğini müjdeleyen konuşmasıyla bitirir yalın İspanyolcası ile Francisco Ona göre geçici olarak hapiste bulunmaktadırlar Aslında gelecek onlarındır Devrimcılerin, ezilenlerin, komünistlerindir

Kadınlar Olga'nın çoğalttığı kağıtlardan Enternasyonali Fransızca okurlar Olga gıderek bir Brezilyalı gibi bütünleşir cezaevindekılerle. Rossa'yı da İtalyanca söylerler Şarkıyı "Yaşasın Lenın kahrolsun Kral" diye bıtirirler

Bu arada Olga hamile olduğunu anlar Haberi ilk önce kocası Prestes'e iletmek ıçin cezaevi müdürüne gider Olga'nın hamileliği herkesi heyecanlandırır

Prestes sorgusunda 17 Kasım ayaklanmasının tüm sorumluluğunu üstlenerek arkadaşlarını da kurtarmak ister Olga bır yabancı olarak sınırdışı edilmekle yüzyüzedir Ne olursa olsun çocuğunu Brezilya topraklarında doğurmayı tasarlamaktadır Prestes de ayaklanmanın lıderi olarak Elvıra Colonıo'nun ölümünden sorumlu tutulma yanında asker kaçağı olarak suçlanmaktadır

Ayda bir gerçekleştirilen zıyaret gününün birinde Olga ve Prestes'i tutuklayan J T Galvao'nun bir asker tarafından özel polis karakolunda kurşunlanarak öldürülür Bir ziyaret gününde yine Brezilya Hükümeti'nin Olga'yı kesin sınırdışı etmede kararlı olduğu öğrenilir Olga, Anayasa'ya göre ülkede kalmaya ve bir Brezilyalı'dan döllediği çocuğu bu topraklarda doğurmaya hakkı olduğunu bilmektedir Bir avukat davasını üstlenir Belgelenecek hiçbir suç unsuru bulunmamaktadır Ayrıca Adolf Hitler hükümetinden de kesinlıkle bir istek gelmemiştir Bütün girişimler boşa gider Yargı organları ve hükümet yetkılileri yurtdışı etmeye ve ölüme göndermeye kararlıdır Bütün girişimler sonuçsuz kalır Olga'nın hiç olmazsa Hitler'e teslim edilmemesi için girişimlerde bulunulur Başvurular yetersiz kalır Götürüleceği an gelip çattığında cezaevinde büyük bır direniş başlar "Maria Prestes'i buradan çıkarmak ıçin bizi öldürmenız gerekli" diye bağırır kadınlar Olaylar Olga'nın hastaneye götürülme kararıyla yatışır Fakat bu bir polis oyunudur Cezaevınden arabayla çıkarılan Olga doğru limana götürülür Gamalı haçlı Alman gemisine bindirilir

Kaptan Olga'yı gemiye almak ıstemez.

"Bana verilen emir iki kadın tutuklu ve iki polis götürmekti, ancak kimse bana yediaylık bir hamilelikten sözetmedi. Bu tüm uluslararası denızcilık yasalarına aykırıdır Gemide kararları ben verirım" diyerek karşı çıkarsa da görevlılere söze geçiremez.

Olga ilk geceyi uykusuz ve bulantı içinde geçirir Berlin'e vardıklarında Elise Ewert bir cezaevi arabasına konup oradan uzaklaştırılır Olga ise başka bir arabayla yola çıkar Prestes'in annesi ve kızkardeşi Paris ve Londra gırişimlerinden bir sonuç alamazlar

Prestes'in annesi "Oğlumu zindana attılar Şimdi de gelinimi ve henüz doğmamış olan torunumu öldürmek istiyorlar" diyerek basına demeç verir Birleşmiş Milletlerin Cenevre'deki merkezine yollanırlar

Olga'nın hukuksal durumu araştırılır Maabit'deki silahlı baskınla ilgili dava zamanaşımına uğramıştır Bir casusluk olayında Otto Braun'la suç ortaklığı kuşkusu ise kanıt yetersizliği nedeniyle rafa kaldırılmıştır Bütün bunlara karşın Olga özgürlüğüne kavuşma konusunda umutlu değildir

Brezilya'da ve Prestes'in ve Almanya'da da Olga ve küçük Anita'nın kurtarılma kampanyası gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır

Prestes baba olduğunu, Olga'nın yaşadığını, annesinin ve kardeşinin iyi olduklarını öğrenir

Prestes'in annesi Olga'nın ennesine birlikte birşeyler yapma umuduyla gider, umduğunu bulamaz. Dona Leocadia'nın sözünü kesen Olga'nın annesi Eugenie Gutmann Benario

"Bu evde bu konunun konuşulmasına kesinlikle izin vermem! Olga artık benim kızım değil! Lütfen hemen evimi terkedin" diyerek onları evinden kovar Dona Leocadia'nın Olga'nın resmini gösterip bir deneme daha yapması üzerine

"O resimdeki benim kızımdı. Berlin'de cezaevinde olduğu söylenen komünistle hiçbir ilgim yok" diyerek kabalaşır

Olga, kızı Anita'nın güvenliğini sağladığını, kızının şimdi Dona Leocadia ile birlikte Paris'te yaşadığını anlatır arkadaşına.

Olga, bir yıldan fazla Lichtenburg'da kalır Gestapo sorgu ve işkenceye başlar 1938 yılına girilmiştir Lichtenburg'dan Ravensbrück'e gönderilir

1938-1945 yılları arasında otuzyedibinbeşyüzden fazla kadın hiçbir ücret almadan Alman büyük fırınlarında çalışmıştır Yahudiler, komünistler, sosyalistler, sosyal demokratlar, çingeneler ve Yehova Şehitleri.

1946 da Nürnberg Mahkemesi önünde savaş suçlusu olarak yargılanan Siemens firması yönetimi kendini büyük bir yüzsüzlük ile savunur

Himmler bir kampı gezerken barakaların birinden bir ses yükselir.

"Heinrich Himmler, sen bir oğlancı ve katilden başka birşey değilsin!"

Bu sesleniş gülüşmelere neden olur Bu hareketin öcü hemen aynıgün alınmalıdır meydan dayakları, toplu cezalar, yemek verilmemesi. Bunlara ek olarak kamp komutanı ibret olsun diye seksen kadının seçilmesini emreder 11 bloktan seçilenlerden biri de Olga'dır Hücrelerden birine kapatılır Üç gün yemek yiyemiyeceklerdir Yemek zamanlarında yalnızca bir maşrapa su verilmektedir Otuz korkunç gün yaşar hücrede. Yarısı yeraltında olan hücre çok nemlidir Hücreden çıkarıldığında bedensel olarak çok zayıflamıştır

1940 yılının mayısında Alman ordusu tüm Arupa'da ilerlemektedir Polonya, Danimarka, Norveç, Lüksemburg, Hollanda ve Belçika teslim olmuşlardır Hitler Fransa'yı hedeflemektedir şimdi. Olga, Alman ilerleyişini ancak Sovyetler Birliği durdurabilir diye bir görüş ortaya atar Koğuştaki kadınlara konuşmalarıyla moral verir Koğuşlardaki siyasi çalışmaları nedeniyle Olga kırbaçlanır, hapsedilir ama sindirilemez. Çalışmalarını sürdürür Bilinçlenme çalışmalarına hız verir Barakalarda tiyatro gösterileri dener

Çalışma kamplarındakiler, Hitler'in birliklerinin 1940 yılı sonuna doğru Paris'e girdiğini, aylar sonra da Yugoslavya ve Yunanistan'ı işgal ettiklerini öğrenirler 1941 yılı ilkbaharında kaldıkları kampa yalnızca kadınlar getirilmemektedir. Orada yaşayan sekizbin erkeğin yanına üçyüz erkek daha getirilir Haftalar sonra onları Varşova ve Dublin'deki hapishanelerden

gelen Polonyalı Yahudiler izler

Olga bu dönemde bilinmeyen bir virüse yakalanır

Dr Eberl'in emriyle gazodaları yapılmaya başlanır. İlk deneme olarak bu gazodalarına Yahudi olmayan Almanlar gönderilir Gazodalarının ilk kurbanları olan bu pilotlar Cumhuriyetçi kentleri bombalamaya karşı çıkmışlar, komutana karşı koymuşlardır

Gaz ölüm odaları Grafeneck, Brandenburg, Hartheim, Sonnenstei ve Hadamar'da da kurulmuştur

1945'deki savaş sonuna kadar yalnızca Dr İrmfried, Dr Eberl'in icadı olan bu gazodalarında en az otuz bin insan öldürülür

1942 şubatının başında Olga otuzdört yaşına basmaktadır

İkiyüzden fazla kadının başka bir toplama kampına gönderileceği duyurulur hoperlörden Olga'da gönderilenlerin arasındadır Olga ile birlikte arkadaşları Tilde Klose, Ruth Grünspun, Irene Langer ve Rosa Menzer de gidecektir Yaşlı iki Yahudi kadın arkalarından ağlar.

Dört otobüs, ikiyüz kadını bir daha dönmemek üzere gazodalarına ölüme götürür

Prestes, gelen telgraftan eşinin gazodalarında öldürüldüğünü öğrenir Yazı fazla ayrıntıya gitmeyen kısa bir telgraftır

"Berlin-Mütefik yetkilileri bize 1942'de paskalyadan önce Alman kenti Bernburg'un gaz odasında öldürülen yaklaşık ikiyüz kadının arasında Brezilya komünist lideri Prestes isminde bir kadın bulunduğunu bildirdiler "

Olga'nın Ravensbrück'deyken Bernburg'a götürüleceği gece yazdığı mektup ise Prestes'in eline yıllar sonra geçer

"Sevglilerim,

Yarın tüm gücüme ve enerjime gereksinim duymayacağım, o zaman yüreğimi sızlatan, benim için kendi yaşamımdan daha değerli şeyleri düşünmemen gerekecek, ve bu nedenle sizlerle şimdiden vedalaşıyorum

Seni, küçük kızımı yeniden görememek, seni bir daha hiç özlemle kucaklayamamak bu akıl almaz birşey

Yanlış anlamayın, ölüme hazırlık pes ettiğim anlamına gelmez, yalnızca geldiğinde onunla başedebileceğim demektir Ancak bu arada o kadar çok şey olabilir ki, yaşamda kalma kararlılığımı sonuna kadar koruyacağım. Yarın güçlü olabilmek için şimdi uyuyacağım. Sizleri son kez öpüyorum.

Demokratik Almanya'da birçok caddeye, okula, fabrikaya ve işçi ekibine Olga Benario Prestes adı verilmiştir Sao Paule federal devletindeki Riberiao Preto kentinin de bir caddesi onun adını taşımaktadır

Luis Carlos P.Restes, Rio de Janeiro'da yaşamaktadır 1980 şubatında Brezilya Komünist Partisi merkez komitesiyle arası açılır ve üç ay sonra parti genel sekreterliğinden ayrılır

Olga'nın kızı Anita Leocadia Prestes teyzesi Ligia Prestes'le birlikte üniversitesinde ders verdiği Rio da Janeiro'da yaşamaktadır

Otto Braun 1939'da SSCB'ne geri döner On yıl sonra Doğu Berlin'e göçer, burada çevirmen olarak çalışır ve 1974'de ölür

(*) Fernando Morais. OLGA. Çev. Nesrin Oral. Belge Yayınları. 1990

Serçeler

Sokaklar yaralı...
Yürüyerek,
sürüyerek ayaklarımı yollarda
yaralarını kanattığımı söylüyor sokaklar
Kanayan ne?..
Darmadağınık saçlarına
takılmış bir rüzgarsam
suçlu benim
saçlarında esen rüzgar...
seni bağlıyor saçlarından

Varılan yoksa
varolan ne?
Kapat ıslığı...
Serçeler şair değil.
Senin serçe kadar şairliğin
benim sen kadar serçeliğim
uçan ne?..

Arzu KAYA

Sevgi Yolu
Palmiyealtı Sohbetleri

Bülent HABORA

Türkıye Cumhurıyeti'nin hazinesinde, kasasında, moral bozukluğundan fareler bile cirit atmadığı için, kendilerini Büyük Türk Büyüğü sanan, iyi pişmemiş keşkül gibi vıcık vıcık olan birtakım insanlar bu halkın mallarını, hamınnelerinin çorabı gibi satışa çıkarıyorlar Son aşamaları Mafya'cılık olan cılık Tenya'lar da, dillerınden "Allah, Muhammet, Kuran"düşmeyen çıtkırıldım Muselman'lar da "Gık" demekten acizler, peşkeş çekilen halkın malları hızla erirken, yok olurken (Peşkeş çekilen mallardan gelen paralar da Bezmen'lere, yenı Edes'lere, yeni Cıvan'lara, yeni Cin Ali'lere, yeni Yahya'lara ve benzerlerine dağıtılıp, bitince sıra büyük çakıl taşlarına gelecek, eminim.)

İşçıler atılıyor Uretım düşüyor Fabrikalar kapanıyor Sonra da dışalım başlıyor

Eğıtimı, sağlığı da özelleştiriyor, kendini zeki sanan gerzekler Amaç, zengin çocukları okusun, zengınler sağlıklarına kavuşsun, yoksul takımına ise salla elini

Önce Devlet'in kuruluşlarını rezil edıyorlar, sonra da sudan ucuza devredıyorlar, özel sektöre Ama özel sektörün de Devlet'ten pek büyük bir farkı yok, eğer Türk'lerin elindeyse Al birini, vur ötekine

Cengız Gündoğdu, 19 Aralık'ta, Kartal Devlet Hastanesı'ne yatma şanssızlığını yaşamış. 26 Aralık'a dek, orada kalmış Gösterilen ilgiye (!) karşın, güçlü ve dayanıklı olduğu için yine de yaşamış.

Şöyle dıyor Cengiz Gündoğdu:" Şunu söylemeliyim Ben sık sık, sistemın ınsanı metalaştırdığını söyledim Hastanede şunu gördüm Bir hasta meta bıle değıl Çünkü sistem, örselenmesin diye metaya bile özen gösterir O hastanede hiçbir insan meta bile değıldı Ama ınsana acı veren, ınsanı cıddi umutsuzluğa düşüren nokta hiç kimsenin bunun farkında olmayışı "

Kartal Hastanesi, Devlet'in Istanbul'un önde gelen dört hastanesınden biri olan Florence Nıghıngale Hastanesı'ne annemi yatırmış, babam Sektör-ü hususı'nın hastanesi Burada da hasta bir meta bıle değil Ağırlı, hafifli bir yığın hasta var ve hastanede inşaat yapılıyor, sabahın sekizinden, akşamın beşine dek "Güm, güm, güm" diye balyoz sesleri, "Vınnn, vınnn, vınnn" diye delme araçlarının sesleri Orada ınsan mı yatıyor, parke taşı mı? Hiç kimsenin umurunda değıl Sermaye, üç-beş oda daha yapacak, cukkaya para toplayacak Böyle rezillik olmaz

Ondan sonra gazetenin biri, kuponla "Doktor" verir Haklı mı yoksa, bilemiyorum

Cengiz Gündoğdu sürdürüyor sözlerini "Altı kışilik koğuşumuzda herkes amelıyatlıydı Ama temizlikle ilgili hiçbir önlem yoktu Koğuş, 24 saat ziyarete açık Çamurlu, pıs ayakkabılarla herkes ıstediği biçimde koğuşlarda dolaşabiliyor Hasta ziyaretçileri dışında, millı pıyango simıt satıcıları fotoğraf çekicileri her an başınızda."

Allah için, Florence Nighingale Hastanesı'nin girişi olsun, kat koridorları olsun, pırıl pırıldı Çamurlu ayakkabılarla gelen yoktu, çünkü her ziyaretçinin cep telefonu, Mercedes'i ve Marlboro'su vardı Hastanenin girişinde üç hademe, sürekli yerleri siliyor, parlatıyordu. Ama ana asansörleri, günlerce, haftalarca bir türlü yapamadılar Neyse ki annem ikinci kattaydı, yürüyerek çıkıyordum merdivenleri

Bu hastane de yirmidört saat açık, ziyaretçilere Ama bir geceyarısı, hastaneye geldiğimde, kapıdaki görevli engel oldu bana, "Kime gidiyorsunuz?" diye "Hastam var, nöbet sırası bende,"dedim. Oda numarasını sordu, söyledım Büyük bir havayla listeye baktı "Haaa, Şükrü Tantan," dedi "Yanlış,"dedim, "Annem yatıyor o odada " Bir daha baktı, listeye "Tamam"dedi. Oysa tamam değildi Çünkü listede annemin adı yoktu.. Ben girdim içeri

Hastane koridorları bir alem Florence Nightingale'in lüks baskılı broşüründe, "Hastaneye 10 yaşından küçük çocukların girmesi yasak" deniliyor Ama çocuklar en güzel oyunlarını hastanenin içinde oynuyorlar Bir görevliye sordum, " Hereh çocumyana maşmaş venlişonbuhus?"diye "Alay mı ediyorsunuz?" dedi "Evet," dedim Birşey söylemedi Vallahi adam biliyor, burasının Türkiye ve bu hastanenin bulunduğu megaköyün adının Istanbul olduğunu

Cengiz Gündoğdu yazıyor "Herhangi bir hasta ameliyat olmadan önce, ailesınden en az on kışi hastanın karyolasını çevırıyor Hasta amelıyattan sonra kendine gelene kadar karyolayı çevırenler durmadan yıyip içiyorlar lahmacun börek poğaça kuru köfte pişmiş yumurta baklava çay kola meyve "

Bak Cengiz Gündoğdu, sigara içmıyorlar ama Annemin yanında kaldığım bir gece, sigara ıçmek için, hastanenin bahçesine çıktım Dönerken de merdıvenlere vurdum kendimi, çünkü herzamanki gibi asansörler bozuktu Merdivende bir adam fosur fosur sigara içiyordu Şöyle bir baktım adama, boy bir doksan, kilo yüz filan, açık söyleyeyim, adama "içerde sigara içmeseniz,"diyemedim Vitamin Grubu'nun dediği gibi "Ruhu odun, gövdesi ağaç, kafası sunta" olan "Lewis üzerine ipekli gömlek giyen bir kıro" tarafından "Türkiye'nin ılk hastane şehidi"olmayı göze alamadım

Florence Nightingale Hastanesi'nin bahçesinde bir de helikopter pisti var Habitat Hokkabazlığı için İstanbul'a gelecek olan "16 mılyar dünyalı"ya göstersinler bu pıstı "Bakın, bizim hastanelerimizde helikopter pisti de var," diye övünsünler, nasıl yolları, kaldırımları Habitat'çılara, "Missouri Zırhlısı için genelevleri badana ettirmek" gibi, hava için değiştirenler İşte o helikopter pistinin yanındakı çimenlerde asil ve necip ziyaretçiler piknik yapıyordu Yine bir görevliye sor-

dum, "Yahu,"dedim, "Aygaz tüplerini nereye koyuyor, bu piknikçiler?"Adam, şöyle bir baktı bana, "Alay mı ediyorsunuz?" dedi, öteki gibi. "Evet,"dedim. O da birşey söylemedi, çekip gitti. Tabii ben böyle, "Alay ediyorum,"lafını, boy ve kiloca benden aşağıda olanlara söylüyorum. Adam iriyarı olsaydı, alay ettiğimi söylemezdim.

Cengiz Gündoğdu'nun odasına doktor ve taifesi gelmiş. Birşeyler yapmışlar. Gerisini Sevgili Gündoğdu'dan dinleyelim."Bu denetim sırasında hastaya kesinlikle bilgi verilmiyor. Ben gerçekten bilgi isteyince hekimler pek şaşırdı. Dahası biri 'Sana ne oluyor'dedi. Düşünün benle ilgili konuşuyorlar bilgi istiyorum 'sana ne oluyor'deniyor. Çıkıp gıdılıyor."

Annemi monitöre bağladılar. Arada gidip, o alete bakıyordum. Bir seferinde, monitörde, annemin yüreğinin durduğunu gördüm. Doktor çocuğu olduğum için, düz çizginin, hastanın yüreğinin durduğunu gösterdiğini biliyordum. Ayrıca doktor çocuğu olmaya gerek yok, tüm televizyon çocukları bilir bunu. "Aman hemşiranım," dedim. "Annem öldü." Hemşire gülümsedi, "Alet bozuk,"dedi. "Annenizin yatağındaki aleti bir sallayın, çalışır."Koşa koşa gittim, odaya. Annem gülümseyerek bana bakıyordu. "Anne,"dedim. "Sen ölmüşsün, dışardaki alet öyle gösteriyor."Neyse salladım, bir küfür de ("Sövgü"demiyorum, o kibar oluyor, "Küfür"böyle okkalı oluyor, ses bakımından.) Savurdum. Sonra yine monitörün başına gittim. Zikzaklar vardı, yani annem sağdı.

Türkiye bilgisayar çağına atlamışmış. Aptallar böyle söylüyor. Aptaldır, söylerler. Mazur görmeli onları.

Habitat'çılara yaranmak için İstanbul'un belli yerlerinin yolları, kaldırımları düzeltiliyor. Elimde bir güç olsa, Fatih'i yeniden dünyaya getirir, "Al Fatih Yavrum, senin İstanbul'un, gör,"derdim. Sonra Atatürk'ü kaldırırdım ve ona gösterirdim Cengiz Gündoğdu'nun yattığı Kartal Devlet Hastanesi ile annemin yattığı özel sektör Florence Nightingale Hastanesi'ni. "N'aber?" derdim. Atatürk de, "Beni Türk hastanelerine emanet etmeyiniz." dedirdi.

Cengiz Gündoğdu diyor ki "Türkiye'de birçok yerde çok pis yüznumara gördüm. Ama bu hastanede gördüğüm yüznumara kadar pisini görmedim. Midem bulanmasın, mikrop kapmayayım diye elden geldiğince az az gitmeye çalıştım yüznumaraya."

Florence Nightingale Hastanesi'nde, bir katta onbeş-yirmi oda var. Yani onbeş-yirmi hasta yatıyor. Bir tane oturaklı iskemle var. Sordum görevlilere, "Yahu,"dedim, "İki hastanın aynı anda çişi gelirse, n'oluyor?" Görevli, tam T.C. yurttaşı, şöyle yanıtladı." Böyle bir olay olmadı bizde, ama olursa, ikincisi yatağa yapıyor, sonra biz değiştiriyoruz çarşafları."

Yıldırım Aktuna adlı bir Sağlık Bakanı var. Herhalde gazozuna Bakan'lık yapıyor, hastanelere de bakıyor, öyle bir bakış işte.

Hep söylerim, Hakkarispor Takımı'nın yöneticileri, İngiltere Futbol Federasyonu'na başvurup "Biz, İngiltere Milli Takımı'yla Wembley'de maç yapmak istiyoruz."deseler, ne denli ciddiye alınırsa, "Türkiye, Avrupa Topluluğu'na girmeli,"diyenler de, o bizim anlı-şanlı ve de üstad aklıevveller de o denli ciddiye alınır dışarda. Zaten çok ayıp, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na girmesi. Avrupa'yı bozar, bizimkiler.

Cengiz Gündoğdu diyor ki:" Kartal Devlet Hastanesi 'nde tıb, insanın dayanma gücü üstüne kurulmuş. Orda dayanaklılar kalıyor. dayanaksızlar ölüyor."

A Sevgili Gündoğdu, özel sektörün hastaneleriyle Devlet'in hastaneleri arasında, şöyle bir milimetre fark var mı? Al birini, vur birine. Niçin tuzu kurular, yani "Süper Zengin Sınıfı" gidip, Amerika'larda, Avrupa'larda tedavi görüyor? Örnek mi istiyorsun, al Semra Özal'ı, al Turgut Özal'ı ve diğerlerini. Haaa, Turgut Bey'ciğim, bir sıkıştı, Türk Hastanelerine muhtaç kaldı, öteki dünyaya büyük bir hızla gidiverdi. Amerika'da olsaydı, Avrupa'da olsaydı, Turgut Özal yaşar mıydı? Adım gibi biliyorum, yaşardı. Onun şanssızlığı Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşaması.

İşte iki hastane, biri Devlet Baba'nın, öteki de Özel Sektör Amca'nın. İkisi de, milli birlik ve beraberlik içinde bu ülkenin yurttaşlarını düdüklüyorlar.

Cengiz Gündoğdu, sert görünümü, sert yazılarıyla bilinir. Ama çok hoşgörülüdür. Açık söyleyeyim, bu konuda ona çok kızıyorum. Berrin Taş, daha hoşgörüsüzdür, onun için seviyorum onu, Gündoğdu'dan şöyle bir milim daha fazla. Çünkü ben de hoşgörüye falan inanmıyorum. Düşünün bir kez, gözlerimin önüne Beşiktaş Katliamı, Beşiktaş Pastanesi Yargısız İnfaz Katliamı geliyor ve ben bugün Necdet Menzir adlı sonradan DYP Meclis üyesi olan adama hogörüyle yaklaşıyorum, olmaz böyle dangalakça şey. Örneğin, 12 Eylül aslanı Kenan Evren geliyor gözlerimin önüne, hani çamaşırhane açan, Picasso'dan böyyük ressam, "Asmayalım da besleyelim mi?" demiş adam ve ben ona hoşgörü göstereceğim, yemezler. Bir başka örnek, İstanbul sosyetesinin davetlerinin ilk beş davetlisinden biri olan, ilk icraatı "dernek toplantısı yasaklamak"olan ve şimdilerde de DYP Meclis üyesi olan Hayri Kozakçıoğlu adlı kişiye ben hoşgörü göstereceğim, biraz ayıp olur, namuslu kişiliğime. Ya da dönme solcu diye adlandırılan zengin pabuçlarından viski içebilmek için taklak üzerine taklak atan sünepe bozuntularına hoşgörü göstereceğim, vallaha beni Amerikan Silahlı Kuvvetleri bile zorlayamaz buna. Örneğin, "Yalı Çetesi"diye laf ettiği kişilerle halvet içinde olan ANAP Başbakanı Mesut Yılmaz'a hoşgörü gösteremem. Yahya'ya, Özer Çiller'e, Selim Edes'e, Bezmen'e, Civan'a, Yalı İktidarı'na arka çıkan Bülent Ecevit'e hoşgörü göstereceğim. Ben aptal mıyım?

Cengiz Gündoğdu, Kartal Devlet Hastanesi'nin kocabaşlarına hoşgörü göstermeyi ne denli düşünüyorsa, ben de bu sistemin adamlarına o kadar hoşgörü göstermeyi düşünebilirim. belki

Haksız mıyım?

Sevgi Yolu'nda, palmiyelerin altında bunları düşündüm. Hasan Hüseyin Yalvaç da, Samim Bey de beni onayladı sanırım.

Zihni ANADOL

CAN PAZARI YOLCULARI

-Çıktı-

Demet Yayıncılık

Yürüyüş Notları...

Muhittin ÇOBAN

"Sen yokken biz bir eksiğiz"

Bugün yürüyüş günü. Hastaneler Kavşağında başlayacak Uğur Mumcu alanında noktalanacak. 'İşten atılmalara ve özelleştirmeye hayır' mitingin çağrısı günlerce yapıldı. Gitmeli... yürümeli... birlikte olmalı... Çünkü bu tüm toplumu ilgilendiriyor. Evden çıkıyorum... yakın hastaneler kavşağı. Hava sıcak. Adımladıkça ısınıyor vücudum. Yürürken önceki yürüyüşler geliyor gözümün önüne. Özellikle kanlı yürüyüşler, yitirilen insanlar, dövülen, tutuklananlar... Bir korku çöküyor içime. Bu yürüyüşte de bunların yaşanmasını istemiyorum. Korkusuzca gelsin insanlar, duyursun seslerini... Bu korkuyla gidiyorum. Gitmezsem, evime sinip otursam biliyorum ki bensiz bir eksik olacaklar, bensiz bir eksik olmamalılar.

Hastaneler kavşağı kuşatma altındaydı. Köşe başları tutulmuş. Yürüyüşe katılacaklar bir bir aranıyor. Beni de arıyorlar. Alışık olduğumdan elimi kaldırıyor, ayaklarımı açıyorum. Ararken hiç sevimli değiller, katılar, yüzleri gülmüyor, bakışları düşmanca. Böyle olmamalı, bizleri düşman görmemeliler. İşte beni korkutan bu bakışlar. Bu bakışlar provakasyon yaratır. Bu provakasyona düşülmemeli, dikkatli olmalı. Bir kişi binlerin sorumluluğunu taşıdığını unutmamalı.

Bir saat... sloganlı beklemeden sonra yürüyüş başlıyor. Katılıma bakıyorum üç bin yok. Çukobirlikten katılım var mı? Bu yürüyüş sizin için, sizin haklarınız için düzenlendi, sesinizi duyurasınız istendi. Bu duyarsızlık neden? Kendi haklarınıza sahip çıkamayacak kadar aciz misiniz? Kızıyorum sizlere, hem de çok sizin haklarınıza bir başkası sizin kadar sahip çıkamaz, çıkmaz da. Bunu beklemeyin... beklemek kaybınızdır.

Bir dönem onbinlerin yürüdüğü bu yollar da şimdi binler yürüyor. Büyük bir azalım var. Nerde diğerleri? Öldünüz mü ya da bu kenti mi terkettiniz, yoksa o güzelim değerlerinizi mi yitirdiniz, inançlarınızı mı yediniz?

Bu gerilemenin, bu duyarsızlığın, kitlelerdeki bu korkunun nedeni oniki eylül'e bağlanıyor. Doğru... bunu yadsıyamam. Oniki eylül darbesi diğer darbeler den çok farklı biçim de geldi, kurumlaşma yarattı, parlementoyu feshetti, siyasi partileri kapadı, sendikaları yine öyle, yöneticilerini tutukladı, kanlar aktı, idamlar yaptı, işkencede insanlar öldü, altıyüz binden fazla insan tutuklandı, altmış bir anayasası bol geldi diyerek kaldırıldı, yeni anayasa kabul ettirildi... kısacası toplum altüst edildi. Bireyci, bencil, duyarsız insanlar yaratıldı. Ama burda, sorgulanması, masaya yatırılması gereken sadece oniki eylül mü? Bence değil. Bizler de, yani tüm toplum da suçlu. Demek ki bizler değişime hazırdık ki değiştik, buna izin verdik. Kazanımlarımızın, değerlerimizin, inanlarımızın elimizden alınmasına ses çıkarmayarak bu suça ortak olduk. Burası çok önemli... bunun altı iyi çizilmeli.

Burdan şuraya gelmek istiyorum. ÖDP (Özgürlük ve Dayanışma Partisi) siyasi yaşamımıza girmesiyle beraber yoğun eleştiriler aldı ve devam ediyor. Kimi görüşler daha ileri giderek sistem partisi diyor. bu yanlış. Bu yanlış şurdan geliyor: Bugünün dünyasını, Türkiyesi'ni algılayamamaktır. Bugün kitleler seni sevmiyorsa, sempatiyle bakmıyorsa, desteklemiyorsa, işçiler yürüyüşlerine, grevlerine, direnişlerine sokmuyorsa, söylemlerinden ve sloganlarından uzaksa, yaptığın eylemliliklere terörizm diyorsa, bir devrimci yargısız infazda öldüğüm de halk toplanıp infazcıları alkışlıyorsa... oturup bir güzel düşünmeli, seksen öncesi söylemlerle, eylemliliklerle bir yere varılıp varılmayacağı sorusu sorulmalı. Bunun yanıtı verilince, ne yapmalı, nerden başlamalı sorusuna yanıt aramalı.

Toplumun altüst olduğunu, değerlerini yitirdiğini, inançlarını yediğini, muhalefet geleneği kalmadığını, sosyalizmin değer yitirdiğini söylüyorsak eski söylemlerle yaşam bulunamayacağını da görmek gerek. İşte bu nokta da ÖDP'nin gerekliliği anlaşılabilir.

ÖDP'ye çok fazla görevler yüklemek, kitleleri sosyalizme taşıyacak bir parti olarak görmek (en azından yakın zaman için) doğru değil. ÖDP'nin sadece şunu başarması yeter· Toplumsal muhalefet (devrimci muhalefet)

Çünkü bizler muhalefeti unuttuk. İşçiler, memurlar, esnaflar, köylüler verdikleri verginin kendilerine tekrar hizmet olarak dönmemenin hesabını sormaya başlaması kötü mü olur? ÖDP bunu başarmak için yola çıktı.

Sloganlarla Uğur Mumcu alanına giriyoruz. Oniki eylül sonrası hiçbir siyasi partinin dolduramadığı alana. Kısa konuşmalardan sonra dağılıyoruz kavgasız, tutuklamasız, ölümsüz... bu iyi...

Yürürken Söyleşmek...

İnsancıl'a doğru yürürken Hüseyin Akşen'le karşılaşıyorum. Birlikte söyleşerek yürüyoruz. İnsancıl'daki çalışmalarımızı soruyor, anlatıyorum. Seviniyor. Çalışmalarımıza katılamadığı, yardımcı olamadığı için üzüntüsünü aktarıyor. Ozan Telli'nin İsakca'sını oyunlaştırmamıza zaman ayıracağını, gerekirse oynayabileceğini söylüyor. Buna ihtiyacımız da var.

Hüseyin Akşen Adana ÖDP il başkanlığına gelmeden önce İnsancıl'ın tiyatro ekibini çalıştırıyordu. Burada Akşen'i tanıtmak sohbetimizi aktarmak istiyorum. Sanatla 1965 yılında Ticaret Lisesi' nde resim ve tiyatroyla tanıştığını, otuz yıldır sanatın içinde olduğunu, uzun yıllar şehir tiyatrosunda görev yaptığını, otuz yıldır sanatın içinde olduğunu, şu an parti çalışmalarından artan zaman da bir lisenin tiyatro ekibini çalıştırdığını söylüyor. Sanata siyasetten dolayı pek zaman ayıramamanın sıkıntısını yaşıyor. Bugüne kadar kaç oyun sergilediklerini soruyorum, usuna gelenleri sıralıyor "Nafile Dünya", "Fehimpaşa Konağı", Hastahane mi, Kestane mi" Olaylar Alaylar" Tiyatro yönüyle tanıdığımız Akşen'in henüz gün yüzüne çıkarmadığı, ama hazırlıklarını yaptığı resim çalışmaları var.

Diğer sanat dallarında olduğu gibi tiyatroda bir duraklamanın yaşandığı gözleniyor, bunun nedenini soruyorum:"Türkiye'de eğitimin süratle yozlaşması ve geri plana itilmesi yaşanırken tiyatronun varolması, genele seslenmesi ve nitelik kazanması olanaklı değil. Sanatçının bilim, teknik ve eğitim konusun da kendini yetiştirmiş kişiler olması gerekirken tam tersi kendini bile tamamlamamış kişiler aldıkları yarım eğitimle, öğrendikleri rol yapma yetenekleriyle bu işi sürdüremezler. Çünkü tiyatro yaşamın kendisinin sahneye getirildiği bir sanattır. Kentimizdeki tiyatrolara gelince memuriyetini yerine getiren Devlet tiyatrosu ve iki heves bir kalas, biraz da ticari gayeyle kurulan sayıları oldukça fazla -nitelikleri düşük-tiyatrolar var ve bu tiyatrolar kendi dar olanaklarıyla, devletten destek almaksızın oyunlar çıkarmaya çalışıyorlar. Belediyemize gelince görevimiz su, kanalizasyon ve ihaleleri organize etmek diyerek kolları sıvıyorlar. Yerel yönetim anlayışının bunlarla sınırlı olduğunu söylemek istiyorlar.

"Sanatın işlevi toplumla kanbağı kurmaktır; almayı ve vermeyi hedefler. Seyirciyi müşteri gibi görüp, onun istediğini sadece gülmek eğlenmek olarak algılarsak bunu da teknik, daha genele ulaştırabilen tv gibi kurumlar elimizde alır, bizler de seyircisiz ve sahnesiz kalırız. Ülkemiz tarihinin en kirli yıllarını yaşarken sanat kollarının önemi burada bir kez daha kendini gösteriyor. Çok fazla ticari kaygu gütmeden insanların aydınlanması için sanat yapılmalı."

Usuma takılan, çözülmesini istediğim bir soru da şu: Toplumun birçok kesimi örgütlenme çabasındayken, toplumun en bilinçli kesimi olan aydınlarımız bu çaba için de değiller. Oysa karanlıkları aydınlatanlar, insanları güzelliklere çaba için de değiller. Oysa karanlıkları aydınlatanlar, insanları güzelliklere taşıyanlar bunlar. Ama en örgütsüz ve dağınık kesim de burası. Bunun nedeni Ne? "Yaşamın her alanındaki örgütsüzlük doğal olarak sanatçıyı da etkiliyor. Seksen öncesi, yani darbeden önce oniki milyon sendikalı varken, bugün bir milyon dolayında sendikalı var Tabi bunu örgütsüzlüğün mazereti olarak görülemez. Şunu söylüyorum: Topluma kendini aydın diye sunan sanatçı insandan ve onun yaşamından habersiz, kapalı odasında yazı yazı yazarak, resim yaparak, şiir yazarak, sahnesinde tiyatro yaparak... insandan kopuk yaşarsa bunun adı sadece sanat olur ve bunlara aydın dahi denemez. Sanatçı yaşamın her noktasın da olmalı, yaşama müdahale etmeli, eserlerinin arkasından savrulmalı, ürettiği gibi yaşamalı, tüketicisiyle kucaklaşmalı,"diyor.

Sanatçının siyasi partiler de görev almasının, aktif politika yapmasının sakıncalı olup olmadığını öğrenmek istiyorum: "Yaşam bir politikaysa, her sanatın bir politikası varsa ve bunlar insan içinse, insana yönelikse... bir sanatçının siyasetsiz yaşaması, politikadan uzak durması bugünün koşulların da büyük bir yanlışlıktır, hatadır Bir sanatçı, insan gibi bir sorumluluğu üzerinde taşıyorsa ve kendini böyle ifade ediyorsa siyaset yaşamında da kendini ifade etmesi gerekir. Siyasi partinin bir kademesinde görev alıp almaması o kadar önemli değil."

Biliyoruz ki sanat insana bilinç taşır, aydınlatır, insanın teorik yanını geliştirir. Buna, sanat teoriyi örgütler de diyebiliriz. Parti (örgüt)ise aynı zamanda eylemliliği örgütler. Yani sanatın yapamadığını parti yapar. Bu nokta da, ÖDP sanata ne gibi açılımlar getirdiğini öğrenmek istiyorum: "ÖDP sanatın ve sanatçının, bireyin özgürleşmesi ve örgütlenmesi ve bu örgütlü bireylerin kendi istemlerini belirleyerek muhalefet yapmaları için en önemli araç olduğu iyi bilinmeli. Fikirlerini geliştirebilmeleri, ürünlerini topluma sunabilmeleri... için geniş kamu fonları yaratılmalı, ayrım gözetmeksizin yaratıcıların kullanımına açılmalıdır. ÖDP'nin sanata ve sanatçıya bakış açısı, toplumun diğer kesimlerine ve sorunlarına bakışından ve ona yönelik tavrından farklı olamaz, olmamalı da."

Ayrılma noktasına yaklaştığımız da son bir noktayı daha açıklığa kavuşturmak istedim. Otuz yıllık sanat yaşamınızda Anadolu'yu terkedip İstanbul'a gitmeyi, daha elverişli koşullarda sanat yapmayı düşünmediniz mi? Ben yaşadığım güçlükleri düşününce kaçmak geliyor bu kentten:"Anadolu'yu terk etmek bana pek anlamlı gelmedi"diyor Akşen ve sürdürüyor" Büyük kentlere göç olayı sanat çevresinde de görünüyor. Sanatçı kedini geliştirmek, ürünlerini geniş kitlelere uluştırabilmek, kendini var etmek için bu göçü yaşamak zorunda bırakılıyor. Dolayısıyla Anadolu sanatçısız ve sanatsız yaşamaya mahkum ediliyor. Bu olmamalı. Bunun olmaması için de destek gerekiyor. Yerel yönetimler bunu yapabilir. Yapmalı da ÖDP'nin yola çıkış nedenlerinden biri de bu."

Dörtyola geldiğim de ayrılıyoruz. Akşen işlerinden dolayı ÖDP'ye çıkıyor, ben de İnsancıl'a...

Önemli Not: "Üzüldüm ÖDP'ye. Onca emek... onca uğraş... hepsi boşa gidecek. Birçok insan, yıllarca onaramayacağı düş kırıklığına uğrayacak..."

diyor Cengiz Gündoğdu. Yıldız Güncesin'de. Üzülmene gerek yok Cengiz abi, hiç gerek yok. Bunca uğraş boşa gitmeyeck, boşa gitsin diye yola çıkılmadı. Verilen emekler yerini bulacak. Düş kırıklıkların yaşanmasına izin verilmeyeck. Bu iyi niyetin ürünü olarak görme sakın, bu inancın ürünü. Bu inancı taşımayanlar, örgütlenme gibi derdi taşımayanlar, sadece eleştirmek için kalabalıklar içine girenler üzülebilir ancak... timsahın göz yaşlarını dökebilirler ve şöyle derler: 'Ben dememiş miydim' ve bundan kazanç çıkartırlar.

Bu hiç unutulmamalı (unutulduğu için söylüyorum), ÖDP yeni bir oluşum. İçin de birden fazla eğilimi barındıran bir kapı. Her gelen yapı ister istemez olumsuzluklarıyla birlikte geldi. Yılların gelenekleri var üzerlerinde. İnsanların bir anda bunlardan arınmaları beklemek, ÖDP'li gibi düşünmelerini istemek doğru olmayacağı gibi. İşte burda hayal kırıklığı başlar.

ÖDP'yle birlikte ortak cephesellik yaratıldı. Bu cephe genişleyebildiği kadar genişlemeli. Sistemden rahatsız olan, bu sistemi değiştirmek, yenilemek isteyen her kesim (insan)bu yapının içinde yer almalı. Ortak noktalarda buluşmasını öğrenmeliyiz. Ayrı noktalar da bulunma, mücadele etme lüksüne sahip olmadığımız kavranmalı. Dünya da ve Türkiye'de sosyalizm değer yitirirken, sol'a güven kalmazken, insanlar muhalefet etmeyi, kendi haklarına sahip çıkmayı unutmuşken fütursuzca davranma hakkına sahip değiliz. Bu nokta da "sizlerle mücadele edeceğim, bu mücadeleyi ben kazanacağım" denilmemeli. Cengiz abi bunu hiç unutma. Bu kazanım senin dayanılmaz zaferin olmayacağı gibi toplumla birlikte senin de acı yenilgin olacaktır. ÖDP'yi eleştirebilirsin(iz), eleştirilmeli de, buna da ihtiyacı var. Ama eleştiriler güzele itkili olmalı, eleştirilerden zafer tadı çıkarmak için yapılmamalı.

Yeni doğan bir insanı(çocuğu) istememek, beğenmemek, öldürmek, öldürerek kazanım elde etmek için bir çok neden bulabiliriz. Deriz ki: Gecenin bu olmadık saatin de, benimde uykumun en tatlı yerin de böyle zırlanılır mı, ya da bıktım senin altına etmelerinlden, pisliğini yıkamaktan, ya da neden yürümüyorsun, iki de bir düşüyorsun ve neden konuşmuyorsun der döveriz, öldürebiliriz. Bunu başaracak gücü kendin de görebilirsin. Öldürmen senin de ölümün olacağını gözden uzak tutmamalısın.

Burada şu noktayı yinelemk istiyorum. Sanat insana düşünsel açılımlar sağlar, bilincini açar, güzel hedefler gösterir, parti de insanları örgütleyerek eylemlilik için de güzele götürür.

Elbette, ÖDP bir kitle hareketi. Kitle için var olan, kitleyi dışlamayan, onun istemlerine yanıt arayan, bulan ve muhalefet yapmayı unutmuş, kendi sorunlarına bile sahip çıkmaktan korkan, sisteme entegre olmayı düşünmeyen insanların partisidir... ve bu parti toplumsal muhalefete (devrimci muhalefet) ivme katmak, bu muhalefeti örgütlemek, sosyalizmin yolunu açmak için var. Bu böyle bilinmeli, böyle algılanmalı. Bu yolda bir eksik olmak, o eksiğin intiharıdır.

Hizmetçi Kız

Yakın yüreğimi sevmesin
Bir daha dayanamam asla
Bunca ayrılmalara

Gine sonbahar geldi
Adalara
Benim yüreğimdeki
Sevgi değil, hışım
Ismarlıyor bana cihanda

Hangi yürek dayanır
Sekiz şiddetinden gelen
Sevda depremine
Yıkıyor içimdeki umut kalelerimi

Utanç duvarlarımı
Söküyor kalbimin
Saatını kösteğini
Yırtıyor yastığımı yorganımı

Yakın yüreğimi sevmesin
Bir daha
Dayanamam asla

İçimde zincirler paslanıyor
Koparıyor utanç kelepçelerimi
Birer birer
Yıkılmaya başlar içimdeki
Benliğimin duvarları
Yırtıyor yüzümdeki
Utanç astarlarımı birer
Yakın yüreğimi sevmesin
Bir daha
Dayanamıyorum
Asla asla asla

Raşit KARA

Işığın ve Renklerin Ustası: Balaban

Aydın ÖZTÜRK

Derin halk kültürünün kaynağından süzülen bir sentezci, ışığın ve renklerin ustası, aslında 75 yaşında olmasına rağmen içindeki çocuğu asla öldürmeyen, onu hep koruyan, gözleriyle, elleriyle, sevinciyle, davranışlarıyla koruyan bir usta Balaban. Balaban diye hitap ediyorum kendisine, çünkü "Üstad" diye hitap ettiğimde veya ağabey dediğimde bir kez, bana kızmıştı. "Benim ismim Balaban" demişti, "bana böyle söyleyeceksin." Eminim ki bir çoğunuz Balaban'ın ismini Nazım Hikmet'le birlikte anmaya başladınız. Aslında Nazım Hikmet dünya şiirinde bir yapı taşı. Ama Balaban da sanatın bir başka dalında, resimde bir yapı taşı. Türkiye'deki gelişmeler, insana bakış, sanatın şu an karşı karşıya kaldığı kuşatılmışlık, bir anlamda medyatik olmak veya olmamak, medyanın öne çıkardığı veya çıkarmadığı, veya önde, daha doğrusu birinci sırada saydığı veya saymadığı gibi ayrımlar çok yaşandığı için ve belki de resim de halkın çok fazla içiçe olduğu, çok yakın olduğu edebiyata göre yakın olduğu- bir alan olmadığı için doğallıkla Balaban'ın isminin Nazım Hikmet'le birlikte duyulmuş olmasına şaşmıyorum. Ama Balaban, nasıl ki Nazım Hikmet dünya şiirinde bir yapı taşıdır, o da dünya resminde -sadece Türkiye ölçeklerinde konuşmuyorum- bir yapı taşı. İki bini aşkın resim çizdiğini söylüyor kendisi. Daha doğrusu belki daha fazladır ama, mütevazı bir değerlendirmeyle o, iki bin civarında resmi olduğunu söylüyor. Bunların bir çoğunun yüzünü hatırlamıyor. Çünkü yıllar önce çizdiği ve şimdi nerede olduğunu bilmediği resimleri var, yani kayıp çocukları var Balaban'ın. Onlarca kişisel sergi gerçekleştirdi. Yurt içinde ve yurt dışındaki birçok resmi ve kişisel koleksiyonda Balaban'ın çok önemli eserleri var. Balaban'ın edebiyatla ilgili çalışmalarına da söyleşimizin daha ileriki bölümlerinde yer vermek üzere şimdi Balaban'ı biraz daha yakından tanımamızı sağlayacak bir giriş yapmak istiyorum. Onun bir kitabının arka kapağında Şunlar yazılı: "Balaban 1921 yılında, Bursa'nın Seç köyünde, nakışlar içinde doğdu. Kasabanın yanında büyüdü. 16 yaşındayken kendi deyimiyle, öküzler bir boynuz çaldı, düştü dama. Köyün üç sınıflı okulunu bitirdikten sonra başka okula gitmeyen Balaban'a Bursa Cezaevi ikinci bir okul oldu. Karanlıkta kendini arayıp dururken Nazım Hikmet'i buldu. O da aldı onu, kendi yerine koydu. Nazım Hikmet'in yanında ressam olarak yetişen Balaban büyük sanatçı ile birlikte 6,5 yıl bir yaşam paylaşımı geçirdi, bir ütopya paylaşımı geçirdi." Kalın çizgileriyle Balaban kitabında böyle tanımlanıyor. Bu tanımlama içinde ben, "karanlıklar içerisinde kendini arayıp dururken Nazım Hikmet'i buldu" diye başlayan cümleye takıldım.

Evet sevgili Balaban, biliyorum ki siz Nazım'la tanışmadan önce de resimler çizen, renkler içerisinde çıldıran, o büyülü ışığın ve renklerin dünyasını keşfetmiş, kendi olanaklarıyla, kendi gerçekliğiyle veya kendi kavradıklarıyla resim yapan bir insandınız. Ama Nazım'la tanışmanız yaşamınızda bir dönüm noktası oldu. Sizi bu noktadan tanımaya başlayalım diye düşünüyorum.

- Aydın Öztürk, benim için öylesine iyi şeyler söyledin ki, sanki Türkiye'de benden başka resim yapan yokmuş gibi bir duyguya kapıldım. Elbette ki Türkiye'de benden başka resim yapan çok kişi var. Ben içeriye düşmeden önce, yani köyde resim çizerken, ressam olduğumu bilmiyordum, ama, habire resim çiziyordum. Köyde olsun, kırlarda olsun, öküz güderken olsun, çift sürerken olsun, resim çizerken benden başka böyle resimler çizenler var mıydı yok muydu, bilmiyordum. Sanıyordum ki, en iyi resimleri ben çiziyorum ve bunu hep böyle sürdüreceğim. Ama bu iş nereye kadar gidecek, bilmiyordum. Ben okullarda okuyamadım, yani okul sıralarından geçmedim. Köydeki bir takım ters çalkantılar sonucu -suçlu muyduk, güçlü müydük, her ne ise o-16 yaşlarındayken içeri düştüm. Elbette ki suçlu olmasak kanun yakamıza yapışmaz, jandarma bileklerimize kelepçe takıp, alıp götürmezdi. Götürdü. Elleri dert görmesin demiyorum, ellerine hışım insin de demiyorum, fakat içeri düşünce bana adeta bir okula düşmüşüm gibi geldi. Hani yukarılarda gezip duran, yukarılarda uçup duran bir kuşu, bir ebabil kuşunun kuyuya düşmesi gibi bir Şey... Diyeceksin ki kuş bu, kuyuya düşer de nasıl yüzer gider? Masallarda olur bunlar, şimdi tekrarlayacak değilim. Velhasıl, başladım ben resimler çizmeye. Mapushanede olmak sanki benim umurumda değil.

Ben orayı okul falan zannettim. O kadar güzel şeyler yapıyorlardı ki mapushanede; örneğin marangozluk vardı, çok güzel mobilyalar yapıyorlardı. Ben de mutlaka hemen marangozluk öğrenmeliydim. Nitekim öğrendim de Ama 29 günü geçmedi benim marangozluğum. Arkadan ayakkabıya sıra geldi. Bu kez yeni ayakkabı yapmayı aklıma taktım. Mutlaka çok iyi ayakkabılar yapmalıydım, çünkü bu kadar güzel ayakkabıları bizim köyde kimse giymiyordu, ben de giymemiştim Hepsi bağcıklı, gıcır gıcırdı. Bir de değişik isimleri vardı bu ayakkabıların. Kimisine rugan, kimisine glase deniliyordu. Derken ayakkabıcılığa başladım. Bir amacım vardı bunu yaparken. Bizim köyün insanlarına yepyeni ayakkabılar giydirecektim, donatacaktım onları Aklımdan öyle geçiyordu. Bir hüner gösterecektim bizim köylülere. Zaten bu ressamlığım da hüner göstermekten geliyordu. Mutlaka bir şeyler yapıp, hüner gösterecektim köylülere: Sanki bizim Seç Köyünden başka bir köy, başka bir dünya yoktu evrende Fakat bizim ayakkabıcılıkla uğraşan Adanalı usta malzeme almaya gitti Bursa'ya, gelmeyiverdi bir daha. 25 günde bizim ayakkabıcılık da son buldu Ardından saat tamiratı, ardından makina tamiri, çorap dokuma, bez dokuma, halı dokuma. Tabii ben bunların hepsini kabak çekirdeği gibi çiğnedim tükürdüm, çiğnedim tükürdüm. Köyde iken de bu tür uğraşlarım vardı; çakılar, bıçaklar yapıyordum, tabancalar yapıyordum, diziyordum. Yani durmadan bir şeylerle uğraşıyordum. Bunların tümü belki de benim ressamlığımı geliştiren bir harç oluyordu. Baktım ki bunlarda iş yok, ya da ayakkabıcılık, marangozluk yapmak için bende iş yok, en iyisi kitaptı. Peki, kitabın iyi olduğunu ben nereden bileceğim? Şöyle bildim; bir gün birisi böyle eşyalar satıyor, ayakkabı, ceket, gömlek... İşte, bardak, tabak, çatal, kaşıklara bakarken bunların içinde kalınca da bir kitap gördüm. "Getir o kitabı" dedim, getirdi. "Kaç kuruş?" 15 kuruş mu, 13 kuruş mu, öyle bir şeydi. Bu kitabı aldım. Bu kitap lisede okunan tarihin beşer tarihiydi. Hem de Denizli'de okumuşlar, okumuşlar da bu kitabı, sonra bu kitap Bursa Cezaevine, bana gelmiş. Hoş gelmiş, sefa gelmiş. Ben bu kitabı aldım. Okudum, okudum, bir şey anlamadım. Vay anasını ulan? Ne yapacağız? Ha, bir taraftan da kitabın içinde o kadar güzel heykel resimleri var ki! O kadar g:izel, müthiş Şeyler var ki! Orada tanrılar da var, fakat peygamberler yok. Orada o kadar çok Buda heykelleri, tanrı heykelleri var Sonradan ben Hatuşşaş'a gittim, Çorum'a. Orada da gördüm, onların kabartmalarını yazdım Şimdi tekrar mahpus damına geliyoruz. Efendim, ben başladım bunların resimlerini çizmeye.. Bunların resimlerini çizmek bana bir nevi oyuncak gibi geldi, hoşuma gitti. Bununla yetinmedim, başladım mahpusların resimlerini çizmeye... Yani ben orada kendimi avutmuyorum da, sanki bir nevi ders görüyorum. Fakat aklım kitapta. Mutlaka beşer tarihini okuyup anlamak istiyorum. Kitabı anlayabilmek için lugatlar getirtmem gerekti. Fransızca, Osmanlıca, Türkçe lugatlar Getirttim ama, bu sefer bu lugatlardaki deyimleri anlamak bela oldu başıma. Neden? Örnek; Orijinal diye bir sözcük çıktı karşıma. Açtım lugatin birine baktım, orijinal, nev'i şahsına münhasır demekmiş. Hoppalaaa. ! Peki nev'i ne? Bu kez nev'inin anlamını aramaya giriştim. Nev'i bana dedi ki, şahsiye bak. Şahsiye gittim, nev'iye gönderdi. Sonunda lugati aldığım gibi kapının önüne fırlatıp attım. Yanı okuma faslı bundan ibaret, amma velakin ben kararlıyım. Bunları mutlaka öğreneceğim. İhsan Bey adında, çok para yiyen bir adam vardı. Bu adam bu kadar para yediğine göre okumuş biri olmalı, orijinalin anlamını bilse bilse bu bilir deyip ona sordum. Bilemedi Çok kızdım adama Bu kızgınlığın ardından her gün on sözcüğün anlamını öğrenmek konusunda bır kural koydum kendime. Önceleri on, sonra yirmi, otuz, kırk, elli, yüz, beşyüz, derken bin. Bütün defterler doldu. Defterler dolarken de, ben kitap okumayı öğrenmiş oldum Neden bu kadar önemliydi kitap okumak benim için? Çünkü biliyordum ki, okumadan hiç bir yere varılamaz. Yine biliyordum ki okumazsam, intikam almak istediğim jandarmalardan istediğim intikamı alamam. O jandarmalar kı, henüz çocuk denilecek bir yaşta, 16 yaşımda, beni Zapdereye götürüp, yirmi üç minare derinlikteki dereye indirip, falakaya yatırarak, meşelerden kestikleri dallarlarla dövmüşlerdi. Bunu unutamıyordum. Ben de dağa çıkmalı, jandarmalarla karşı karşıya gelip, onlardan intikam almalıydım Bu duygum kitap okudukça değişti, kayboldu ve yerini bir başka isteğe bıraktı. Kitap yazmak.. Resimler yapacak, resimlerle anlatma yollarını kestiremediğim zaman da anlatmak istediklerimi kitaplarla aktaracaktım insanlara.

-Balaban, yani ışığın, yani renklerin ustası Balaban. Derin halk kültürümüzün kaynağından süzülen bir sentezci. 75'inde bir delikanlı, 75'inde bir çocuk, olanca saflığı ve duruluğuyla.. Aynı zamanda bir yazar Az önce 16 yaşında mapushaneye düşüşünü, orada bir arayış içerisine girdiğini, marangozluğu, ayakkabıcılığı, saatçiliği denediğini, başka işlere de merakının uyandığını, en son kitap okuma ile ilgili bir çabasının olduğunu, kitap okurken karŞılaştığı zorlukları ifade etti. Derken, Balaban'ın bu arayışı, içindeki o duyguyu, o fırtınayı geleceğe bırakabilmek çabası resimde netleşti. Yani resim yapmasının gerekliliği ile ilgili daha net bir fikir oluştu içinde. Evet sevgili Balaban, bundan başlayarak yaşamınızın kalın çizgilerini almaya devam edelim.

-Ben içerideyken artık mutlaka daha iyi resimler yapmam gerektiğine karar vermiştim. Çünkü, resim yapmaya devam ettiğim sıralarda Bursa Mapushanesine bir ressamın geldiğini söylediler Bu yeni geleni bana haber veren saatçi ustam Çolak Hafız, yeni gelenin yaptığı resimleri mutlaka görmem gerektiğini söyledi. "Allah allah," dedim, "demek benden başka ressamlar da varmış." "Hem de insanların yüzüne baka baka resimlerini yapıyormuş" dedi Çolak Hafız. Eee, ne var bunda? Aynı Şeyi ben de yapıyordum. "Ama," dedi Çolak Hafız, "seninkiler karakalem. Halbuki o boyayla yapıyor " "Yani kapı boyasıyla mı?" "İşte onun gibi bir şey" dedi Çolak Hafız, "ama tam olarak değil Diş macunu gibi küçük boyaları var. " Aldı beni bir merak... Onun yanına gitmeye karar verdim. Çolak Hafız beni onun yanına götürebileceğini, ancak bunun için ona resmimi yaptırmam gerektiğini söyledi. Para meselesi kafamı kurcaladı. Acaba para alıyor muydu? Kaç para alıyordu resim parası olarak? Ben de o kadar para var mıydı? "Para almıyor" dedi Çolak Hafız, "sadece boya parası alıyor Yirmibeş kuruş boya parası versen tamam." Gerçekten de benim yanımda yirmibeş kuruş yoktu. Babam gelince parayı ondan alıp, resmimi yaptırmaya karar

verdim Neyse, sonunda babam geldi. Parayı aldım ve Çolak Hafız'a ustanın yanına gidebileceğimizi söyledim. Yolda giderken bir taraftan da konuşuyoruz. "Bu adam buraya nasıl düşmüş" diye sordum ona. "Bu ressam" dedi Çolak Hafız "komünist." Allah allah, komünist mi? Eee, olsun. "Olsun ama" dedi, galiba sen komünistin ne olduğunu bilmiyorsun." Yoo, bilmiyorum. "Yahu be kardeşim, sen de amma cahilsin" dedi. "Cahil, mahil" dedim, "anlat işte. Anlat da gidelim." Bu arada biz adeta Arafat Dağına çıkıyoruz. Önümüzde onbeş tane kapı var. Bizim koğuş kapısı açıldı, kapandı. Kısım kapısı açıldı, kapandı. Daha sonra meydan yeri kapısına geldik. Gardiyan bizi durdurup nereye gittiğimizi sordu. "Nazım Hikmet'in yanına gidiyoruz" dedik. "Ne işiniz var sizin Nazım Hikmet'in yanında?" dedi. Çolak Hafız yirmibeş kuruşu gösterip, Nazım'a benim resmimi yaptıracağımızı söyledi. Gardiyan zorluk çıkartıp, kapıyı açmıyor. Bu arada biz bir yandan Çolak Hafız'la laflıyoruz.

"Komünistlikte" dedi Çolak Hafız, "senin anlayacağın, senin babanın, yani başçavuş baban Hasan'ın tarlaları, İbrahim dedenin tarlaları gitti demektir." "Nereye gidiyor yahu?" dedim, "hepsi duruyor olduğu yerde, Seç Köyünde." "Yahu, öyle değil! Bunlar tarlaları alıyor, bahçeleri, tarlaları, bağları birbirine karıştırıyor." Alah allah yahu, Zaloğlu Rüstem mi ki bunlar, öyle nasıl karıştırıyorlar? "Öylesine değil" dedi yine Çolak, "yani mallar gidiyor gümbürtüye?" Eee, başka? "Başka" dedi, "kızkardeşin var, gördüm. Anan var, nenen var, seni ziyarete geliyorlar. Akrabaların var. İşte bunlar kızlarla erkekleri de karıştırıyorlar." "Hop dedim yahu, bir kere bu yalan, inanmam. Benim anamı, kızkardeşimi, ablamı kesseler, başkalarının erkekleriyle karışmazlar." Başka? "Başka" dedi, "daha başkası da var. Bunlar hükümete de karşı gelmişler." Hah dedim, bu çok iyi işte. Şak şak kilide vurup gardiyanı çağırdım. "Çabuk aç" dedim, "çabuk aç, gideceğiz hükümete karşı gelen adama. Çünkü ben de karşı geleceğim." Nasıl karşı geleceğim? Resim yaparak karşı geleceğim tabii. Nitekim, ben resim yaparak karşı geldim çok şükür bir takım şeylere. Çok şükür, resimlerimden ötürü yargılandım. Çok şükür, benim resimlerim bütün dünyaya dağıldı. Amerika'da var, İsveç'te, İsviçre'de var, İtalya'da var, İngiliz ansiklopedilerinde var. Velhasıl bütün dünyaya yayılmış durumda. Yani ben halkımızın suretini resimledim. Sanat yaşantının izdüşümüdür dedim ve halkımızın, bütün kardeşlerimizin, Anadolu insanının yaşantısını renklere vurdum. Resimler ayağa kalktı ve duvar duvar sergileri dolaşmaya başladı. Sergi sergi gezdiğim halde, gezdiğim yerlerde bir tek tablom satılmıyor. Umurumda değil satmak. Ben resmin ne olduğunu göstermek için nerede sergi açılıyorsa, oraya katıldım ve en sonunda Adana'da sergi açınca, ne kadar gerici varsa hepsi resimlerime saldırdılar, resimlerimi parçaladılar. Olsun, onlar parçalasın, ben gene yaparım. Ama bu olaydan sonra başka bir şey oldu. Bütün dünya gazeteleri, radyolar Türkiye'de resimlerin parçaladığından söz etmeye başlayınca hükümet "destur" dedi. Sonuçta hükümetle berabere kaldık. Hükümet beni Avrupa'ya gönderdi. Almanya'da dokuz yerde sergi açtım. İsviçre'de, İsveç'te, Hollanda'da, bütün Avrupa ülkelerinde sergiler açtım.

-Anlatınızda Nazım'la tanışma aşamasına gelmiştiniz.

-Evet, sonunda biz Nazım'ın kapısına dayandık. Kapıyı vurduk, içeriye girdik. Ben en yeni elbiselerimi giymişim. Zannediyorum Nazım Hikmet beni görünce güzel, yakışıklı bir ağa çocuğu zannetti. Nitekim öyleyim tabii. Pırıl pırıl yepyeni elbiselerim var, pırıl pırıl kravatım var. "Yahu, bula bula bunu mu buldun?" der gibi Çolak Hafız'a yan yan baktı gibi geldi bana. Fakat benim o kadar saygılı bir duruşum var ki, bugün hala gözümün önünde. Çolak Hafız'ın ise bir şey umurunda değil. "Bu İbrahim (benim asıl ismim İbrahim'dir. Sonradan Balaban oldu)" dedi, benim için, "Seç köyünden. Resme çok meraklıdır. Portresini yaptırmak istiyor. Al işte sana yırmıbeş kuruş." Nazım parayı alıp bir kenara koydu. "Aman" dedi, "ne güzel. Boya parası da getirmişler. Hay hay." dedi. Hemen eline bir bez aldı. Bez ama, kasnağı masnağı yok, pösteki gibi bir şey. Allah allah dedim kendi kendime, şuna bak, bezin üzerine resim yapacak. Sonra namaz kılar gibi yer oturdum, ellerimi şöyle koydum. "Evladım" dedi Nazım, "rahat otur." Ben rahatım. "Yorulunca dinlenirsin" dedi. Allah allah, insan otururken yorulur mu dedim kendi kendime. "Evladım, dinlen" dedikten sonra, bu kez başladı gezmeye. Gezerken, kalemi diklemesine, şöyle şakül aşağıya sarkar gibi bana doğru tuttu. Ben hemen kaptım bu hareketi tabii. Hah, demek ki şimdi çizgileri tahmin ediyor. Bundan böyle ben de böyle yaparım dedim kendi kendime. Kalemi bir de yanlamasına, böyle su terazisi gibi tuttu. Tamam dedim, yatay ve dikey çizgilerin arasına kaşı gözü demek ki buna göre oturtuyor, çiziyor. Gider gitmez aynısını denemeye karar verdim. Çizdi, etti, çalıştı, sonra "bugünlük bu kadar yeter" dedi. Gidip baktım, gerçekten bana benziyor. Bezin içinden İbrahim, henüz karakalem olarak bana bakıyor. Allahaısmarladık deyip oradan ayrıldık. Yerime döner dönmez hemen birini yakalayıp karşıma oturttum. Baktım çizdim, baktım çizdim. Ertesi gün gene gittik, ertesi gün gene. Derken 10-15 gün gidip geldik. Sonunda resmin bittiğini söyledi. Söyledi ama ben bir türlü çekip gitmiyorum, resmi de almıyorum. "Evladım" dedi sonunda, "resim bitti, bak orada duruyor. Bir eksiği mi var? Neden almıyorsun?" Ben şimdi eksik arıyorum resimde. "Eee, tabii eksiği var" dedim, "kravatımı yapmamışsın." "Ben bu kadar güzel çocuğa kravatı yakıştıramam da ondan yapmadım" dedi. Benim kafam karıştı tabii. Ben güzelim, güzelim ama, kravatı bana yakıştıramıyor. "Sizin köye tahsildar geliyor mu?" dedi. Onayladım. "Peki, sen tahsildarı sever misin?" dedi. "Sevmem." "E, peki, sen kendin tahsildar gibi olmak ister misin?" dedi. Vay anasına yahu, olmak istemem tabii. "İşte ben de o yüzden kravatı koymuyorum" dedi. "Eh, tamam, koymuyoruz, koymuyoruz ama, resimde elbisemi de eski yapmışsın, o ne olacak?" "Bu kadar güzel bir çocuğun resmini yaparken elbiseyi benim yaptığım gibi yapmazsan, herkes çocuğa değil, elbiseye bakar" dedi. O bunları söyledikten sonra "ben senin yanında çırak olmak istiyorum. Benim bütün zorum bu" diyemedim. Neden diyemedim? Malum, ben köy okulunun üçüncü sınıfını bitirmişim. "Sen kim oluyorsun da bana çırak durmak istiyorsun" dese, bütün yollar kesilmez miydi? Aklıma bunu koydum, ondan sonra başladım çalışmaya. İki yıl desen çizdim, iki yıl talim ettim. Bir gün Nazım berberhaneye traş olmaya geldi. Beni gördü, ben de aynadan onu görüyorum, ama herkes ayağa

kalkarken ben kalkmadım, aynadan ona bakmaya devam ettım Herkesle merhabalaştıktan sonra bana "Ibrahım, ben senın bir portreni daha yapmak istiyorum" dedı İlk resimden sonra aradan iki sene geçmiş, ama ben hala öfkelıyım ya, "ben sana resim mesim yaptırmam" dedım Ürktü bırdenbire "Acaba benim hakkımda kötü laflar mı duydu, nedır" diye heyecanlandı Şöyle bir gıtti geldi, bıyığını büktü filan, sonra "ama evladım" dedi, "bır kere yapmıştım ya hanı" "Bundan sonra sana resım falan yaptırmam" dedim "Peki ama sebebini söyle" dedi Bu arada millet ayaklanmış, herkes kendisinin resminin yapılmasını istiyor O, "hayır" dedı, "kımsenın resmını yapmıyorum Ben Ibrahım'ın resmini yapacağım" Bu arada bana yine resmımı neden yaptırmadığımı sordu Ben de ona kendimin de resım yaptığımı söyledim. Yüzü bir güldü, bır ışıdı, sormayın. "Peki, şimdi ben otursam, resmımı çizebilir mısin?" dedi. Çızerim dedim, aynanın önünden kalktım. Aradan bır-iki dakıka geçtı geçmedı, resmi elimden aldı, kağıda baktı, baktı, "harika, sen bu ışi nereden öğrendin" dedi Söylemem dedim Yukarıda başka çızimlerim de elduğunu söyleyince onları da görmek ıstedi. Alıp getirdim.

-Şimdı Balaban'ı resimle tanıştırdık Balaban Nazım Hikmet'le de tanıştı Nazım Hikmet'in öğrencısi olmaktan çıktı, yavaş yavaş onun ustası olmaya başladı

işte seyreyle gözüm hünerini Balaban'ın/ işte şafak vakti Mayıs ayındayız/ 'işte aydınlık, akıllı, cesur, taze, diri, ınsafsız/ işte bulut; kaymak gibi lüle lüle/ işte dağlar, hem de mavi, hem de serin/ işte sabah seyranı tilkilerin, uzun kuyruklarında ışık, sivn burunlarında telaşları/ işte seyreyle gözüm/ işte karnı aç, tüyleri diken diken, ağzı kırmızı işte dağ başında kurdun biri/ kendine hiç duymadın mı sen/ aç kurdun öfkesini sabah vakitleri/ işte seyreyle gözüm kelebekler, arılar/ işte kıvıl kıvıl devranı balıkların/ işte bir leylek Mısır'dan yenı gelmiş/ işte bir geyik, daha güzel bir dünyanın hayvanı/ işte seyreyle gözüm, inin önünde ayı/ uyku sersemı henüz/ sen aklından geçirmedin mi hiç/ toprağı koklayarak ayılar gibı dalgın yaşamayı/ bala, armuda, yosunlu loşluğa yakın/ insan sesinden, ateşten uzak / işte seyreyle gözüm: sincaplar, tavşanlar/ işte kertenkele, ışte tosbağa, işte üzüm gözlü eşeğimiz/ işte seyreyle gözüm; bir ağaç pırıl pırıl/ güzellikte insana çok yakın benzeyen/ işte çayır çimen, işte kokla burnun/ nane, kekık, işte ağzı/ labadalar, ebegümeçleri/ ellerim, ellerim dokunun, okşayın, avuçlayın/ işte anamın sütü, karımın eti, gülüşü çocuğumun/ işte sürülen toprak/ işte seyreyle gözüm; işte insan/ dağın taşın kurdun kuşun efendisi/ işte çarıkları, işte poturunda yamalar/ işe karabasan/ işte sığırlarda kederli, korkunç boyutlarıyla öküzlerin

-Nazım Hikmet'in Balaban'ın bir tablosundan esinlenerek yazdığı yukarıda yer alan "Bahar Tablosu Üzerine Bir Şiir" Nazım'ın Yatar Bursa Kalesinde isimli kitabında yer alıyor Nazım Hikmet'in bir dönem kendisine resim bile öğretmediği, sadece resmini yaptığı bir insanın, karşısına büyük bir ressam olarak çıktığını gördüğü an korkunç bir sevinç yaşadığını az önce yine Balaban'ın kendi ağzından dinledik. Görüyoruz ki, Balaban'ın resim serüveni ile Nazım Hikmet'in yaşamı belirli bir dönem birlikte yürüyor Nazım Hikmet kendisini yetkinleştirmiş insanlara hep saygı duyan biri. Siz de "Şair Baba-Damdakiler" adlı kitabınızda bundan söz ediyorsunuz. Demin de söylediğiniz gibi, sizin güzel rasimler yaptığınızı görmeye başlayınca, size karşı tavırları daha farklılaşan bir insan olmaya başlıyor ve öyle bir gün geliyor, siz öyle güzel resimler çizmeye başlıyorsunuz ki, artık Nazı Hikmet kendi resimlerini gösterecek cesaretı bulamıyor, yanı sizin yanınızda resim yapmamaya da karar veriyor Bir dönem sonra artık ressamın sız, şairin de kendisi olduğunu ifade ederek, sizin yanınızda çok mütevazi bir tavır içerisine girer Oysa biliyoruz ki aynı Nazım, hapishanede Orhan Kemal ve Kemal Tahir'e karşı aynı tutumu izlemez ve hatta şiir yazmaya çalışan Kemal'e kızarak, onu roman ya da hikaye yazması konusunda yönlendirmeye çalışır Oysa sizin karşınızda, sizin ilk portrenizi çizmeye başlayan ve sizin kalem tutuşu ondan öğrendiğiniz bir insan, bir süre sonra sizin resmi geliştirmeniz karşısında çok büyük bir saygı duyvyor ve artık resimle ilgili en yetkin kişinin siz olduğunuza inanıyor hapishanede Bundan sonraki ilişkilerinize değinir misiniz biraz? Yani bu noktadan sonra nasıl bir ılişki biçimi kuruldu aranızda?

-Ben Şair Babaya çizdiğim desenleri, çizimleri gösterince bunları fevkalade beğendi. Hemen yağlıboya portreler yapmaya başlamamı önerdi. Boyam olmadığını söyleyince, kendisinin boyalarından denemek için boyalar verdi. Sonuç gerçekten çok hoşuna gitti ve teknığı kısa sürede kavramama hayret etti. Bir, iki, üçüncü portrede en aynaya bakarak kendi portremi çizdim. Bu portreyi eline aldığında hemen fırladı, müdüre, gardiyanlara, mahpuslara, velhasıl herkese göstermek için koşturdu. Tekrar yanıma geldiğinde ise, "ben resim yapıyorum zannetmiştim. Oysa benim resimden falan anladığım yok." dedi ve bir sandık boyasının tamamını ve fırçalarını bana verip, dilediğimce çalışmaya devam etmemi söyledi. Bundan sonra sekiz-on tane portre yaptım. Bunları akademıye gönderdik. Akademiden cevap geldi. Bana kıtap gönderdiler Hatta Nazım bunları destanda anlatır, "akademiden kitap geldi. Balaban sabaha kadar okudu, hiç bir şey anlamadı Ama bir gün anlayacak" der Ben mapushanede Dokumacılar tablosunu yaptım Zaten bu tezgahlar Şair Babanın kurduğu dokuma tezgahlarıydı. Bu tablo İzmir Fuarında sergilendi. Artık benim büyük bır ressam olduğuma, olduğuma değil de, artık o yönde hızlı bir ilerleme içerisinde bulunduğuma kesinlikle inanılıyordu.

-Balaban'ın resimleri denince aklıma hemen Anadolu insanının, kırsal kesim gerçeklerinin, masalların, mitolojilerin, geleneklerin bir ressamın fırçasıyla yeniden canlı yaşama döndürülmesi geliyor Balaban'ın resimleri, kuşların, ağaçların yanınızı yörenizi kuşattığı bir ışık ve renk senfonisidir derim; Balaban ise birey olmuş, dünyadaki saygın yerine, koltuğuna ilişmiş, büyük sözcüğünün içini dolduran bir sanatçıdır derim. Evindeki bir sohbetimizde şöyle demişti Baaban. "Ressamlar da şairler gibidir Onlar nasıl ki küçük bir imge yakaladıklarında, şiirlerinin bir parçasını yakaladıklarında hemencecik tutarlar, biz de hep fotoğrafları kafamızda tutarız. Belki o an, belki kısa bir süre sora, belki de yıllar sonra oturur, bunu çizeriz." Ben bu anlamda, özellikle de resimle ilgilenen insanlar için de faydalı olması açısıdan size bir resmin nasıl oluştuğunu sorayım? Yani bir resim sızde nasıl oluşuyor, nasıl yapıyorsunuz?

-Hiçbir resim "ben resim yapacağım, hemen otu-

rup yapayım" duygusuyla yapılmaz. Resim yaşantının bir izdüşümüdür bence. Resmi öncelikle yaşayacaksın. Yaşamak da yeterli değil, ayrıca teknik açıdan nasıl bir teknikle çalışacağını saptayacaksın. Kompozisyonunu nasıl kuracağına karar vereceksin. İşte, ressam denilen kişi bütün bu duyuş ve düşünüşleri hep kendi ile beraber gezdiren kişidir. 1977'de çocuklar çizmiştim. Bu resmi ancak 95'te yapabildim. Önce düşünceler çizime dönüşür, çizimler birikir, birikir, gün gelir tabloya dönüşür. Resim yapmak başka, resim yaparak sanat eseri yaratmak daha başka bir şeydir ve esas olan ikincidir.

Altı kadın vardı demir kapının önünde/ beşi toprağa oturmuş, ayakta biri/ sekiz çocuk vardı demir kapının önünde/ besbelli henüz öğrenmemişler gülmeyi/ altı kadın vardı demir kapının önünde/ ayakları sabırlı, ellerinde keder/ sekiz çocuk vardı demir kapının önünde/ cin gibi bakıyor kundaktakiler/ altı kadın vardı demir kapının önünde/ sımsıkı gizlemişler saçlarını/ sekiz çocuk vardı demir kapının önünde/ biri kavuşturmuş avuçlarını/ bir jandarma vardı demir kapının önünde/ ne dost ne düşman, nöbet uzun hava sıcak/ bir beygir vardı demir kapının önünde/ neredeyse ağlayacak/ bir köpek vardı demir kapının önünde/ burnu kara tüyü sarı/ kamış sepetlerde yeşil biber vardı/ torbalarda kömür, heybelerde soğan sarmısak/ altı kadın vardı demir kapının önünde/ ve demir kapının ardında beşyüz erkek vardı efendim/ altı kadından biri sen değildin ama/ beşyüz erkekten biri bendim.

-Nazım Hikmet'in "Mapushane Kapısı" tablosu üzerine yazdığı bir şiir bu. Tabloyu Nazım böyle yorumlamış. Şu ana kadar Baaban'ın hep ressam kişiliğinden söz ettik. Aslında edebiyat alanında da çok güzel ürünler vermiş değerli bir sanatçımızdır kendisi. Ben onun hiç değilse kitaplarının isminden söz etmek istiyorum. Balaban'ın yayınlanmış olan ve belki bir kısmını bulabileceğiniz kitaplarını şöyle sıralayabiliriz. Şair Baba ve Damdakiler. Bu kitap 1967'de yayınlanmış, kendi yaşam öyküsünü, resimle buluşmasından daha sonraki sürece kadarki dönemi anlatan belgesel bir roman. Gene Balaban adlı, 1959'da yayınlanan bir eseri var. Anılarından, düşüncelerinden ve izlenimlerinden oluşan bir kitap bu. 1969'da İzdüşümü, 1990'da Duruşma yayınlanmış. En son olarak ise 1994'te yayınlanan bir kitabı var. Kalıba Sığmayanlar. Şimdi bir de edebiyat insanı Balaban'ın mesajları nelerdir, onları öğrenelim.

-Önceleri resimler yapıp dururken ve üstelik bu resimler hem Türkiye'de, hem de dünya ölçeğinde tutulup beğenilirken, resimleri bir kenara bırakıp kitap yazmaya girişimin bir nedeni var tabii. Hem kendi çektiğim, hem de halkımızın çektiği acıların gözlemlerinden elde ettiğim bir takım konuları tablolara sığdıramadığımı farkettim. Aktarmayı becerebilseydim eğer, herhalde resmin kompozisyonu karmakarışık olurdu. Onun için çalışmalarımı ikiye ayırdım. Resme gelenleri kompozisyon biçiminde tablolara, resime sığmayanları da roman ve hikayelerimde anlattım. Bazen bir romanı yazmak on yılımı aldı.

-Konuğumuz Balaban'a çok teşekkür ederim. Son bir mesajı olup olmadığını öğrenmek istiyorum.

-Tek cümle söyleyeceğim: Resim sözle anlatılmaz, gözle görülür. Teşekkür ederim.(*)

(*) Söyleşi Radyo Umut'ta gerçekleşti. Bu akışkanlığı hiç bozulmadan önünüze getirildi. Afşar Timuçin ve Balaban söyleşilerini banttan çözen, Sabahat Bozkurt'ta teşekkürler.

Kuşlar

Hevsel'de (*)
eski sandık
ulu yatır
isli kandili

bıçkın bir sevda
gelincik
ve sebil

ötüşün
kuşlar
ötüşün

tarih kadar eski
yürekleri
göçebe kadınların

(*) Diyarbakır'ın ünlü bahçeleri

Ruh

Şapka çıkardım Fuzuli'ye
Nef'i' ye gömleğimi
Nedim'e ceketimi
Nazım'a çoraplarımı
Necip Fazıl'a gelince;
Anadan üryan kaldım
Utandım
Sıkıldım
Sıkıldığım an sıkışırım
Sıkıştığımda...
Kusura bakma ruh şairi!

Yoktur

Gurbet ya,
çirkindir, sözüm, sazım, ağıdım
yoktur türkülerim
sanmayın ki yoktur
özlemim, gözyaşlarım
yoktur soframda belki...
zeytinim, peynirim katığım
kızarmış balıklarım.

İbrahim TIĞ

H. Hilmi Bulunmaz: "Bireyci sanat, gereksiz bir sanattır. Zavallıdır."

Yılmaz ELMAS

Hüseyin Hilmi Bulunmaz ile nasıl tanıştığımı şu anda bile anımsamıyorum. Kendiliğinden oluveren bir tanışma ve giderek gelişen bir dostluk...

Bulunmaz Tiyatro-İstanbul ve bu tiyatroda yürütülen kültürel etkinlikler içinde daha yakından tanıma olanağı buldum kendisini. Özellikle Tahir Özçelik'in düzenleyip yönettiği söyleşilerin çoğunda birlikte olduk.

Tiyatro oyun yazarlığı, şiir, düzyazı, tiyatro üzerine deneme yazıları, yanında oyun yönetmenliği; yoğun olduğu üretim ve etkinlik alanları. Özellikle şiir ve denemelerini kitap olarak yayımladı. Galatasaray'da Bulunmaz Tiyatro-İstanbul'da oyunlar sergiledi. Anadolu turnelerine çıktı Muammer Karaca Tiyatrosu'nda oyunlarını sergilemeye başladığında çeşitli engellerle karşılaştı..

Hüseyin Hilmi Bulunmaz'ı hiçbir şey yıldırmadı. Yine Galatasaray'da Aznavur Pasajı'nın sekizinci katını kiralayarak, Bulunmaz Kültür Merkezi'ni kurdu. Uzun uğraşılar sonunda, kültürel etkinlikleri herkesin ilgisini çekmeye başladı. Son aylarda İnsancıl Dergisi'nin İstanbul Temsilciliği'ni de üstlenerek, daha da yoğun etkinliklerde bulunmaya başladı...

Kendini kültürel etkinliklere adayan Hüseyin Hilmi Bulunmaz'ın başarılarının gün geçtikçe etkinleşerek artacağı bir gerçek. Özellikle İnsancıl Dergisi ile başlatılan işbirliğinden sonra bu kültür merkezinin daha da varsıllaşacağı kanısındayım. Söyleşiler, tiyatro, dinletiler, sergiler, özel programlar Bulunmaz Kültür Merkezi'nde giderek kurumsallaşıyor

İnsancıl, Gerçek Sanat, Berfin Bahar gibi dergilerde düzenli olarak yazıları yayımlanan Hüseyin Hilmi Bulunmaz, şimdi kendisi de bir dergi yayımlamaya başladı. Mum Dergisi'nin giderek yetkin bir dergi konumuna geleceği düşüncesindeyim...

Kendisine yönelttiğim sorunların yanıtlarıyla kendisini ve etkinliklerini daha yakından tanıyacağız...

Özgün yanlarıyla özgeçmişiniz?

Şimdi anlatacaklarım, özgün olmaktan çok öznel olacak: İstanbul gibi kültür kenti olan bir coğrafyada dünyaya merhaba dememe karşın, sizin de uzun yıllar eğitim emekçiliği yaptığınız Beykoz ilçesi'ne bağlı Çubuklu Köyü'nde geçti çocukluğum. Hem yoksulluktan, hem de doğal ortamın dayatmasıyla ilkokulu bitirinceye dek ayağımda ayakkabı, sırtımda doğru dürüst giysi yoktu. Yıl bin dokuz yüz elli beş ve dediğim gibi kültür kenti sınırları içerisinde deviniyor görünmemize karşın, son derece feodal ilişkilerin egemen olduğu bir dağ ve deniz köyünde edindim duygusal ilk izlenimlerimi...

Daha sonraları, birkaç konutun bulunduğu bu küçük dünyadan, birden bire "sanayi semti" olan Sağmalcılar (Bayrampaşa)'a göç etmek zorunda kaldık ailesel nedenlerle. Sekiz yaşında başlayan kundura onarımevindeki işçilik yaşamım, bir başka renk ve devinim kazanmaya başladı Sağmalcılar'da. On yaşımda burnumdan nezle eksik olmayan bir çocuk olarak, çocukluğumu yaşama yerine, bir oyuncak fabrikasında, çok uygunsuz koşullarda çalışmaya başladım. Ardından Jack London ya da Maksim Gorki'nin çektiklerinden hiç geri kalmayan ağır işler senfonisi: Marangozluk, kereste fabrikasında hamallık, gündüz kuyumcu çıraklığı ve gece geç saatlere dek konfeksiyon işçiliği...

Siyasal ve sınıfsal bilinci edinmeye başlarken, yine gündüzleri kuyumcu işçiliği, akşamları, çeşitli ikinci sınıf gazinolarda komedyenlik. Bir yandan şiir çiziktirmeleri, karikatür denemeleri ve doğal ki bol bol aşk mektupları. Laf aramızda yakışıklı bir delikanlıydım!..

Her Türk vatandaşının başına gelen "askerlik öyküsü" Önce Erzincan, ardından Van... Van/ Muradiye depreminde yaşadıklarımın bende bıraktığı buruk varsıllık. Kürt köylülerinin acımasız ortamda yaşama savaşımı verişlerine tanık olma... İngizlice'den önce Kürtçe öğrenme çabaları.

Askerlik sürecini bir haftada ortaokul diplomasını haketme. Özgüvenimin artışı... Çat pat İngilizce.. Bir de satranç... Yirmi iki yaşımda ilk kez bir piyano görüyor ve dinliyorum: İdil Biret. Hemen ertesi akşam: Ruhi Su... Neden Ruhi Su, İdil Biret'e göre bana daha yakın? Sorular, sorular... Ben galiba devrimci oluyorum.

Bir yandan aşklarım azalarak sürüyor. Şimdki eşimle tanışıyorum. Mimarlıkta okuyor. Eşim ilerici. Beni ve emeği savunan bir taraftar kazanıyorum. Askerlik dönüşü, burjuvaziye hizmet ettiğimizi savlayarak ikili komedyenliğe bir son veriyorum. Aslında epeyce ünlenmiştik. Şimdilerde Ateş Böcekleri, Uğur Yücel, Cem Yılmaz, Orhan Boran, Cem Özer, hatta Ferhan Şensoy ve birazcık da Genco Erkal'ın yaptıkları; küçükburjuvalara hoşça vakit geçirtmek için yapılan işlere yüreğim dayanmıyor. Hele Bertolt Brecht'i tanıdıktan sonra, devrimci tiyatro yapılanmasından başkasına aşık olamıyorum...

12 Eylül Faşizmi bağıra çağıra geliyor. Kısa bir zaman için tutuklanıyor ve işkenceden geçiriliyorum.

Avukatım, şimdi Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk. Nişanlımla, dava sonuçlanmadan para almayacağı konusunda sözleşiyor Sözlü olarak Ben hâlâ davanın sonuçlanmasını beklememe karşın, salıverildiğim ilk günün sevincinden yararlanarak oldukça iyi bir para alıyor Veriyorum Ama içimde biriken bir irin olarak her geçen gün büyüyor

Yakınımda olduğunu sandığım insanlar, cüzzamlı görmüş gibi benden kaçmaya başlıyor, selamı sabahı kesiyorlar Bir nişanlım yanıbaşımda... Faşizm ruhumuza yerleşmiş Söküp atamıyoruz. Erdal Eren'i on yedı yaşında katleden genaralleri sevmiyorum.

Tutukluyken verdiğim sözü(kendi kendime) tutmaya çabalıyorum Çok komik bir söz: "Bir gün ünlü olacak ve insanın insana ışkence yaptığını herkese anlatacağım. Sanat yoluyla. " İnsanlara günümüzde de işkence yapılıyor

Ferhan Şensoy amatör ve nöbetçi tiyatrocu arıyor Gidiyor, katılıyorum. İki yaşında bir çocuk babası olarak, yeniden tiyatroya ısınma turları atıyorum. Fena gitmiyor Ancak aksayan bir şeyler var Ferhan Şensoy, "Şahları da Vururlar" dan sonra gericileşiyor Aslında aslına rucu ediyor İstanbul Kültür Dükalığı'na derebeyi yetiştiren Galatasaray Lisesi'nde okuduğundan ötürü, salt aynı liselilerden alıp, proleter olan insanlara soğuk davranıyor Ferhan'ın özü-sözü bir değil. İki yıllık çalışmadan sonra ayrılıyorum. Zaten para almadan çalışıyordum. Bu arada kuyumcu atölyesi açtığımdan, alışık olmadığım oranda para kazanmaya başlamışım

Sosyo-ekonomik nedenlerden ötürü ussal eğitim alamadığımdan, tiyatro eğitimi de alamamıştım. Almam gerekir Otuz yaşımdan sonra Beklan Algan Tiyatro Atölyesi'nde tiyatro eğitimi almaya başlıyorum. Bayağı para ödüyorum. Beklan'dan öğrendiğim çok şey var, ancak 12 Eylül O'nu da gericileştirmiş. Köktendincilik bağlamında değil doğal ki. Araştırmadan öte, alışkanlıklarıyla yön veriyor öğrencilerine. Bir yıl sonra sıkılıyorum. Bu işi algıladığımı umarak, ben bir tiyatro topluluğu kuruyorum: Çağdaş Devinim Tiyatrosu Bir yıl sonra grupla anlaşmazlığa düşüp, çekiliyorum. Salt ajitatif sanat yapmak isteyen bir gruba, sanatsal kaygıları yoksaymayan yönetmen işe yaramıyor

Bir sezon boş duruyor ve biraz para kazanma kararı alıyorum. Kazandıklarımla başta İtalya olmak üzere birçok ülkeye gidip, gözlemlerimi arttırıyorum.

Geldikten sonra, Basın Müzesi Tiyatro Bölümü'nü kuruyorum. Basın Müzesi, Gazeteciler Cemiyeti'ne bağlı gerici bir kururluş. Başta Nezih Demirkent ve Nail Güreli olmak üzere, hiç kimse yaptıklarımla ilgilenmiyor ve engellemeye çabalıyorlar Direniyorum. Tam kırkbir öğrenciyi on bir aylık üretim sürecinden geçiriyorum. Müze yönetimi ve öğrencilerin küçükburjuva kaprislerine göğüs gerip, onlarca söyleşi gerçekleştiriyorum Sözde solda duran hiç bir tiyatorocudan bir tıııs bile çıkmıyor

Basın Müzesi'nden kovuluyoruz. Yaklaşık kırk kişiyle Bulunmaz Tiyatro-İstanbul'a merhaba diyorum. İlk oyun 1 Mayıs 1989/pazartesi, Bakırköy Karya Kültür Merkezi'nde. Franz Kafka'nın "Dönüşüm" adlı yapıtını dönüştürerek sahneye taşıyorum. İşçiler kırmızı karanfiller veriyorlar Galiba devrimci tiyatro mayası tutmaya başladı..

Tüm küçükburjuva tavırlarına katlanarak, oyuncularımın ağustos/89'da İstiklal Caddesi'ndeki (Şimdiki Tahir Özçelik Sahnesi) yeri kiralıyorum. Aman tanrım Küçükburjuvalarla baş etmek ne zormuş Günümüze dek gelen Tahir Özçelik Sahnesi'nde binlerce etkinlikte bulunuyoruz. Polisin engellerinden sıyrılmak kolay olmuyor Basılıyor, tacız ediliyor, mühürleniyor, yasaklanıyor, ama dert etmiyoruz. Bazı sol gösterip, sağ vuran estetik düşmanı tiyatrolar gibi çarşaf çarşaf demeç vermiyoruz. Devrimci Tiyatro yapmanın diyetini ödemek bize düşer Her darbede azalıyoruz Nicelik azalıyor, nitelik artıyor

Yaklaşık yirmi beş yıllık tiyatro yaşamında en büyük darbeyi Ankara Birlik Tiyatrosu'ndan yiyorum

Nazım Hikmet'in "İnek" adlı oyununun çıkmasına bir hafta kala ve ilk kez Muammer Karaca Tiyatrosu ile sözleşme yapmama karşın, oyuncularım beni terk ediyor "Sen burjuva tiyatrocusun, misyonunu tamamladın, biz politik tiyatro yapmaya gidiyoruz" diyorlar

Bu arada başta Hilmi Yavuz olmak üzere, sosyal demokratlar yerel yönetimdeyken, bana kan kusturdu.

Sosyal Demokratların açıkça engelledikleri devrimci tiyatro yapılanmamızı Refah Partsi alttan alta engelledi. Üst düzeyde şirin görünen Refah, alt düzeyde, müdür kanalıyla fiilen oyunlarımı yasakladı. Nazım Hikmet adını duyunca tüyleri diken diken oluyor Muammer Karaca Tiyatrosu müdürününün. Gericiler devrimci sanata düşman

Mahkemelerimizin sürdüğü Muammer Karaca Tiyatrosu'ndan kovulduk. O hırsla, hiç kimsenin el uzatmadığı bir dönemde, Tahir Özçelik Sahnesi'ni elimde tutma koşuluyla, yeni bir uzam kazandırdım Türkiye Devrimci Tiyatro'suna: Bulunmaz Kültür Merkezi Yaklaşık beşyüz metkare olan bu uzamda nitelikli işler yapıyoruz. Bu nitelikte en büyük pay, başta Cengiz Gündoğdu olmak üzere İnsancıl Dergisi'nindir

Titaroya olan tutkunluğunuz nasıl başladı?

Yukarıda değindiğim gibi, halkımın çektiği sınıfsal sömürünün nedenlerini, yine halkıma, güzelduyusal ve etkili biçimde anlatma kaygısından..

Oyun yazarlığınız ve şiir denemeleriniz ilk olarak ne zaman ve nerde yayınlandı?

Oyun ve şiir yazmaya, yazma çabalarına başladığım ilk günlerden beri bulaştım. Sanırım on beş yaşlarımda... Oynanan ilk oynum otuz beş yaşımda yazıldı. İlk şiir kitabım yine aynı yıllarda yayımlandı

Yazınımızda İnsancıl, Gerçek Sanat, Berfin Bahar Dergilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Salt yaznımızda değil, kültür ve sanatın her alanında savaşım veren bu dergiler; Adam Sanat, Gösteri, Milliyet Sanat gibi burjuva ahlakı ve estetiğine karşıt bir oluşum Bu anlamda son derece sevindirici. Ne var ki, Berfin Bahar'ı çok amatör buluyorum. Cumhuriyet gazetesini eleştiren bir yazımı yayımlamadığı için kırgınım. Ancak sahibi İsmet Arslan ile "ahbap-çavuş" ilişkilerimiz olduğundan ve her şeye karşın Markşçı olduğunu savladığından yazı vermeyi sürdürüyorum. Gerçek-Sanat Dergisi'ni ana eksen olarak benimsiyorum ve yazıyorum. Gelgelelim kamuya açılımda bulunma siyasası olmadığından yetersiz buluyorum. İnsancıl Dergisi, "demokrat"lığından kaynaklanan nedenle zaman zaman postmodernist yazarlara sayfalarını açsa da kendime çok yakın bulduğum ve yazılarımın sansürlenmediği tek dergi.

Bulunmaz Kültür Merkezi'ni hangi amaçla aç-

tınız? Nazım Hikmet ve Tahir Özçelik Sahnelerini açmadaki amacanız nelerdir?

Bu merkezi açmamdaki tek neden: Yapı-Kredi Kültür Merkezi, Aksanat, İş Bankası Sanat Galerisi gibi tekelci burjuvazinin insanların bilincini dumura uğratmaya çabaladığı süreçte, bu türden devrimci bir oluşuma gereksinme olduğunu varsaydığımdan.

Sanatta ulusallık ve evrensellikten anladığınız nelerdir?

Ulusallık olgusuna pek sıcak baktığımı söyleyemem. Buna karşın evrensellik kavramı çok hoşuma gidiyor. Sanat dille yapılan bir öğeyse ulusallık gerekecektir, ancak dılden öte bilinç önemli benim için. Tito zamanında Yugoslavya daha evrenseldi ve altı cumhuriyet, iki özerk bölge barış içersinde yaşıyordu. Tito'nun ölümü emperyalist stratejilerin başarılı olması nedeniyle küçük "ulus"lar çıktı ortaya. Canım sıkılıyor.

Bugüne kadar yayınlanmış yazılarınız?

Yüzlerce. İnsancıl, Berfin Bahar, Gerçek Sanat, Kiraz, Rohani, Sentez, Özgür Ülke, Cumhuriyet, Siyah Beyaz, Uzun Yürüyüş, YabaÖykü, Öğretmen Dünyası ve saymakta zorlanacığım denli çok dergi-gazete. Bunun dışında dördüncü kitabım yayımlanmak üzere.

TYS ve sanat örgütleri konusundaki düşünceleriniz?

TYS gerici bir süreçten geçiyor. Diğer sanat örgütlerinin bir çoğu da gerici yapılanmada. Bir kez ekonomik özgürlüğünü sağlayamayan ve salt Kültür Bakanlığı'ndan umudu olan örgütler hiçbir yere varamaz. Varacakları tek liman burjuvazinin kirli limanıdır. Bir Tahir Özçelik'in değerini saptayamamış-bilmemiş TYS'na sıcak bakamam.

Telif hakkı konusunda düşünceleriniz nelerdir?

İşlemeyen bir kurum. İşlemesi gerekir. Sanata önem vermeyen bir toplumda telif hakkının korunması olanaksız.

Bireyci ve toplumsal sanata bakışınız.

Bireyci sanat gereksiz bir sanattır. Zavallıdır. Acımak bile zaman yitirmemize neden olur. Toplumsal yada anayitiğin becerebileceği bir nane değildir. Toplumsal yada toplumcu sanat adına bir sürü kandırmaca yapılıyor. Ferhan Şensoy toplumcuysa yada Bedri Baykam toplumsalsa, ben şimendiferim.

İleriye dönük çalışmalarınız nelerdir.

Yaptığım her çalışma ileriye yöneliktir. Halkların kardeşliği, sınırların kalkması, duvarların gerçekten yıkılması, sömürünün son bulması, herkesin her sanatı istediği zaman yapabildiği bir ortamın hazırlanması için sanat yapmayı sürdüreceğim.

Türkiye yayıncılığını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ne diyeyim; bir başka tekelcilikte yayımcılık işkdlunda yaşanıyor. Ben, emek yayıncılığını çok seviyorum. Örnekse İnsancıl Yayınları yada Yaba Yayınları, çok iyi yayınevleri. Ancak bir Can yada Altın Kitaplar tamamıyle anamalcı dizgenin türevleri.

Bunların dışında söylemek istedikeriniz.

Bunların dışında, İşçi sınıfıyla örgensel ilişkide bulunan aydınlar, burjuva aydınlarıyla ilişkiyi kessin ve kendi varsıl dünyalarını kendileri kursun. Gelecek günlerin salt toplumsal kavgayı değil, aynı zamanda kültürel kavgayı da gereksindiğini bilsinler. Çok teşekkür ederim.

Unutulmuş Çocuklar

hedef olmuş namluların ucuna
yürüyordu unutulmuş çocuklar
belleklerinde yetmişyedi bir mayıs
yürüyordu kurşunsuz sabahlar uğruna

utandı sabah/ kuşluk vakti
ilk kurbanlar el sallarken son bir kez
mahçuptu söğütlüçeşme istasyonu
ilkbahar yeşili ıslık çaldı

şaşkındı bayraklar dolusu insan seli
vitrinler şaşkın
kızardı cam kırıkları
ajansların yorumu; unutulmuş çocuklar taşkın

Osman BOZKURT

Selim Temo Ergül:" Umudun Yeşerdiği Coğrafyadan Geliyorum... Şiirimle Birlikte"

GÖKÇEN

Sevgili Temo, bir dizende "kim/-liğim, eşkiyanın kente inmesidir" diyerek tanımlıyorsun kendini... biraz daha açarak söz eder misin kendinden. Şiir yazmaya nasıl ve niye başladın?

23 yaşımdayım. Batman'ın bir köyünde doğmuşum. Benim doğduğum coğrafya, yaşam ve ölüm'ün birbirine ençok yaklaştığı coğrafyadır Benim doğduğum coğrafyada çocuklar dipçiği askerlerin üçüncü kolu sanır. Hakiyi en hakim renk bilirler Gözlerimi aşiret savaşlarına açtım. Babam Bruno tüfeğini yağlardı geceleri. Sabah çapraz fişekliğiyle çıkardı. Çocuktum ve sanırım ilk anlamlandırdığım şey ölümdü. Anneme ilk sorduğum soru ölümle ilgili olmalı... daraltılmış pantolonlar içinde bir çocukluk, desem, anlatmış olurum herhalde... 77'lerde olmalı, devrimcilerle tanıştım. Samsun sigarası içerlerdi. Biliyorsunuz, kalabalık ailelerin çocuklarında hep bir ilgi yoksunluğu vardır. Onlar bizi, çocukları, sevdiler... bize hiç içilmemiş sigara verdiler Onlara benzedik aynı tebessümü"sıcaklığında...

Ortaokula dedemin vasiyeti üzerine gönderdiler Şimdi bu görüşmeye sığmayacak şeyler yaşadım bu süreçte. Ölümdü önce, yoksunluk-yoksulluktu, yenilgiydi, köksüzlüktü..

Tek başıma var oldum! Babam Türkçe bilmezdi ve kimsesizdik! Şiir biraz yoksunluktan doğar: Lise ikide başladım şiire. Yılmaz Yorulmaz'ın adını anmalıyım burada. Olanak olsa tarihin en önemli aktörü ve şairi olabilirdi! ona özenerek başladım... bilinçli bir çaba değildi. Yaşanan politik süreçlerle mecraını buldu. Çünkü "her nehir bir deryada boğulur."

Evet... bugünün şiirini nasıl değerlendiriyorsun? Ayrıca Kürt şiiri hakkında bilgi verebilir misin?

Bugünün birçok şiiri var! ama revaçta (!)olanı insansız olanı... İnsanı anlatmayanı.. şiir biraz yoksunluktan doğar, demiştim. Sanırım bu yüzden bir şair ve şiir enflasyonu yaşanıyor... şiir insanidir ve şiire başlayanlar insanın tarafından başlıyorlar Ancak şiir alanı insanın karşısında olanların elinde. Bu "güller" akım ithal ederler, yerel acentalar gibi çalışırlar İşler "canım cicim"ilişkileriyle yürütülür, bir eleştirmenin (!), bir otorite (!)nin dostu veya sevgilisiyseniz iyi bir şairsinizdir. Bizim cenahın da pek masum olduğu söylenemez! Şiir politik mücadelenin bir .yedeği olarak düşünüldü. Toplum sorunlarının aktarılması önemsendi hep .Buna evet, ama şiirin de pek çok sorunu vardı. Bu tartışılamadı, konuşulamadı. tek tip (!)yaklaşım şiiri kısırlaştırdı. Benzer kalıplar, benzer imgeler oluştu.

Kürt şiiri terimi pek net değil! bir Türkçe yazılanı var, sanırım siz bunu tanıyorsunuz, bir de Kürtçe yazılanı var Türkçe yazılanı (isterseniz bunu Kürtleri anlatan şiirler olarak anlayalım.)koşullanmış gibi hep mitolojik öğelerle kuruluyor **Ateşin Ve Güneşin Çocukları** buna örnek diye gösterilebilir Bunda ben herşeyden önce bir şiir konusunun heba edilişini görüyorum. Dörtler'in eylemi bir başkaldırı olmanın yanında bir mılattır orda ben insanı görüyorum. insanın neler yapabıldiğini görüyorum Bunun hakkı verilmelidir! Yine Türkmen şivesiyle yazılıyor kimi şiirler Türkmenlerle Kürtlerin tarihsel olarak bir yazgı kardeşliği var Aralarında bir kültürel alış-veriş var Ama Türkmen şivesi ve söz kalıplarıyla böylesi bir şiir kurmak da bana pek doğru gelmiyor! buna da Doğu Şiirleri ve Mülkümüz Kederdir örnek gösterilebilir Yanı ya tarihi anlatmaktan bugüne yer kalmıyor ya da kullanılan dille gerçeklik uyuşmuyor!. Buna karşılık Ahmed Arif, Yılmaz Odabaşı ve Şükrü Erbaş'ın başarılı şiirinden söz edilmeli. Geleneksel Kürt şiirinde Cıgerxwin, El Heriri, Milaye Cıziri, Feqiye Teyran, Qedri ve Osman Sebri ilk aklıma gelenler Günümüz Kürt şiiri ise dilin tam olarak kurulamaması yüzünden bazı sorunlar yaşıyor Devrik cümle kuramıyorsunuz örneğin. Buna karşılık çağdaşlarımız olan Şerko Bekes, A.Hisri'ye Mueyyed Teyyib'in adını anmalıyım. Siyasal, toplumsal mücadele bu alanda gelişmeye yol açıyor Kürt sanatçılar mücadeledeki yerini alıyor Yalnız mücadeleye oranla biraz geride, diye düşünüyorum.

İnsani değerlerin, anlamın, estetiğin şiirden uzaklaştırıldığı bir dönemdeyiz. Örneğin ses uyumu, şiirin özünü güzelleştiren biçimsel bir öge olmaktan çok "şiirin afyonu"durumunda... kendi şiirinle kıyaslayarak, neler söyleyebilirsiniz?

Bizde şiir ve genel olarak her şey yenilgi dönemlerinde tartışılır! Şarklılara özgü bir tutumdur bu.. "yeni adına yapılıyor; değerlere saldırı, anlamsızlık,

insani duyguların çarpıtılması yenilginin estetiği dıyorum buna. Bir zaman toplumcu bilinen isimler yenilgiyi mutlaklaştırıp bunun kültürünü oluşturdular Yapılıyor, dedim, çünkü süren birşeyden söz edıyoruz. "en sosyalist" gazete "memleketımin etek/ceket cebinden cinsel penceler" veya "şiirkopter"diyen birıne yarım sayfasını ayırıyor Bir sosyalıst partinin üyesi Nazım'ın ideolojısinden soyutlanmasını önerebılıyor buna karşı, ınsandan taraf sanatçılar yalnız ölüyor Ölümleri bile bırtakım tüccarlar rant sağlıyor!

Benim şıırimin bunlarla kıyaslanacak yanı yok! Çünkü en başta ticari kaygılarla değıl bır görevle yazdım Misyon, diyeyim emeklemenın birtakım olumsuzluklarını içinde barındırıyor Ancak şıiri büyük bir ana yol dıye düşünüyorum Bırbirleriyle birleşıp bu yola ulaşan şehır yolları, kasaba, köy yolları var, patikalar var, yalnızca patikaya gırdım dıyebılırım Evet.

Pekiyi, şiirin muhalifliği hakkında ne düşünüyorsun? Bu muhaliflik şiirin doğasından mı kaynaklanıyor, yoksa muhaliflik ancak şiirin dünyayı değiştirmeye aday olan sınıfın safında yer almasıyla mı mümkün?

Sanat diyelim ıstersen. Sanat, gerçeklıği bozmaktır Bu haliyle zaten muhalif! J.Berger "ben sana sanatın neyi, nasıl gerçekleştirebildiğını anlatabılecek durumda değilim ama bildiğim bır şey varsa o da tarih boyunca sanat yargıçları yargılamış, masumların öcünün alınması ıçin çağrılar yapmış, ınsanların geçmiştekı acılarını geleceğe taşıyıp bu acıların hıç ama hiç unutulmaması gerektiğini savunmuştur" derken sanatın kimden taraf olması gerekitğini bır güzel açıklar

Bir şiirini "on bir meridyende dinmeyen serhıldana/ bütün sesimi vermişim"diyerek bitiriyorsun. Bundan yola çıkarak şairin mücadele içindeki sorumluluğu hakkında neler söyleyeceksin?

Ülke (leri)mde şiir, ısyanın adı oldu hep Şükran Kurdakul'un dediği gibı, Pir Sultan'ın Nefi'i ile buluştuğu yer darağacıdır Şaır mücadelenın ta ıçinde yer almalıdır Hele de bu mücadele şıirin ütopyasıyla çakışıyorsa. Bu anlamda ben de sesimi o serhıldana verdim. Burdan insanlığı kucaklayarak

Şiirlerınde belirgin bir yerellik göze çarpıyor Neler söyleyeceksin?

Şiirim biraz kapalı gelişti. Unutmuyorum, şiıre başlarken elimde yalnızca Günay Karakan'ın **Korkunun Gözleri** adlı bir kitabı (broşür mü deseydim!) vardı. Bırakın şiiri, politik kitaplara bıle ulaşamıyorduk. Bilim devrimcısi Beşikçi'nın kıtaplarını fotokopi ile çoğalttığımızı hatırlıyorum. Nazım'ı ilk kez 2000'e Doğru adlı dergiden okudum. Üç tane kısa şiiri vardı orda. 1991'de Mersin'e geldim. Burda buluşabıldim şiirle. Yine de yerel deyimleri severek kullandığımı belirtmeliyim. Biraz halkbilim araştırıcılığı, biraz şıır duyarlığı

Yine unutulmuş sözcükler var şiirinde.."özlem" ve "savaş" sözcüklerini yeterli görmüyorsun!

Mefhum-u muhalif (kitapta yanlış çıkmış), mütemmım malumat, sureta, mündemıç, vb bunlardan söz ediyorsun. Bakın, biz kesıntı yaşadık Kültürel bır kesinti ve bunu yaşatanların "aydınlanmacılığı" uzun süre hüküm sürdü sol içinde. Bu yüzden yaşanan bır yabancılaşma var Bunu inkar edemeyız Bunları ortaya çıkarmayı da toplumbilimcilere bırakmak zorunda değildım, özlem hasret'in yanında, savaş harp'in yanında çok masum gözüküyor! o an o şiirde öyle bulmuştum.

Şiirinin temel izleği hüzün, acı, umut, yalnızlık, bazen direnç

Bır dostum mektubunda "herkesin yalnız tarafı şaırdir"demişti. 'kişi önce kendi kimsesizliğini'görmeli, bılmelı diyorum Böylece kendini oluşturması daha sağlıklı olacaktır Sanat zaten doğası gerei bireysel bır çabadır Yani yalnızdır Sondan başladım, devam edeyım, umut, ya olmasaydı? Acı var benim şiirimde, ama mutlak bir acı değil! hüzün şarttır! ne denli haksızlığa uğradığımızı anlamak için hele.

Pekiyi, ya Süleyman? Bildiğim kadarıyla Süleymanlar yediyibuldu. Kim bu Süleyman?

Süleyman'ı sevmenı sevdim! Süleyman'ın, kazurattan sorumlu öteki ile bir ilgisi yok. Bizim Süleyman'ımız o Süleyman biziz sanıyorum, 90 gençliği Köksüz, yörüngesiz, yalnız, umutlu-umutsuz, sevdalısevgısiz, aslında kımsesiz 1 Süleyman biraz Kürttü! Çünkü bütün komşular esmerliğine düşmandı. Öğrencıydı, kışın kesın zatürre olmasından anlıyoruz bunu Süleymanlara bir manifesto hazırlıyorum. "bütün Süleymanlar birleşecek" Gençliktir Süleyman. Biraz yaratıcı, gençliğın güzelleştirici öfkesini kuşanmış ve tamamen ınsan. Ertelemesin diyorum ona. Yarına ertelemekle bugünü yitirmesin.. bazen de kavga ediyoruz onunla! Hemen barışıyoruz!...

Şairlerin yazdıklarıyla yaşam tarzlarının çeliştiğine tanık oluyoruz. Ne söyleyeceksin?

Ürünle kişiliği ayrı ayrı değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum. Böylece sanat alanı daha özgür olacaktır Ama bunu söylerken sırf sanatçı olduğu için birisine her şeyi de mubah saymamalı

Kasım başında kitabın *Ah Tamara* yayımlandı. Nasıl karşılandı. Ayrıca yeni bir çalışman var. Bunu Ida anlatır mısın? Temel izleği ne olacak örneğin?

Sevındirıcı bır ilgiyle karşılandı ve tükendi. Güzel mektuplar aldım Yüreklendim. Kalabalıklaştım. Çoğaldım yeni çalışmamın adı ise Bis. Bis, konseri tamamlayan orkestranın tempo alkışla sahneye çağrılması ve son bir parça çalmasını anlatan bir terim. Izleğim, ölüme, teşebbüs etmiş birinin son bir kez dönüşü, yani bıs'i bunun yanında Osmane Temo adlı bır sosyal isyancının anlatıldığı "Orda Bütün Gerçekler Söylentiyle Başlar" şiiri var Tragedya tarzında oluşturuyorum. Prologlarla, koroyla, dramatik öğelerle tamamlıyorum.

Günümüzde muhalif sanatçı ve okurların örgütlenmesi sorunu var. Mevcut örgütlenmeler gereksinimleri karşılamaktan uzak. Şimdi Karya kuruldu. Karya hakkında ne düşünüyorsun?

Örgütlerin yetmezliğin belirttiniz. Bu konuda hemfikiriz Karya, yazar ve okuru aynı çatı altında örgütlediği ıçin olumlu ılk önce. Ben de Karya üyesiyim ve dirençle yürüyeceğimize inanıyorum

Eklemek istediğin bir şey var mı?

Yaşamı bır anlar toplamı olarak değil bir süreç olarak görüyorum Hıçbir şey boşuna yaşanmadı! Bize ulaşan emeklerın hakkını vermek için, bize hiçbir şey vermeyen, aksıne eksilten sıstemi yarına bırakmadan bugün ve hergün yıkmalıyız. Yıkımı herşeyimizde çoğaltarak.

Susuyor muyuz

Vecdi ERBAY

Anlamlandırmaya çalışarak hayatı, kalabalıkta ürkek bir gölge gibi yaşadım günbatımını, aşkı, savaşı.. kan hep gürültüyle abandı ömrüme.

Darmadağın uykularımın yorgunluğuyla, saçlarımda biriken karları temizliyorum. Islanan ellerimi kağıt mendille kurutmaya çalışıyorum. Sigara yakıyorum sırtımı rüzgara dönerek.

" geri çekilirken yanlış yöne sapmış, düşmanın üstüne gitmiş, vurulmuş, başına toplanmışlar çatışmadan sonra, tanımışlar onu, 'vay, bu Xalo' demişler, şarjörlerindeki bütün mermileri ölü vücuduna boşaltmışlar öfkeyle, yetmemiş, kasaturalarla parçalamışlar. Rozerin yoktu çatışmada, bir gün sonra gruplar toplanınca öğrendi, izin istedi, ayrıldı, yalnızken ağladı belki, ama yarım saat sonra geri döndüğünde iyi görünüyordu, az önceki belli belir sız yılgınlık, yıkılmışlık yoktu gözleride, daha bilenmiş, daha kararlı, daha inançlıydı "

Böyle anlattılar. Bir çırpıda. Dışarda yine kar yağıyordu ve ben Xalo'nun kızdığı insanlara 'kıl herif' diye bağırdığı günleri anımsıyordum. Gülmekle ağlamak arasında sıkışıp duruyordu yüreğim ve yüzüm. Onunla dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bır saatinde beraber olmak, bir şeyler paylaşmak isteği yakıcı bir özlem olarak birikiyordu içimde. Oysa "adı kalleş olan ölüm", insafsızca bu kadar yakındı bıze.

Süleymaniye'den aşağı. Eminönü'ne doğru yokuş aşağı, yüzüme sert bir rüzgarla çarpan karla ıniyorum. Yıkıldı yıkılacak, sıvası dökülmüş, kararmış evlerin, atölyelerini çinden radyo ve televizyon seslerini getiriyor rüzgar. İş makinalarının gürültülerine işçilerin bağırtıları karışıyor. Bir köpek hem yiyecek bir şeyler, hem de barınacak bir yer arıyor olmalı, önümden etrafı gözleyerek, çöpleri koklayarak koşturup gidiyor. Tek tük insanlar kış elbiselerinin içine iyice gömülmüş, hızlı adımlarla geçiyorlar yanımdan. Xalo Diyarbakır'ın kışlarında üşümeyecek artık, yazlarında terlemeyecek. O dürüst, hilesiz yüreği ne Rozerin için ne de özgürlük için çarpmayacak artık. Acının tanımsızlaştığı şu anda nereye, kime hangi yüzle gidilebilir? Xalo'yu kime anlatabilirim? Onu dağ ve barut kokusu sinmiş askerı elbiseler içinde düşünemediğimi nasıl anlatabilirim?

Sert bır rüzgarla yüzüme çarpıyor kar, sarsıyor beni. Orada, uzakta, bozkurun ortasında, karda durmuş, bütün dışleriyle gülüyor bir çingene kadın. Ona gitmelıyim, gülüşüne sığınmalıyım, yüreğimi onun soğunda yatıştırmalıyım. Oysa bir uzun yol düşü başıma ağrılarla hücum ediyor. Gitmeli, sürekli bir yolculuğa çıkmalı. Terkedilmiş duygusu uyandıran köylerden, çarşısı olan kasabalardan, ışıklı büyük kentlerden geçmeli. Dağlarda serin sular içmeli, ovalarda sarı başaklar okşamalı. Başımı dayadığım otobüsün camından gördüğüm herşeyi, bütün yaşadıklarımı 'bir filmde görmüştüm' duygusuyla gitmeli, buralardan. Beklentilere, umuda ve kahramanlara gereksinim duyulmayan bir yere.

Kar dindi gıbi, ama rüzgar hâlâ sert esiyor. Bakkaldan sigara ve gazete alıyorum. Yan taraftakı kahvehaneye biraz ısınmak, soluklamak ıçin gırıyorum. Kalın bir sigara dumanı altında insanlar oyun oynuyor, bir grup da ortada duran sobanın etrafında toplanmış, gürültüyle sohbet ediyor. Televizyonda bir kadın şarkı söyleyerek dans ediyor ve yarı çıplaklığı bu soğuk günde içimi titretiyor. Köşede, caddeyı gören cam kenarındaki boş masaya oturuyorum, garson çocuğa 'bir çay' ışaretı yaparak. Gazetede hayatımızı karartanların kararnameleri, demeçleri, fotoğrafları yeni kayıplar endişesi, coplanan insanlar, yeni yakılmış köylerin sürgün köylülerı. ıçim burkuluyor, gazeteyi katlayıp iç cebıme koyuyorum. Berbat çaydan bir yudum daha alıyorum. Oturduğum masaya yaşı belli olmayan bir adam geliyor, çatallanan sesıyle garsona 'oğlum, bana bır çay'dıye seslenerek oturuyor karşıma. Selam veriyor bana, bellı belırsız, 'merhaba' diyorum. Elindeki kutuyu açıyor, ıçındeki tıraş malzemelerını masaya dizıyor. Sonra kutuya özenle yerleştiriyor. Kaç gündür tıraş malzemelerini yanında taşıyormuş. Çünkü kaldığı otel odasından alıp kendi malı gibi kullanabiliyormuş birileri. başkasının jıleti nasıl kullanılırmış, bunu anlayamıyormuş. Kalın parmaklarıyla kavradığı çay bardağından bırkaç yudum alıyor ardarda. Sağ yanağını kesmiş, kanı temizliyor elıyle. 'Hastalık var, pislik var, değil mi?' Bana soruyor. Gülümsüyorum, 'var,'diyorum. Onu dinlemıyorum. Buğulanmış camdan dışarı bakıyorum. İnsanlar koşturarak geçıp gidiyorlar. Karşıdaki telefon kulübesini yumrukluyor bir adam. Sımitçi çocuk karşı kaldırımda durmuş kahvehaneye bakıyor. Yanından hızla geçen arabanın sıçrattığı sudan simitleri korumak için tezgahın önüne geçiyor telaşla. Bir ıslanan paçalarına bakıyor, bir giden arabanın ardından bakıyor. Yanımda oturan adam, çatallı sesiyle 'öyle değil mi'diyor, sorusunu yineliyor. 'Öyledır' diyorum, yüzüne sıkıntıyla bakarak. Birden başımı alıp gitmek duygusu yapışıyor yakama yeniden. Mıdemi yakan kötü çaydan, bu yaşı belli olmayan adamdan, burda oturan herkesten, televizyondakı şarkıcı kadından, kaçmak ıstıyorum. Kimlığimi, geçmişimı, geleceğimı yüzlerine bir tokat gibi vurarak, 'sizi bugün sevmiyorum' dıyerek, yenı bır

zamana ve mekana hiçbir şeysiz, hatta düşsüz yerleşmek istediğimi haykırarak

Oysa alt geçit her zamanki gibi kalabalık, sinirli bir telaş içinde Yolumu tıkayan işportacı tezgahlarına tekme savurmak geçiyor içimden. Satıcılarla pazarlık yapanları, satılan malları inceleyerek ağır yürüyenleri itmek, 'silkının ulan, insanlar ölüyor, bu kadar duyarsız olamazsınız, demek istiyorum. Onlara çarparak, acelem varmış gibi yaparak hızla yürüyorum, kurtuluyorum kalabalıktan, gürültüden Bugün onları sevmiyorum Bugün, bu karlı havada köprüde tek başına balık tutmaya çalışan adamı da sevmiyorum Sanki otogarda 'en buyük asker, bizim asker'diye bağırıyor Oysa elindeki oltayla suya dalmış, neredeyse kıpırtısız duruyor Yanından geçerken durdum, arkamı rüzgara verir gibi yaparak, cebimden çıkardığım sigarayı yaktım O hiç dönüp bakmadı Gözleri aşağıda, oltanın suda kaybolan. yerinde Yanına yaklaştım, 'merhaba'dedim Döndü, şöyle bir baktı soğuktan morarmış yüzü ile 'Merhaba'dedi, döndü, aşağıya, oltanın suda kaybolan yerine dikti gözlerini. Bir şeyler sormak, konuşmak istedim, olmadı Soğuktan yerimde duramıyordum. 'Rastgele'dedim, bana baktı, elini kaldırdı, soğuktan çarpılmış yüzüyle gülümser gibi oldu. Dönüp yürüdüm hızlı adımlarla. Sigaradan son bir nefes daha çektim, kirli denize fırlattım. Bir an önce tünele varmalı,oradan Beyoğlu'na, Galatasaray Lisesinin önüne.

Yaz gelecek ve ölmez sağ kalırsam ya da bu kentten de goçmek zorunda kalmazsam, bu köprüden yine geçeceğimi düşündüm. Tepemde bir güneşle, ter içinde, güneşten korunmak için başlarına geçirdikleri şapkalarla balık tutmaya çalışanları izleyerek içimde hep bir acıyla, sıkıntıyla Boyacı çocuklar, Kadıköy'e köprü altından giden bir vapurla yarışan martılar gulümsetebilir beni belki Ama mutlu olmak için, gerçek bir sevinç için bunlar da yetmeyecek. Parçalanmış, postallarla ezilmiş yüzler nereye gitsem peşimden gelecek Yanmış köylerin dumanı, sürgün bir bulut gibi hep tepemde olacak. Bir ananın gözyaşlarını, bir çocuğun dehşetle açılmış gözlerini, köy meydanında meydan dayağı yemiş adamın incinmiş yüreği hep yüreğimde, gözümün önünde olacak 'Vay, bu Xalo demişler Sert bir rüzgarla yüzüme çarpıyor kar O çingene kadın orada, bozkırın ortasında, karda durmuş gülüyor bütün dişleriyle " bütün mermileri boşaltmışlar olü vücuduna, yetmemiş, kasaturalarla parçalamışlar Xalo artık kimseye'kıl herif' diye bağıramayacak kızdığı zaman Onu tanıyan, seven biri, 'bundan böyle adım Xalo'dur benim' diyecek, silahına sımsıkı sarılarak ve ölum bir kez daha insafsızca yakın olma fırsatı bulacak. Bütün dişleriyle gülen çingene kadından bir avuç gözyaşı dilenmeliyim, gülmek için bir nedenim yok nasılsa

Lacivert üniformalıların, eli telsizli sivillerin ortasında, Galatasaray Lisesinin önünde kayıp yakınları, 'Cumartesi Anneleri' Dokunsan ağlayacaklar belki, ama zaten gozlerinde çığlık var bu insanların her şeye, bütün aşağılamalara, itilip kakılmalara rağmen bir çığlık. insanları yanlarına çağıran, 'çocuklarımız için bir şeyler yapın' diyen bir çığlık.

Kalabalık dağılırken tam karşımda görüyorum onu, o bütün dişleriyle gülen çingene kadını Elimi tutuyor 'Buralardan gitmeli',diyorum, 'yabancısı olduğumuz, gurbet gibi bir yere gitmeli.'İyice sokuluyor bana Usulca, 'biz olmanın onurunu taşıdıkça alnımızda, hiçbir şer gurbet olmayacak bize' diyor

Yürüyoruz Kar sert bir rüzgarla çarpıyor yüzümüze 'Sen umut musun'diyorum Bütün yüzü aydınlanıyor, elimi sıkıyor Bakışıyoruz. Susuyoruz. Susuyor muyuz?

Hüznün Sesi

Bu pazar hüznün seslydl radyodan gelen
Düşmüşsün hlç hesapta yokken
Duvarlar peynlr ekmek glbl bölüşmek lstlyor
gençlığlnl seninle
Anılardan gerlye kalan kekre blr tat
Hayallerln yltlrmlş (glbl) blr başka baharını

Yazdır
en çıplak mavlde bakar yukardan temmuz
Uzak sahlllerde şlmdl o malum telaş
Blr kadın küçük hesaplarını korkuyla çarpıyor
bu adam düşündükçe kadını plşmanlığı artıyor

Gerçl tutup yakasından yere çalmalı kederl
Mayakovsklyl en olmadık anda terkeden umut
en taze en güzel özlemlerle beslenmell blzde
Sevgllıyle buluşma tadında okunmalı her kltap
örneğln
fakat
avluyu ışıkla doldururken gün
grldlr tekrarın ve aczln rengi
tutup yarana usulca dokunan ell
bir pazar radyoda bulursun lçlnde ağlayan sesl

Doğan ERDOĞAN

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

8 Mayıs Çarşamba

Türkiye'de sistemin yazarı düşünürü bir sorunu kavramayı iş edinmiyor ordan burdan edindiği bilgileri doğmalaştırıyor Her soruna bu dogmalya bakıyor 1 Mayıs'ta Kadıköy'de olagelenleri yorumlarken bu yöntem bir kez daha kullanıldı

Şu bilinmeli Türkiye'de bütün olumsuz koşullara karşın güzel insani bir dünya için mücadele edenler var Tekil olgulara bakıp, bütünü "varoşların intikamı"diye açımlamak son derece yanlış.

Burjuva yazarı burjuva düşünürü, gerçekliğin tek bir ögeden oluştuğunu sanıyor Öyle bir durumda bile o tek ögeyi de doğru irdelese ya Bugün Yeniyüzyıl'da bir yazı okudum Yazarı, Doç. Dr M. Emin Ceylan. "Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Klinik Şefiymiş Ceylan'a göre 1 Mayıs'ta "Toplu bir mastürbasyon" yaşanmış İş 1 Mayıs'la bitmiyor "Oturma eylemleri, grevler, miting ve ayaklanmalar hepsi birer toplu" davranışmış "Ülkemiz insanı bireysel tatmini, bilemediği için oluyormuş bütün bunlar

İşte Türkiye'nin talihsizliği. Bilim insanı olabilmiş birinin olgulara bakışı "Yarım alim dinden eder denir ya, bunlar da öyle. Böyle kişilere bu yarım alimlere nasıl anlatmalı acaba. İnsan, insanca yaşamak istiyor bunun için mücadele ediyor

Türkiye'de sorunların bir türlü çözulemeyişinın önemeli bir nedeni de bu Sorun doğru kavranmıyor Dünya görüşlerinden olsa gerek aydınlığı göremiyor Orda üç insan ölmüş, biri günlerdir "Eyvah, laleler ezildi" diye hop oturup hop kalkıyor öbürü "Bunlar varoşlardan geldi, alamadığı ayakkabıya hasret duyduğu için vitrin kırdı" diye "sosyal analizler" yapıyor Bir başkası "Bunların yaptığı masturbasyon" diye "psikolojik analizler" yapıyor

Doğrultusu yöntemi böylesine yanlış kişilerle sorun çözülür mü Çözülmez Ondan sonra gelsin insan katletme işkence cop

Tabii napılırsa yapılsın hayat durmayacak

10 Mayıs Cuma

Serin bir sabah Radyoda bir şarkı "Sarahaten acaba söylesem acaba darılmaz mı" Severim bu şarkıyı. Sevgilinin çekingenliğini umutla umut arasında gelgidini anlatır "Sevdiğimi anladınsa sakın gücenme" der Bu duygular pek yaşanmıyor günümüzde. Bir paldır küldürlük var hayatımızda. Sevdiğim insan gücenirmiş, aldırmıyoruz Gelişmenin, ilerlemenin kültürel yanı unutuldu da ondan. Dün Taksim'de bir ilan gördüm "Çatınızla gurur duyun" diyor Güldüm. Bir anlamda uyarı diye gördüm bunu Şöyle demek istiyor sanki "Gurur duyacak insanı bir yanınız kalmadı Hiç olmazsa çatınızla gurur

İnsanlar ayağa kaldırması gereken bir duyuru ama kimse algılamıyor gerçekliği ilanın önünden geçip gidiyorlar

Sevgilisinin gücenmesini sorun etmeyen kişilerin çoğunlukta olduğu bir ülkede Uluslararası Gözaltında Kayıplar Kurulta'yı düzenlemeye çalışıyoruz. Düzenleme komitesi şu insanlardan oluşuyor Baba Ocak, Gülderen Göker, İlkay Akkaya, Suna Aras, Haydar Bayar, Mustafa Köz bir de ben.

Dün, bir basın toplantısı yaptık. Böyle bir kurultaya neden destek verdiğimizi bu kurultayı neden düzenlediğimizi anlattık Tabii sorunlar var Kurultayın güvenliğinden sorumlu Şişli Emniyet Amirliği, "Bu bizi aşar" demiş Basın toplantısından sonra polislerle birlikte topluca Vilayet'e gittik. Tabii halk tedirgin bizi seyrediyordu. Vilayetin bahçesine girmeden önümüz kesildi. Bilmiyormuşcasına neden gelindiğimiz soruldu. Başvurusu dilekçesi dedik. Üç kişiye izin verildi Ben, Suna Aras, Gülderen Göker sıkı bir aramadan sonra vali yardımcının odasına götürüldük

Götürüldük dememin anlamı şu "Buyurun gidin" denmedi. Önümüzde, arkamızda, iki yanımızda sivil-resmi polislerle koridorları yürüdük. İşte devletin yazara bakışı

Vali yardımcısı bizi güleryüzle ayakta karşıladı. Ama sert polislerden biri bizle odaya girdi. Görüşme boyunca bir koltukta oturdu, asık yüzle

Şunu da söylemeliyim Devletin bakışı bize iyi değil Ama benim de devlete bakışım kuşkulu. Vali yardımcısı ayakta güleryüzlü görünce "Bu iyiye işaret değil" dedim içimden.

Gülderen Göker durumu anlattı Vali yardımcısı napılması gerektiğini anlattı Sonra nasıl götürüldüysek öyle dış kapıya kadar getirildik

Bugün basına baktım. Kurultay'ın basın toplantısı haberi son sayfalarda küçücük verilmiş. Yolsuzluk haberleri birinci sayfadan verilmişti. **Cumhuriyet**'ten, **Demokrasi**'den, söz ediyorum. Hem **Cumhuriyet**'in, hem **Demokrasi**'nin bu duyarsızlığını dahası kabalığını not ettim

Evrensel, basın toplantısının haberini iyi vermiş

Dün basın toplantısında, 40 gündür kendisinden haber alınamayan Talat Türkoğlu'nun eşi Hasena Türkoğlu da konuştu. Hiç öyle büyük sözler etmeden olagelenleri anlattı Acısı üzüntüsü sesinden. yüzünden belliydi. Bu üzüntü. bu acı içinde bile direngendi başı dikti. insan olmanın onurunu taşıyordu.

Serin bir günde yazıyorum Üzüntülü sıkkın. Bugün saat 17 00 - 19. 30 arası **Özgür Radyo**'da kurultayla ilgili konuşacağım. Saat 23 00'de İzmir'e hareket ediyorum. Iki konferans için Bir Sanatta Star Sistemi... bir Aşk üstüne

Hasene Türkoğlu'nu düşünüyorum şimdi. Olagelenleri son derece yalın bir dille anlatan acısıyla. üzüntüsüyle direngenliğiyle bize insanlığımızı anımsatan Hasene Türkoğlu'nu

14 Mayıs Salı

İzmir'den dolu dolu döndüm. sevinçle. Faysal karşıladı beni Ebru'yla Memet'in evinde kalacakmışım. Doğruca oraya gittik. Faysal 35 yaşında. bilgisayar işlemcisi Memet 25 yaşında bilgisayar mü-

hendisı. Ebru 25 yaşında Güzel Sanatlar Fotoğraf bölümünü bıtirmiş. Pazar sabahı, önden yandan, yukardan aşağıdan fotoğraflarımı çekti Ebru.

İzmir'e iki konferans vermek için gittim. **İnsancıl Emekçileri** Filiz, Faysal, Gökçen düzenlemiş bu konferansları **Toplumsal Araştırmalar Vakfı**'nda. Salonunu bize açan **Toplumsal Araştırmalar Vakfı**'na teşekkür edıyorum.

Bırinci gün aşk üstüne konuştum. Konferansa katılanların bırıkım düzeyi ıyı olduğu için sevindim. Ancak bütün aşk konferanslarında gördüğüm bir yanlışı İzmir'de de gördüm. Biz aşkı, toplumdan, tarihten, kültürden, bilınçten... özetle ınsandan koparıyoruz. Bir yanda aşk idesi var, bir yanda biz. Böyle düşünüyoruz... böyle sanıyoruz. Bu yanlış tabii. Sorun, bu yanlıştan, bu sanıdan çıkıyor. Neyse, uzun uzun bunu da konuştuk.

Konferansa şaır arkadaşım Göngör Gökçe'de geldi. Konferanstan sonra Kordon'da Galatasaray'ın yerine götürdü bizı Güngör Gökçe. Bira içtik. Akşam Bornova'da Kemal'in Yerin'e gittik. Ben, Güngör Gökçe, Memet, Ebru, Cumhur, Hakan, Faysal rakı içtik. Güzel bir gece geçırdik.

Ertesı gün Sanatta Star Sistemi üstüne konuştum. Sistemden yana kımse yoktu. Bu yüzden tatsız bir tartışma çıkmadı. Toplantı bıttikte saati sordum. 4 saat sürmüş toplantı.

Saat 23. 30'da İstanbul'a hareket ettim. Yok gelmeyin, ıstemez dememe karşın Ebru, Memet, Faysal uğurladılar benı. Taşıt kalkarken el salladık.

Dün sabah İstanbul'a indım. Dergide biraz dinleneyim derken... **Umut Radyo**'da konuşmam gerekiyormuş, Kayıplar Kurultayı için. Oraya gittim. Asiye Baş'la ıkı saat süren bır programda Kayıplar Kurultayı'nı anlattık. Akşama **Bulunmaz Kültür Merkezi**'ne dara dar yetıştik. Suat Parlar Demokrat Parti Hareketini anlatacak.

Suat Parlar'ın güzel bir yöntemi var. Hiç kimsenin görmediği ya da özemsemedığı ilişkileri bulur, bu ilişkilerle bır hakikat gösterır, şaşar kalır insan. Dün de böyle oldu. Kendi payıma söylemeliyim. Suat Parlar'ın söylediklerinden pek yararlandım.

Sonra gece oldu. Uyumam gerektiğini anladım. Bitirmeden önce şunu da söylemeliyim. Gecenin gündüze döndüğü dakikaları pek seviyorum. İzmir'e giderken, İzmir'den gelirken geceyle gündüzün ayrıldığı dakikaları seyrederken esenlik doldu içime. Sanki yıldızlar ıçime koşuyor ama yavaş yavaş... sanki güneş çıkıyordu içımden yavaş yavaş.

Düşündüm. Bu güneşi bütün gece ben mi saklamıştım ıçımde. Ya bunca yıldır nasıl taşıyacaktım içimde bütün gün. Bütün bunlar olabilir mi dedim. Oluyordu ama... oluyordu işte. Sevindim. Yaşıyordum bu görkemlı güzellığı.

Bütün bunlar olup bıterken bir su sesi duydum. O ne dedim. Bir baktım... dere... küçük bir dere. İçımde akıp duruyor. Bir çocuk çöp yarıştırıyordu derede. Gülümsüyordu annesi.

18 Mayıs Cumartesi

Biz yasadışı bir iş yapıyormuşuz. Görevli böyle söyledi. Uluslararası Kayıplar Kurultay'ı için Maçka Maden Fakültesi'nin önündeyiz. Önümüz... sağımız solumuz panzerlerle... otobüslerle... çevik kuvvetle çevrilmiş... ikı tane de köpek. Bu ortamda görevli Suna Aras'la bana "Basın açıklamasını yapın. Dağılın. Yoksa sızi toparlarız. Sizi toparlayacak kuvvetimiz var. Siz yasadışı iş yapıyorsunuz" dedi.

Galatasaray'dan gelmiştik... karanfillerımizi Galatasaray'ın önüne bırakmıştık. Maçka'da birden bire yasadışı oluverdik. Basın açıklaması biraz uzayınca, çevik kuvvet bizi üç koldan sarıverdi. "Üç dakikada dağılmazsanız hepinizi toparlarız" dedi.

Şu açık... net. Türkiye'de kapitalist devlet, düşünceden ciddi bir biçimde korkuyor. Korkmasa, yazarların, sanatçıların üstüne panzerle çevik kuvvetle gelir mi.

Kapıtalist devlet, insanın bütün becerisini, insana karşı kullanıyor. O polisler... gencecik... boylu poslu insanlar. O gencecik ınsan... spor için değil... sözgelimi atletizm, yüzme, tenis, ping pong için değil, beni dövmek için... benım kafamı kırmak için... beni öldürmek için eğitilmiş.

Hiçbir amaç insanın böyle eğitilmesi için gerekçe olamaz. Bu, hıçbir biçimde kabul edilemez.

Dayak yemeden... toparlanmadan dağıldık ordan. Kaybolan insanların ardından bütün insanlığın tek bir güç olamadığı insansız bir dönemdeyiz. İnsani Kültürü... insanılığı içselleştiremediğimiz için, bizden... ailemizden değilse kaybolan, aldırmıyoruz. Bu aldırmazlık ortamında görevlı, "Yasadışı iş yapıyorsunuz. Dağılın. Yoksa toparlarım hepinizi" diyebiliyor.

Yasadışı dediği şu. Kaybolan insanı arıyoruz. İnsanın kaybolduğu bu pis düzeni... insana karşıt bu düzeni değiştirmek istiyoruz. Mücadele bunun için veriliyor. Bu mücadele devam edecek. İnsanın insanı sömürmediği... ınsanı, insan olmasını engelleyen sistem kaldırılana kadar devam edecek bu mücadele.

Dün tatsız bir gündü insani açıdan. Köpekler bile bize saldırmak için eğitilmişti. Bu tatsız gerçekliğin içinde, güzel bir gerçekliğin izi de vardı. O iz, bizi güzel bir dünyaya götürecek. Hiçbir insanın kaybolmadığı... bütün insanların kardeşçe yaşadığı güzel bir dünya.

21 Mayıs Salı

Sokrates'e göre erdem, bilgi. Neyin iyi, neyin kötü olduğunu bilen erdemli olur diyor Sokrates. Ama bu bılginin iki niteliği var. Biri bilginin insaniliği... öbürü bilginin içselleştirilmesi.

Nerden çıktı şimdi bu. Gazetede okudum. Refah Partili milletvekili Ertan Yülek, Devlet Opera ve Bale binasında... koridorda namaz kılmış. Peki ne arıyor Yülek orda. Kültür Bakanı Agah Oktay Güner, milletvekilleri için bir davet vermiş. Bu davette Vivaldi'ni Mevsimleri ile Çaykovski'nin Seranadı izlenecekmiş. İşte bu sırada Yülek koridorda namaz kılmış.

Gülümsedim.

Böylesine çapaklı bir hayat ancak bilgisizlikle yaşanabilir. Tabii bilgi deyince bilgiyi değil, bilginin içselleştirilmesini anlıyorum... binlerce yıl önce Sokrates söylemiş ya onu. Şimdi soruna şurda nbakalım. Vivaldi'yle Çaykovski, ancak estetik bilginin içselleştirilmesiyle anlaşılabilir. Estetik bilgiyi içselleştiren biri tutup koridorda namaz kılmaz.

Bir de islam var. İslamın bilgisini içselleştiren biri, onca caminin olduğu Ankara'da gidip koridorda namaz kılmaz. Daha ötesi islami bilgiyi içselleştiren biri, gıdip Vivaldi dinlemez. İlahi dinler.

Ama biz hem onu, hem öbürünü yaparız. Bilgi iğreti durur üstümüzde de ondan.

Bilgisayarın başına oturan bir islamcının Tanrıya ınanması mümkün mü. Mümkün değil. Bilimin bilgisini içselleştirse Tanrı çöker... islamın bilgisini içselleştirse bilgisayarın başına oturmaz.

Bunların ikisi ancak iğreti bilgiyle mümkün olabilir. İnsanın ikilemde kalmasının önemli nedenlerinden biri bu. Bir yanda islam var. Bir yanda bilim. Hangisini içselleştirirsen öbürü dışta kalacak. İkisini de iğreti taşırsın o zaman. Hem Vivaldi'ye gidersin, hem de koridorda namaz kılarsın. Buna üstü kaval, altı şişhane derler.

Laıklik işte bu çapraşık durumu bir çözüm denemesi. Din denen yanılsama çözülene kadar daha az

çapaksız yaşamą denemesi.

Bu çapaklığı kendilerine solcu diyenler de görüyorum. **Evrensel**'in Çocuk sayfası var. Gülsüm Cengız Akyüz hazırlıyor bu sayfayı. 17 mayıs 1996 cuma günlü Evresel'in çocuk sayfasında bir fıkra var. Bu fıkrada kekeme bir çocuk gülmece ögesi. Akyüz, marksizmin bilgisini, estetiğin bilgisini içselleştirebilseydi kekemeliği gülmece ögesi diye kullanmazdı.

Bu fıkrayı kekeme bir çocuk okudukta herhalde hiç gülmez. Kekeme çocuğu aileler de gülmez. Bu ış son derece önemli. Kekeme bir arkadaşım var. "Gülsüm Akyüz neden böyle yapıyor" dedı. Bilmiyor mu"dedi. Ben de bilir ama, bildiğini içselleştirememiş dedim.

İşin tatsız yanı şu. Bu tür komediyi burjuvalar kullanır. Saçsız, kekeme, aksak insanlar yıllarca komedi ögesi diye kullanıldı Türkiye'de. Bunlarla sert bir mücadeleye girdim, yanlış gülmece dedim buna. Sonra... yıllar sonra bu yanlış gülmece **Evrensel**'de çıktı karşıma.

Biliyorum, bılgiyi insanileştirmek, bilgiyi içselleştirmek son derece zor. Ama marksistler bu işi çözümlemek zorunda. Çünkü çapaklı bir bakışla güzel bir dünya kuramayız.

İslamcı gitsin namaz kılsın koridorda Vivaldi dinlerken, naparsa yapsın denebilir. Marksıstler ıçin böyle söyleyemeyiz. Bilgi insanileştirilmeli, içselleştirilmeli, geçmişten gelen bütün olumsuz alışkanlıklar çapaklar kökten söküp atılmalı. Sınıfsız bir dünyanın uğrağı, insanileştirilmiş bilgiden geçer çünkü. Yıllar önce **İnsancıl**'da bilim gelecek, felsefe gelecek, sanat gelecek derken söylenen buydu.

30 Mayıs Cuma

Günlerdir yazamadım. Koştur koştur bir hayat. orası burası, konferans.. panel derken, bir de baktım geçivermiş günler.

Şimdi nerde yazıyorum biliyor musunuz. Fatih Tireni'nde. Saat 23. 15. Az sonra tiren hareket edecek. Ankara'ya. Hacettepe Üniversitesi'nde bir konferans vereceğim. Aşk. Onun için gidiyorum Ankara'ya. Yalnız.

Geçen hafta Ankara'daydım. Tüyap Kitap Fuarı için. Anadolu Ekspresiyle gittik. Zihni Anadol, Yılmaz Elmaz, Ayhan Ergün, ben, Berrin Taş. Aynı kadro birgün sonra Anadolu Ekspresiyle döndük.

Hem gidiş hem geliş güzel oldu. Zaten yolculuğu severim. Bir de sevilen insanlarla yolculuk, pek güzel..

Yolculukta yanıma mutlaka bir ikı kıtap alırım, pek okumasam bıle. Sağa sola bakarım yolculukta. Bir ağaç, belki bir daha hiç göremıyeceğim. Hızla giden taşıtta o ağacı belleğime yerleştirmek isterim. Gece yarısından sonra ev ışıkları sönük kentlerden geçerken o evleri düşünürüm.

Tiren hareket etti. Neruda geldi aklıma. Yağmurlu bir tirenden daha ne vardır hüzünlü der. Yağmur yok ama tiren yine de hüzün yaratıyor bende.

Bir zamanlar bir düş kurmuştum tirende. Tiren hıç durmadan gidıyordu... hiç durmayacaktı. Hep gidecekti. Her mevsim, her hafta, her saat, her dakika. Saniye bile durmadan gidecekti.

Bılıyorum bu gün de düş kuracağım sağa sola bakarken. Belki bir yıldıza giderım. Belki bir kadın özlemiştir beni o yıldızda. Hem bir yıldızda Yıldız Güncesi'ni yazmak, sevgideğer okurum, şu anda Prexıma Centura adlı yıldızdayım. Az önce geldim buraya. Şimdi size olagelenleri anlatacağım, diye yazmak ne güzel olurdu.

Hadi tiren, git, çabuk git o yıldıza.

3 Haziran Pazartesi

Eleştiriye iyi gözle bakmayan kişilerın oluşturduğu bir toplum Türkiye halkı. En küçük bir eleştiride rengımiz dönüyor. Ordan burda nedindiğimiz sözde bilgiler, geleneksel davranışlar elden gidecek diye ödümüz kopuyor. Tabii bu arada bir yazarın temel işlevinin eleştirı olduğunu asla kabul etmiyoruz.

Bunun sonucu şu. Yanlış bılinç durumları, çürük davranışlar, kuşaktan kuşağa aktarılıyor. Bunu, Hacettepe Üniversitesi'nde aşk üstüne konuşurken bir kez daha gördüm.

Biz aşkı insan dışı bir ıde diye görüyoruz. Oysa aşk, ınsanın estetik yaratımı. Sen neysen aşkın da o. Senın nelığin bilincine bağlı. Aşkın, insan dışında güzelliği, insan dışında sorumluluğu yok. Sen güzelsen aşkın da güzel. Güzel bır aşk ıstıyorsan kendinden başlayacaksın ışe. Bılincını çerçöpten temizleyeceksin.

Bunu söyledikte ortalık karışıyor. Şaşırıyorum. Ne var bunda, bılınmedik sözler mi edıyorum. Hayır. Aşk meta değıl ki, gidip en güzelini alasın. İnsan yaratıyor aşkı, sen yaratıyorsun. Konferansta konuşurken biri, sinirli bır tavırla ayağa kalktı. "Sen ne söylüyorsun kardeşim, bir söylediğin öbürünü tutmuyor, gelmış burda seranad yapıyorsun" dedi. Ben de "Hele dınle kardeşim, neden sinirlenip de arya söylüyorsun" dedim.

Benden aşk ıdesi üstüne "işte aşk şöyledir, aşk böyledir diye boşa övgü bekleyenler, bilinciniz çöplük, önce çöplüğü temizleyın dedıkte bir sınirleniyor, bir sinirleniyor görmeyın.

Her yolculukta güzel anlar yaşanıyor. Bu anları saklıyorum. Cuma günü öğleüstü yağmurluydu Ankara. Yol göstericim bır genç kızla yağmurda yürüdük. Islandık. Sevindim.

Akşam küçük bır aşevinde Ayten, Selim Temo, Nazıf, Sedat, Tuğba yemek yedik. Sonra ıslak yolda yürüdük. Ayten evıne gıttı. Bız temiz bir içkievine gittık. Nafiz bira, Selim Temo'yla ben kanyak içtik. Tuğba'yla Sedat içkı ıçmıyor. Bız ıçkilerimızi yudumlarken onllar vişne suyu yudumladı.

Sert mücadeleyle geçen günlerin ıçinde kimine olağanmış gibı görünen böyle anları önemsiyorum. Arkadaşlarla küçük bir aşevınde akşam yemeği, ıslak kaldırımlar, yine arkadaşlarla ikı kadeh içki.

İçkievinin önünde arkadaşlarla vedalaştık. Onlar evine, ben tıren garına. Şımdi şunu söylemem gerekiyor. Devlet, Türkıye'de her ışi, ciddı bır eziyet durumuna getirmek ıçin ciddı bir mücadele veriyor. Türiye'de devlet, ben yurttaşı nasıl rahat ettıririm dıye düşünmüyor. Tam tersı. Devlet "Ben yurttaşa nasıl eziyet ederim. Nasıl hayattan bezdıririm" dıye düşünüyor, bunu tasarlıyor, bunu yapıyor. Tirende bunu bir kez daha gördüm. Hele sabah kahvaltıları.

Bu kahvaltıyı bir tarihte şıkayet ettim. Bana "Siz, şerefli Türk bayrağının altında, onurlu Türk memurlarının gözetiminde seyahat ettığinizi unutuyorsunuz" dendi. Yetkilinın bu sözleri karşısında afalladım. "İyı ama" dedim "ben kahvaltıdan, peynirden, zeytinden söz ediyorum" Yetkılı anlattı. İşte o peynırler, zeytinler, şereflı Türk bayrağının, onurlu Türk memurlarının güvencesı altındaymış. Şöyle dedi yetkili. Aynen "Biz, sızı bilırız. Sız peynırden, zeytınden başlarsınız"

Yıllar önce Haydarpaşa garının önünde oldu bunlar. Tabii, yetkilinın bu saldırısıyla gerilemedim. Sorunun yalnızca peynır, zeytinle sınırlı olduğunu anlattım. İş büyüdü. Ama o gün anladım, peynirler, zeytinler gerçekten de güvencede. Devlet güvencesinde.

Cuma sabahı, tırenin aşevinde berbat kahvaltıya baktıkta "Ben sana yapacağımı biliyorum ama, şu devlet güvencesı olmasa" dedim. Berbat kahvaltı kıs kıs gülüyordu.

Berbat bir kahvaltının devlet güvencesine alındığı başka bır ülke var mı, bilmiyorum.

ÇİĞDEMCE / A.Ayrancıoğlu

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi

İnsanın Ayak Sesleri / Berrin Taş	100.000 TL
Dinlenen Cadı / Nihat Ateş	100.000 TL
Açık Gece / Ömer Bilge	100.000 TL
Öbür Yanı da Ateş / Bozan Yaman	100.000 TL
Gül Dikenini Öpünce / Arif Madanoğlu	100.000 TL
Saklı / Süleyman Sırrı Kazdal	125.000 TL
Havass'ın Sözleri / Halid Özkul	125.000 TL
Bir Saksılık Dünya / Ayhan Ergün	150.000 TL
Abc Denemesi / Aytekin Arık	150.000 TL

Öykü Dizisi

Arka Balkon / Kezban Özbay	100.000 TL
İnsan Eli / D. Mehmet Şekeroğlu	100.000 TL
Martısız Deniz / Semiha Uçuk	150.000 TL
Uzaydan Gelen Kadın / Semiha Uçuk (2. baskı)	150.000 TL

Roman Dizisi

Proxima Centauri / Ömer Baytaş	250.000 TL
Çağrısız Hayalim / Kaan Arslanoğlu	250.000 TL
Kişilikler / Kaan Arslanoğlu	250.000 TL

Deneme - Eleştiri Dizisi

Şiir Gündemi / Sennur Sezer	100.000 TL
Yanılmanın Gerçekliği / Kaan Arslanoğlu	150.000 TL
Eleştiri / Cengiz Gündoğdu (2. baskı)	150.000 TL
Işığa Doğrulum / Berrin Taş	150.000 TL
Bir Dilcinin Günlüğünden - Okul Sözlüğü'nün Eleştirisi / Yusuf Çotuksöken	150.000 TL

Gezi - Anı Dizisi

Gezi Notları -1 / Semiha Uçuk	150.000 TL

Felsefe-İnceleme Dizisi

Felsefe Bir Sevinçtir / Afşar Timuçin	200.000 TL
Nazım Hikmet'in Şiiri /Afşar Timuçin	250.000 TL
İnsancıl Dergisi 1. Yıl Cildi (Tükendi)	
İnsancıl Dergisi 2. Yıl Cildi	1.500.000 TL
İnsancıl Dergisi 3. Yıl Cildi	1.500.000 TL
İnsancıl Dergisi 4. Yıl Cildi	1.500.000 TL
İnsancıl Dergisi 5. Yıl Cildi	1.500.000 TL

Posta masrafları nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi İnsancıl adresine gönderilmeli.

Postaçeki Hesabı: 666 043
Banka Hesabı (TL) : T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy / İst. 1137 - 38678 (Berrin Taş Adına)
Banka Hesabı (Döviz): T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy / İst. 301 003 179 305

İnsancıl Yayınla:. Istanbul Beyoğlu'nda Pandora Kitabevi, Kadıköy'de Mephisto Kitabevi'nde, Beşiktaş'ta Kabalcı Kitabevi'nde, Bulunmaz Kültür Merkezi'nde bulunmaktadır.